

ARKITEKTEN

magasin

23

MEDDELELSESBLAD FOR DAL/AA OG AAR
OKTOBER 1998 – 100 ÅRGANG

100 jubilæum

års

1. del: 1898–1947

NORDISK ARKITEKTUR

ARKITEKTENS FORLAG

Denne bog skildrer de vigtigste tankegange, der har præget arkitekturen i de nordiske lande efter Anden Verdenskrig.

Det er karakteristisk for den arkitektoniske udvikling i Norden, at der er tale om en oversættelse af ude fra kommende strømninger. Da oversættelsen er sket lidt forskelligt i de respektive lande, er det samlede billede rigere end hvad hvert land kan præstere.

Bogen er inddelt i temaer, og hvert tema er belyst med eksempler hentet på tværs af landegrænserne. I enkelte tilfælde har det været nødvendigt at koncentrere sig om forholdene i et bestemt land.

Udefra betragtes Norden som en enhed. Alligevel er denne bog den første, der behandler den nordiske nyere arkitektur under ét. Den internationale udvikling har fremkaldt et behov for at genoplive tanken om Norden som det sted, hvor den moderne arkitektur i modificeret form har overlevet.

Bogen er skrevet i et sprog, så andre end arkitekter kan have nytte af den.

Forfatter: Nils-Ole Lund. 232 s. Indb. 398 kr.

Tectile® fra Icopal. Kondensopsugende undertag, der fjerner fugten før den gør skade.

Fugt i tagrum vil altid forekomme. Med det rigtig valg af undertag og dampspærre, kan fugtproblemer imidlertid undgås.

Tectile – kondensopsugende undertag

Tectile fra Icopal er et specielt undertag, der består af en stærk og vandsugende kunststoffilt, der på oversiden er påført en vandtæt plastfilm. Filten kan opsuge så meget som 1/2 liter vand og kondens pr. m² fra tagrummet og transporterer herefter fugten kapillært ned til tagrenden.

Tectile er nemt at arbejde med, har stor rivestyrke og lang levetid. Store rullelængder giver få samlinger og minimalt spild.

Tectile anvendes normalt som undertag i en ventileret konstruktion. Tectile er trædefast og overflødeliggør ekstra tætning imod slagregn og fygesne. Tectile kan anvendes på tage med hældning ned til 15°.

Ekstra fugtsikring med Hygrodiode fra Icopal

Tagkonstruktionen kan sikres ekstra mod fugtskader ved samtidig at anvende den dynamiske dampspærre, Hygrodiode. Den er i stand til at transportere fugt ud af tagkonstruktionen gennem dampspærren samtidig med, at den forhindrer damp fra indeklimaet i at trænge op i taget.

Under forudsætning af anvendelse af Hygrodiode som dampspærre kan Tectile anvendes i uventilerede konstruktioner med hældning op til 25°.

Få mere at vide om Tectile undertag og Hygrodiode dampspærre. Kontakt Teknisk Service hos Icopal eller indsend/fax kuponen.

Ja tak! Jeg vil gerne have tilsendt yderligere information om:

- Tectile, det kondensopsugende undertag.
- Hygrodiode, den dynamiske dampspærre.
- Jeg vil gerne ringes op af Teknisk Service.

Navn

Firma

Adresse

Postnr./by

Telefon

Kuponen sendes eller faxes til:
Icopal a/s, Mileparken 38, 2730 Herlev.
Fax: 44 53 24 53

Icopal® Undertag
Holder taget tæt

FOAMGLAS

— nedenunder

Modtageren af
Carlsbergs Arkitekturpris
1998

Peter Zumpthor's
Kunsthau Bregenz

tagterrasser · grønne tage
parkeringsdæk · fundament
terrændæk

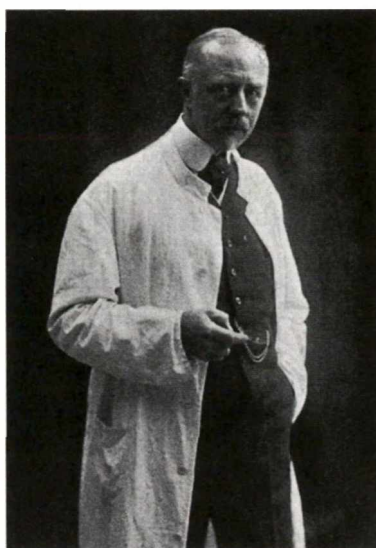
Få del i mere end 40 års internationale erfaringer med flade tage. Ring og få tilsendt bogen »The Compact Roof – 40 Years Later« med masser af inspiration og dokumentation samt projektmateriale.

FOAMGLAS-løsninger er
billigst i længden!

FOAMGLAS DENMARK
Tel. 7020 6605 Fax 7020 6615

POLEMIKKER I »ARKITEKTEN«

I »Arkitekten«s historie har debatterne indtaget en central position. Tidligere var tonen ofte ganske rå. Lars Nevald har valgt nogle få repræsentative polemikker ud – fra en godmodig diskussion om Muslingeskallen på Rådhuspladsen i København, over linoleumspålægning og reklamers troværdighed anno 1904, en strid om en karnap (1907), som fører langt videre, og til en kunsthistorikers afsked med bladet (1909) og et spørgsmål om typografi (1943).

Arnold Krog (1856–1931) var arkitekt og maler, men er nok mest kendt som kunstnerisk direktør for Den kgl. Pocelainsfabrik, hvortil han skabte en mængde nybrydende underglasurer. At han også var en stor sproglig stilist, fremgår af dette debatindlæg om Muslingeskallen foran Københavns Rådhus.

»Architekten« 1904–05, s. 313ff.
Lige siden Københavns Rådhus blev opført, har der været problemer med pladsen. Arkitekt og direktør Arnold Krog foreslog Martin Nyrop at fylde Muslingeskallen op med vand.

PRIKKEN OVER I'ET ELLER VAND I MUSLINGESKALLEN

Kære MARTIN NYROP.
Det er jo sagt saa tidt: Ypperligt i Indretning, værdigt og skønt at skue er Kjøbenhavns Raadhus. Med uudtømmelig Fantasi har du strøet dine Rigdomme fra Kælder til Spir. Allevegne derinde møder man disse aandede Indfald, som du har krammet ud af din vittige og forstandige Hjerne og iklædt din egen Stils koncise og sikre Form, til Glæde for alle, der færdes der. Glad føler man sig derinde, festligt stemt ved den rene, sunde Smag, hvis faste Rhythmer ligesom svøber sig om En, gør Sindet mildt og Gigten blid.

Men naar man kommer ud paa Terrassen mod Torvet og ser frem for sig, er det, som om al den Harmoni, der

har fulgt En derinde, blev brudt. Man er igen ude i den raa, grimme Verden. Genboen, Helmershus raaber til En paa alt for nært Hold, og lige foran ligger et Hav af døde graa Brosten. — — — Kender du forresten noget saa kedeligt som Brosten, der ikke er dækkede af Færdsel? De danner en Fordybning — Muslingeskallen kaldet. Til hvad nytte egentlig? Den er desorienterende for Færdselen, baade til og forbi Raadhuset og — er den strengt taget saa smuk? Du har sikkert med den tænkt dig at ville beskytte dit kære Hus imod og mildne Overgangen til det banale Torv; men ærligt talt, har du faaet stort andet en et Smertensbarn ud af det hele Arrangement? — et Smertensbarn, om hvis Nytte og æsthetiske Værd du rimeligvis nærer nogen Tvivl. Der er imidlertid ikke Tvivl om, at dette Barn endnu kan blive til endog megen Glæde for sin Fader, naar blot det tages paa den rette maade, og jeg tror, at den gode Aand, som har hjulpet til ved hver Sten, der er lagt i denne udmærkede Bygning, ogsaa har staaet Fadder til

SELENE GULVLAMPE

FOCUS
TEMA

Lyskvalitet – en professionel beslutning

Pendeldownlight for høje rum med effektiv, blændfri lysteknik. Justerbar bred- eller smalstrålet lysfordeling. Eloxeret aluminiumreflektor.

Armaturohovedet fås i to glasudførelser: 3-lags glas med et tyndt opaltglas i midten, eller klart glas med liniestruktur. Glasset oplyses svagt af lyskilden.

Lyskildevarianter: Halogen glødelamper, kompaktlysrør og halogen kviksøvlamper. Varianter findes for direkte montage på loft.

LIMBURG
LIGHT
MAKERS

Lightmakers AS
Indiavej 1
Søndre Frihavn
2100 København Ø
Tlf.: 35 43 70 00
Fax: 35 43 54 54

Louis Poulsen / IMD

dette mindre lovende Barn og i Muslingeskallen netop har forbeholdt sig at spille en stor Trumf ud. – Fyld hullet med Vand, saa har du løst Problemet bedre og lige saa simpelt, som da Kolumbus fik Ægget til at staa paa Enden.

Kan du ikke faa Borgmester JENSEN til – ligervis som hin gamle, guddommelige Kæmpe Moses – at tage sin Stav og slaa Vandet ud af Granitstenen, saa Muslingeskallen løber fuld af det klare Vand og hele den faraotiske Hær af Brosten drukner? Tænk dig blot at se paa det vibrerende Spejlbillede af Himmel og Huse, at Mennesker og duer, i Stedet for paa de bundkedelige Sten. Hvor smukt bliver der ikke om Aftenen, naar alle de gule og grønne Lys springer og spiller paa Vandet tindrende Spjæt, naar Raadhusets oplyste Vinduer sender sine brede, rødlige Lys tværs over det mørke Vand, og det store Lygter midt for Huset laver en straalende Allé op mod Hovedindgangen. – Fader Absalon sin gyldne Værdighed vil gnide sig i Hænderne af Glæde.

Der er noget ved Vand, der betager; man kan ikke lade være at se paa det, Øjet frydes altid derved. Saa er det sundt, Bydrengene kan faa skyllet deres snavsede Fødder, Børn kan uden Fare for Liv og Lemmer manøvrere deri med deres Fartøjer (Luxembourgshaven). Og lad mig ikke glemme Hundene, disse Københavnerne Kælebørn, de kan her faa sig et forfriskende Bad, i Stedet for som nu at bruge Pladsen til erotiske Excesser – hvad der ikke er smukt.

Vandet skal risle ud af Stentude, der anbringes under Balustraden paa Terrassen foran Façaden, og knapt naa saa højt som til det første omløbende Trappetrin, eller med andre Ord, saa det dækker godt Halvdelen af Trappetrinene, der fra Muslingeskallen fører op til Terrassen.

Blot nu ikke alle de forskellige Kommissioner, gennem hvis Skærsild den Slags Sager vistnok skal passere, kommer og siger: Ja, denne Idé kan jo være en meget smuk Fantasi, men den vil næppe faa meget med Virkeligheden at gøre, hvorefter de slipper hele deres ikke ukendte Hær af Betænkeligheder: Pengesorger, Politiskrupler, bakterier m. m. løs, fordi de altid »aner« uoverkommelige Vanskeligheder. Indtil videre tror jeg ikke paa dem, fordi hele Anordninger som sagt synes indrettet med dette ene Formaal (Vandet) for Øje. Bekostningerne ved at lægge et Vandrør i og nogle

Stentude ud fra Terrassen kan ikke blive store. Afløbet kan let ordnes ved nogle Rør, der naaer op til Vandets Overflade ovenover de Afløb, der allerede findes i Bunden. Hegnet behøver kun at bestaa af nogle Jærnkæder, ophængte mellem de Granitstøtter, der i Forvejen staar rundt omkring Pladsen, og hele Bunden af Bassinet kan nok tættes ved, at der løbes Asfalt i Fugerne. Flere Udgifter kan jeg i Øjeblikket ikke finde, undtagen selve Vandforbruget, der jo til daglig kan indrettes meget økonomisk.

Der vil rimeligvis indvindes, at alt muligt: Snavs, Avispapir, Propper etc. vil flyde rundt i Vandet; men det gør det jo ogsaa nu i den tomme Ballie, hvis den ikke bliver holdt ren. Og kan man feje Brostenerne hver Dag, kan man vel ogsaa faa Raad til hver Morgen at lade en Mand soppe ud i et Par Fiskerstøvler og faa det Snavs op, der altid af Vinden føres hen i et Hjørne. Hele Ballien kan jo tømmes og renses engang imellem.

Saa er der nogle, der vil tænke paa de stakkels Selvmordere. Herregud! her, hvor Vandet kun naaer et voksent Menneske til lidt over Knæene – paa det dybeste Sted – og hvor der desuden, Nat og Dag, altid findes adskillige »Velvillige«. Det vilde være det rene Selvplageri, naar man har Abortreparaturen saa tæt ved.

Last not least er Bøllerne, disse alle gode Borgere og Øvrigheders Skræk, som spiller den uhyre Rolle i vor gode By, og som der i alle Forhold maa tages dette desværre nødvendige Hensyn til. Ja! de kan vel nok de første Aftener lave nogle Spektakler derude, men som Helhed tror jeg, de vil være temmelig indifferente overfor den ny Ordning og snart igen søge deres Berømmelse udvidet paa deres gamle Slagmarker, hvor der er mindre rent og mindre lyst.

Alt i alt tror jeg, at Københavnerne vil komme til at elske deres »Gadekær« – hvis de faar det –, og Ulemperne herved tæller ikke noget i Sammenligning med den Herlighed, som Vandet vil blive for Raadhuset, for Torvet og for Byen, der sikkert herigennem vil faa en Seværdighed mere. Det vil nemlig blive noget ganske ejendommeligt for København – saadant et rigtigt Gadekær, helst med hvide Ænder og Guldfisk, paa et Torv, midt i en stor By. Jeg tror ikke, der findes nogetsteds i Europa.

Du ved jo nok, kære Ven, at der i en Muslingeskal, selv i en ganske almindelig graa Muslingeskal, kan findes

GLASMOSAİK

Rene linier - klare farver

Skab et unikt, stramt og klassisk rum med Evers glasmosaikker i små formater, der fører Dem ind i år 2000. Serien findes i formatet 2x2 cm, som er velegnet til at forme spændende kurver i rummet, samt i 42 farver med hver sin karakterfulde effekt. De er nemme at vedligeholde, nærmest ufor-gængelige og mest af alt tidsløse. I et begrænset antal farver findes der andre formater. Spørg efter Evers' glasmosaikprogram, aftal besøg af én af vores konsulenter og rekvirer yderligere materiale på tlf. 43434315.

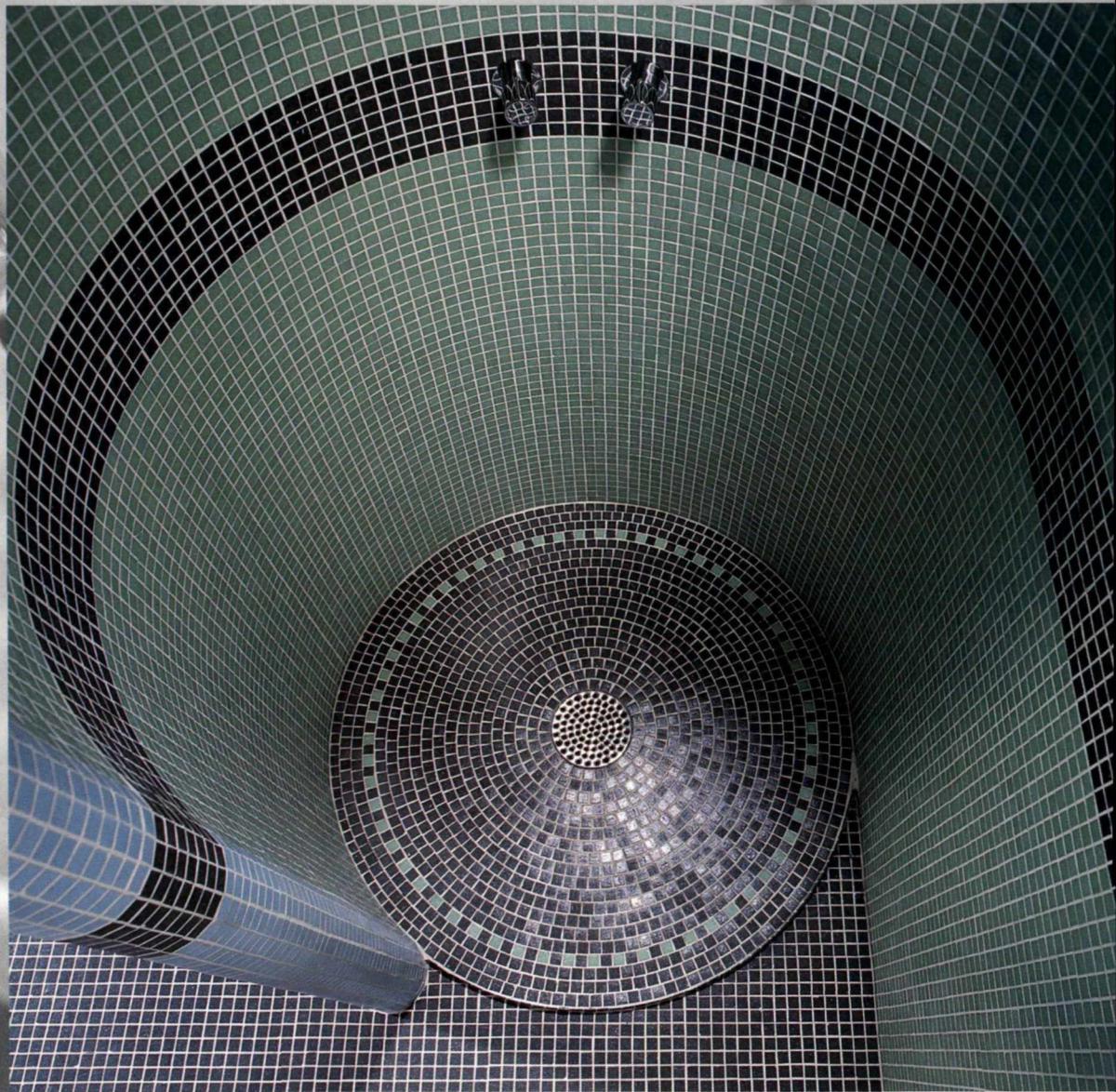
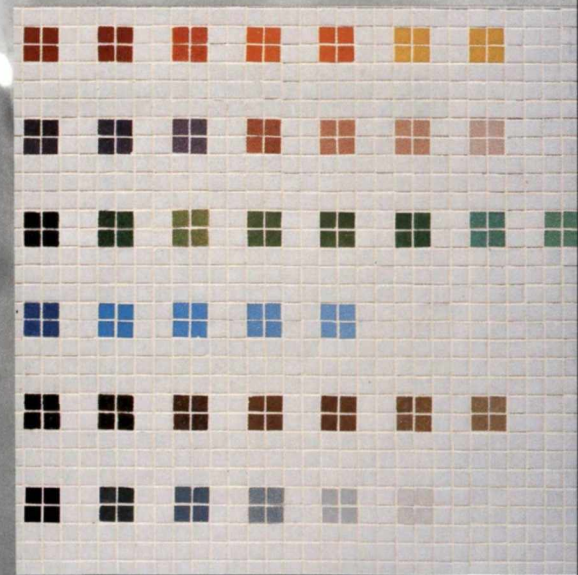

Foto: Evers A/S

ægte Perler. Maaske er her een, se paa den og prøv den. Duer den og du synes om den, hvad jeg forøvrigt ikke tvivler om, saa sørg for, at den kommer frem i Dagens og Virkelighedens Lys, saa Folk kan glæde sig over dens Skønhed og senere, hvis den er ægte, kan fatte den ind i den Borgerkrone, som de kloge Herrer i Byen Raad er satte til at tage vare paa og forskønne, og hvis Glans du allerede gennem dit Arbejde har gjort saa meget til at forøge.

Jægersborg, den 1. Maj 1904.

Med Hilsen

din gamle Ven ARNOLD KROG

Kære ARNOLD KROG.

Det var fornøjeligt at læse dit varm-følte Brev om Muslingskallen foran Raadhuset i »Architekten«s Nummer for 7. Maj. Hvad jeg af den Grund kunde have lyst til at sige dig, min gamle Ven, personligt, gemmer jeg til jeg engang kan sige det mundligt, det kommer ikke andre ved, – men dit Brev giver mig Anledning til følgende Bemærkninger:

Jeg har mærket, at adskillige Medborgeres Fantasi sysler med Musling-skallen. De synes ligesom du at savne

noget, og med den gennemgaaende velvillige Interesse, som vises Raadhuset og hvad dertil hører og som jeg fremfor nogen glæder mig over, søges Udveje for at hjælpe paa Manglerne. Saaledes er det udtalt, at man burde udlægge Dele af Muslingskallen – saavidt jeg forstod to omtrent trekantede Partier, hvis ene Side begrænses af Muren med Balustraden mellem Stenlygten og den opstaaende Sten med Hundebillederne – til Plantningerne, for største Delen Blomster.

Fra anden side fremsættes den Tanke at faa indrettet Bløstertorv her. Saa længe der kun var faa Blomsterkoner, maatte de vel have Stade langs Kanten af Murstensfortovet nærmest Menneskestrømmen Frederiksberggade-Vesterbro. Kom der flere – hvilket vilde være ønskeligt – kunde de efterhaanden fylde Muslingskallen med Undtagelse af de nødvendige Gange mellem Staderne.

Det sidste Forslag kunde jo for Resten knyttes baade til dit Forslag og Blomsterplantningerne.

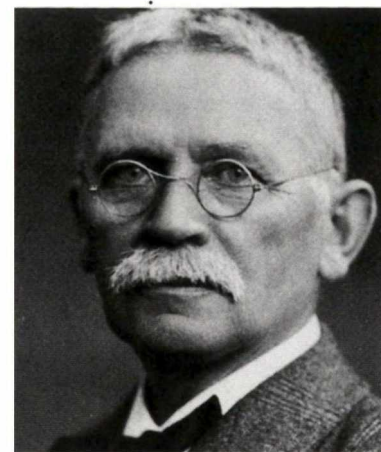
Jeg tror stadigt at Anlægget, som kaldes Muslingskallen, i Grunden er baade rigtigt i Tanken og ganske nyttigt i Virkeligheden baade til Hverdags og til Fest, men der er begaaet en Fejl,

som gør, at det ikke tager sig ud som det skulde eller kommer til sin Ret. Jeg har nemlig ikke sørget for at faa Anlægget til at høre rigtigt sammen med det omliggende Terræn, og jeg sukker endnu dagligt over, at jeg ikke fik lavet en Model af Pladsen før Udførelsen, – det var en stor Fejl.

Det omløbende, kantede, dobbelte Murstens- og Asfaltfortov ligger alt for højt, saa det danner ligesom en Dæmning, der skiller Pladsen udenfor fra Muslingskallens Hulhed. Laa det omtalte Fortov omtrent 12" lavere, derved at Trinenen fra Kørebanen og mellem Fortovene kun var halv saa høje og Overfladerne havde mindre rejsning og maaske Fald indad mod Muslingskallen, saa vilde Raadhuspladsens naturlige Fald oppe fra Helmershus glide næsten umærkeligt over i Muslingskallen og denne blive en naturlig tilhørende Del af det hele.

Og saa vilde den Følelse af kunstig Op- og Nedstigning, som man nu faar ved at færdes der, falde bort. Nu optræder denne Del af Pladsen desværre som om den vilde være noget for sig og ikke have noget med det øvrige at gøre.

Naar man sammenligner med Fortovet paa den anden Side – fra Para-

Rådhuspladsen har lige fra sin anlæggelse været et smertensbarn – også for Martin Nyrop (1849–1921). Pladsen umiddelbart foran rådhuset var efter Siena'sk forbillede muslingeformet, ligesom den igen er blevet det for et par år siden. Endnu var Draget springvandet ikke opsat på den vestlige del af pladsen.

Hos Swedoor er næsten intet umuligt. Hverken teknisk eller designmæssigt. Uanset hvilke krav du stiller til dine døre, kan vi komme frem til en optimal løsning. Både for store serier eller blot nogle få døre.

Vi tænker og arbejder nemlig ikke som andre. Vores produktion bygger ganske vist på standardiserede skabeloner. Men så hører det standardiserede også op. Alene det faktum, at vi har 10 uafhængigt arbejdende snedkerier under samme tag, siger noget om forskellighed og muligheder.

Vi har været en tur rundt i Norden for at indfange miljøer, hvor døren har en opgave, der rækker ud over det funktionelle.

Resultaterne er samlet i brochuren "Døre Til Nordisk Arkitektur". Den kan give dig inspiration til at tænke nye tanker om døren.

Ring på tlf. 43 55 90 55 i dag, og få brochuren med posten i morgen.

Vi kan realisere din idé om den perfekte dør

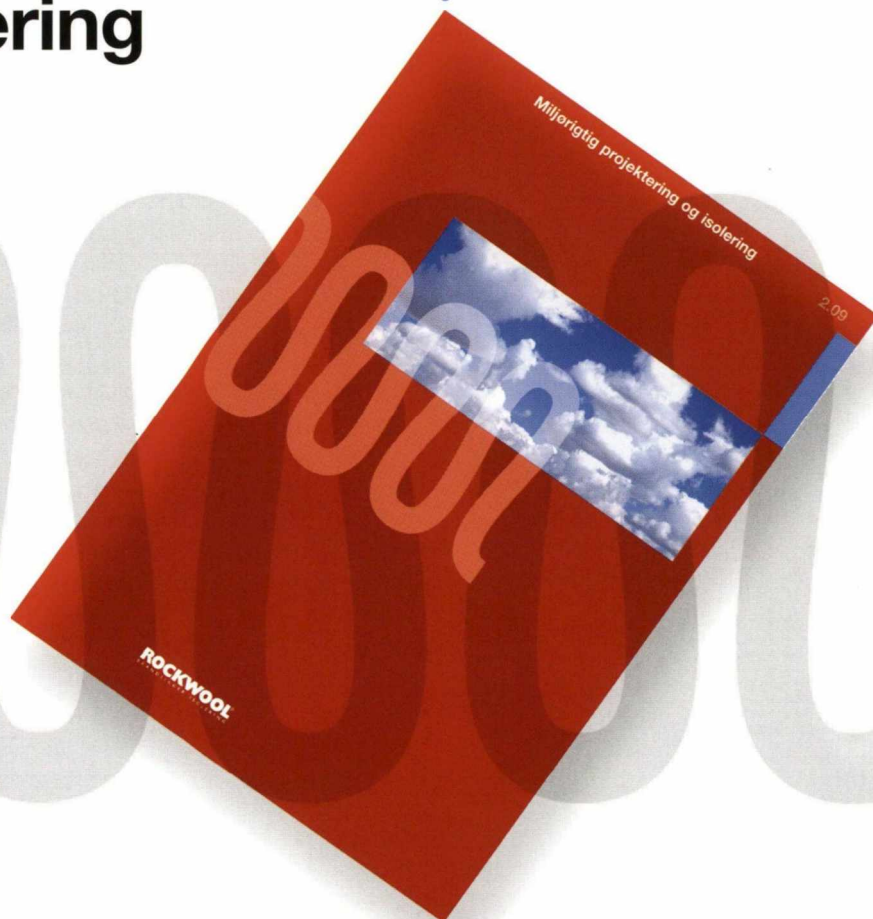

SWEDOOR

Swedoor A/S • Roskildevej 342 C • DK-2630 Taastrup

A business unit within Nobia Nordisk Bygginginteriør AB

Miljørigtig projektering og isolering

Hjælp til projekteringen

Flere og flere bygherrer stiller krav om, at byggerier bliver projekteret miljørigtigt. I en ny brochure fra Rockwool A/S kan du hente de nødvendige miljøoplysninger om isoleringsmaterialer og om en række konstruktioner, hvor isolering indgår. Bestil brochuren, hvis du vil have hjælp til at projektere miljørigtigt!

Ja tak, jeg vil gerne bestille et eksemplar af "Miljørigtig projektering og isolering"

Navn _____

Firmanavn _____

Adresse _____

Postnr. _____ By _____

Telefon _____ Telefax _____

ROCKWOOL[®]
BRANDSIKKER ISOLERING

Rockwool A/S
2640 Hedehusene
Telefon 46 56 16 16
Telefax 46 56 16 65
www.rockwool.dk

HERAKUSTIK HVOR MENNESKER MØDES...

Byggesag: Træningshal, Gladsaxe
Arkt.: Ejendomsafd., Gladsaxe Kommune
Entr.: KPC A/S

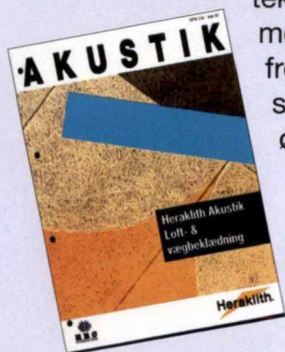
Overalt hvor mennesker mødes er HERAKUSTIK fremtidens valg af loft- og vægbeklædning.

De forskellige varianter i Herakustik-programmet tilbyder – sammen med de forskellige montageformer – løsninger til langt de fleste lydtekniske udfordringer.

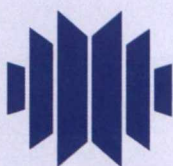
Produktsortimentet tilbyder samtidig spændende arkitektoniske muligheder via variation i struktur, formater, farve, kantbearbejdning, opsætningsmetode, mm.

Samtidig er Heraklith Akustikpladernes indeklimatekniske kvalitet en vigtig faktor, når materialevalget skal træffes, ikke mindst, når det drejer sig om beklædningsopgaver i forbindelse med institutioner, skoler, kontorer, sportshaller, forsamlingslokaler, mm.

Heraklith har med udvikling af Herakustik-programmer – udover at tilgodese arkitektoniske og byggetekniske krav – også imødekommet nutidens og ikke mindst fremtidens krav om miljøhensyn samt indeklimateknisk og økologisk uangribelighed.

RING EFTER DEN STORE
AKUSTIKBROCHURE
PÅ TELF. 59 44 12 00.

H B C

HOLBÆK BYGGMATERIALE COMPAGNI A/S

TELEFON 59 44 12 00

plyen ind mod Frederiksberggade – eller et lignende Fortov mellem Sporvognspladsen og Kørebanen ved Hølmershushus, vil man se, at disse aldeles ikke ligger som Dæmninger, men langt mere hører sammen med det omliggende Terræn, som vistnok har tvunget til at fravige de Normer, hvorefter Muslingskallens Fortove er anlagte. Dette har været til Gavn for Helheden.

Hvis der var nogen som helst Udsigt til at faa Muslingskallens Fortove sænkede, vilde jeg for min Del ikke høre Tale om at fylde Vand i den, og der vilde da heller ikke med de ændrede Højder være saa gode Vilkaar for et Gadekær som nu. Jeg har heller ikke den Rædsel for de nøgne Brosten som du – men ikke desto mindre kunde jeg nok have Lyst til at se Muslingskallen fyldt. Jeg tror, at Vandspejlet vilde vise sig langt større, end man skulde tro ved at se Stedet tomt. Forsøget vil vistnok kunne gøres uden større Anstalter eller Bekostning, og jeg tror, at din malende Skildring af Virkningen vilde komme til at passe. Jeg ved, at Arkitekt Emil Jørgensen, der engang, før Plankeværket om Byggepladsen faldt, har set en større Vandflade virke som Spejl for Bygningen, da et Vandrør var sprunget, var i høj Grad optagen af den storartede Virkning, og dette stemmer med, hvad jeg gennem lagtagelser ved mindre Regnvandspytter har kunnet skønne, hvorfor jeg mener, man burde bruge en eller anden kommende Lejlighed til at gøre en Generalprøve.

Altsaa: da jeg ikke tør haabe paa nogensinde at faa Fortovene sænke, som jeg beskrev, skøndt det virkelig ikke vilde blive nogen Herregaard – som man siger –, da Ændringen kun vilde kræve faa ny Materialier, saa vil jeg slaa mig paa Vandet og foreløbigt haabe paa, at der maa blive Lejlighed til at gøre et Forsøg dermed, og jeg tror, at Resultatet vilde vinde mange for dit Forslag: et blivende Gadekær.

Skulde man senere igen faa et andet Syn paa Sagen – og Vanskeligheden ved Gadekæret ligger vist i den daglige Pasning – var det jo nemt at lade Vandet forsvinde.

Med Hilsen og Tak for Prikken
din

M. NYROP

Architekten 1904–05, s. 88ff.
og s.113f.

C. Riis Bonne, som står for skud i de tre næste indlæg, var linoleumsfabrikant og finansierede forløberer for »Architekten«, der havde tilføjelsen »Tidsskrift for Bygningsvæsen og Byggeindustri«. Heri informerede han jævnlig om brugen af linoleum.

OM LINOLEUMSPAALÆGNING

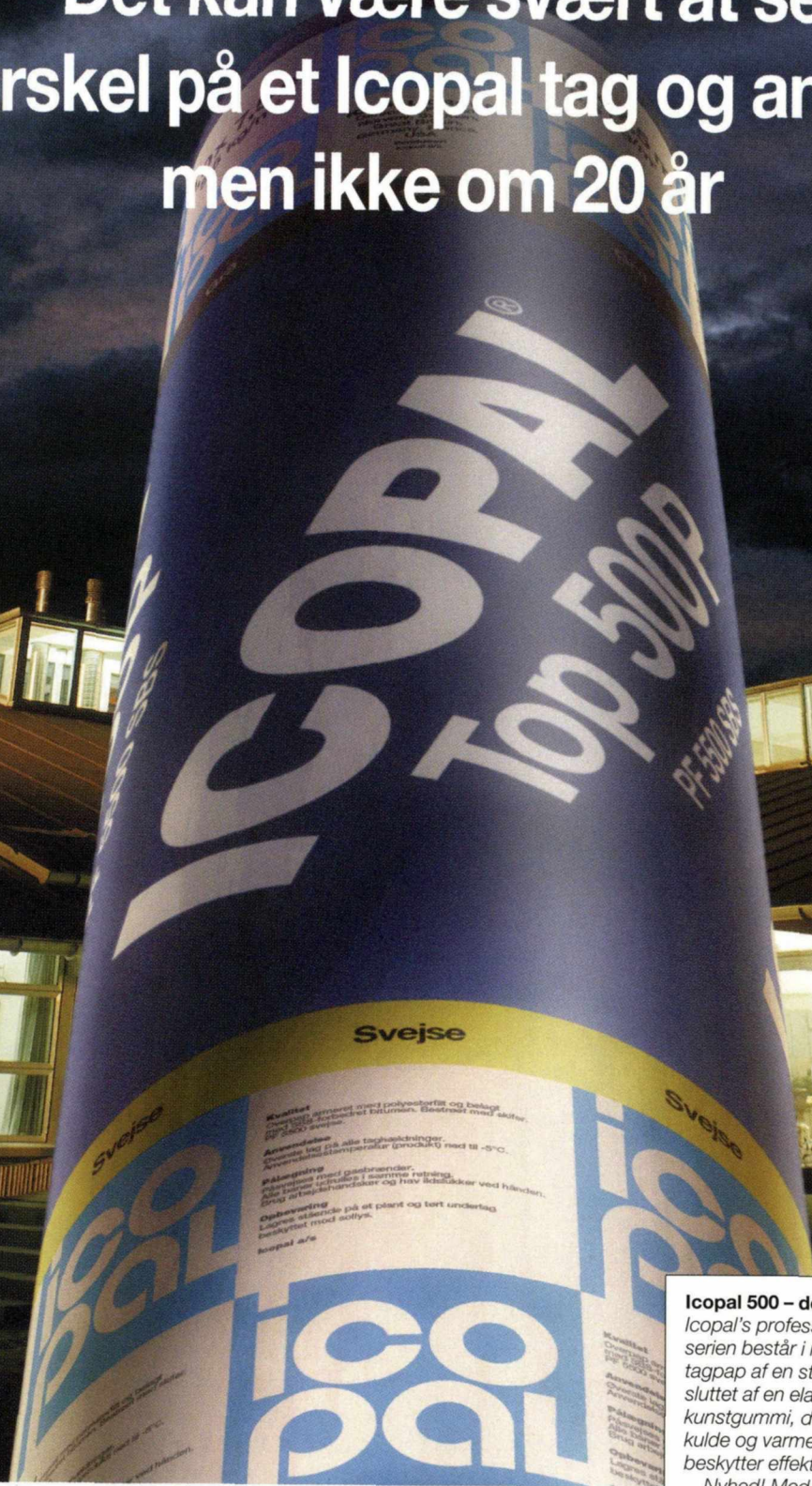
Redaktionen har modtaget følgende:

Hr. Redaktør!

I »Architekten« for den 15. Oktober findes nogle Oplysninger af Hr. C. RIIS BONNE angaaende Linoleum og Linoleumspaalægning. De mærkelige Udtalelser, Grossererer her fremsætter, viser saa tydeligt, at hvor dygtig en Købmand han end maatte være, saa har han dog endnu ikke erhvervet sig den praktiske Indsigt og Erfaring, som man bør være i Besiddelse af, naar man vil træde frem som Vejleder i saadanne Emner overfor en saa kyndig Kreds som »Architekten«s Læsere, der uden Tvivl selv vil forstaa paa rette Maade at vurdere hans Kontorstolsbetragtninger. [...]

Hr. Grosserer Bonne fastslaar, at ved Anvendelse af vandfast Linoleum-Cement (Harpiks- og Hellak-Opløsning) gøres Sammenføjninger lige saa vandtætte som selve Linoleumfladerne og forklarer senere, at den rigtige Maade at udføre Linoleumsstød paa er »ikke særlig at fæstne Linoleet med nævnte Shellak-Cement, men kun om fornødent at tætnes med dette og fæstne med Ohnekopstifter« eller udtrykt paa almindeligt Dansk: at fastsømme Linoleummets Egge til Gulvet med hovedløse Stifter og at tætnes mulige Unøjagtigheder i Sammenpassningen af Kanterne ved Hjælp af Chellak-Cement. Denne Fremgangsmaade, som Hr. Bonne »tør indestaa for«, og som han derfor formentlig benytter i sin Forretning, bruges og kan selvfølgelig bruges, – den har jo bl. a. den Fordel, at – som Hr. B. rigtigt nok i en anden Forbindelse siger – »Leverandøren kommer noget raskere fra sin Paalægning og sparer Cement«. Enhver i Linoleumspaalægning erfarer ved imidlertid nutildags, at den aldeles nøjagtige Sammenpassning af Linoleummets Kanter i Stødene, saaledes at Tætningen bliver unødvendig, og en absolut Fastklæben af dets Egge til Gulvet er det, som det kommer an paa. Ved den af Grosserer Bonne anbefalede Sammenføjnings-

Det kan være svært at se forskel på et Icopal tag og andre, men ikke om 20 år

Støtte Skole

2709 - P1-A - INDEPENDENCE

Selvfølgelig har nogle tage længere levetid end andre. F.eks. ses forskellen mellem almindelige typer tagpap og Icopal's højteknologiske 2-lags løsninger sandsynligvis først om 20 år, hvor Icopal taget endnu har mange års ekstra levetid foran sig. Og merprisen er kun få procent, fordi håndværkeromkostningerne er de samme.

Icopal's stærke tagløsninger er dansk

højteknologi fra inderst til yderst som passer godt til moderne arkitektur.

Ring på 44 88 55 22 og bestil yderligere information om Icopal's stærke tagløsninger. Vi sender også gerne fagfolk ud for at se dit nuværende tag efter i sømmene.

Icopal[®]
Det sikre tag

Icopal a/s er moderselskab for Icopal koncernen med hovedsæde i Danmark. Koncernen omsætter for ca. 4 mia. kr. og beskæftiger ca. 3.000 medarbejdere ved virksomheder i Finland, Norge, Sverige, Danmark, England, Tyskland, Frankrig og USA. Icopal koncernens forretningsområder er Tag, Vej, Plastfolier og Plastrør. Koncernen er Europas største tagpapvirksomhed og hører desuden til Nordens førende producenter og entreprenører inden for bygge- og anlægsvirksomhed.

Icopal 500 – den stærke tagløsning

Icopal's professionelle 2-lagsløsning i 500-serien består i modsætning til almindelig tagpap af en stærk kerne af polyester omsluttet af en elastisk bitumen med SBS kunstgummi, der følger tagets bevægelser i kulde og varme. Den stribebelagte bagside beskytter effektivt mod dampbuler i taget.

Nyhed! Med Icopal's nye rillede P-X produkter fås en stærkere og mere sikker sammenklæbning og dermed optimal sikkerhed for lang holdbarhed.

Vælg Icopal tage med 10 års forsikringsdækket totalgaranti, 15 års produktgaranti og mange års ekstra levetid.

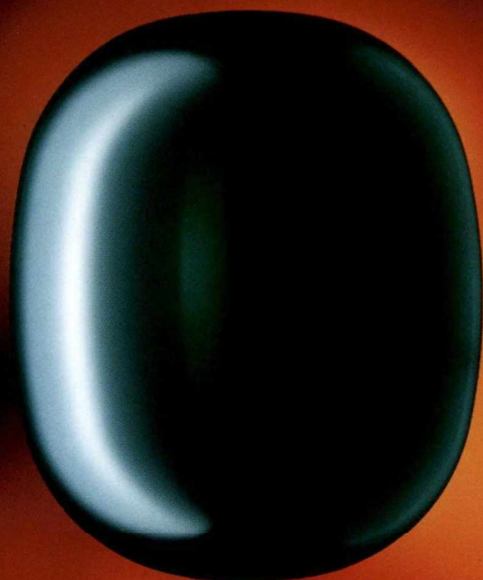
Icopal er Danmarks store tagvirksomhed med over 100 års erfaring i tagløsninger. Det er din sikkerhed for ordentlige tagmaterialer og en garanti, du kan regne med.

Icopal a/s
Mileparken 38, 2730 Herlev
Telefon 44 88 55 00
Fax 44 53 24 53
E-mail tag@icopal.dk
Web www.icopal.dk

Inspired by a genius

Funxion er en eksklusiv, tidløs serie af dørbeslag af høj arkitektonisk kvalitet. Alle anvendte materialer er syrefast rustfrit stål AISI 316, der imødekommer selv de strengeste krav til sikkerhed og styrke.

Med det unikke design, der er inspireret af geniet Piet Hein's SUPERELLIPSE®, åbner Funxion ikke bare døre i mange hjem, men også for en helt ny æra i dansk designhistorie.

Funxion®

maade er man nemlig kun sikker paa, at Linoleummets Kanter, naar nogle Aar er gaaede, rejser sig mellem Stifterne, danner Arnesteder for Smuds, Baciller og Bakterier, bliver sprøde af det ved Vaskningen indtrængende Vand og til Slut trædes itu. At dette ikke er gaaet op for Grosserer B., forstaar jeg imidlertid, eftersom han ikke engang synes at have noget Begreb om, at der i Nutiden eksisterer vandfaste Klæbemidler for Linoleum, der er nok saa gode som den af ham anbefalede Harpiks- og Shellak-Opløsning, og hvis Benyttelse muliggør Anvendelsen af Paalægningsmaader, »der mindre tager Sigte paa at dupere straks, end paa at give mangeaarig Tilfredshed«.

Med Tak for Optagelsen forbliver jeg, Hr. Redaktør,
Deres ærbødige

P. RASMUSSEN

Specialist i Linoleums-Paalægning

Kære Hr. C. RIIS BONNE!

En Bekendt henledte [...] min Opmærksomhed paa, at nogle Bemærkninger af Dem om Linoleum fandtes under »Tekniske Meddelelser« [...]. Ærgerlig over at have overset disse og ivrig [...] greb jeg Tidsskriftet for at gøre mig bekendt med, hvad De, min elskværdige og hensynsfulde Hr. Kollega, havde paa Sinde. Noget særligt maatte det jo være, naar De – »den største Importør«, »Indehaveren af det største Udvalg i Norden«, »Enerepræsentanten for Opfinderen af Linoleum« o.s.v. – fandt Dem foranlediget til at tage Ordet.

Overrasket blev jeg [...] ved at se, at det drejede sig om [...] Emner som Linoleumssammenføjninger og Svamp og »fugtige Gasarter«, »den rigtige Maade for Linoleumspaalægning« og »Ohnekopstifter«, »Betongulve, der ikke er andet end Knuder og Huller«, og »upaaklædt Beton« m.m., for ikke at tale om det af Dem saa højt elskede dobbeltbrede Linoleum.

Yderligere overrasket blev jeg ved at blive belært om, at det, som De med saa stort et Besvær og Offeret af Tusinder og atter Tusinder af Kroner ved enhver Lejlighed har indprentet som værende en af Hovedfordelene ved Linoleum, nemlig at det er et fugeløst Gulvbeklædningsmateriale, nu pludselig er for Null und Nichts at regne, og det paa Trods af, at Bestræbelserne hele Verden over lige fra Linoleumsindustriens Fremkomst – ud fra den Betragtning, at ingen Sammen-

føjning er bedre end selv den bedst og mest omhyggeligt udførte – har gaaet og fremdeles gaar i Retning af, at forøge Linoleummets Bredde, for derved at undgaa Sammenføjninger eller i alt Fald formindskes disses Antal.

End mere overrasket blev jeg over at se, at ved kyndig Paalægning af Linoleum skal Sammenføjningerne være som Sikkerhedsventiler, der, »hvis der staar Gasarter af Gulvet«, kan give Luft for disse. Og vi, der i vor Enfold med Ofre af Tid og Arbejde har bestræbt os for at naa det Maal, at gøre Linoleumssammenføjningerne lige saa sikre og uigennemtrængelige som selve Linoleumsfladen, vi bliver altsaa nu belærte om, at den Fremgangsmaade, som man hjalp sig med i Linoleumsindustriens alleryngste Dage, skal være god Latin nuomstunder.

Mest overrasket blev jeg dog ved af Bemærkningerne at lære, hvor hurtigt vekslende Kærligheden kan være i sine Udtryk. Om den af Dem paa Alderdomshjemmet udførte Linoleumsbelægning, skriver De nemlig i et af Dem over Byen spredt Cirkulære, som jeg forleden tilfældig fandt paa mit Skrivebord: »Kjøbenhavns Alderdomshjem staar som den smukkeste Anbefaling for en god Linoleum godt paalagt« . . . »Enhver, der hos mig bestiller 'bedste ensfarvet Linoleum', levers netop denne eller en tilsvarende Vare og, saa vidt Forholdene tillader det, i 5 3/4 Alens Bredde . . .« Og nu meddeler De her i Tidsskriftet om Linoleum i denne Bredde: at Fordelen ved Anvendelsen af en er »for Modtagerne snarere indbildt end virkelig«, at den Merudgift, Anvendelsen af den medfører, »synes at kunne anvendes bedre«, og at man ved at forlange den »udelukker mange – og det de første Fabrikanter«. Efter dette skal jeg, kære Hr. Riis Bonne, ikke komme nærmere ind paa Deres tekniske Meddelelser. I al Beskedenhed vil jeg derimod tillade mig til Tidsskriftets ærede Læsere at henstille: gæk ud paa Alderdomshjemmet og gransk, og de vil sikkerlig erkende, at den gamle Theori, at ingen Linoleumssammenføjning er bedre end selv den »bedst og mest omhyggeligt udførte«, ogsaa holder Stik i Praxis, samt maaske blive belærte om, at undertiden er Reklame et og Virkeligheden noget andet.

Deres ærbødige

EM. MEYER

Med interesse har jeg i et tidligere Hefte af »Architekten« læst de belærende Anvisninger af Hr. C. RIIS

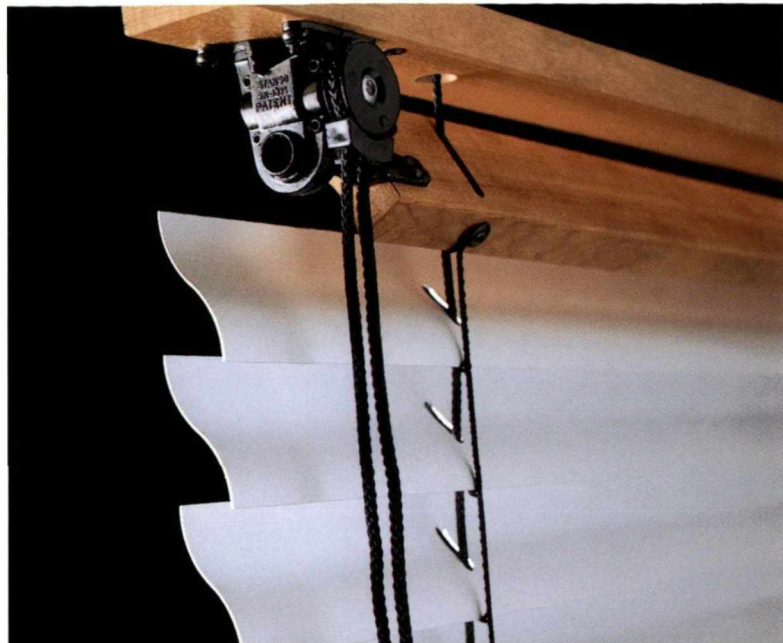

RHEINZINK Danmark A/S, DK-Brabrand, Arkitekt maa: Lars Sylvest Iversen, DK-Åbyhøj

Materialet med fremtid

RHEINZINK® er mærkenavnet på en zinklegering med tilsætninger af kobber og titan. Materialet er udviklet til de specielle krav inden for moderne blikkenslageri og udmærker sig ved sin fremragende forarbejdningskvalitet. Med begreberne „lang levetid og vedligeholdelsesfrit“ samt „æstetisk fordringsfuldt indtryk“ anbefaler RHEINZINK sig som byggematerialet til fremtiden. Et fuldt udbygget servicenet hjælper håndværkere, byggherrer og arkitekter med ydelser, som til enhver tid tilpasses opgavernes specielle behov. RHEINZINK® kan leveres både som „valsblank“ og som „forpatineret“ materiale. „Forpatineret“ zink er fra værk forsynet med patinaens typiske gråblå nuance, og dermed får man allerede fra starten dette banebrydende byggematerials høje kvaliteter. RHEINZINKs nye afdeling er ud over taget beklædt med forpatinerede kassetter og udhængspaneler, i smuk samklang med andre byggematerialer.

S-WAVE - alu

**Ny eksklusiv alupersinne med silkefin lysbrydning.
Anonym og stoflig på een gang.**

ART ANDERSEN & COPENHAGEN

**GL. KONGEVEJ 3 DK 1610 KØBENHAVN V
TEL: + 45 33 12 27 50 FAX: + 45 33 14 27 50**

Linoleum

i større og mindre Partier for
Bygmestre

■ til en gros Priser. ■

Fra Lager eller ved Indforskrivning.

— — —

Extra Linoleum.
Tykt Linoleum.
Middel Linoleum.
Tyndt Linoleum.
Mønstret Linoleum.
Indlagt Linoleum.

— — —

● Trappe - Løbere. ●

Linoleum-Paaklæbnings Cement.

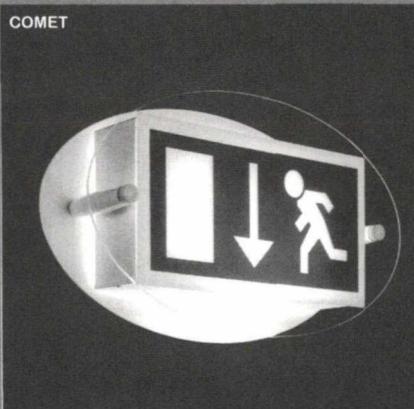
Paalægning besørages ved egne Arbejdere.

Overslag og Prøver paa Forlangende.

C. Riis Bonne,
Jernbanegade Nr. 1.
Telefon 8132. Telefon 8132

Nye tider - Nye former - Nye måder

COMET

METRO

**COMET og METRO
Henvissningsarmaturer**

To nye generationer af
nødbelysninger.

Elegante, usædvanlige
og smukke.

Dansk design.

Lys & teknik
ENGVEJ 7, LYNDBY TLF.: 46 43 70 50
4070 KR. HYLLINGE FAX: 46 43 70 51
E-MAIL: LYSOGTEK@POST5.TELE.DK

BONNE angaaende Paalægning af Linoleum, og særligt er jeg betaget af den Kærlighed, Hr. Riis Bonne har udtalt over for Fastgøringsmidlet og de saakaldte – i det danske Sprog velklingende – »Ohnekopstifter«.

Jeg har nemlig for nogen Tid siden været i den Situation ikke at skulle have Linoleum, men derimod at skulle af med dette Materiale.

Nu fristes man til at tro, efter den af Hr. Riis Bonne beskrevne udmærkede Paalægningsmethode, at det var den letteste Sag af Verden; ingen Fæstning af Linoleummet paa Gulvet, kun en Tætning af Sammenstødene og iøvrigt kun nogle hovedløse – om Forladelse Ohnekopf – Stifter, som med Lethed atter lod sig trække ud af Gulvbrædderne. [...]

Ganske vist, Hr. Riis Bonne bruger ikke Fastgøringsmateriale, men efter en saa grundig Afskrubning, som Hr. Riis Bonne præsterer, burde Friktionen mellem Linoleummetts ru Underside og Gulvets med Knuder og Huller tillavede Overflade vel ogsaa være tilstrækkelig til Fastholdelsen.

Dette har man dog ikke turdet forsøge, og derfor er de vidunderlige Ohnekopstifter ogsaa anvendte i et ret betydeligt Omfang, særlig fordi Linoleummet var paalagt i mindre Kvadrater for at danne Parketmønstre.

Ved Aftagningen gik Stifterne, ved netop at mangle det, som ellers er det vigtigste, med Lethed gennem Linoleummet og blev siddende i Gulvbrædderne, og da dette var paalagt efter den af Hr. Riis Bonne som den rigtige Maade anviste Fremgangsmethode, var der ikke gaaet Svamp i Gulvbrædderne, hvorfor de hovedløse Tingester formodentlig sad saa fast – Knibtank kendes maaske ikke – at man foretrak at slaa alle disse Stifter, som jo heldigvis var Ohnekopf, ned i Brædderne. Men derved efterlod man dog, trods det at Stifterne manglede Hoveder, et Hovedminde om den Periode, hvor disse Gulve, der bestod af særligt udsøgte prima Gulvbrædder, var dækket af et godt paalagt Linoleum; og ganske vist, det maa have været en stolt Periode, for nu ligner Gulvene i deres blufærdige Nøgenhed og trods deres Ungdom en flaaet, spækket Hare.

Men Gudskelov! takket være Hr. Riis Bonnes Methode er der ikke Svamp i Gulvene, og Ohnekopstifter er der benyttet. HEINRICH HANSEN

Polemikken slutter med et indlæg af Riis Bonne, hvor han beklager »det ækle tyske Ord« og ironiserer over, at man kan hedde Heinrich i stedet for det gode danske Henrik. Red.

Oyster...

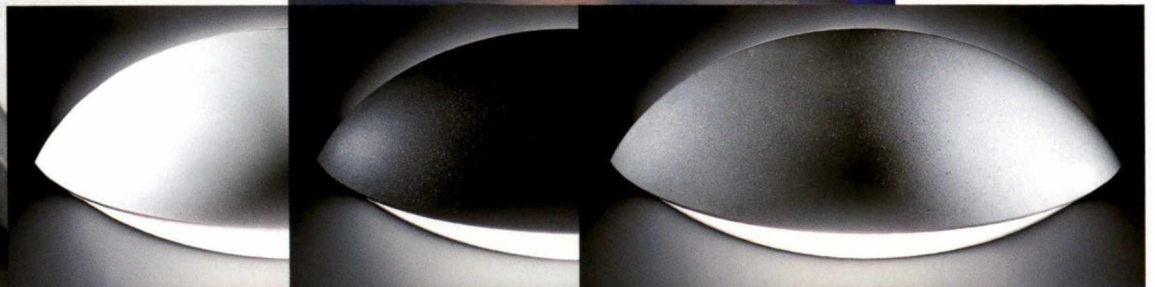
En ny unik væglampe med en utraditionel form. Designet er skabt over ellipsens grundformer og resultatet er bløde, runde former med enkle markante linier.

Oyster kan anvendes inde og ude, f.eks. ved trapper og gange. Den giver et flot lys ned ad væggen samtidig med et opadrettet markeringslys, indendøre også som uplight.

Der anvendes udelukkende miljøvenlige lyskilder i Oyster.

Armaturet består af svøb og bund støbt i aluminium. Farverne er natur, hvid, alustruktur eller antracit, men Oyster kan også leveres i andre farver eller med andre overflader.

Design: Philip Bro Design.

JAKOBSSON OYSTER

Her arbejder syv personer effektivt

Det koster penge at indrette arbejdspladser. Samtidig viser undersøgelser, at 40% af dem står tomme på en almindelig dag. Du kunne faktisk have 7 medarbejdere på 5 arbejdspladser - og få en god forretning ud af det på flere måder. Vil du vide hvordan?

Altikon-Tua har udviklet Konvision® - et koncept, hvor kontorlandskabet tilpasses til firmaets organisationsform. Ikke omvendt. Konvision® står for det visionære kontor, der er skabt til virksomheder med omstillingsevne. En af de kvaliteter, der sikrer overlevelse og udvikling på længere sigt. Men gevinsten på kort sigt er også interessant. Du kan f.eks. spare dyre kvadratmeter, unødvendige nyanskaffelser og ubenyttede kontorpladser.

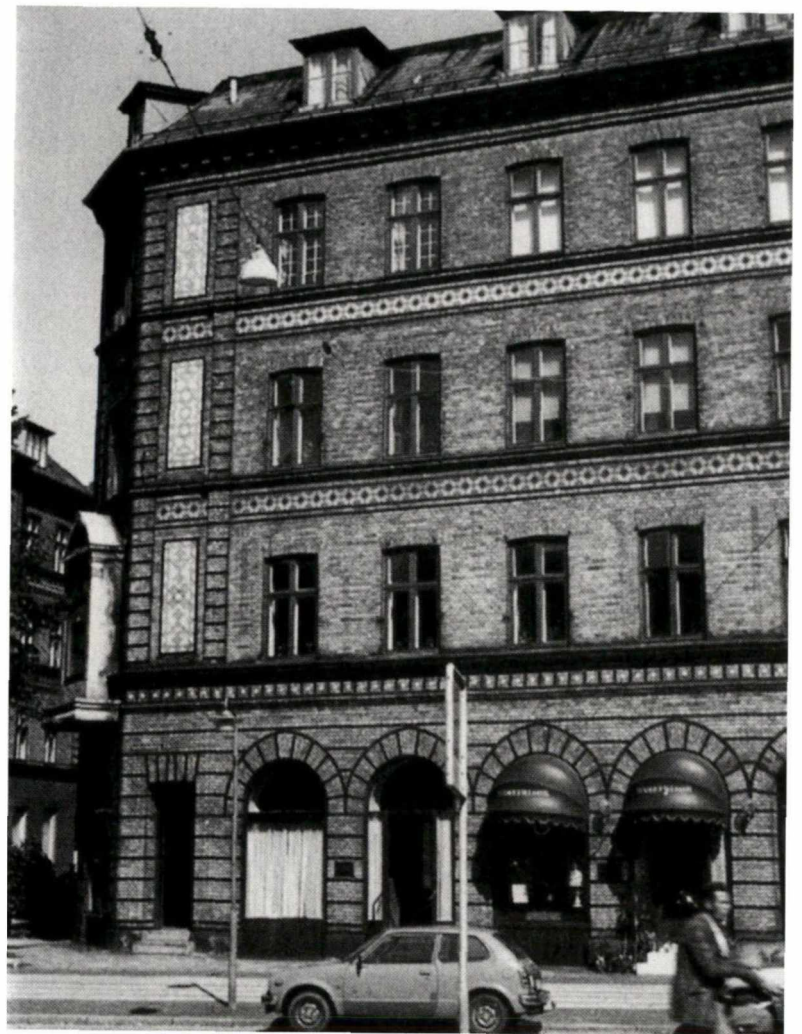
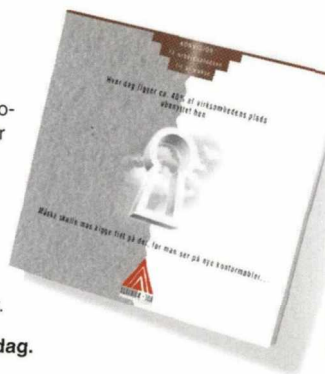
Bestil vores præsentationsbrochure i dag. Ring på telefon 3826 4860. Det kan være, den sætter nogle tanker på plads.

FÅ ARBEJDSPLADSEN TIL AT VOKSE

Altikon-Tua kontormøbler A/S
Frederikssundsvej 272
DK-2700 Brønshøj, København

Telefon 3826 4860
Telefax 3860 4827
Internet: www.altikon.dk

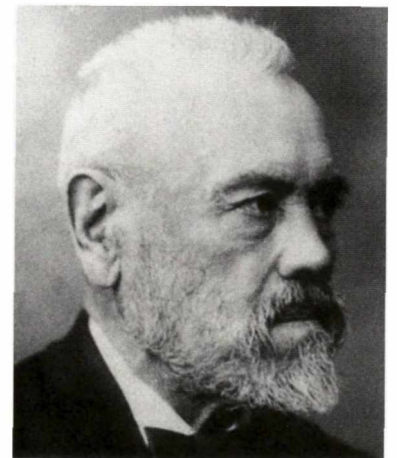

Architekten 1906-07, s. 370 ff.

Polemikken mellem J.E. Gnudtzmann og Anton Rosen begynder som en forholdsvis uskyldig meningsudveksling. Men efter at Gnudtzmann har publiceret sin nybygning til Polyteknisk Læreanstalt og samtidig kritiseret Herholdt for den gamle læreanstalt, skærpes Rosens tone til sarkasme.

EN »FORBEDRING«

I en redaktionsartikel om den paa-tænkte Paabygning paa den Lichtenberg'ske Gaard i Horsens, som for nylig fandtes her i Bladet, hedder det bl.a.: »Men det er os en stor Lettelse at konstatere, at vedkommende ikke er Medlem af vor Forening, da vi naturligvis i saa Tilfælde maatte trække blank ...« Meningen med denne lidt magre Trøst er vel den, at en akademisk uddannet Architect, mere end en mindre vel oplært, maa tage Ansvaret for, hvad han foretager sig; han maa vide, hvad han gør og - noblesse oblige! Nu vil jeg spørge, om ikke denne højere Forpligtelse til at tage Hensyn ogsaa maa gælde overfor en Nutidsbygning, der skyldes et andet Medlem af Foreningen. Denne har jo til Formaal at værne om Standens og de enkelte Medlemmers Interesser;

Emil Gnudtzmann (1837-1922) var overgangens arkitekt, som bestræbte sig på at undgå stuk og i stedet udviklede en varieret brug af mursten. Finest ses det på Frederiksberg Allé 12-16 fra 1888, hvis facade er af gule mursten med indslag af røde, grønne og mørkt brune glasserede mursten og majolika. Anton Rosens lidt klodsede bronzekarnap, der bryder facade-rytmen, udløste en lang polemik, som fik en tragisk undertone, da diskussionen gled over i en nedsabling af Gnudtzmanns Polyteknisk Læreanstalt, Farimagsgade i København.

Nogle ting
hører sammen

Ring nu for at få en
fordelagtig pris eller
hør om HPs "Byt-til-Nyt"
printerprogram!

**Den hurtigste måde at
begynde med CAD/GIS, når**

man bruger NT platformen, er at forbinde NT med topydelsen fra HP Kayak NT arbejdsstationer og HP DesignJet storformat printere. Med HP DesignJet vil du kunne opfylde dine egne høje designstandarder og udskrive store formater til en konkurrencedygtig pris. Så hvorfor begrænse sig til mindre formater, når HP tilbyder dig din foretrukne DesignJet sammen med en Kayak arbejdsstation til en meget fordelagtig pakkepris. Du kan også benytte dig af HP's rentable "Byt-til-Nyt" printerprogram.

Lad os give dig et tilbud - besøg vores website www.hp.com/go/designjet, eller ring til os på tlf. 4599 1125 og få oplyst nærmeste forhandler.

NT
Workstations

HP
DesignJets

THE
CAD/GIS
PERFORMANCE
CONNECTION

D E N P E R F E K T E K O M B I N A T I O N

Sæt dem sammen og opnå den optimale CAD/GIS-ydeevne

bør da ikke ethvert Medlem vise en ridderlig Hensyntagen til alle ærligt stræbende Kolleger og deres Arbejder, hvad enten disse nu ere efter hans egen Kogebog eller ej? Det, der hermed sigtes til, er, at en Bygning, som jeg i al Beskedenhed regner for en af mine bedste, af et andet Medlem af vor Forening er bleven pyntet med en Karnap, der saa lidt som vel muligt slutter sig til Bygningens Former og Linjer, men sidder som en paa-hængt fuldstændig fremmed Genstand, hvad jeg tror, at enhver, der passerer forbi Huset, Nr. 12 i Frederiksberg Allé, vil give mig Ret i. Det er oven i Købet vanskeligt at forstaa, hvad Mening er med denne Karnap; Udsigten derfra opad Alleen kan ikke være bleven bedre, end den var i Forvejen fra det Hjørnevindue, foran hvilket den er anbragt, saa der kan ikke være vundet andet, end at der er kommet en Spejlglasrude i Stedet for et almindeligt Vindue, og at Værelset indenfor er blevet maaske 1 1/2 Kv. Al. større (Karnappen er temmelig flad). Lad nu være, at vedkommende Architect, eftersom han ikke har respekteret mit Værk mere, vel ikke har mere Forstaaelse af min Kunst, end jeg har af hans – hvad der jo kan være en

ærlig Sag, da hver maa have Lov til at have sine Idealer og Sympatier –, saa vil jeg dog henstille til andre Kollegers Dom, om han ikke alligevel, eller maa-ske særlig derfor, burde have vægret sig ved at paatage sig dette Paaklstringsarbejde, saa meget mere, som han inden dets Paabegyndelse sendte mig Bud (!) med Forespørgsel, om jeg havde noget dertil at bemærke, og fik Svar tilbage med min Mening om Tingene. E. GNUDTMANN

Tillad mig, Hr Redaktør, i Anledning af Hr. Architect Gnudtzmanns Artikel om Karnapen paa ejendommen Frederiksberg Allé Nr. 12, at afsløre mig som Synderen, der har begaaet den efter Hr. Gnudtzmanns Mening [...] saa ødelæggende »Genstand«.

Naar Hr. Gnudtzmann finder, at hans Arbejde egentlig burde være stille under den samme Protektion som f.Eks. den Lichtenbergske Gaard i Horsens, hvilken man nu desværre agter at paabygge en Etage, da tror jeg, at han er noget paa Vildspor.

I Horsens drejer det sig om en sjælden udmærket Bygning, der jo tillige har kulturhistorisk Betydning, en Bygning, om hvis Fortrin, i det Ydre som i Indre, alle Sagkyndige ere enige, –

og som baade Stat og Kommune i Forening burde holde Haanden over.

I Frederiksberg Allé derimod drejer det sig jo om et jevnt Lejehus; ganske vist, som Hr. Gnudtzmann selv siger, et af hans bedste Arbejder, men alligevel, hvad han ogsaa nok vil indrømme, dog ikke et Arbejde af en saadan Art, at den danske Kultur- eller Architecturhistorie vilde lide noget nævneværdigt, hvis det en Dag, af en eller anden Grund, blev fjernet.

Paa dette Hus har jeg, efter at Ejereren, paa min Henstilling om at henvende sig til Architect Gnudtzmann, havde nægtet dette, bygget den famøse lille eenetages Karnap.

Jeg har, for at Hr. Gnudtzmann ikke skulde være uvidende om, at der vilde blive foretaget en mindre »Forbedring« ved den paagældende Bygning, ladet ham Udkastet forelægge. Paa det mundtlige Svar, jeg fik tilbage, forstod jeg, at Hr. Gnudtzmann ikke netop var begejstret for min Tegning, men at han dog mente, at der i Realiteten intet var at gøre i et saadant Tilfælde, hvor den opr. Byggherre, Murermester Kruse, var død, og Huset to Gange senere havde skiftet Ejer.

Jeg kan oplyse Hr Gnudtzmann om, at Karnappen aldeles ikke, som han

Anton Rosen (1859-1928).

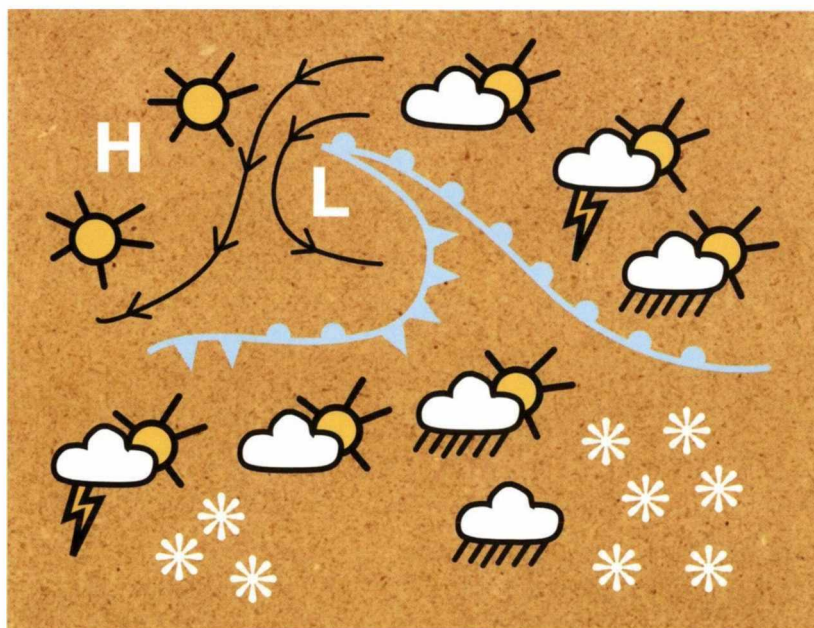
Sylvapan "E" skabt til al slags vejr

Sylvapan "E" fra Junckers Industrier A/S opfylder kravene til eksteriør MDF (V100) og derved også kravene til fugtbestandig MDF (V313). Det betyder, at Sylvapan "E" kan anvendes til:

- butiksfacader
- skilte og reklamesøjler
- skure, kiosker og lign.
- vinduesskodder
- porte og døre
- forskellige former for inddækninger
- havemøbler
- legeredskaber
- reolarrangementer samt indendørsrum med relativt høj fugtighed.

Junckers har "mishandlet" Sylvapan "E", for at vejret ikke skal gøre det

Den færdige Sylvapan "E" gennemløber en række test hver time, ligesom der en gang i døgnet udtages en prøve, som gennemgår en totaltest omfattende alle test, der er foreskrevet af EMB's industristandard. Sylvapan "E" bevarer styrken efter selv meget ekstreme klimapåvirkninger.

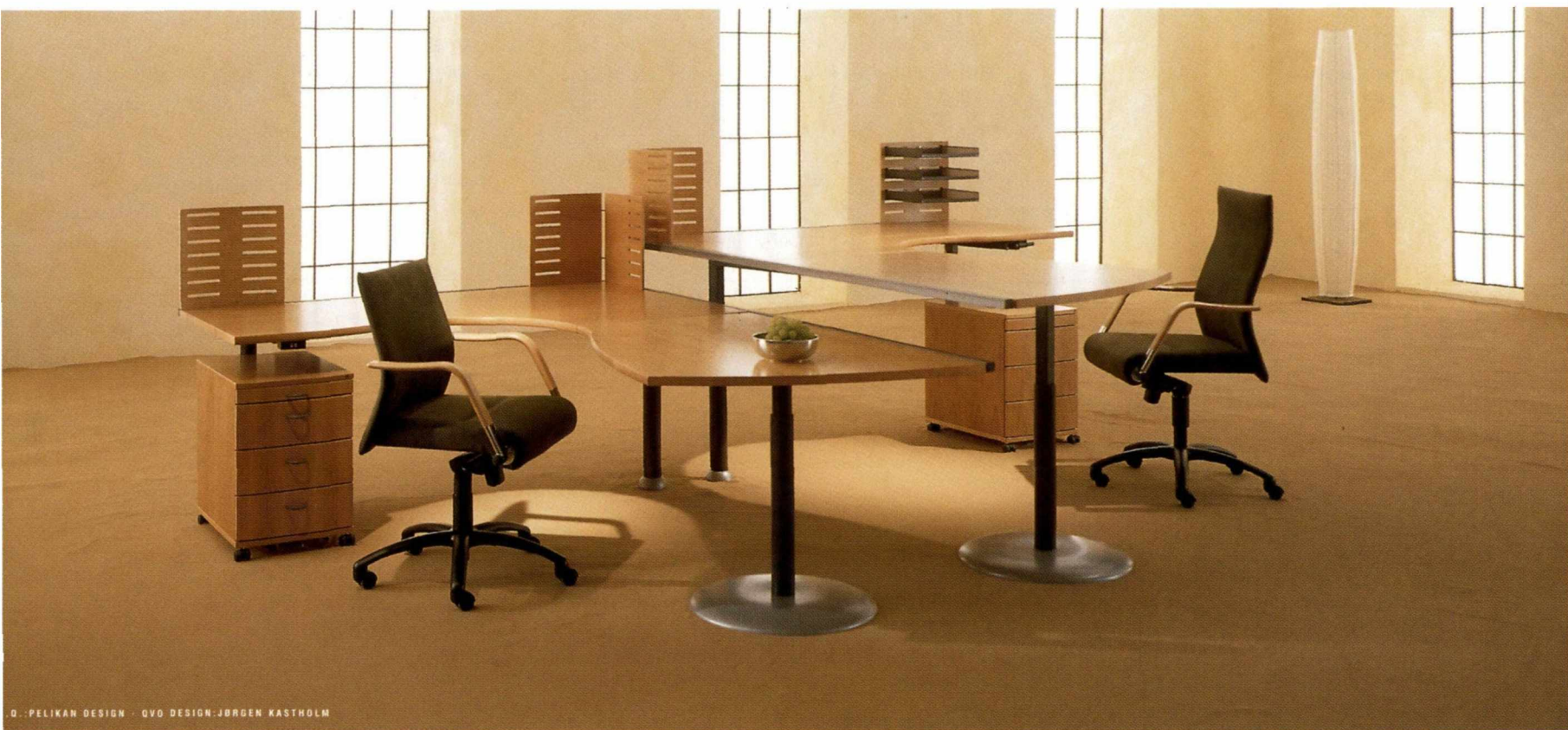

Ring eller fax til os for yderligere information om Sylvapan "E"

Junckers Industrier A/S • 4600 Køge
Tlf. 56 65 18 95 • Fax 56 67 37 40
mdf@junckers.dk • www.junckers.com

MAN KAN IKKE SE, AT VORES I.Q. HÆVE/SÆNKEBORDE ER HÆVE/SÆNKEBORDE

UNDTAGEN PÅ SYGEFRAVÆRET

Variation er alfa og omega for medarbejdernes fysiske og psykiske velbefindende. Med Duba's nye I.Q. hæve/sænkeborde kan du kombinere de ergonomiske fordele med smukt, æstetisk design. Bordene ændres nemt fra sidde- til ståhøjde, fra 65 - 125 cm, ved hjælp af en lille elmotor og vandhydraulik. Samtidig er der god plads til alt - lige fra skærm, mus og papirer, til at arme og hænder kan finde hvile på bordpladen. Så lidt skal der faktisk til for at hæve humøret og sænke generne.

Se de nye hæve/sænkeborde på vores stand på Kontor & Data i Bella Centret, fra d. 28. sep. til d. 3. okt i hal B4 stand NO 46-48 & KL 46-48. Eller kontakt os på www.duba.dk, og på tlf 39 55 57 00 eller 86 75 34 56.

Duba
WORKING YOUR WAY

Danmarks største specialforretning for pejse, brændeovne og stålskorstene

Vores faguddannede montører tager sig af:

- Levering
- Montering
- Vedligeholdelse
- Reparation - overalt i Danmark

Miljøvenlig termostattyret brændeovn - naturligvis godkendt efter

DS

5 års garanti

Din leverandør af alternativ miljøvenlig varme og boligkomfort

Pejse-og skorstens-eksperthen

Industrivej 22, Aabybro Tlf. 98 24 44 11
 Vestergade 36 A - Vejle Tlf. 75 72 40 88
 Esbjergvej 18 A, Kolding Tlf. 75 53 88 22
 Dybbølgade 45, Sønderborg Tlf. 74 48 85 22
 www.pse.dk
 E-mail: info@pse.dk

synes at mene, alene er anbragt her for at »forbedre« det Ydre; den er tværtimod bygget, fordi Ejereren, der selv bebor den paagældende Lejlighed, meget ønskede det knebne Hjørneværelse udvidet, netop med en Karnap; og Udvidelsen er ikke, som Hr. Gnudtzmans saa elskværdig angiver, 1 1/2 Kv. Alen, men lidt over 4, ligesom Lysarealet er bleven akkurat 1/2 Gang større end før, hvoraf selvfølgelig resulterer, at Udsigten ligeledes er »forbedret« 1/2 Gang.

Jeg kan forsikre, at det ingenlunde har været mig nogen særlig Glæde saaledes at forsøge Indpodning af en »Forbedring« paa den nævnte Bygning, og jeg tror iøvrigt, ligesom Hr. Gnudtzmans, at Karnappen altid vil sidde som noget særskilt, men dog som en »Forbedring«, hvilken næppe nogen, der forstaar sig på Tingen, vil finde paa at tilskrive Hr. Gnudtzmans – forsaavidt kan han jo da være beroliget.

Imidlertid indser jeg ikke, at der har været nogen rimelig Grund for mig til at forholde min Bygherre den Behagelighed, han ventede sig ved en saadan Udvidelse af sin Lejlighed, der nu kunde ske samtidig med en større Restaurering i det Indre, bl.a. Fjernelse af nogle slemme Paprosetter, som dog næppe kan have været komponerede af Hr. Gnudtzmans, men sikkert kun _ som Bygningens Formsten o.l. – har været »Numre« i et eller andet Katalog fra den Tid.

Ja, saa er Karnappen forresten, som det vil kunne ses, indrettet til Beplantning, hvilken Omstændighed maaske kan være Hr. Gnudtzmans til særlig Trøst, idet den rimeligvis vil blive ganske indrammet eller dækket af Slyngrøser e.l. – og saa! – ja en Rose i Knaphullet pynter jo dog altid sin Mand.

ANTON ROSEN

Hr. Architect ROSEN.

Da jeg havde læst Deres Svar paa min lille Artikel, syntes jeg først, at der ikke var noget for mig at sige dertil; det hele var saa net: den Frejdighed, hvormed De melder Dem som »Synderen«, og den maadeholdne og hensynsfulde Tone, hvori De søger at undskylde Dem; nu var jo Sagen lagt tilrette, saa andre kunde dømme os imellem. Kun søgte jeg forgæves i min Artikel, hvor det jo drejer sig om et Principspørgsmaal, efter den Overvurdering af mit eget Værk, som De tillægger mig, saa jeg vilde gerne bede Dem læse om igen.

Men da jeg saa et Par Dage efter kom forbi Huset og huskede paa den »større Restaurering i det indre«, som De taler om, fik jeg Lyst til at kigge ind ad Gadedøren, da jeg kom i Tanker om, at der indenfor den fandtes en lille Forstue, som Murmester Kruse og jeg særlig kælede for, da Huset blev bygget; Undervæggene blev murede i Mønster af glaserede Sten, og paa Overvæggene anbragtes Pilastre af Terracotta og Rosetter af samme Materiale i Felterne. Nu tænkte jeg mig, at De muligvis ogsaa havde fundet disse Rosetter »slemme« og faaet dem bort (der er ogsaa »Numre« i et Katalog, d. v. s. de er bagefter optagne deri efter min Tegning, paa samme Maade som f. Eks. Formstenene til Frue Kirke i Aalborg, som De vist har haft i Deres Hænder, da De arbejdede derovre som Murerlærling), og jeg blev rørt, da jeg fandt det hele urørt, for Uglen synes jo bedst om sine egne Børn, ved De nok.

Jeg syntes da, at jeg maatte takke Dem herfor og samtidig for den hele Maade, hvorpaa De har optaget Sagen i Deres Svar, thi herved, og især ved den skælsmske Slutningsbemærkning om Rosen i Knaphullet, har De indvirket saa behageligt paa min Stemning, at jeg næsten kunde fristes til at anbefale Dem at søge Ejerens Tilladelse til at aftage Skifertaget og lægge lysegrønne Tagsten paa i Stedet; det vilde vist klæde, om ikke just Huset saa dog Karnappen, og naar man saa de to Ting sammen, vilde man maaske overse, at der var noget imellem, eller hvad mener De for Resten, om De kunde faa anbragt et Rosenflor over det hele; saa manglede der kun, at Pendanthjørnet skulde behandles paa samme Maade, for at Idyllen kunde blive fuldstændig.

GNUDTZMANN

»DER BURDE VÆRE ROSER –« (Frederiksbjergallé 12 og Polyteknisk Læreanstalt)

Først maa jeg takke Hr. Architect GNUDTZMANN, fordi han finder min Tone maadeholden og hensynsfuld. Jeg kan saamænd gerne returnere ham den samme Kompliment, endskønt jeg mener, det havde været ulige simplere, om han straks havde sendt mig et »aabent Brev« med sin Beklagelse; saa havde vi jo blandt andet undgaaet den »frejdige Afsløring«.

Hr. Gnudtzmans har i sin Artikel forgæves søgt efter den »Overvurdering«

af sit eget Værk, som han mener, jeg tillægger ham. Lad den nu eksistere eller ej – at paapege den turde være Tidsspilde –, den er maaske mindre forborgen for andre end for Hr. Gnudtzmans selv. Her er jo imidlertid ikke Tale om en Sammenstilling af Personer, men derimod af Bygningsværker; disse sidste, som Hr. Gnudtzmans selv stiller overfor hinanden, ere, pro primo: Den Lichtenbergske Gaard i Horsens og Frederiksbjergallé 12; pro secundo: Etatsraad Herholdts Polytekniske Læreanstalt og Hr. Gnudtzmans senere Udvidelse af samme. Den første Sag er dog vel nu saa uddebatteret; den turde være saa ubetydelig, at den ikke er stort flere Ord værd; kun vil jeg gerne, i Anledning af Hr. Gnudtzmans Bemærkning i sin første Artikel om mit Syn paa hans Kunst og hans Syn paa min, have Lov at indskyde: bør vi ikke – i al Almindelighed – være lidt varsomme med Brugen af Ordet Kunst; thi vel er vi alle »Kunstnere«, som han sagde, Eleven paa Kunsthøjskolen – men hvormange af os har nogensinde gjort os virkelig fortjente til dette Prædikat. Lad andre kalde os Kunstnere, og lad andre og Eftertiden dømme, om vor Gærning er Kunst. Selv kan vi jo nok tale om vore Værker, uden at Ordet Kunst straks løber os paa Tungen eller i Pennen.

Imidlertid maa det øjnsynligt være Hr. Gnudtzmans Opfattelse, at Frederiksbjergallé 12 er en lødige Prøve paa hans Bygningskunst, og deraf specielt Vestibulen, som han jo har kælet for. – Da jeg for 29 Aar siden havde Hr. Gnudtzmans Formsten i min Haand, paa Frue Kirke i Aalborg, – hvilken Kirke ogsaa hører under Rækken af Hr. Gnudtzmans Kunstværker –, savnede jeg den Besked, jeg nu har faaet, nemlig at skæbnen, hvis Veje er uransagelige, havde bestemt disse Formsten til Optagelse i et Katalog over Teglværksprodukter; havde jeg dengang anet det, var de sikkert af mig blevne behandlet med mere Respekt. – Jeg kan ikke forlade The-maet »Nr. 12« uden at slutte denne Afdeling med en Tak for Idéen med de lysegrønne Tagsten, – hvilke jeg forresten ikke personlig har anvendt de sidste 3 Aar, og for Idéen med Rosen-floret over det hele. Hr. Gnudtzmans har ganske Ret; der burde være Roser.

Jeg maa nu fra den skælsmske Tone, hvori Hr. Gnudtzmans synes at finde Behag, gaa over til en ramme Alvor.

MALERMESTER PER REFSGAARD

Restaurering

*

Dekorationer

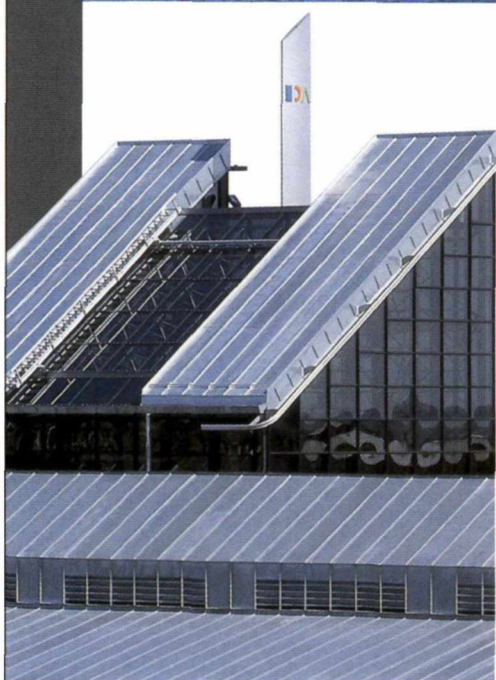
*

Maleropgaver
 udføres efter gamle
 traditioner

*

Telefon
 5581 7881 & 4026 7881

VARTEGN FOR EN NY EPOKE

Arkitekt: Kieler Architects A/S · Blikkenslager: Brdr. Jeppesen WS Entreprise A/S

Ingeniørernes Hus står som en eksponent for solide, klassiske traditioner og visionær teknologisk udvikling.

Den tydelige inspiration fra de maritime omgivelser er integreret i både arkitekturen og valg af materialer.

Teglstensfladerne og de markante glaspartier står i smuk kontrast til zinkbeklædningen, hvor refleksioner fra sol og regn skaber et skiftende, nuancerende spil.

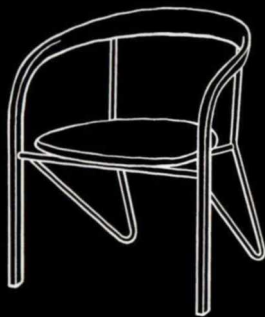
Det fleksible og smidige VM ZINC fås i flere udgaver. Vælg mellem VM ZINC natur og to forskellige typer forpatineret zink, QUARTZ-ZINC (lys grå) og ANTHRA-ZINC (skifergrå).

Ring og få yderligere oplysninger om VM ZINC!

VM ZINC Denmark A/S · Vimmelskaflet 41 F · 1161 København K · Tel. 33 15 05 12 · Fax 33 15 05 54

April III 96200
Okamura & Marquardsen

Crescent II 96210
Okamura & Marquardsen

GETAMA®

Getama Danmark A/S
DK-9631 Gedsted
Tel. 98 64 53 00

Just det samme Nummer af »Architekten«, som indeholder mit Svar til Hr. Gnudtzmann, bringer et Billede af hans sidste store Bygningsværk: Udvidelsen af den Polytekniske Læreanstalt, anmeldt af ham selv. Denne Anmeldelse opfordrede til Eftertanke,

thi det var den kendte Oprensning af andres gode Gærninger – samtlige Haandværkeres navne o. l. –, nej, det var en kombineret Anretning af en Redegørelse, et Forsvar og et Angreb.

Uvilkaarligt maatte man spørge: Hvortil alt dette? Hvorledes er det

muligt at tænke paa et Forsvar for denne Bygning, og hvorledes kan man forklare sig, at den Architect, der har bygget dette Hus, drister sig til et Angreb paa gamle Mester Herholdts Værk. Thi her er ikke Tale om denne Retning eller hin – mit Syn paa Kunst

LAD FANTASIEN RÅDE ...

*Ovenlysvinduet, der kaster
nyt lys over loftsrummets
mange muligheder ...og et frisk pust
af liv i hele huset.*

For yderligere information: ☎ 45 16 45 16 ⚡ <http://www.VELUX.com>

eller Hr. Gnudtzmanns – her foreligger et Tilfælde, hvor Alverdens Arkitekter, Hr. Gnudtzmann fraregnet, uden et Øjeblik Tvivl vilde fælde en enstemmig Dom. Hvis »Overvurderingen« ikke her er tilstrækkelig klar, ja, saa – –. Men ikke nok hermed; Hr. Gnudtzmann søger at plukke Herholdts Værk fra hinanden, til Fordel for sig eget. Dette turde være upassende; lad Hr. Gnudtzmann angribe mig eller andre, enten forsvarer vi os, eller vi gør os ikke den Umage – men Herholdts Værker, enten de nu maatte høre til hans bedste eller hans »svageste«, de bør være hævede over og fritagne for en kritisk Behandling af den Art, Hr. Gnudtzmann leverer, selv om Herholdt naturligvis, som andre Dødelige, maa være Kritik underkastet. Forøvrigt ønsker jeg aldeles ikke at diskutere denne Sag med Hr. Gnudtzmann. Han har, forinden han paabegyndte dette Hus, lært min og andre Kollegers Mening om dette Arbejde at kende. I den Svarskrivelse, han i sin Tid sendte til os, der dengang anbefalede at forsøge en anden Løsning af Façadespørgsmaalet, udtalte han blandt andet, at man skulde blot vente til Huset var færdigt, saa kunde man bedre dømme; og Hr.

Gnudtzmann havde Ret; nu ser vi det hele klart som Dagen.

Ikke desto mindre er jeg tilbøjelig til at tro, at vor kendte danske Godmodighed vilde være løbet af med os, saafremt Hr. Gnudtzmann ganske stiltfærdig havde anmeldt sin Bygning paa almindelig Vis eller helt undladt dette; der var da maaske ikke een, der havde rørt sig – thi til hvilken Nytte? Men Sagen er bleven en ganske anden ved den Maade, paa hvilken Hr. Gnudtzmann har inddraget Herholdts navn. Thi det bør holdes udenfor, naar der er Tale om Hr. Gnudtzmanns Bygning. Pietetsløst og uberettiget turde det være at fremstille den sidste Tilbygning som en »forbedret« Udgave af Herholdts Værk.

Da Uglen, som Hr. Gnudtzmann saa træffende bemærker, jo holder mest af sine egne Børn, vil jeg – i det sikre Haab, at Hr. Gnudtzmann akcepterer Tanken – foreslaa ham at overføre den af ham fostrede Idé fra Frederiksbergallé 12 – den med Rosenfloret nemlig – og indgaa til sin Bygherre, Direktionen for Læreanstalten, med Anmodning om Bevilling til Beplantning – over det hele! Mulig vilde stedsegrønne Planter tjene Formaålet bedst; men Rosenfloret er jo Hr.

Gnudtzmanns Idé, og jeg kan slutte mig til den, dog med en Smule Beklæggelse for de smukke Blomster – imidlertid, lad gaa! »Der burde være Rosser«!
ANTON ROSEN

Jeg føler ingen Trang til her at beskæftige mig med Rosens sidste Potpourri af Artigheder, der for mig kun har psykologisk Interesse. Tilbage bliver det i min første Artikel rejste Principspørgsmaal, som det skulde glæde mig, om andre vilde udtale sig om.

Det er hændet mig mere end én Gang, at jeg har mistet en Bygherre, fordi jeg har holdt paa visse Principer, som jeg, dels for min egen Skyld og dels af kollegiale Hensyn, har ment ikke at kunne fravige, deriblandt og saa det, ikke at lave om paa en nulevende Kollegas Arbejde uden hans Billigelse, og det er sagt mig, at der i en eller flere udenlandske Arkitektforeningers Vedtægter skal findes et Forbud imod at indlade sig paa sligt. Jeg henstiller, om vi kunde følge dette Eksempel, eller om der i alt Fald kunde danne sig en Opinion, som gjorde et saadant »niks pille« til en uskreven Lov.
GNUDTZMANN

ART ANDERSEN & COPENHAGEN

DK

GL. KONGEVEJ 3
1610 KØBENHAVN V
TEL: +45 33 12 27 50
FAX: +45 33 14 27 50

giv mulighederne plads

VELUX®

FORDI LYS SKABER LIV

Arkitekten 1908–09, s. 379ff.

I »Arkitekten« 1908–09, side 340ff. angreb Fr. Schiødt kunsthistorikeren Wilh. Wanschers æstetiske kunstsyn. Det fik Wanscher til at opsiges sit medarbejderskab ved bladet.

BERIGTIGELSE – TIL AFSKED

HR. FR. SCHIØTT skrev i sit sidste Stykke: »... naar uklare Forestillinger og Teorier doceres for Publikum og den opvoksende Arkitektstand, der ikke kan kontrollere Forfatterens Viden, men imponeres af en Magistertitel, kan det kun virke til en Forplumring af Begreberne og hindre Tilegnelsen af en sund Opfattelse af Bygningskunsten. Jeg tror, at Hr. Wanscher allerede har anrettet Ulykker nok i den Retning. Det der trænges til, er en klar Fremstilling af de forskellige Stilarters Maal og Midler, ikke løse Teorier etc.«

Dertil svarede jeg: »At det just skulde være en 'klar Fremstilling af de forskellige Stilarters Maal og Midler, der trænges til', betvivler dog vist de sidste selv (= de med Hr. Schiøtt forbundne Arkitekter i Modsætning til de yngre, der mere eller mindre sympathiserer med min Opfattelse af Arkitektur). Vi trænger til Mennesker

med arkitektonisk Talent« (= Folk som Nyrop, Clemmensen, Plesner, Klint, om hvem jeg har skrevet indgaaende og anerkendende i det tyske Tidsskrift »Moderne Bauformen« VI, 345 ff., skønt de maaske ikke forstaaer, hvad jeg skriver, saaledes som de yngre gør).

Mon Redaktør Varming vil fragaa, at det ogsaa er hans Mening, at vi skal bort fra Stilterperiet og at vi netop trænger til Arkitekter, der vil løse en Opgave naturligt, altsaa ogsaa til Kritikere, der vil fastholde dette; og mon han vil fragaa, at jeg paa min Maade har gjort et samvittighedsfuldt Arbejde, naar jeg bl.a. skrev i den omtalte Artikel om det nylig her i »Arkitekten« afbildede Havnemesterhus paa Skagen?: »Am freudigsten wirkt die Kunst Ulrich Plesners in solchen Gebäuden, wie das Haus des Hafenspektors mit den beiden Häusern seiner zwei Beamten auf Skagen. Die beiden Giebel und der Charakter des Ganzen sind eigentümlich für Provinzialhäuser vor 1850. Der Architekt sagt, dass er dabei besonders Bauten in Westjütland vor Augen hatte. Der Turm in der Mitte, mit seiner schönen hohen Stirne, enthält das Comptoir des Hafenspektors und im Ober-

stock ein Zimmer für die Administration (Ingenieure). Die Schornsteine sind immer auf ihrem natürlichen Platze im Hause lotrecht aufgeführt. Der First bleibt frei.« Dette er mere indgaaende og mere arkitektonisk forstaaet end naar Redaktør Varming skriver om dette samme Hus, idet han ogsaa gør opmærksom paa Sammenhængen med jysk Købstadsarkitektur: »... det staaer med sine røde Mure og Tage og sine hvide Vinduer dejligt til Farven i det rene Sand og den klare Luft.« Det sidste kan enhver Journalist skrive, men den Skønhed, der ligger i, at Taglinjen er fri, føler man kun, naar man har gjort mange lagttagelser af denne Art, og undser sig ved at bruge disse ligegyldige Udtryk om Arkitektur, som ganske vist ikke vækker Anstød, men heller ikke kan bringe nogen til at tænke selv. Jeg hørte for nylig en dygtig Provinsmuremester sige, at det vilde være rart om »Arkitekten« bragte noget mere Kritik og ikke nøjedes med, at Arkitekterne selv afbildede deres Bygninger og fortalte, hvad de havde kostet. Men det er altsaa netop ikke Kritik, man ønsker her i Bladet.

For at begrunde den Udelukkelsesdom, man har afsagt over mig, og som

jeg læser idag efter Hjemkomsten fra en Rejse til Stockholm som Professor Nyrops Gæst – en mærkelig Modsigelse –, anfører Redaktør Varming mine tidligere nævnte Ord, men med en ringe Sammendragning og en Understregning, der giver dem en anden Mening:

»Men naar Hr. W. nu aabent erklærer, at 'de med Hr. Schiøtt forbundne Arkitekter' (vi kender ikke noget til et saadant Forbund – [men maaske til en velment Skadefryd?]) ikke er i Stand til at tilfredsstille ham og mener, vi trænger til Mennesker med arkitektonisk Talent, hvorved han altsaa frakender Arkitekterne her i Landet et saadant Talent, da maa vi tillade os at spørge: osv. ... Men saaledes at stikke en hel Klasse Mennesker en Beskyldning ud for Talentløshed, det er ligesaa upassende som det er uholdbart.«

Denne Understregning af Ordet »trænger« er ukorrekt, og jeg lægger vore fælles Venner blandt de ældre Arkitekter det til Last, hvis de ikke forklarer Redaktøren det ved Lejlighed. Hvad jeg mente og mener er, at det er de talentfulde Arkitekter, af hvem man kan lære. Jeg for mit Vedkommende har lært umaadelig meget af Nyrop i sin Tid; men man vokser jo

ivarsson

MASTERBOARD® VÅDRUMSPLADER

- SÅ HAR DU
DIT PÅ DET TØRRE!

Boligens vådrum er et af de dyreste at bygge og reetablere. Derfor sikrer flere og flere sig med **MASTERBOARD®** Vådrumsplader.

MASTERBOARD® Vådrumsplader er fremstillet af autoklaveret kalciumsilikat, der er upåvirkelig af fugt og temperatursvingninger.

Vådrumspladerne kan monteres med bagvedliggende plastfolie, der sikrer afslutning ved gulv. Den optimale løsning, og på sigt den billigste.

MASTERBOARD® Vådrumsplader leveres også i "Ergo-size". Bredde 600 og 900 mm, med en vægt helt ned til 16 kg/plade.

Det gør monteringen hurtig og yderst rentabel.

Pladerne er skruefaste og kræver derfor kun halvt så mange skruer, ved montage, som gipsplader.

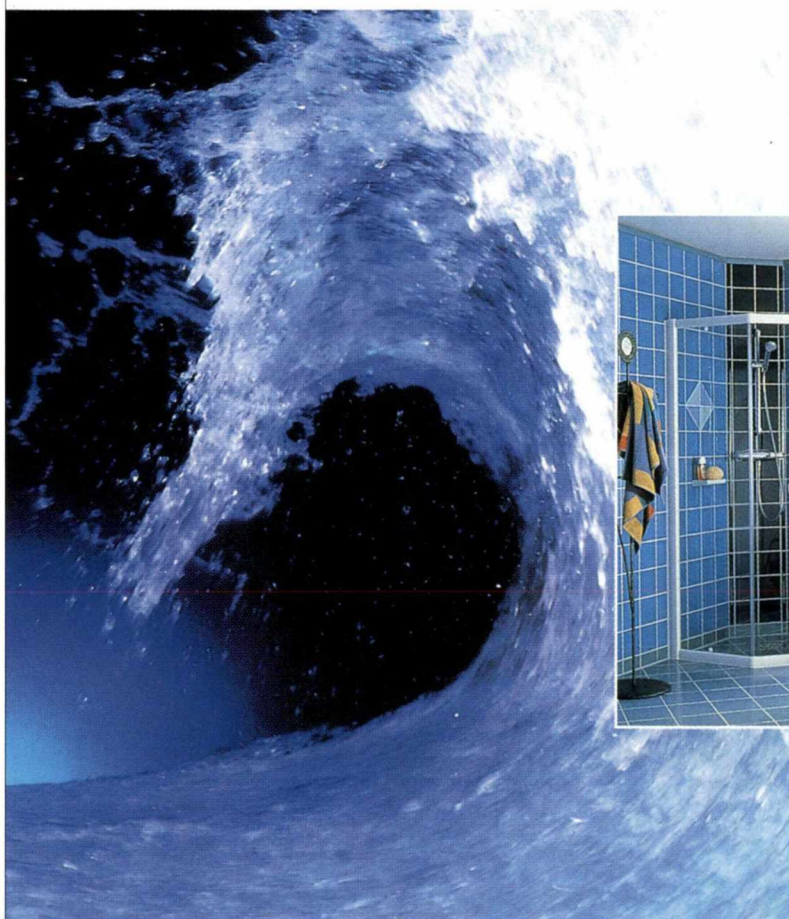
MASTERBOARD® klarer "paragrafferne" - og indgår i SBI anvisning 169 og 180.

MASTERBOARD® er markedets sikreste og mest økonomiske løsning til lette vægge i vådrum.

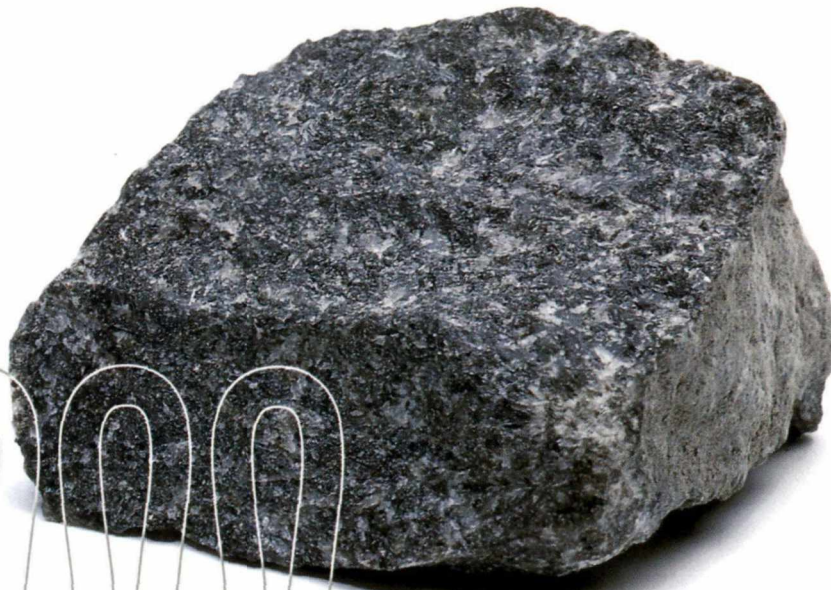
ivarsson

-en "vandtæt" løsning

Kometvej 26 · DK-6230 Røddekro · Tel.: 74 66 19 99 · Fax: 74 66 10 20
www.ivarsson.dk · E-mail: info@ivarsson.dk

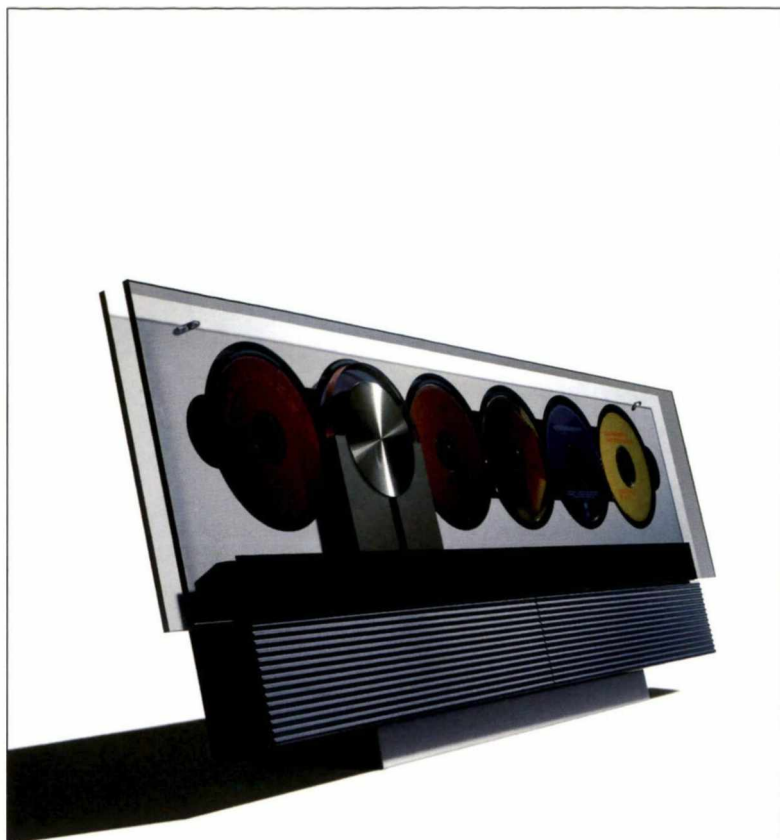

Naturens eget
materiale

ROCKWOOL®
BRANDESIKKER ISOLERING

Rockwool A/S
2640 Hedehusene
Telefon 46 56 16 16
Telefax 46 56 16 65
www.rockwool.dk

Hvorfor har ingen tænkt på det før?

BeoSound 9000 gør din musik synlig og får gamle CDer til at fremstå i et nyt skær, når du mikser på kryds og tværs, mens CD-slæden suser fra nummer til nummer.

Sætter du den til at blande numrene, bliver det som at høre radio. Med den forskel altså, at du selv bestemmer musikken og slipper for sniksnak og nyheder hver time.

BeoSound 9000 fra Bang & Olufsen: kr. 21.995

2tal er specialister, handler udelukkende med radio/TV og kun med de stærke mærker. Vi spilder ikke tiden på computere, bip-bip spil eller køkkenudstyr. Derfor har vi bedre tid til at hjælpe dig på vej, når du skal vælge Bang & Olufsen.

På telefon 36 41 11 22 henvises til nærmeste 2tal forhandler.

2tal
Sikkerhed for at vælge rigtigt

altid bort fra sin Lærer og bryder med ham som Autoritet, selv om det personlige Venskab bevares.

— Ja, hvis Nogen har Interesse for mine Artikler, maa de altsaa for Fremtiden søge dem i »Kunstbladet«.

VILHELM WANSCHER

Vi er ganske enige med Magister Wanscher i, at det, vi kunde trænge til, er ikke alene — som Hr. Fr. Schjøtt mener — en klar Fremstilling af de forskellige Stilarters Maal og Midler, men derimod en æstetisk-teknisk Drøftelse (helst fra flere Sider) af de arkitektoniske Spørgsmaal. Men en Kritik, der overvejende kun er nedsættende, og som ser paa Tingene fra et ret snævert begrænset Synsfelt, fører — som Erfaringen noksom viser — kun til Uenighed og Modsigelse. Det er dette, der forekommer os at være unyttigt og skadeligt; det er muligt, at nogle netop finder det fortræffeligt, og vi opfordrer andre til at udtale sig herom.

Vi indrømmer at have gjort os skyldig i en Fejl ved at tillægge Magister W. den Mening, at alle danske Architekter er talentløse. Vi burde naturligvis have tilføjet: »med Undtagelse af en 5-6 Stykker«, men ansaa dette for overflødig. I den omtalte Afhandling i »Moderne Bauformen« omtales jo disse 6, nemlig foruden de af Hr. Wanscher selv nævnte tillige Hr. Ivar Bentzen, Vallekilde, Og afd. Fritz Koch. Medens vi alle kan være enige om at anerkende de fem af disse, falder det unægtelig lidt for Brystet, at det sjette Medlem af denne Elite er en Bygmeister, om hvem intet vides af Betydning. Vi havde ikke anet hans Eksistens, før vi saa ham stillet i første Geled i det tyske Tidsskrift og repræsenteret ved Gengivelser af et underligt Projekt til et Krematorium (medens der af Nyrops Værker ikke gives nogen Afbildninger).

Hvad vor Udhævelse af Ordet *trænger* angaar, som Hr. W. finder saa slem, skal vi blot bemærke: naar det netop er et bestemt Udtryk, man ønsker at spidde, er det ganske berettiget og forøvrigt almindelig sproglig Praksis at udhæve dette, naar det ikke er et Citat, der bringes, Hr. Wanscher har ikke paavist, at denne Udhævelse og denne Sammendragning i mindste Maade har givet hans Ord en anden Mening, og vi afventer roligt, hvad de af Hr. W. paakaldte ældre Architekter kan belære os herom.

Hr. W. søger ganske at tilintetgøre os ved at sige, at enhver Journalist

kan skrive det, vi i vor Intethed har anført i en ganske kortfattet Omtale af Plesners Havnemesterbolig. Ja — selv om vi maaske nok kunde have observeret, at die Schornsteine sind lotrecht aufgeführt, indrømmer vi, at der hører mange lagttagelser til for at føle, at Taglinien er fri — vi vilde nemlig i vor Naivitet have foretrukket, at Forholdene kunde have tilladt, at Skorstenene paa en naturlig Maade var ført ud igennem Tagrygningen.

Vi skrev, at vi vilde finde det naturligt, at Hr. W. forlagde Kamppladsen til »Kunstbladet«, da vi for Tiden ansaa det for unyttigt, at han skrev for »Architekten«s Læsere. Denne »Udelukkelsesdom«, som Hr. Wanscher kalder den, maa vel ogsaa kunne forklares derved, at han selv mundtlig over for os har udtalt, at hans kunstæstetiske Afhandlinger for Fremtiden vilde fremkomme i »Kunstbladet« og at han kun i »Architekten« vilde »udbede sig Gæstfrihed for Artikler af polemisk Art«. Det er denne Virksomhed, vi ikke sætter Pris paa; noget andet er, at vi selvfølgelig ikke kan eller vil nægte Magister Wanscher Ret til at svare paa eventuelle Angreb, der maatte fremkomme i »Architekten«.

Red.

Architekten 1913-14, s. 327ff. og 328.

Ole Falkentorp var yderst aktiv i Den fri Arkitektforening og deltog i debatten såvel i fag- som dagspresse. Her får han læst og påskrevet af »Architekten«s redaktør.

EN NY ARCHITEKTURKRITIKER

I »Vort Land« for 29. April fandtes en Artikel, undertegnet OLE FALKENTORP, med en Kritik af Architekturen paa Foraarsudstillingen, der begyndte saaledes: »Paa de faa Besøgende, som overkommer at se Udstillingens arkitektoniske Afdeling, virke største Delen af de udstillede Arbejder baade overraskende og skuffende.« (Alle Udhævelser af K.V.)

Man forbavses over, at der i det forløbne Aar ikke er frembragt større og bedre Ting, og man forstaar efterhaanden Publikums Mangel paa Interesse for denne Kunststart, som, fra at være den førende er sunket saa dybt, at Architekterne i de flestes Øjne slet ikke er Kunstnere, men temmelig unødvendige Væsener i Samfundet. Der er dog gode Ting paa Udstillingen, som fortjener at nævnes:

Bedst staar Baumanns 3 Villaer,

Ole Falkentorp (1886–1948) var søn af professor, arkitekt Albert Jensen og skiftede efternavn i 1899. Et hovedværk er Ved Vesterport (1930–32) s.m. Povel Baumann.

hvoraf Huset paa Onsgaardsvej virker med sine bredt formede Flader og smukke Tag, hans Etagehus i Egegade ser betydelig bedre ud i Virkeligheden end paa den udstillede Tegning.

Rosenkjær og Hjejle samt Ivar Bentsen indtager ved deres hyggelige og økonomiske Husmandsboliger; det er dog sikkert forkert, naar sidstnævnte Kunstner i Nr. 735 ikke lægger Hovedbygningen midt i det symmetriske Anlæg ...»

Derefter fulgte en i en opblæst Tone holdt Kritik af samtlige andre udstillede Arbejder, der paa en enkelt Undtagelse nær reduceredes til Intet. Da denne Kritik, der var altfor vidtløftig og intetsigende til at aftrykkes i »Architekten«, forekom mig at være ganske misvisende, indsendte jeg en Artikel med Overskrift »En Kritiker« til »Vort Land«, der blev optaget i Bladet for den 6. ds., og som lød saaledes:

*

Det lader til at den betydelige Række af skrivende og kritiserende Medborgere i den senere Tid har faaet en heldig Forøgelse i den Hr. OLE FALKENTORP, der i »Vort Land« for 29. April har faaet optaget en »Kritik« af Arkitekturafdelingen paa Charlottenborgudstillingen. Efter de bedste moderne Mønstre former Hr. O. F. sin Kritik som en Nedrakning af hele Udstillingen, dog med enkelte »Undtagelser«, hvorom senere.

Naar en Kunstkritikers Navn som i dette Tilfælde er fuldkommen ubekendt, har Offentligheden et vist Krav paa at faa at vide, hvad der kvalificerer Vedkommende til at optræde som Kunstdommer og jeg skal, efter at have indhentet paalidelige Oplysnin-

ger om Hr. F. – thi ogsaa for mig var han en Novitet – gærne præsentere den nye Kunstkritiker for »Vort Land«s Læsere.

Hr. Ole Falkentorp (født Jensen) er i det heldige Tilfælde aldrig selv at have udfordret Kritiken som Architekt, da han intet har bygget. Han tilhører en Kreds af unge Architekter, som er »løbet af Lære« paa Kunstakademiet og har ment at være begavede nok til at kunne undvære det nødtørftige Studium af Arkitektur, som Akademiet fordrer. At baade han og de andre af Kliken som Følge deraf føler sig højt hævede over os andre, er en naturlig Ting. At de ustandseligt, naar Lejlighed gives, roser sig selv og Konsorter, vil forekomme baade klogt og bekvemt, thi det gælder jo dog om paa anden Maade at erhverve sig den Autoritet, man ellers – desværre, det maa siges – bittert maa savne. For Hr. Ole Falkentorps formærkede Blik viser der sig da ogsaa enkelte Lyspunkter i den saa dybt sunkne danske Bygningskunst og – o Held! – disse Lyspunkter udgaar netop udelukkende fra andre Medlemmer af Kliken – – –.

Dette Faktum vil jeg kun lige pege paa. Iøvrigt at gaa ind paa Hr. Falkentorps Kritik vil jeg ikke indlade mig

Eksklusive TRÆPERSIENNER

Model Duna, design: Philip Bro Ludvigsen, MDD.

Persiennehuset Danamella

Arnold Nielsens Boulevard 71
2650 Hvidovre
Tlf.: 36 49 30 55
Fax: 36 49 60 55

Det Varme Grundlag

Med LECA-nødder coated opnås en effektiv varmeisolering uden kuldebroer.

LECA-nødder coated er små, lette luftfyldte korn af ekspanderet og hårdtbrændt tegl, der har højeste klassifikation for lethed og isoleringsevne, "letklinker A".

I terrændæk sikrer coatingen de kapillarbrydende egenskaber, og de tørre LECA-nødder giver en optimal varmeisolering.

LECA-nødder coated leveres i poser, på lad eller i blæservogne, hvor produktet blæses gennem slanger direkte ind på brugsstedet - op til 30 meter fra vognen.

LECA-nødder coated giver en unik kombination af varmeisolerende og kapillarbrydende egenskaber.

Vil du vide mere? Kontakt LECA Byggeinformation.

Leca® Kbh. 31 31 05 33
Odense 66 14 33 22
Aarhus 86 13 33 22

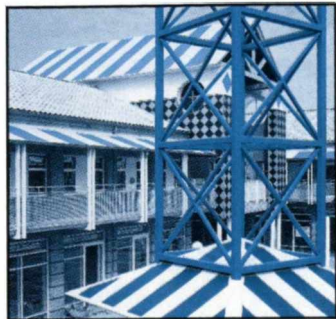
- i grunden det bedste underlag

ProService

Tag og membransystemer

- tætte tage i mere end 26 år

Mangefarvede tage på Skejbycentret v/ Århus. Der ligger mere end 6 mio. m² Protantage i Danmark, bl.a. på TV-byen, DTU, Louisiana, EAC m.fl.

Protan tagfolie er fremstillet af armeret kunststof, og er ligeså uforgængelig som alle andre kunststoffer.

De første tage med Protan tagfolie blev lagt i Oslo i 1972, og er stadig ligeså tætte som dengang de blev lagt - næsten uden vedligeholdelse!

TEKNISKE OPLYSNINGER:

Strækstyrke	DIN 53354
Brudforlængelse	DIN 53354
Smidig i kulde	DIN 53361
Brandsikkerhed	
Tykkelse	DIN 53353
Farver	

PROTAN SE PROTAN FP

1100 N/50 mm	1100 N/50 mm
15%	10%
- 30° C	- 40° C
NT Fire 006	NT Fire 006
1,2 - 1,6 mm	ca. 1,15 mm
Mange farver	grå

Tag og membransystemer

Øst: 46 59 01 06 - Fax 46 59 01 15
Vest: 75 64 75 18 - Fax 75 64 75 19

Protan er miljøcertificeret efter ISO 14001, samt ISO 9001 certificeret

Nyhed

V&S EdbPriser

Den digitale udgave af de kendte V&S Prisbøger.

Med et let anvendeligt stikordsregister findes den ønskede pris frem. Prisen overføres til regneark, tekstbehandling, databaseprogram mv. under Windows 95 eller NT.

De er helt fri for selv at skulle indtaste priser og tekst.

EdbPriser leveres også på CD-rom.

Enkelt og ligetil.

Pris kr. 3.100,- ekskl. moms, inkl. trykt prisbog.

Frederikssundsvej 194 • 2700 Brønshøj
Telefon 38 60 77 11 • Fax 38 60 77 55
bygdat@vs-byggedata.dk • www.vs-byggedata.dk

V&S sætter pris på byggeriet!

paa, dertil er den for ildesindet og intetsigende. Denne lille Artikel vilde overhovedet have været uskrevet, om Hr. Falkentorp ikke havde fremsat nogle *almindelige* Bemærkninger om dansk Bygningskunst; det er disse jeg vil anholde; thi for dem, der lader sig forlede af et pompøst klingende Navn og en storsnudet Skrivemaade til at tro paa den skrivendes Autoritet, kan slige Udtalelser gøre Skade. Hr. F. fortæller at *Architekturen fra at være den førende er sunket saa dybt, at Architekterne i de flestes Øjne slet ikke er Kunstnere, men temmelig unøvendige Væsener i Samfundet.*

Dette er Usandhed! Hr. F. vil formodentlig ikke tro, hvad jeg siger, men, det er saa heldigt at uvildige Mænd med Autoritet siger det modsatte af Hr. Ole Falkentorp. I min mangeaarige Virksomhed som redaktør af »Architekten« havde jeg Lejlighed til at læse utallige Udtalelser om dansk Bygningskunst i udenlandske Kunstdidskrifter og til personligt Bekendtskab med førende Mænd i Skandinavien, Tyskland og Holland. Disses Vidnesbyrd gik ud paa det modsatte af Hr. Ole Falkentorps: nemlig, at dansk Bygningskunst indtager en hæderfuld Plads i Nutiden, og kan glæde sig ved en vaagen Opmærksomhed i de nævnte Lande, saa at f. Eks. unge Architekter i stort Antal - især fra Tyskland - sendes her op for at studere særligt vor Murstensarkitektur, der i Architekturtidsskrifterne fremhæves som den mest udviklede og den mest selvstændige i vore Dages Bygningskunst. Danske Architekter betegnes som Foregangsmænd, af hvem der er noget at lære, og deres Bygninger gengives ofte i udenlandske Tidsskrifter. I det hele taget behandler de fremmede Kolleger af Hr. Ole Falkentorp deres Emner ganske alvorligt og sagligt og *aldrig* paa den forlorent overlegne Maade, vore hjemlige Kritikere ynder.

Det kan derfor ikke stærkt nok anbefales den unge Hr. Ole Falkentorp at trække sig tilbage i Stilhed i nogle Aar og i den Tid lade sig belære af, hvad ansete Mænd mener om dansk Bygningskunst, inden han atter træder frem for Offentligheden, - dette være sagt mere for Hr. F.s end for Kunstens Skyld!

K. VARMING

En Protest

I »Vort Land« for 6te Maj findes en Artikel undertegnet K. VARMING, Architect, p. t. Formand for »Akademisk

Architektforening«. Artiklen er et Angreb paa Architect OLE FALKENTORP, men indeholder ved Siden deraf en Række ubeføjede Angreb paa den Kreds af Architekter, der har sluttet sig sammen i »Den Fri Architektforening«. [...] Som Formand for »Den Fri Architektforening« skal jeg herved tilde mig at beklage, at Architect Varming i sin private Harme over en Avisartikel af Ole Falkentorp kan finde Anledning til som Formand for »Akademisk Architektforening« at angribe »Den Fri Architektforening«.

Der er ingen Grund til at komme nærmere ind paa Enkeltighederne i Hr. Varmings ubetænksomme Artikel. Ved nærmere at gennemlæse den, vil han sikkert indse, at hans Karakteristik af vor Forenings Medlemmer, foruden at være overordentlig krænkende, er ganske usandfærdig [...].

13. Maj 1914. POVL BAUMANN,
Architekt, p. t. Formand for »Den Fri Architektforening«

I Anledning af ovenstaaende skal kun bemærkes, at der i »Vort Land« for 15. ds. fandtes et kort Svar fra mig til Hr. OLE FALKENTORP, hvori forekom følgende Bemærkninger:

»Medens jeg i min første Artikel tillod mig at henregne Hr. F. under den Kreds af yngre Architekter, der er løbne af Lære paa Kunstakademiet«, saa mener Hr. F. uden videre, at jeg derved har tænkt paa hele »Den frie Architektforening«. Ingenlunde! - jeg har ikke med et Ord nævnt denne Forening, blandt hvis Medlemmer der findes Architekter, som jeg har stor Respekt for.«

..... Jeg antager, dette maa være tilstrækkeligt overfor Hr. BAUMANN, og til igen at præcisere det, der for mig var det væsentlige: af al Magt at forhindre, at vor i mange Retninger overfor Architekter og Architektur uforstaaende Presse yderligere rekruteres med Folk, hvis fuldkomne Uformuenhed som Kritikere er saa haandgribelig som i dette Tilfælde. Dette kan hverken den frie eller vor Architektforening staa sig ved; derfor har jeg ment mig berettiget til netop som Formand at protestere derimod for »Standens Æres« Skyld, og Hr. Baumann har ikke Lov til at tro, at denne Protest skyldes »privat Harme« hos mig, dette Begreb er for mig overhovedet utænkeligt i Forbindelse med Hr. Ole Falkentorps litterære Virksomhed.

K. VARMING

Kvalitetsbyggeri

Bayer Norden. Arkitekter KHR AS arkitekter

PFA Byg ved, at investering i kvalitetsbyggeri betaler sig på mere end en måde.

PFA Byg koncentrerer sig om kvalitetsbyggeri. Det er en langsigtet investering til gavn for PFA og samfundet.

Moderne administration af selskabets ejendomme medfører at lejerne føler sig trygge og tilfredse. Dermed skabes den vigtigste forudsætning for, at ejendommene – der findes landet over – bevarer værdien gennem årene. Forsikrede i PFA Pension har fortrinsret ved udlejning af PFA Byg's velplacerede ejendomme.

Nestlé Danmark A/S. Arkitekter Rørbæk & Møller A/S

Nokia House. Arkitekter Hvidt & Mølgaard

PFA
BYG

Marina park
Sundkrogsgade 4
2100 København Ø
Tlf. 39 17 50 00

PFA Byg et selskab i PFA Pension-koncernen.

ÅKE AXELSSON -EN KLASSIKER AF FORMAT

Torben Weirup i Berlingske Tidende 1996

Anselm 2 stabelstol

Se kollektionen hos Jerichau design
Tel: 39 63 05 88

Arkitekten 1943, side 7f. og 23.

Typografiske diskussioner dukker op i ny og næ i bladet, men sjældent så ekstravagant som i Kay Fiskers gennemgåelse på kritik af en anmeldelse.

Huse i Danmark – Et Indlæg

I Arkitekten Nr. 51 har Professor Kay Fisker skrevet en Anmeldelse af »Huse i Danmark«, og den Ros, han tildeler Bogen i Almindelighed, kan vist alle tiltræde. Professorens Kritik af Bogens tekniske Udformning trænger dog efter min Mening til en Kommentar. Naar det udtales, at Billedernes mangelfulde Trykning skyldes »det grove og uegnede Papir«, er det sikkert ikke alene Grunden; den diminutive Tegning af Tønderhus staa saaledes langt daarligere paa *Arkitekten's* end paa Bogens Papir. Hovedfejlen ligger i Clichéerne.

Det er maaske for meget forlangt, at Kunstnere skal udføre deres Tegninger med Henblik paa Reproduktion – i hvert Fald har det hidtil været for meget forlangt. Men saa maa Teknikken gøre sit bedste for at bøde derpaa. Ved saa detaljerede Tegninger, som her, kan det imidlertid ikke ske uden et Ekstraarbejde ved Retouch og Eftergravering. Hertil har der formo-

dentlig ikke været afsat Midler, saa der er ikke noget at bebrejde Reproduktionsanstalten. Kunden maa selv bestemme, om han vil have groft eller fint Sand.

Der er Butikker, som sælger alle sine Varer for 49 Øre. Heri ligger maaske en nødvendig Fidus, men man spørger sig selv, om der er nogen fornuftig Grund til at en Bog, som denne, absolut skal koste 9 Kr. 50 Øre? En Forhøjelse af Prisen til 10 Kr. havde antagelig dækket den Merudgift, som en rigtig Færdiggørelse af Clicheerne havde medført, og dette Værk, hvori der er lagt saa stort et Arbejde og sat saa mange Penge, kunde have faaet den Prik over i'et, som det havde fortjent, til Glæde for Køberne, for Kunstnerne, der har anvendt saa megen Flid derpaa, og for det Fond, uden hvis Støtte en saadan Bog vel ikke havde set Lyset. *Holger S. Henriksen*

Bo for To – Et Indlæg

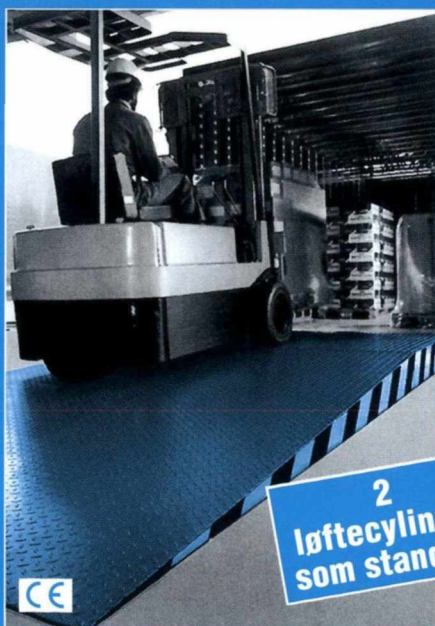
Selvfølgelig har Langkilde ret, og det har været en stor tilfredsstillelse for mig, med *Arkitekten* i haanden, at dokumentere overfor forlaget, at det altsaa alligevel ikke var mig, der var idiot. Jeg vil ogsaa gerne renses for

en grim mistanke: det er *ikke* mig, der har tegnet uha-titelbogstaverne! Apropos typografi: arkitekt Kay Fisker skriver i sin anmeldelse af bogen »Huse i Danmark« i samme hæfte: – »Typografien er usammenhængende. Der er blandet for mange skrifter af helt forskellig karakter sammen. – – – I yngre arkitekters arbejde med typografi har denne tendens i de senere aar været dominerende. Jeg finder denne typografiske sammenblanding uskøn, og den er i strid med bogkunstens traditioner –«.

Jeg synes, at denne paastand er saa absolut fejlagtig, at den ikke bør faa lov til at staa uimodsaagt. Medsendte lille eksempel (der heller ikke skyldes nogen yngre arkitekt) synes jeg siger mere end mange ord til fordel for det modsatte synspunkt; der er her med den største frimodighed – og med fremragende resultat (synes jeg) – anvendt et større antal skrifter med vidt forskellig karakter. Er det ikke farligt og forkert med denne uhyggelige, akademiske angst, bør man ikke, – især nu, hvor man har den store afskrækkende erfaring i frisk erindring, – vare sig for denne skadelige, knas-tørre, humørsky kedsommelighed.

Bent Karlby

Sikker omlæsning med... hafa læssebroer

2
løftecylindre
som standard

Effektiv og sikker omlæsning – vigtige forhold, der kun kan tilgodeses gennem perfekt omlæsningsteknik. Sikkerhed forudsætter udstyr fremstillet af de bedste materialer, i gennemtænkte konstruktioner, med stor driftsikkerhed og logisk betjening. Netop af disse grunde leveres hafa læssebroer som standard med 2 løftecylindre – en detalje, der kan forebygge alvorlige ulykker. hafa læssebroer tilgodeser alle sikkerhedskrav fra myndigheder og sikkerhedsorganisationer. Montage, service og vedligehold varetages af Miflex landsdækkende organisation.

Send venligst yderligere information om

- læssebroer
- portsluser
- ledhejseporte
- ISO slusehuse for fryse/kølehuse

Firma _____

Kontaktperson _____

Adresse _____

Postnr _____ By _____

Tel _____ Fax _____

MIFLEX A/S · Gotlandsvej 32 · 8700 Horsens
Telefon 75 64 35 66 · Telefax 75 64 35 25

hafa

Et Gensvar

I et Indlæg i Ugehæfte Nr. 1 kritiserede Arkitekt Bent Karlby nogle Synspunkter med Hensyn til Typografi, som Professor Kay Fisker havde fremsat i en Boganmeldelse. Professor Kay Fisker afslutter her Diskussionen mellem de Skriftkloge.

Red.

Kære Arkitekt Karlby!

Her i **ARKITEKTEN** for 8.1.1943

har De fremsat nogle bemærkninger til min anmeldelse af

HUSE I DANMARK

hvori jeg kritiserede den af yngre arkitekter meget yndede

ANVENDELSE AF UENSARTEDE SKRIFTER

De hævder, at mit krav om

en typografisk ensartethed

er udtryk for

„EN AKADEMISK SKRÆK“

og at man bør være sig for

„denne

skadelige

knastørre

humørsky

KEDSOMMELIGHED“

Dette svar til Dem er sat med

varierede skrifter indenfor

SAMME SKRIFTGRUPPE

og jeg tror ikke, nogen vil finde denne typografi for

ENSARTET

Indenfor typografien ligesom indenfor andre områder, som arkitekterne beskæftiger sig med, maa resultatet bedømmes i forhold til opgaven og formaalet og jeg ser ingen lighedspunkter mellem

HUSE I DANMARK

og

MRS. GRAHAMS LUFFTART

Men selvfølgelig kan der laves morsom typografi med sammenblandede skrifter, naar blot den rigtige mand kommer til. Lad os endelig undgaa at blive for doktrinære, baade De og jeg.

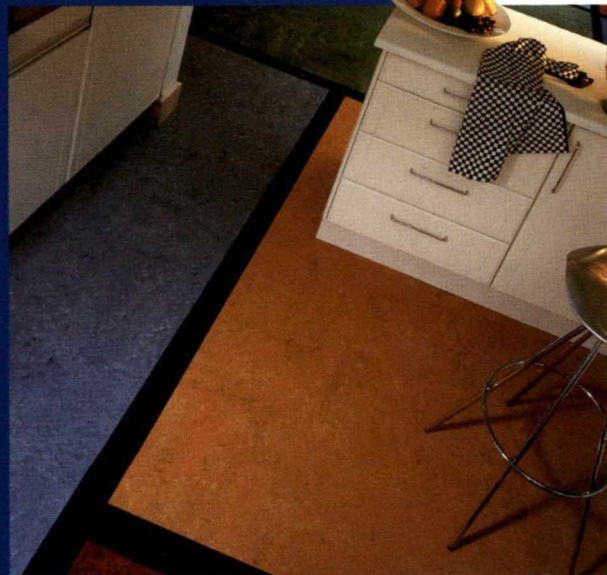
Med venlig hilsen

Deres

Kay Fisker

Forbo

Hvem siger, at gulvet skal være gråt?

Stampe & Stamp

Traditionen har været hård ved gulvet. Rummets største, ubrudte flade er ofte blevet reduceret til ren funktion - noget man træder på. Dekorationer og farvesætning har i vid udstrækning været forbeholdt væggene.

Men hvem siger, at gulvet skal være gråt?

Med Forbo Linoleum og Forbo PVC er det muligt at skabe gulvdesign, der bidrager aktivt til rummets arkitektoniske udtryk og beriger rumoplevelsen.

Mulighederne er uendelige - fra det enkle, markante mønster, der bryder ensformigheden til det helt individuelle, farvesprudlende kunstværk. Og alt derimellem. Det er kun fantasien, der sætter grænser.

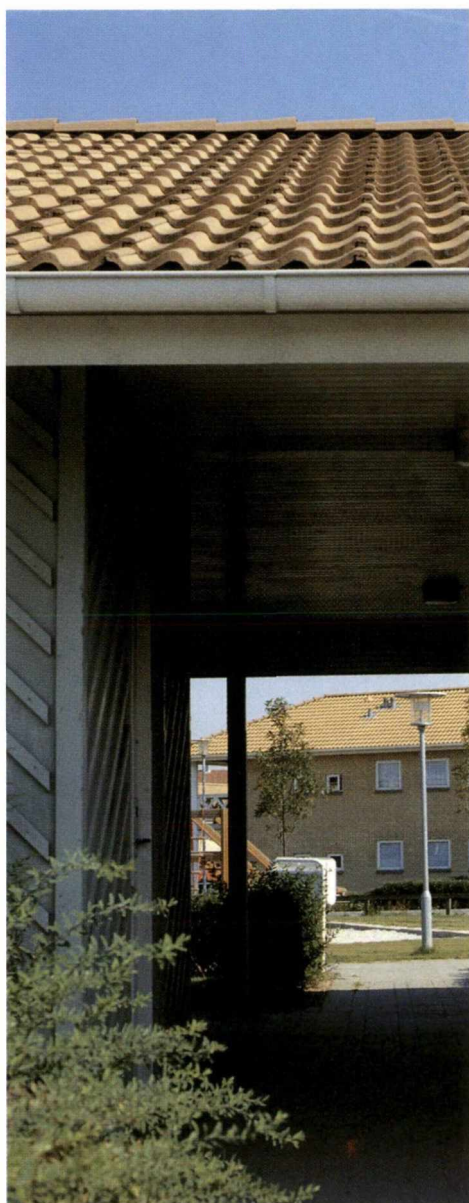
Kontakt Forbo på telefon 44 92 85 00, hvis dit næste gulv skal være andet og mere end noget man træder på.

Forbo A/S

Produktionsvej 14
2600 Glostrup
Telefon 44 92 85 00
Telefax 44 92 85 20

FOR BEDRE GULVE

Smukke, gule tagsten, der bliver ved med at være smukke!

Den gule betontagsten fra B&C er ikke alene en æstetisk nydelse. Den er også en stærk, solid sag, som holder langt ind i fremtiden. Uden at ændre udseende. Uden at tage skade af vind og vejr. Og så ældes den med ynde!

Et tag af gule betontagsten fra B&C vedbliver at være smukt!

■ Det Komplette Tag

Den gule tagsten, som findes i fem forskellige nuancer, er en del af Det Komplette Tag fra B&C.

B&C Betontagsten benyttes i mere end 50% af alt nyt boligbyggeri i Danmark og anvendes i vid udstrækning til tagrenoveringer overalt i landet.

Det gør B&C til Danmarks største leverandør af betontagsten.

■ Høj, ensartet kvalitet

Produktionen af de gule tagsten styres elektronisk. Det sikrer en høj, ensartet kvalitet, f. eks. stor tæthed, målfasthed og lang holdbarhed.

Produktionen kontrolleres og analyseres løbende for at sikre, at stenene til enhver tid opfylder Europæisk Standard for betontagsten samt gældende myndighedskrav.

De gule tagsten er gennemfarvede og vedligeholdelsesfrie. Den gule serie fås i 5 forskellige nuancer.

Vi sender gerne specialbrochure og farveprøver.

■ Service, rådgivning og dialog

B&C prioriterer service, rådgivning og dialog højt. Ring og få en uddybende snak med en af vore konsulenter.

B&C DANMARK

BRAAS SCANDINAVIA
BETONTAGSTENSVÆRKERNE A/S
Kong Christians Allé 53
Postboks 1120 · 9100 Aalborg
Tlf. 96 31 61 20 · Fax 96 31 61 21
Homepage: www.bogc.dk

ARKITEKTEN 23

magasin

Arkitektens Forlag

Strandgade 27A, 1401 København K
Tlf (+ 45) 32 83 69 00
Fax (+ 45) 32 83 69 40
Giro 9 00 31 34
e-mail red@arkitektens-forlag.dk

Abonnementsændringer og
annoncebestilling
Fax (+45) 32 83 69 41

Abonnementspriser for 1998 er i
Danmark 1035 kr inkl 25 pct moms.
I Norge, Sverige, Finland, Island og
Færøerne 1028 DKK inkl porto.
Grønland 1513 DKK inkl porto, luft-
postbrev. Andre lande i Europa
1118 DKK inkl porto. Øvrige udland
1508 DKK. Løssalgpris pr nr 70 kr.

Oplag ifølge Dansk Oplagskontrol:
7672. Medlem af Dansk Fagpresse-
forening.

Redaktion

Kim Dirckinck-Holmfeld, ansv.
Lene Dammand Lund, Lars Nevald

Redaktionsmedarb. (A-sider)

Jørgen Hegner Christiansen, Lasse
Freiesleben, Erik Pingel, Mike Rømer

Annonceafdeling

Birthe Siemoneit, Jette Haxthausen,
Morten Herforth

ISSN 0004-198X

Udkommer med 30 numre om året.,
15 ARKITEKTEN *nyheder* og
15 ARKITEKTEN *magasin*

Tryk

Bogtrykkeriet, Skive

Redaktionsudvalg

Nils-Ole Lund, leder;
Merete Ahnfeldt-Møllerup,
Louis Becker, Mette Carstad,
Tine Nørgaard, Hans Øvesen

Arkitektens opgaver er at gavne
bygningskunsten og at danne binde-
led mellem arkitekterne og andre
bygningsinteresserede.

Det skal bringe artikler om byg-
ningskunst, byggeteknik, arkitektur-
historie, byplanlægning, dekorativ
kunst og andre tekniske eller kunst-
neriske emner med tilknytning til
arkitekturen, og om emner af
erhvervsmæssig interesse for arki-
tektstanden.

DAL/AA og AARS sider redigeres uaf-
hængigt af ARKITEKTENS redaktion.

Signerede artikler står for forfatte-
rens regning, usignede for den
ansvarshavende redaktørs regning.

1 Leder af Kim Dirckinck-Holmfeld.

»ARKITEKTEN« – 100 ÅR

- 2 Forhistorien. Af Hans Erling Langkilde.
- 8 Tidsskriftets tilblivelse. 1898–1906. Af Hans Erling Langkilde.
- 12 Konsolidering og arkitekturkritik. 1906–1911.
Af Jørgen Hegner Christiansen.
- 22 Den 'moderne' arkitektur og verdenskrisen. 1911–1918.
Af Jørgen Hegner Christiansen.
- 36 Nyklassicismens disciple. 1919–1926.
Af Jørgen Hegner Christiansen.
- 48 Ny saglighed og funktionalismen. 1927–1932.
Af Jørgen Hegner Christiansen.
- 60 Velfærdssamfund og boliger for folket. 1932–1939.
Af Jørgen Hegner Christiansen.
- 72 Krig og krise. 1940–1947. Af Jørgen Hegner Christiansen.

ANNONCESIDER

- A2 Polemikker i »Arkitekten«. Udvalgt af Lars Nevald.
- A36 IG-prisen. Af Mike Rømer.
- A38 SE '98. Af Mike Rømer.
- A44 DAL/AA-Information. Redaktion: Niels Wamberg.
- A46 AAR-Information. Redaktion: Ulrik Linvald og Jørgen Krarup Jensen.

I oktober i år fejrer tidsskriftet sit 100-års jubilæum.
 ARKITEKTEN nr. 23-1998 er 1. del af jubilæums-hæftet.
 2. del følger i ARKITEKTEN nr. 24-1998.

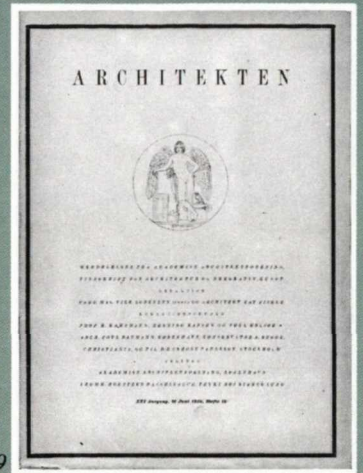
1899

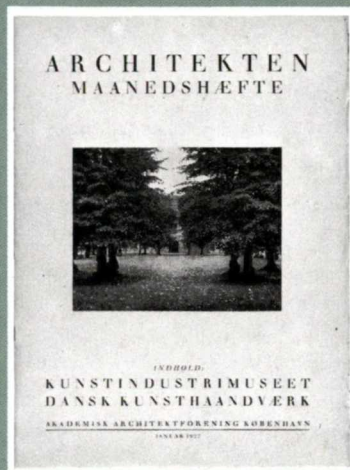
1907

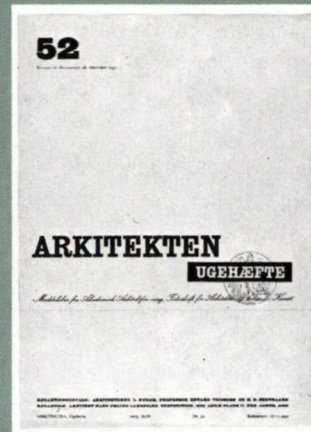
1910

1919

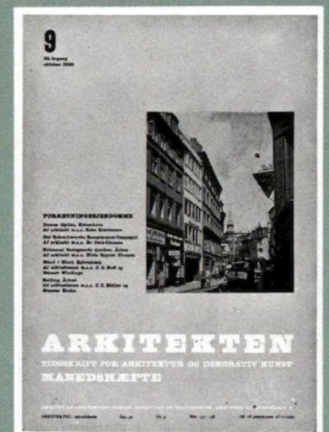
1927

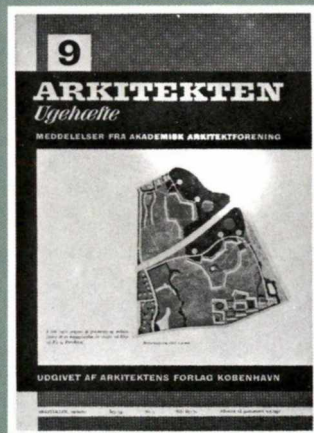
1940

1941

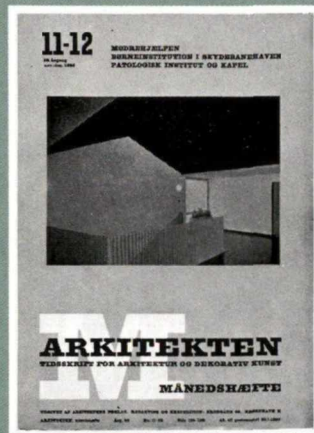
1950

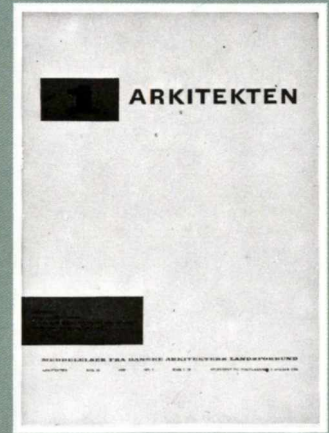
1952

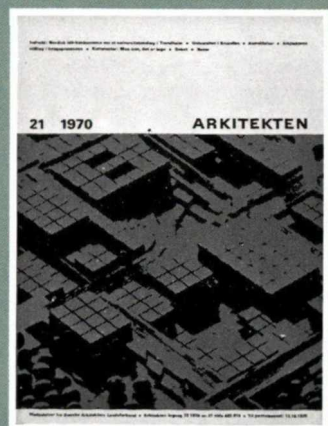
1955

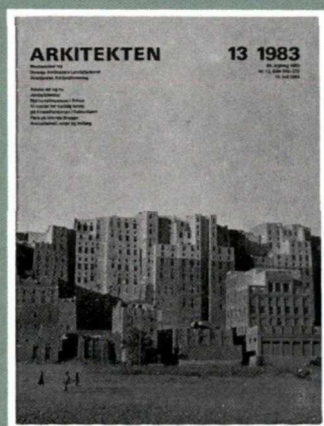
1956

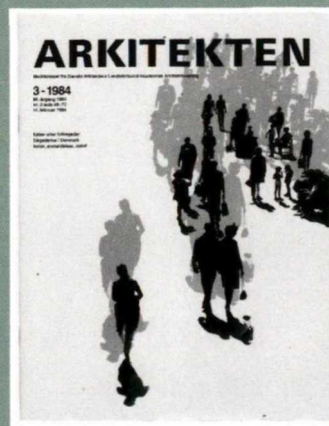
1958

1970

1983

1984

1990

ARKITEKTEN – 100 ÅR

FORORD AF
KIM DIRCKINCK-HOLMFELD

Hen på efteråret 1898 udkom for første gang et periodisk skrift fra Akademisk Arkitektforening.

»Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening« var det noget omstændelige navn. Det ikke ligefrem osede af akademisk præention, beskedent som det var i format og sidetal og med en forside, der foruden logo gav plads til annoncer. Snart efter kom navnet »Arkitekten« til, stavet med ch ligesom foreningsnavnet.

Det var imidlertid ikke alene på arenaen, for allerede i 1894 udkom der et blad med en noget mere moderne stavemåde, »Arkitekten«, der var etableret på privat initiativ med en idealistisk linoleumsfabrikant, C. Riis Bonne som økonomisk grundlag, og med en engageret arkitekt, Alfred Møller, som ansvarshavende redaktør. Bladet var af stateligt format og med den målsætning at bringe omtaler og illustrationer af interessante nybyggerier, også udenlandske, og erfaringer om teknik, konstruktioner og håndværksmetoder.

Oprindelsen skyldtes Riis Bonne, der i første omgang var blevet afvist af en uinteresseret Akademisk Arkitektforening, hvorefter han selv og Alfred Møller iværksatte projektet. Nogle år senere fortrød foreningen og tiltuskede sig et par meddelelssider og tilmed et redaktionsudvalg, der kunne holde opsyn med redaktøren. Det brød han sig ikke om, og konstruktionen var så rodet, at det til sidst førte til et brud.

I slutningen af 1898 kom så det tidsskrift, der i dag fejrer 100 år. Det mere end lod sig inspirere af det konkurrerende »Arkitekten«, som holdt ud til 1901 – så mange ideer huggede det, at Alfred Møller gjorde ophævelser. Det gjorde ondt værre: Foreningen tilgav aldrig Alfred Møller »hans fremsyn. Han havde flere konflikter med foreningen, hvor han hver gang soleklart havde retten på sin side. I den sidste sag blev han direkte sjoflet. Kort efter meldte han sig ud«. Denne triste optakt skabte grundlaget for det tidsskrift, vi kender i dag, og selv om fødslen ikke kan kaldes ublodig, kan den dog dateres til engang i oktober 1898.

Da det for nogle år siden gik op for nærværende redaktion, at vi nærmede os 100-året, anmodede vi Hans Erling Langkilde, der havde været redaktør fra 1940–48 om at portrættere tidsskriftet. Bortset fra Alfred Møller og vist nok Søren Lemcke havde han personligt kendt alle redaktørerne fra den officielle begyndelse.

Langkilde nåede at skrive to kapitler, nemlig om det første »Arkitekten«, hvorfra ovenstående resumé er hentet, og om »Arkitekten«s første år.

Imidlertid havde Langkilde ikke kræfter til at skrive mere, og i forståelse med ham blev arbejdet overdraget til arkitekten og arkitekturhistorikeren Jørgen Hegner Christensen, der påtog sig den umulige opgave at sammenfatte mere end 40.000 sider til en overskuelig tekst.

De resterende cirka 20.000 sider, nemlig Poul Erik Skri-vers 27-årige periode, har undertegnede forsøgt sig med.

Det har slået de ikke helt uhildede forfattere, i hvor høj grad bladet har sat dagsordenen, ikke blot i den arkitektoniske, men også i den bygge- og boligpolitiske debat gennem vort århundrede. Dansk arkitektur og arkitekternes samfundsmæssige engagement har primært fået artikulation gennem »Arkitekten«, der på godt og ondt er en integreret del af danske arkitekters faglige identitet. Og hvor havde arkitekturen mon været uden bladet?

Der er næppe tvivl om, at arkitekturhistorikere vil savne relevante gennemgange og problemstillinger, og materialet er så kolossalt, at andre forfattere vil kunne finde andre veje gennem stoffet. Det har vi delvis søgt at kompensere gennem billedredaktionen og ved at supplere med små episodiske tekster, der som hovedregel er forfattet af Lars Nevald.

Lene Dammand Lund har stået for layout og billedtekster. Øverst findes en frise med hovedværker fra de enkelte epoker, værker som ikke nødvendigvis er blevet opdaget af redaktionen, da de blev bygget. Højresiderne relaterer sig til teksterne, men kan også supplere dem, hvis et emne/tema eller problemstilling, som ikke er nævnt i teksten, har haft en særlig betydning.

Det skal bemærkes, at reproduktionerne stammer fra bladene, bortset fra frisen med hovedværker. Den opmærksomme læser vil måske se svingninger i reproduktionskvaliteten, men den har på de givne tidspunkter været blandt de højeste i Europa. Igennem alle 100 år har »Arkitekten« nemlig betjent sig af xylograf F. Hendriksens Reproduktionsatelier, der i hele perioden har holdt positionen som Danmarks førende reproduktionsvirksomhed, når det gælder reproduktion af arkitektur.

FORHISTORIEN

AF HANS ERLING LANGKILDE

I oktober 1894 udkom der et tidsskrift, som hed »Arkitekten«. Det blev født i dølgsmål, hvad der – ret beset – var et paradoks. For et tidsskrift måtte kommunikation jo være livsnerven, cirkulationen selve dets blodomløb. Men bag det nye tidsskrift fandtes ingen officiel sammenslutning, ej heller nogen faglig organisation. Det stak hovedet forsigtigt frem med et såkaldt 'prøvenummer'.

Tidsskriftet Arkitekten af i dag har altså en forhistorie.

Hvem der var fader til det nye foretagende, var nu ingen hemmelighed, for redaktørens navn stod på prøvenummeret. Han hed Alfred Møller, og han var arkitekt med akademisk uddannelse. Hvor man skulle finde moderen og husholdningspengene, var i første omgang mere dunkelt. Det viste sig dog snart, at det var Riis Bonne, et vel konsolideret linoleumsfirma. Det kom frem, da tidsskriftets eksistens var sikret. Og det blev det næsten omgående. De første to prøvenumre fik medvind fra starten.

Titlen var lidt af en genistreg. Den samlede – som i et hulspejl – alt hvad der havde med bygningsvæsen at gøre. Man blev hjulpet lidt på gled, for der var også en undertitel: »Tidsskrift for Bygningsvæsen og Byggeindustri«. En mere omstændelig version var ellers skik og brug for fagblade et stykke ind i det nye århundrede. Arkitekten blev banebryder. I øvrigt også med tidsskriftets 'hoved'. Det var tegnet af grafikerens Vald. Jastrau.

En programerklæring måtte der naturligvis til. Den betingede en heldig start. Ansvar var helt og holdent Alfred Møllers. Han var ganske velskrivende og ret præcis, mindre omstændelig end skik dengang var. Han opregnede de emner, man ville tage sig af. I første række ville man bringe omtale af interessante nybygninger, til dels illustrerede. Herunder ville man bringe tegninger og tekster om udenlandsk arkitektur, hvis man skønnede, at de kunne have betydning for danske forhold.

Erfaringer om teknik, konstruktioner og håndværksmetoder fulgte umiddelbart efter, herunder orientering om teglværker, fabrikker og lign., også med henblik på nye materialer og specielle løsninger, som var af interesse for håndværkets forskellige brancher. Alle former for faglitteratur ville blive omtalt eller anmeldt.

Endelig var det vigtigt at følge op med det dagsaktuelle stof, såsom licitationer og deres udfald, konkurrencer og præmierede løsninger, biografier og data om folk i byggeriets verden,

auktioner over fast ejendom osv. Derimod ville man ikke indlade sig på en kritisk vurdering af projekter og lign., men overlade sligt til kyndige og interesserede fagfolk.

Det sidste var nu mere, end Alfred Møller kunne stå ved. Trods alt hændte det nemlig, at Alfred Møller blandede sig. For det første var det jo ham, der udvalgte de offentliggjorte projekter. Men der slap nogle mere principielle artikler ud. Man vidste godt, hvor han stod.

I årene forud var der – bl.a. i England og Tyskland – dukket lignende fagblade op, men det var Alfred Møllers fortjeneste at skabe en dansk prototype. At de byggetekniske emner kom til at fylde godt op, hang vel sammen med, at flertallet af abonnenter søgte den slags. Men at Alfred Møllers interesser desuden var knyttet til arkitekturen, viste sig bl.a. i valget af offentliggjorte bebyggelser. Naturligvis også i tegningernes tilgængelighed.

Meget tidligt i den første årgang blev der i stort mål gengivet tegningerne til etagehus- og forretningsbebyggelsen Ny Rosenborg og en af de første store bebyggelser på Rådhuspladsen, endnu før rådhuset selv stod helt færdigt. De signalerede noget nyt. Alfred Møller har haft gode muligheder for at skaffe tegningerne.

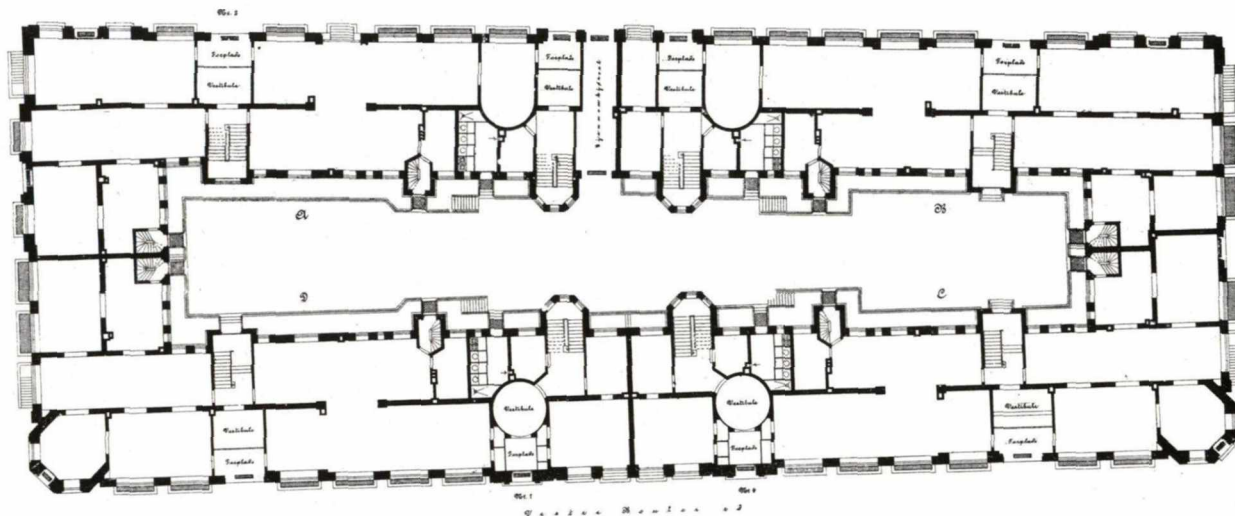
Ny Rosenborg var projekteret af Henrik Hagemann med Ludvig Clausen anbragt som lods på den yppige dekoration – et samarbejde som, mere eller mindre, var pånødet Hagemann af Københavns Magistrat, hvor Clausen var ansat under stadsarkitekt Ludv. Fenger. Alfred Møller var under projekteringen nær medarbejder hos Hagemann, og planerne til Ny Rosenborg tilskrives ham. Bygningen på Rådhuspladsen var projekteret af Philip Schmidt, som nogle år tidligere havde haft Alfred Møller på sin tegnestue – på et tidligt konkurrenceprojekt i provinsen endog som parthaver.

Bl.a. med disse to markante byggeprojekter som forløbere var det naturligvis ikke vanskeligt at skaffe efterfølgere. Første årgang var ikke sparsom med illustrationer.

Lidt større perspektiv kan man spore, da Alfred Møller bragte tegninger og omtale af udenlandske arkitektnavne som Alf-

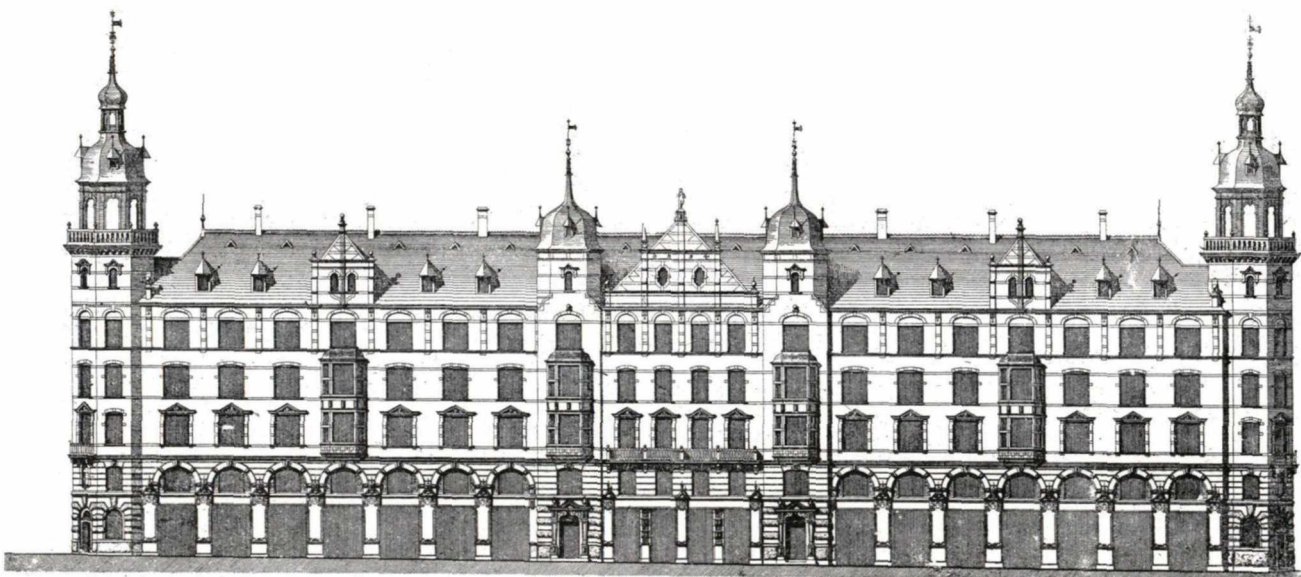
Modstående side: Ny Rosenborg, beliggende på hjørnet af Vestre Boulevard ud for Ørstedsparken i København, blev fremhævet for sin pryd og afbildet med facader og planer. Bygningen er tegnet af arkitekt Henrik Hagemann og stod færdig i april 1894. Arkitekten, 17. oktober 1894.

ARKITEKTUREN I DE FØRSTE ÅR

I de første årgange blev der flittigt vist arkitektur såvel fra ud- som indland, men udvalgskriterierne flaksede rundt som vingeskudte fugle. Mange af de gengivne arkitekter kendes knap nok i dag, ligesom mange af deres huse nådigt er forsvundet ud af historien. I 1898-99 lyder kommentaren, at vi »bringe i Dag Billeder af nogle Villa-bygninger, der i Sommerens Løb have rejst sig i Kvarteret om Charlottenlund og som i Form og Udstyrelse adskille sig ret betydeligt fra de almindeligst benyttede Villaformer, der minde saa stærkt om Dueslag eller Hækkebure«. På de forudgående sider er der præsenteret, hvad man selv under stilforvirringens kulmination kun kan benævne som platte udskejelser, f.eks. en villa i Skovshoved, tegnet af arkitekt A. Leffland: En kvadratisk kasse i to etager med indgangsparti og vinduer med mauriske spidsbuer og i to af hjørnerne tårne med løgkupper og mod haven en større kuppel, der ikke lader forlystelsearkitekturen noget efter. Entreprenante arkitekter fik i udstrakt grad adgang til bladet. Denne ukritiske og slingrende redaktion var måske årsagen til, at arkitektforeningen ikke overtog bladet, men valgte at starte for sig selv.

Statens Museum for Kunst, København. Vilhelm Dahlerup, 1896.

Glyptoteket, Dantes Plads 32, Kbh. Vilh. Dahlerup 1892–97. Den nyere del opført af Hack Kampmann, 1901–06.

Messel fra Berlin og Norman Shaw fra London. Man værdsætter redaktørens fremsyn, når man tænker på, at disse to berømtedede først dukkede op i de hjemlige spalter en halv snes år senere.

Ved dannelsen af Akademisk Arkitektforening blev der sat skel. Just det – og ikke meget andet.

Tilslutningen til den nye sammenslutning var sparsom, aktiviteten ringe, om end både konkurrencer og byggeloven for København var til debat. Ved foreningsmøderne dyrkede man samvær, punchebowle og bedreviden. Endnu en halv snes år efter oprettelsen kunne Alfred Møller – som selv var medlem – skrive, at foreningen »førte en passiv, for ikke at sige hensygnende Tilværelse«. Men Martin Nyrop fik sat lidt skub i foretagendet på flere måder. Han indså også, at det var et fejlskøn, da man afslog Riis Bonnes tanke om et tidsskrift og gav ideen fra sig.

Nu kunne man dårligt være bekendt at springe på vognen, der var godt i gang. Men det var netop, hvad der skete. Arkitektforeningen fik lov at køre med – og ikke bare som blind passager. Under titlen stod nemlig: »Organ for Akademisk Arkitektforening«. Det var vel billetprisen for at køre med.

Det havde naturligvis krævet nogle forhandlinger med udgiveren, C. Riis Bonne. Han havde penge og ambitioner, men i det følelsesmæssige engagerede han sig næppe. Man har ikke indtryk af, at Alfred Møller fik nogen mulighed for at indvirke på afgørelsen, selv om Riis Bonne sikrede ham redaktørposten. Det var endda med et vist forbehold. Thi i titelvignetten stod med lidt mindre skrift – og noget enfoldigt – at kun artikler med en speciel afmærkning var arkitektforeningen medansvarlig for. Herefter kom navnene på Akademisk Arkitektforenings – i hast nedsatte – redaktionsudvalg, M. Nyrop og Eugen Jørgensen.

Man kunne have ventet, at det var redaktøren, der advise-rede denne omvæltning. Men det var det ikke engang, skønt Alfred Møller nok kunne have gjort det både kort og præcist. Det blev overladt til Eugen Jørgensen, som – vist efter vane – gjorde det langt og uldent.

Riis Bonne optrådte kun nederst på forsiden, nærmest som et lille anhang, der kunne markere, at han stadig sad med tøjlernerne. Han havde fra starten haft en idé om, at hver årgang skulle have sin egen dekorative titelvignet. Nu meddelte han, at den nye årgangs 'hoved' var tegnet af arkitekt Victor Nye-bølle, med fornøden redaktionel justering.

Rokaden med tidsskriftet og arkitektforeningen betød naturligvis en ydmygelse for Alfred Møller. Fra foreningens side har det nok også været meningen. Da Riis Bonne i sin tid for-gæves havde appelleret til Akademisk Arkitektforening om at medvirke ved udgivelsen af et fagblad, var det Alfred Møller der havde skarpsyn nok til at se mulighederne og evne til at give dem form. Slikt satte spor – han forblev persona non grata.

Også som redaktør havde han haft næsen lidt for langt fremme. Tidligt i den første årgang havde en provinsarkitekt slået til lyd for en bredere sammensat arkitektforening til støtte for tidsskriftet. Han fik ikke held til at rejse nogen debat og måtte give op. Alfred Møller afsluttede med at erklære, at tanken var sympatisk, og at den nok ville dukke op igen på et senere tidspunkt. Fremsyn? Måske. Men klogt? Nej.

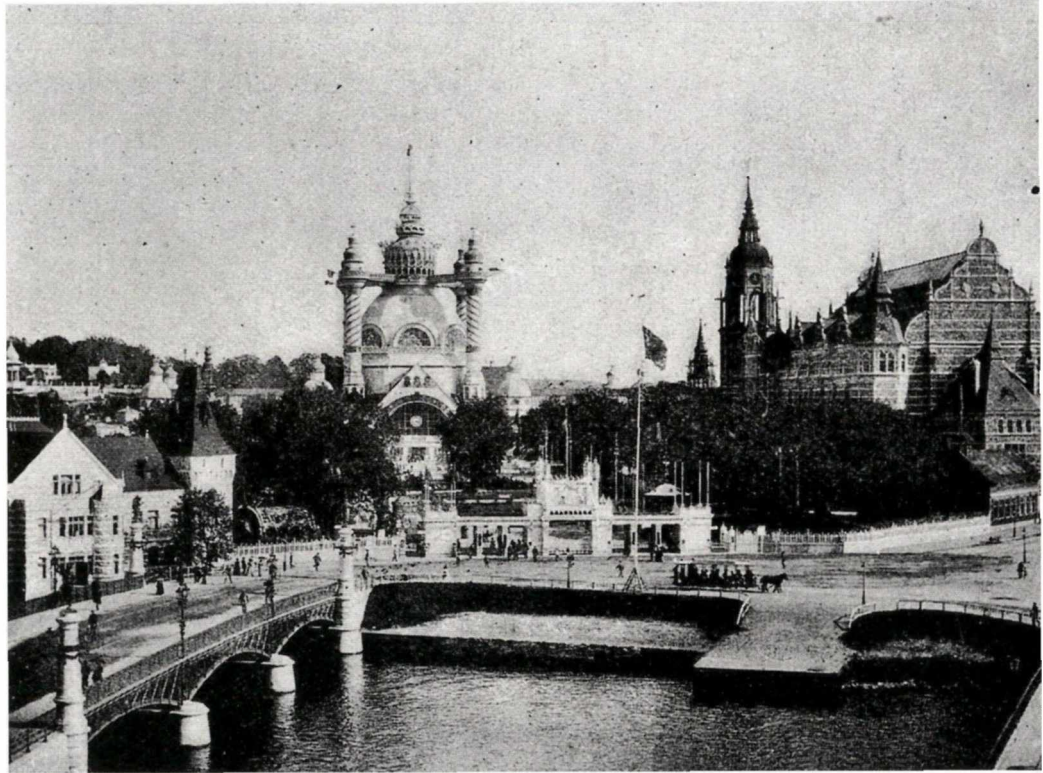
Tidsskriftet fortsatte med en slags trojkakørsel, hvor Alfred Møller sad på bukken med et par bisiddere, der suverænt kunne sige 'hyp', men næppe bremse op. Det var der heller ikke nogen grund til. Arkitekturen led ingen skade. Alfred Møller bragte gode eksempler på byggeri, som netop skyldtes akademiske arkitekter. Bladet bibeholdt det tekniske stof og alt det dagsaktuelle, som man havde givet tilsagn om. Det gav Arkitekten en lidt avisagtig karakter med uensartet typografi. Riis Bonne styrede økonomien, så papiret var ikke godt, og re-produktionerne havde ikke samme kvalitet som i Tidsskrift for Kunstindustri, der var en halv snes år ældre og vel nærmeste forbillede.

For tidsskriftet Arkitekten var det først og fremmest en formel omvæltning. Læserne har næppe mærket meget til det. Men Alfred Møller har nok skumlet i baggrunden. Nu sad han ikke mere med eneansvaret, men har skullet afpasse sig efter redaktionsudvalget. For et blad, der kom hver anden uge, også med dagsaktuelt stof, har det været ulideligt at skulle have altting lagt frem til drøftelse.

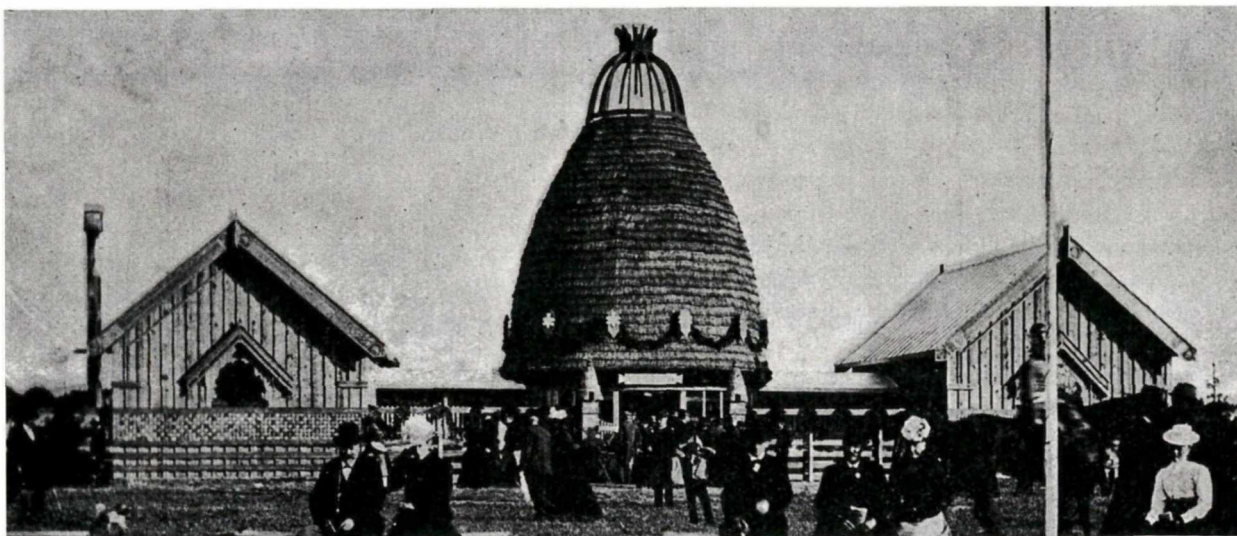
Det redaktionelle arbejde kunne kun fungere med lodder og trisser. Efter et halvt års tid indså man da også, at det kun

Modstående side:

1. Privatbygning i Lessingstrasse 38, Berlin af Professor Messel, Arkitekten, 31. oktober 1894.
2. Stockholmdstillingen set fra hovedindgangen, Arkitekten 1. oktober 1897.
3. Landmandsforsamlingens udstilling i Odense. Biavludstillingen af A.L. Rosen, Arkitekten 13. juli 1899.

1+2

3

Åhusene, Åboulevard 12–18, Kbh. Ulrik Plesner 1895–98.

Toldboden, Århus. Hack Kampmann 1895–97.

kunne fortsætte, hvis Alfred Møller fik det hele overladt. Riis Bonne må have accepteret det, men har nok også på anden vis mærket uråd. Han anede det vel især, fordi hans drøm om et tidsskrift med den bredest mulige faglige dækning kom i klemme på grund af at foreningens fagpolitiske snæversyn skinnede igennem. Situationen tilspidsedes.

Og det hele brast definitivt efter 5/4 år. Under krisen stod tidsskriftet stadig som foreningens officielle organ, men i realiteten var samarbejdet afbrudt. Man trak det ud til årsskiftet med at gå hver til sit. Det skete efter fælles overenskomst.

Det første hæfte i januar 1898 indeholdt en redegørelse for forliset. Den var underskrevet både af Riis Bonne og af Alfred Møller. Den trak hovedpunkterne op i det dilemma, man var havnet i. Det var naturligvis først og fremmest den redaktionelle procedure, der var blevet arbejdsmæssig u håndterlig uden at der antydes noget om konfliktstof. Det spores heller ikke i de udsendte hæfter. Derimod lagde man ikke skjul på, at tidsskriftets bredest mulige saglige karakter og fagpolitiske neutralitet, som Alfred Møllers programartikel havde lagt op til, truede med at forlise. Redaktionsudvalgets uskrømte forbehold i titelvignetten røbede en vis reservation. Samdrægtighed kan man altså ikke tale om – men nok en fælles aftale om at stryge pynt og paternitet i tidsskriftets 'hoved'.

Det blev altså et kort interregnum. Før eller siden måtte Akademisk Arkitektforening naturligvis have sit eget organ. Det fik man i slutningen af året 1898 med den stilfærdige og beskedne titel »Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening«, i øvrigt uden at kvaliteten som blad blev ringere. Og Riis Bonne fortsatte som udgiver af Arkitekten, stadig med Alfred Møller som redaktør. Det gjorde han i tre år.

Så syntes Riis Bonne, at han havde aftjent sin værnepligt som bladudgiver. Atter vendte han tilbage til Akademisk Arkitektforening med tilbud om, at han ville standse udgivelsen af sit tidsskrift, lade foreningen overtage navnet Arkitekten og på ny markere sig som foreningsorgan – og i det hele taget ønske bladet al mulig medvind. Og sådan gik det – efter fælles overenskomst.

Riis Bonne sluttede med en velformet og bevæget afsked med tidsskriftet. Først og fremmest takkede han sin fortrinlige redaktør, Alfred Møller – og gav ham silkesnoren – dernæst læsere, medarbejdere og annoncører. Og beklagede i en lille efterskrift, at man ikke ville stove Arkitekten med k. Det overhørte foreningen uden kommentar og afsluttede for sit vedkommende med en redegørelse for abonnement og terminer.

EPILOG

Den sidste del af 1800-årene var en hektisk periode med megen driftighed, ikke mindst inden for håndværk og byggeri. Der blev investeret meget, og finansieringsmulighederne fulgte godt med. De etablerede banker fik nemlig følgeskab, og navnene var karakteristiske: Grundejerbanken og Detailhandlerbanken. Den Store Nordiske Udstilling, periodens fornemste manifestation, fik et kølvand af målbevidste og ambitiøse, men beskedne udstillinger i købstæderne landet over – en speciel og ny arbejdsmark for de få provinsarkitekter og i dag et glemt kapitel. De kulminerede med Anton Rosens landsudstilling i Århus i 1909.

Tiden var for længst moden til et tidsskrift for arkitektur og bygningsvæsen. Akademisk Arkitektforening burde have været en oplagt initiativtager. Desværre var den passiv og hyggede sig i klublignende isolation. Chansen blev i første omgang forpasset. Men ved Riis Bonnes virkestrang fik man alligevel et fagblad med en akademisk arkitekt til at give det form og indhold. Foreningen tilgav aldrig Alfred Møller hans fremsyn. Han havde flere konflikter med foreningen, hvor han hver gang soleklart havde retten på sin side. I den sidste sag blev han direkte sjoflet. Kort efter meldte han sig ud.

Det er skade, at Alfred Møllers navn siden er gået i glemmebogen. Et par af hans arbejder er gengivet i hans eget blad, men de er siden ændret og ombygget. Han fik 4–5 præmier i konkurrencer, som kun er løst omtalt. Hans kvalitet som arkitekt er svær at indkredse. Han må dog have haft en vis praksis gennem de mange år.

Han var i en kort periode medlem af Borgerrepræsentationen, men gik ud. Et par fremstående arkitekter havde sæde her, og de har gjort ham livet surt. I mange år redigerede han en lille årbog for arkitekter og bygmestre, en uhyre beskedne version af den senere så digre HFB. Han døde i 1939, 81 år gammel. En glemt skæbne.

Modstående side: 1+3. Carl Strinz' vinderforslag til konkurrencen om de indlemmede distrikter. De krumme og snoede veje (planudsnittet) var påvirket af tidens førende arkitekturkritiker Camillo Sitte – jævnfør Grøndalsvænge. 2. A. Bjerres andenpræmieforslag.

ARKITECTEN
MEDDELELSER
FRA AKADEMISK
ARKITEKTFORENING

Bygningskonstruktør:
Georg Feldthausen,
København, Nørrebro, 11.
Telefon 1000.

Jens Haug - Thersild Møller
København, Nørrebro, 11.
Telefon 1000.

ATELIER
ELEKTRA
Lys- og Varmeteknik
København, Nørrebro, 11.
Telefon 1000.

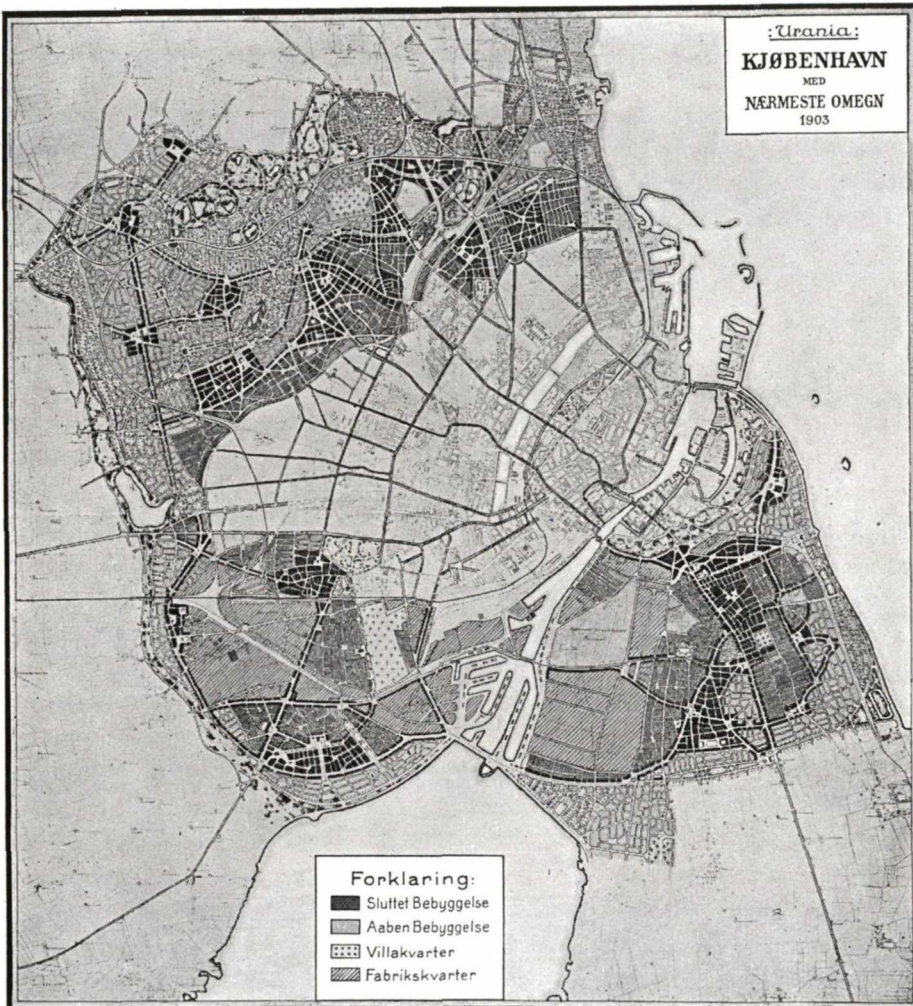
Centralvarme og Varmepumper
København, Nørrebro, 11.
Telefon 1000.

Verdenspatenterne
København, Nørrebro, 11.
Telefon 1000.

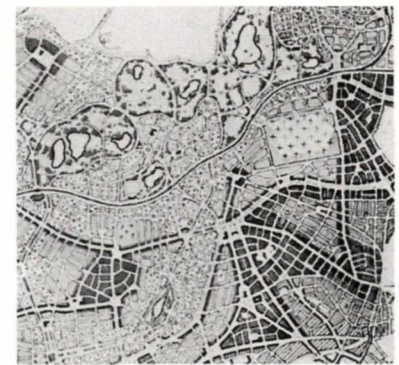
Facadestøbninger
Cement og Granit og Sandsten
København, Nørrebro, 11.
Telefon 1000.

Asfalt
København, Nørrebro, 11.
Telefon 1000.

Dansk Kapital- og Byggeselskab
København, Nørrebro, 11.
Telefon 1000.

2

3

1

INDLEMMELSEN 1901–02 AF KØBENHAVNS YDERDISTRIKTER

Københavns finansborgmester L.C. Borup (1836–1903) var en fremsynet mand, som havde forstået, at kommunalt ejerskab var forudsætningen for en sammenhængende planlægning. Hovedstadens befolkningstal steg nærmest eksplosivt med en fordobling fra 1860 til 1890. I årene omkring århundredskiftet optog Borup trods et stærkt konservativt sindelag hidtil uhørte lån. Pengene blev brugt til at opkøbe gårde i Københavns nabo-

kommuner: To gårde i Utterslev på tilsammen 88 tdr. land i 1894, 100 tdr. land det følgende år, i 1898 en del af Tuborg Vang ved Svanemøllen, 19 tdr. land i Emdrup, hele 390 tdr. land i Utterslev samt det meste af Bellahøj, og endelig i 1899 yderligere tre gårde i Utterslev og resten af Tuborg Vang. Det lykkedes at foretage disse transaktioner i relativ stilhed, så grundspekulanter ikke fik lobbet priserne i vejret. I de følgende år fulgte den formelle konsekvens af ejerskabet: I 1901 indlemmedes Brønshøj Sogn og

en del af Hvidovre Sogn (Damhusøen, Valby, Vigerslev og Kongens Enghave) og i 1902 Sundbyerne på Amager. Det næste skridt for kommunen var at få skabt en udviklingsplan for den tredoblede by. Der blev i 1908 afholdt en international konkurrence, hvis vinder blev stadsgeometer Carl Strinz fra Bonn. Hans forslag bevarede den trafikale struktur i indre by og tilføjede radiale sporveje til yderdistrikterne. Det var ligeledes indholdet i 2.premieforslaget fra Københavns senere stadsingeniør A. Bjerre.

Arkitekten var underligt fåmælt om disse elementer i Københavns byudvikling, der fik stor planmæssig og arkitektonisk betydning. Da der efter Første Verdenskrig skulle bygges boligkarreer ved Valby Gasværk, kunne kommunen sætte grundpriserne så lavt, at der blev råd til store åbne gårde med legepladser og beplantning. Denne holdning blev et mønster for det sociale boligbyggeri i byens periferi, hvor der også blev plads til et nyt hospital og til pladskrævende idrætsanlæg.

AF HANS ERLING LANGKILDE

Sidst på efteråret 1898 kom det første hæfte af *Architekten*. Det hed det nu slet ikke dengang. Som forhistorien viser, var navnet beslaglagt. Altså hed det – beskedent og besværligt – »Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening«. Forsiden var grå og prunkløs og med en dyne af små annoncer trukket op under titlen, der var garneret med det gamle emblem efter Thorvaldsens genius. Omslagets bagside og indersiderne havde et mylder af annoncer. Men ellers var bladet både tækeligt og sobert i udformning, lidt mindre i formatet end den famøse forgænger, enklere i typografien, med bedre papir og mere omsorgsfuldt i opsætningen.

Det var en tendens, der allerede var på vej, og den rent håndværksmæssige kvalitet hørte vel epoken til. Netop når det drejede sig om tryksager og billedgengivelse var pioneren F. Hendriksen, som med engelsk inspiration banede vej for gode tidsskrifter og bøger. Selv bekostede han bladet »Ude og hjemme«, som satte en standard. Nogle år senere blev F. Hendriksen tidsskriftets faste leverandør. Men bladet havde dog fra starten fået byens bedste trykkeri, og det lod sig spore.

Ellers må man vel erkende, at Alfred Møllers oplæg til et arkitektblad – og det program han formulerede – var velovervejede. I første omgang var der ikke meget, man indlod sig på at revidere. Man lugede naturligvis ud i meget af det dagsaktuelle stof og sparede på runde fødselsdage og dødsfald blandt brave, men temmelig ukendte håndværkere. Man fik også afskaffet rubrikken med auktioner over fast ejendom. Redaktøren var nybegynder, men saneringen skred da langsomt frem. Nybyggeri dominerede, teksten til projekterne skrev de pågældende arkitekter selv og billederne havnede ikke så tit med sideværts placering på siden. Tidsskriftet fik kvalitet.

Det markerer sig i endnu højere grad i de indbundne årgange, hvor man slap af med de reklameprægede papiromslag og kunne få årets hæfter samlet i et læderbind, der var tegnet af Th. Bindsbøll og udført af Anker Kyster.

Med ny udgiver og ny redaktør kunne man have forventet et revideret manifest om tidsskriftets holdning, ambitioner og foreningsmæssige baggrund. Men man havde vel én gang for alle forpasset chancen med den ulyksalige tandemkørsel under Riis Bonnes protektorat. Selv hans påfund med skiftende titelvignet på omslaget gav man ikke ganske slip på, om end nu i en radikalt ændret version. Forrest i hver af de indbundne årgange var der en arkitekturtegning af en vis kvalitet. I første årgang var det Hack Kampmanns tegning af Spøttrup i en dramatisk, landskabelig iscenesættelse. Desværre på højkant.

Hvis man skulle tale om et tilløb til en programartikel fra redaktørens hånd, var det kun et kort tilsagn om, at man ville bestræbe sig på at bringe gengivelse af flere udenlandske projekter. Men det stod nu også i Alfred Møllers gamle program, og ret beset var han flittigere til at opfylde dette løfte end den nye redaktør af *Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening*.

Tidsskriftets første redaktør var arkitekten Knud Arne-Petersen. Han har selv berettet, at impulsen til at give arkitektbladet fornyet liv kom fra professor V. Klein, Industriforeningens højt estimerede bygmester. Det var her, at Arkitektforeningen oftest fandt lokaler, og her havde Arne-Petersen sin gang, bl.a. når han skulle varetage udstillinger og lign. Professor Klein havde peget på ham, og så var den sag afgjort.

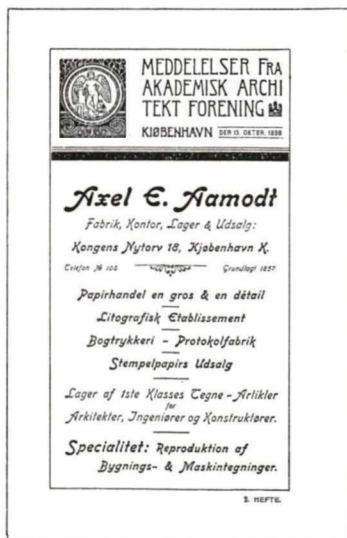
K. Arne-Petersen var en administrativ begavelse, og han kunne skrive, men nogen flittig skribent var han nu ikke. Han udfyldte redaktørstolen med påpasselighed, indskød stundom en kort replik og sørgede for at udfylde de mere dagsaktuelle rubrikker. Det har formodentlig også været ham, der skrev de korte præsentationer af den nyere faglitteratur. Han stod på kommandobroen. Han bør præsenteres.

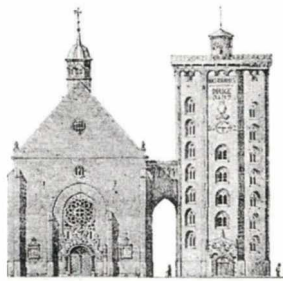
Den første redaktør

K. Arne-Petersen kom af godfolk og var næsten forudbestemt til at blive arkitekt. Hans fader, Magnus Petersen, var selv uddannet på Akademiets dekorations-skole og var en fremragende arkæologisk tegner. Han kom til at undervise på Akademiet og endte som titulær professor. Hans onkel, professor Vilh. Petersen, endte som kgl. bygningsinspektør, flittig og fagets nestor. Bedst kendt er vel hans bygning for Videnskaberne Selskab.

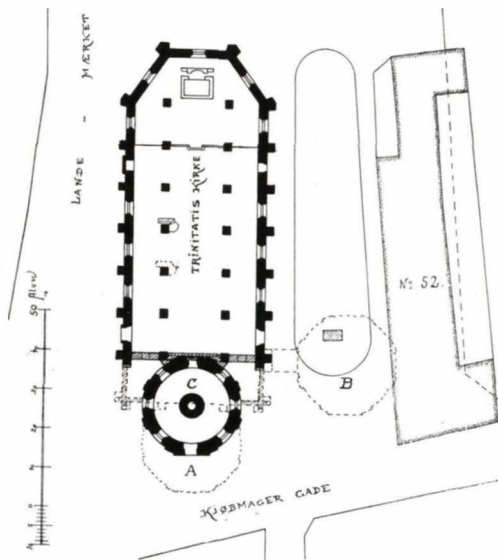
Tidligt fik han sit navn pyntet op med en bindestreg, så det fik en vag tone af noget eksklusivt, som han satte pris på. Han blev forberedt til Akademiet af sin fader, gennemgik uddannelsen her og fik afgang i 1885. Ind imellem var han en kort tid på tegnestue hos Martin Nyrop og hos sin onkel, men efter sin afgang blev han tidligt knyttet til Industriforeningen, hvor han tilrettelagde de regelmæssige udstillinger. Netop som udstillingsarkitekt havde han skaffet sig en vis respekt for flere afdelinger på Den store nordiske Udstilling, hvor rådhuset kom til at ligge. Det har også været gennem Industriforeningen, at

*Modstående side: I de indbundne årgange af *Architekten* med læderbind tegnet af Th. Bindsbøll sad en arkitekturtegning. Den var i 1898 af Spøttrup.*

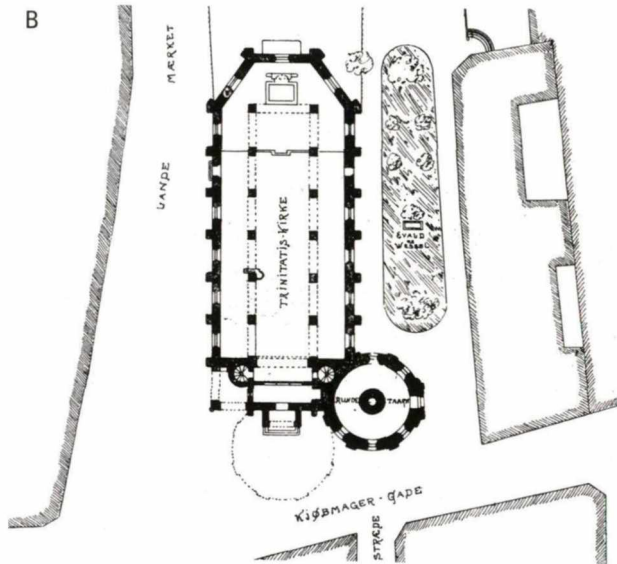

A

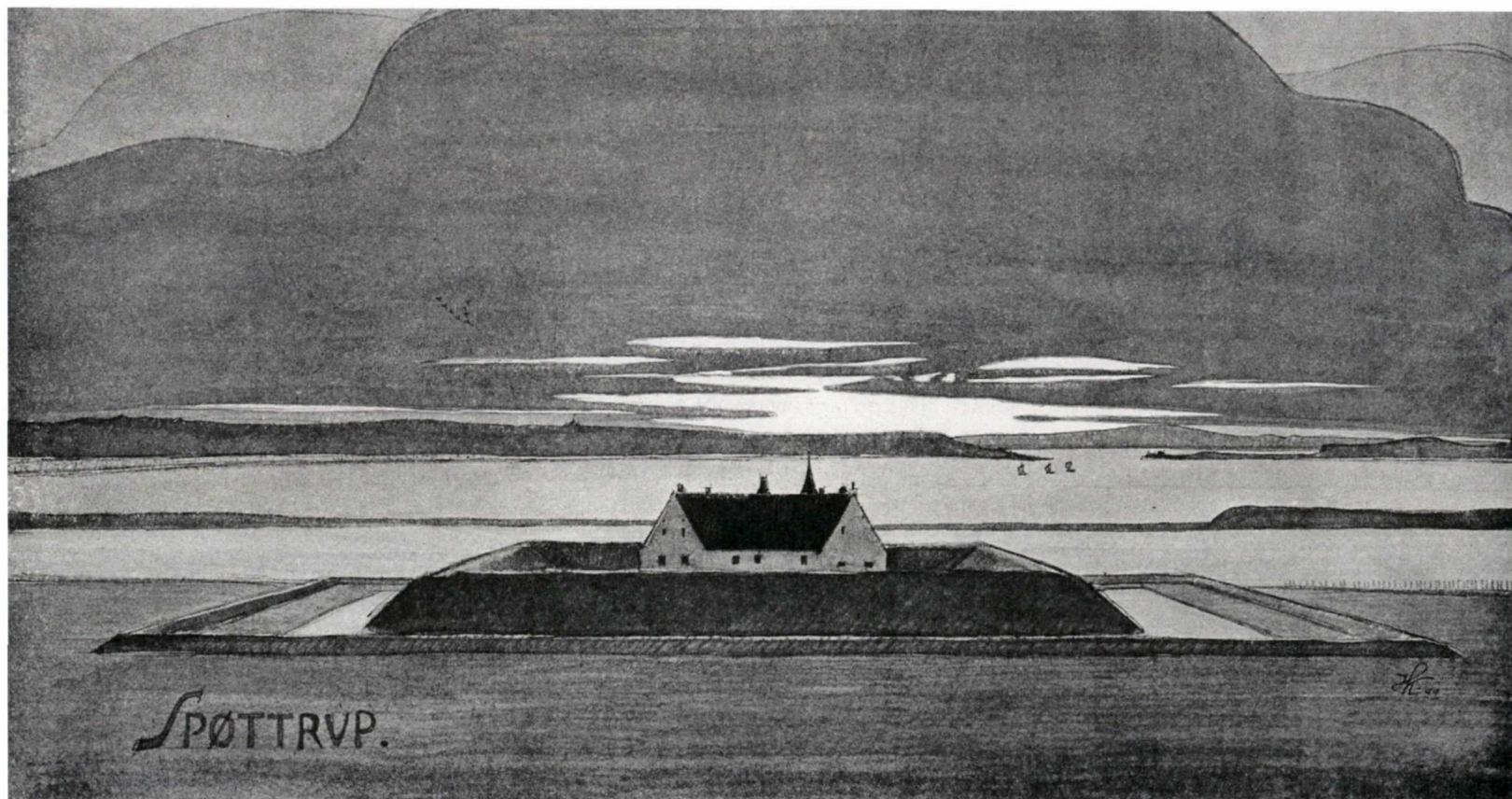

B

RUNDETÅRNS FLYTNING

På baggrund af den tiltagende færdsel på Købmagergade fremkom Anton Rosen i 1898 med et forslag til Rundetårns flytning (A). Andre forslag fulgte, blandt andet ét om at nedrive et fag af kirken og flytte tårnet tilsvarende tilbage. Sidst på året fremkom Rosen så med et andet forslag (B). Flytningen blev som bekendt aldrig gennemført. Arkitekten 1898.

Svanemøllevej 56, Kbh. Carl Brummer, 1904.

Fiskepakhuse i Skagen. Th. Bindesbøll, 1905–07.

KNUD ARNE-PETERSEN 1862–1943
Ansvarshavende redaktør 1898–1906.

Arkitekt K. Arne-Petersen var Arkitektens første redaktør, fra tidsskriftet begyndte at udkomme den 1. oktober 1898. Arne-Petersen fortsatte som redaktør til udgangen af året 1905. Knud Arne-Petersen var søn af tegneren, professor Magnus Petersen, han gennemgik Teknisk Selskabs Skole, kom ind på Kunstakademiet 1878 og fik afgang herfra 1855. Han har været medhjælper hos sin fader, hos onklen Vilhelm Petersen og hos Martin Nyrop. Af hans egne arkitektarbejder skal nævnes stande på Industriudstillingen i 1888, de danske afdelinger på udstillingerne i Chicago 1893, Malmø 1896, Stockholm 1897, Paris 1900 (s.m. Th. Bindesbøll) og Bruxelles 1910; endvidere udstillingen i Vordingborg 1901 og Horsens 1905, Jubilæumsdyrskuet i Kbh. 1905 og dyrskuerne på Bellahøj i 1913, 1930, 1939, 1941 og 1942. I 1899 blev K. Arne-Petersen direktør for Tivoli og virkede i denne stilling indtil 1941.

han fik overdraget tilrettelæggelsen af den danske afdeling af Chicago-udstillingen i USA i 1893.

Måske var det ikke det beskedne danske bidrag, der satte sig spor. Det var nok den meget grundige beretning på ca. 200 sider om både udstillingen og om amerikansk byggeri i almindelighed, der var resultatet af K. Arne-Petersens ophold i USA. Det var dengang noget nyt og noget lærerigt, det var velskrevet og illustreret, og det sikrede ham en position både i Industriforeningen og i det hjemlige udstillingsklima. Omtalen af den enorme Chicago-udstilling var høflig, for det skyldte man værtsnationen. Han mente man kunne lære lidt, men sandheden var vel, at at var en grum samling store bygninger i Beaux-Arts-stil med overflod af stukagtige hvide dekorationer. Men der var konstruktive nydannelser i alt konditoriet.

Det almindelige og triste amerikanske etagehusbyggeri havde han ikke megen interesse for, men de store landhuse vest for Chicago fik særlig omtale. De lå i velhaverkvarterer, lave huse med maleriske planer, hvor den enorme kaminplads dannede et centrum for familielivet. Det var – dengang – en skarp iagttagelse med fremtidsperspektiv.

Desværre fik han ikke mulighed for at omsætte det i hjemlig praksis. Tværtimod kom han til at bygge enkelte etagehuse, der fyldte godt op i Vestervoldgade-kvarteret uden at berige det. Hans væsentligste indsats var og blev udstillingsbyggeri. Han kunne planlægge og styre det, forny de stilistiske effekter, variere dekorationerne og forme de luftige portaler med de hvidmalede trælistes. Også de udstillede genstande og navnlig kunstindustrien forstod han at iscenesætte. Han stod for udstillinger i Vordingborg og Horsens og for en lang række dyrskuer på Bellahøj.

Sin egentlige livsgerning fandt han i Tivoli. Med Industriforeningen i ryggen fik han stillingen som direktør i 1899 og varetog den i over 40 år, deraf over 15 år som enedirektør, diskret og suveræn. Her var han også virksom ved havens byggeopgaver. Han stod for koncertsalen (s.m. Blichfeldt), senere ombygget, nu helt fornyet efter krigen. Endvidere byggede han det kinesiske tårn med restaurant og bazarbygningen med den fantasifulde facade og løgkuppel – men det var hans bedrift at udforme promenadernes Vauxhall-agtige lygteskær med manganfarvet illumination og festivitas. Selv om han også havde betydelige opgaver ved udstillinger i fremmede lande var det først og fremmest i Tivoli, at han følte sig hjemme.

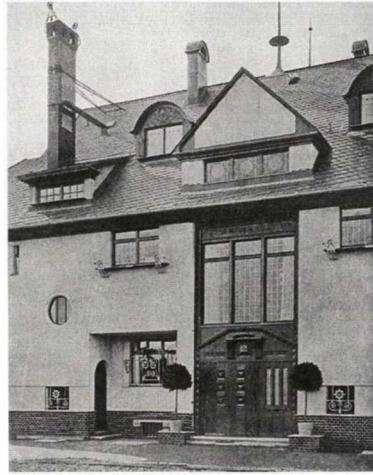
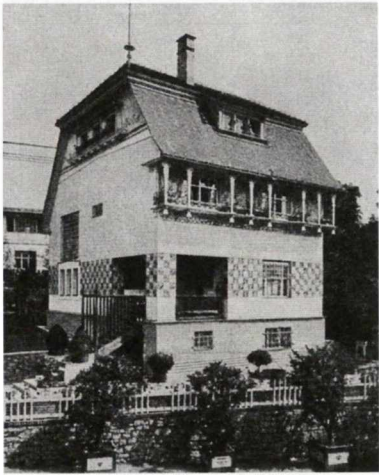
K. Arne-Petersen var en meget stilig mand, reserveret og formelt ulastelig. Selv i sine unge år kan han på billeder af

Martin Nyrop og medarbejdere let genkendes med sin meget høje, rundpuldede bowlerhat og fløjlskrave. Han havde intet tilfælles med mange af sin samtids arkitekttyper, der oftest dyrkede det artistiske fuldsæg og flagreslips. Han bar sit lille overskæg, sin høje dobbeltflip og slipsenål med venlig værdighed, når han gik sin daglige tur i Tivoli med stok og hvide handsker.

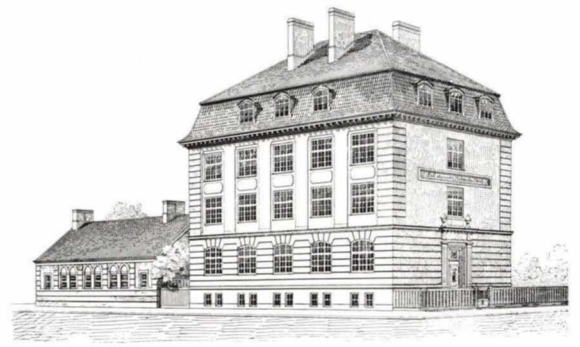
Det var K. Arne-Petersens fortjeneste at få tidsskriftet på skinner, få dets fremtræden saneret og gjort tækkelig og få økonomien til at løbe rundt. Han fyldte flittigt stof i de faste rubrikker. Han skabte bladet – men budskaber bragte han ikke. Tidsskriftet tegnede et traditionelt billede af, hvad der foregik i den hjemlige byggeverden med vægt på den gode arkitektur og med glansfulde indslag af Nyrop og Borch. Udvælgelsen har nok i nogen grad hvilet på hans redaktionsudvalg, der bestod af Eug. Jørgensen og Alf. Thomsen, begge solide arkitekter uden markant fremsyn. Selv har Arne-Petersen trukket svensk arkitektur frem, måske også østrigske pionerer som Olbrich, hvis talent han næppe har været blind for. Olbrichs egenartede hvide – permanente – udstillingsbygninger med deres sindrige og slyngede dekorationer og uvante husformer var blandt forløberne for Jugendstilen. K. Arne-Petersen vejrede noget, men forfulgte det ikke.

Dog – budskaber havde naturligvis også deres betydning i dansk bygningskunst, som var og blev det afgørende tema for det hjemlige arkitekturtidsskrift. Men tiden omkring århundredskiftet var præget af megen usikkerhed. Kammerherre Meldahl var visselig magtfuld på Akademiet, men undervisningen fandt nye veje med Hans J. Holm og Martin Nyrop. Og selv de var ved at tabe terræn, mens man spejdede efter nye signaler. Alligevel bør de årgange, som K. Arne-Petersen stod for, ikke miskendes. De gav et historisk værdifuldt billede af en stærkt vekslende arkitektur, hvor talentmassen ikke var ringere, men skuden noget slingrende. Interessen for arkitekturhistoriske temaer er voksende i disse år, og samlingen af arkitekturtegninger på Akademiet er en guldgrube. Men i Arkitektens tidlige årgange kan godt findes klingende mønt.

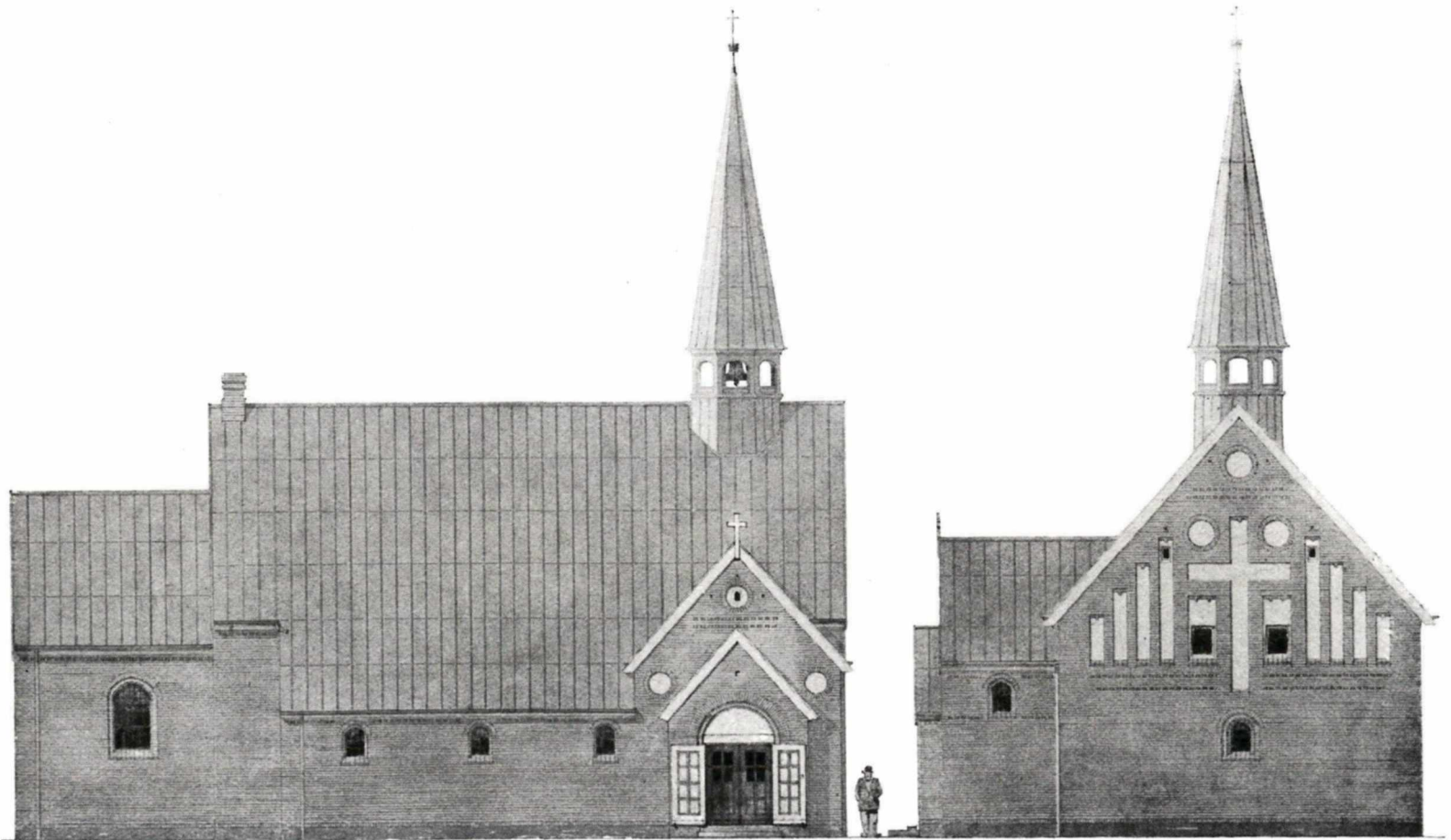
Modstående side: Kunstnerkolonien i Darmstadt og en villa opført i Berlin-Stegelitz af den tyske arkitekt J.M. Olbricht (1). Arkitekten 7. november 1902. Det danske selskabs skole ved Forchhammersvej på Frederiksberg, af Martin Borch (2). Arkitekten 1. maj 1899. Frimenighedskirken i Sundeved af Martin Nyrop (3). Arkitekten 23. januar 1904.

1

2

3

KONSOLIDERING OG ARKITEKTURKRITIK. 1906–1911

AF JØRGEN HEGNER CHRISTIANSEN

Op til foreningens generalforsamling i november 1905 modtog bestyrelsen meddelelse om, at Architektens redaktion ønskede at nedlægge sit mandat med årets udgang. Hvad der måtte have bevæget Knud Arne-Petersen til dette, er ikke ganske klart, men hans private praksis samt direktørstillingen for Tivoli har givetvis lagt stadigt stigende beslag på hans tid. På generalforsamlingen aflagde han beretning om bladets historie i de forløbne syv år med ønsket om, at den nye redaktør måtte blive en af foreningens egne, så meget mere som at »Bladet nu var saa udbredt og livskraftigt, at det ingensinde maatte gå ind som en Del af nogen anden Forenings Tidsskrift eller optage andre saadanne i sig.« Forsamlingens bifald mere end antydede, at de mange trakasserier omkring bladets fødsel bestemt ikke var glemt.

Ved et efterfølgende bestyrelsesmøde valgtes enstemmigt arkitekt Søren Lemche som ny redaktør, med arkitekterne Kristoffer Varming og Alfred Thomsen som redaktionsudvalg, og dette triumvirat overtog pr. 1. januar udgivelsen (1905–06: 99f, 144). Mange år senere, ved tidsskriftets 40-års jubilæum, tilstod Lemche, at det altid havde været ham en gåde, at man valgte netop ham. »Til Stillingen havde jeg følgende Forudsætninger: Jeg kunde ikke skrive korrekt Dansk og havde ikke mindste Begreb om 'Redaktion'. Resultatet var straalende; jeg blev syg af Overanstængelse og skældt ud af samtlige af Landets Arkitekter. Redaktørernes Arbejde var gratis; det var dem dog tilladt at bruge af egne Midler i Bladets Interesse. Mine Medredaktører var K. Varming og Alfr. Thomsen. Samarbejdet var fortræffeligt; hvad den Ene antog, kasserede den Anden. Thomsen led uskyldigt; han redigerede kun Regnskabet. At dette næsten altid balancerede skyldtes udelukkende hans Medredaktørers glimrende Arbejde. Mit Hovedindtryk af denne Periode er, at jeg blev smidt ud i rette Tid« (1938, særhæfte, s. 1). På denne baggrund kan det ikke undre, at Lemche kun stod distancen i et års tid. Han var medlem af bestyrelsen, og hans faglige ry som en af Hans J. Holms dygtigste elever, og tiden som konduktør ved genopførelsen af Vallø Slot 1893–98 havde formodentlig medvirket til den fatale udpegning, men nogen succes var det ikke. Den redaktionelle linie undergik ellers ikke de store omvæltninger, og stridighederne kom ikke ud til publikum.

Lemches første opgave var at markere professorskiftet på Kunstakademiet – Meldahl gik på pension efter 41 år i sædet, og Martin Nyrop overtog embedet. Med megen takt får han

opregnet Meldahls fortjenester og fortiet hans despotiske tilbøjeligheder, men reformer ved akademiundervisningen skal der til (1905–06: 157f).

Tiden var præget af efterdønningerne fra den anden Christiansborg-konkurrence året før, og der var langt fra tilfredshed med Thorvald Jørgensens vinderprojekt. Det nyoptagne medlem i foreningen P.V. Jensen-Klint fremkom i den 13. time med et forslag (1905–06: 167–69), og heftige meningsudvekslinger føg igennem spalterne, bakket op af redaktionen, der hilste arkitekters indbyrdes kritik velkommen i bladet. Så længe det ikke var ondsindede og personlige angreb.

Den aldrende professor Vilhelm Klein blev også udæsket, fordi han i nr. 8 året forinden havde kaldt Plesners nye hus på Gammeltorv i København »nederdrægtigt grimt« og »som en Bølle ved siden af en gammeldags Adelsmand« sammenlignet med nabobygningen. Kleins ærinde var dog et generelt opgør med tidens skønhedsbegreber, idet han efterlyste »det ulærte Publikums sunde Sans« som basis for kritikken, uafhængig af dogmer (1905–06: 81–83). Dengang replicerede Varming, at Kleins generation netop havde hyldet sådanne dogmer som at italiensk renæssance var det eneste saliggørende, og at Plesners hus var et led i udviklingen hen imod »en national dansk Bygningskunst«, »en Bygningsmaade, som passer til vort Klima og vor Folkeejendommelighed«, og hvor »den indre Anordning præger sig i det ydre« (1905–06: 112f).

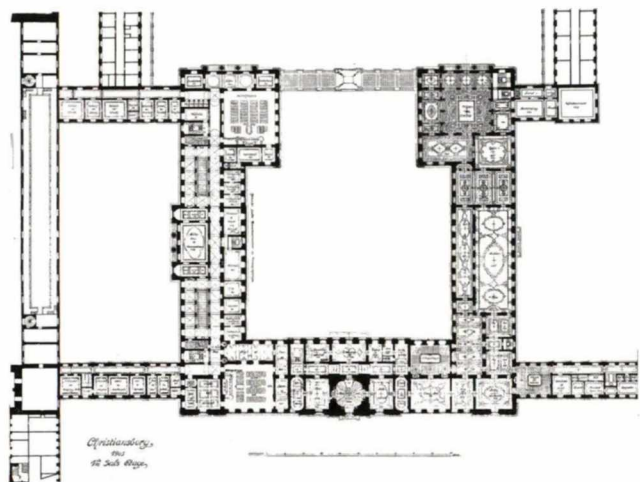
I sit svar citerer Klein læremesteren M.G. Bindesbøll, der ikke holdt foredrag over arkitekturens principper, men i reglen brugte to ord, der virkede: Skæberi og vigtighed.

»Jeg ved, at al aandelig Udvikling foregaar i et Kredsløb; hvis den tilfældig paa et givet Tidspunkt staaer i Vrøvlets Tegn, er dette naturligt, og der er ikke andet at gøre end at have

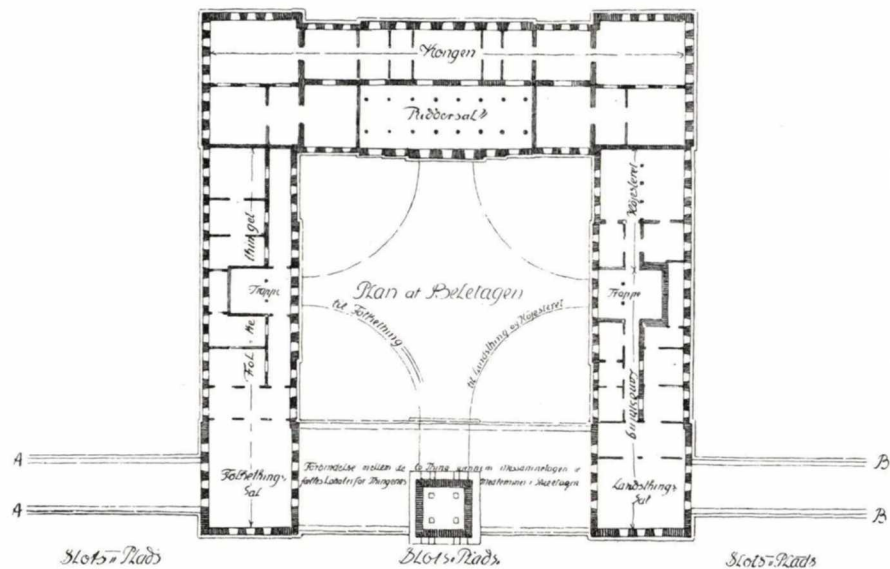
Modstående side: Ministeriet for offentlige arbejder havde i 1905 bedt Thorv. Jørgensen, A. Clemmensen og M. Nyrop om forslag til Christiansborgs genopførelse. To professorer, Holm og Storck, og arkitekterne Berg og Plesner, der sad i en bedømmelseskommission, kunne ikke anbefale nogen af dem, idet de holdt sig til arkitektforeningens standpunkt om, at slot og rigsdagsbygning ikke burde opføres samme sted. Et flertal i komiteen udtalte sig imidlertid for Thorv. Jørgensens projekt (1). Arkitekten 18. november 1905. I januar 1906 fremkom P.V. Jensen-Klint med et modforslag (2), idet han ikke mente, at slottets grundidé blev fastholdt i vinderprojektet. Blandt andet savnede han symmetri om akse fra Marmorbroen til Slotspladsen. Arkitekten 13. januar 1906.

Plesners omdiskuterede beboelseejendom på Gammeltorv.

Opstillet af
12. Juli 1899.

Slots-Ræds

Slots-Ræds

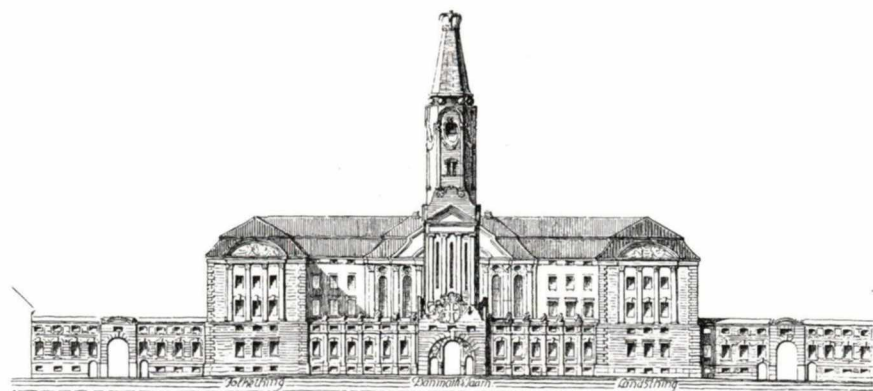
Slots-Ræds

Janr.
1906

Forbørling Høngen Landsbørling

Tegnet og den hvide forvejsning lænnes forlægning.

Forbørling Høngen Landsbørling

1

2

Københavns Hovedbanegård. Heinrich Wenck, 1904–11.

Taalmodighed, til den drejer sig næste Gang» (1905–06: 263f). Varming fastholder, at hans generation søger »vor fornemste Eksistensberittigelse som Kunstnere i den Opgave at give vor Indsats i Kulturen og være med til at bringe den – om end kun et Hanefjed – fremad.« (1905–06: 276f)

Og så kom den diskussion ikke længere.

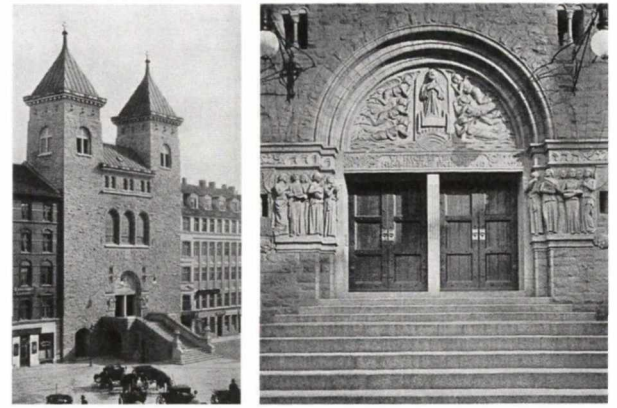
En sag, der vakte betydelig genklang fra næsten alle sider, var spørgsmålet om højnelsen af kvaliteten af byggeriet på landet.

Allerede i 1904 havde fru admiralinde Emma Gad skrevet en højstemt artikel i bladet, hvori hun slog til lyd for en sammenlutning til bekæmpelse af »det umaadelige Smagens Forfald, som i vore Dage gør sig gældende i alt, hvad der vedrører Folkeboligen paa Landet« (s. 472). Fruen havde med forfærdelse opdaget de grimme småbyer, der rejste sig omkring jernbanestationerne på Aalborg-Skagen-banen, små firkantede huse af maskinsten og dværg-domkirker, leveret som mindste kirkenummer fra en tysk fabrik. Denne forening til »Landboligens Skønhedsbevarelse« burde udgå fra de kredse, som havde »Kærlighed til vort Folks Særpræg og gamle, nedarvede Skønhedsbegreb«, måske især arkitekterne?

I begyndelsen af april 1906 (s. 305) tages tråden op i en usigneret artikel, formodentlig af Søren Lemche, der kun kan konstatere, at situationen er forværret. Alle vegne skyder »Paladser« med cementforsiringer, chambrandler, fordakninger, kvadere og frontespice i »Palaispuds« op, og landskabet er uhjælpeligt ødelagt. Ansvarer placeres hos de tekniske skoler, hvor håndværksmestrene kun undervises i byggeteknik, og ikke i at undgå efterligninger af »det moderne Skrab, som vore Købstæder nu er saa oversvømmede af.«

Men også det manglende oplysnings- og vejledningsarbejde påpeges, og på baggrund af erfaringer fra bl.a. tyske bevaringsforeninger slås der atter til lyd for at arbejde for sagen. Bladet med artiklen fremsendes til alle landets højskoler, med opfordring til at udbrede og drøfte indholdet, og i arkitektforeningen tog Martin Nyrop emnet op ved først givne lejlighed (1905–06: 361).

Resultatet af drøftelserne var nedsættelsen af et forberedende udvalg bestående af Nyrop, Ulrik Plesner, Anton Rosen, J. Strøm-Tejse og Søren Lemche, der straks begyndte at indsamle billeder »af baade gode og hæslige Bygninger fra By og Land« (1905–06: 455). Også Vilh. Lorenzen, der i flere artikler i forskellige blade havde plæderet for sagen, indgik i arbejdet. Udvalget hørte dog ikke til de hurtigarbejdende.

Eliaskirken, Vesterbros Torv, Kbh. Martin Nyrop, 1906–08.

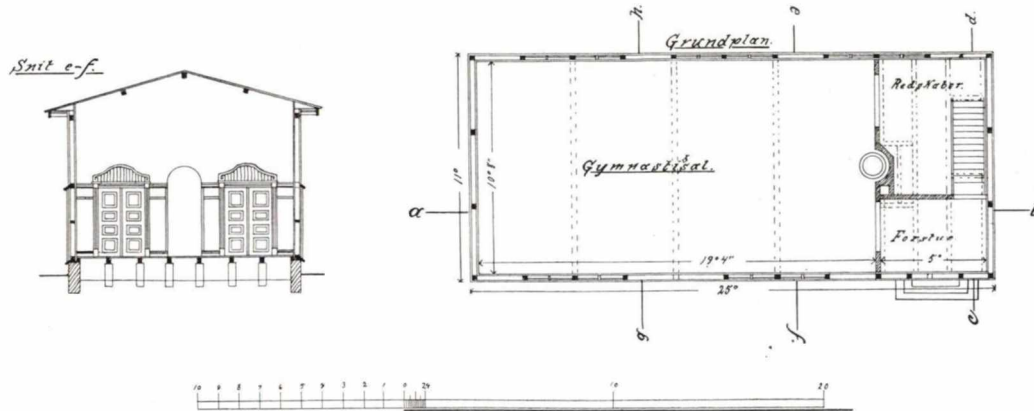
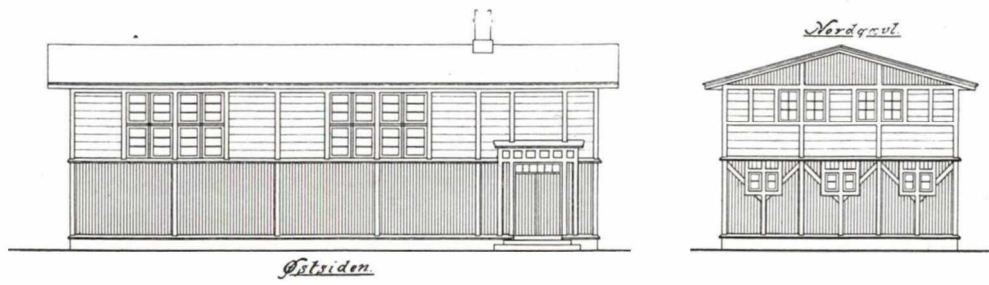
Næsten et år efter rykkede tømrermester Rasmus Brüel, Haslev, der selv havde en betydelig virksomhed inden for landbrugsbyggeriet, for resultater. Han mente at have hørt, at arkitektforeningen påtænkte at oprette et bureau, hvor bygherrer, særlig på landet, skulle kunne få udarbejdet facade-tegninger til indsendte planer for en billig betaling. Mange betydelige bygninger på landet blev tegnet af en tømrer eller murer, der havde gået på højskole en vinter, og »det er rene Forbrydelser, hvad der præsteres i den Retning« (1906–07: 403).

Stafetten blev straks grebet af den unge arkitekt Poul Holsøe, der meddelte, at der blandt hans jævnaldrende var stor interesse for danne en tegnestue, en slags »arkitektonisk Retshjælp«, og for Akademiets elever ville det kunne blive en god uddannelse til det virkelige arkitektliv, som en udmærket modvægt mod projekterne på papiret. Ved generalforsamlingen i november 1907 havde udvalget og formanden truffet aftale med Holsøe om at oprette »Akademisk Arkitektforenings Tegnehjælp«, og snart efter udsendtes en skrivelse (1907–08: 116, 243), hvoraf det fremgik, at tegnestuen gratis eller for et meget ringe vederlag ville skaffe tegninger til billige, sunde huse, rette i forvejen udførte tegninger og yde vejledning ved gratis at besvare alle forespørgsler.

Fra oktober 1906 var Varming alene på redaktørposten, og han lagde hårdt ud: P.V. Jensen-Klint fortsatte med artiklen »At værne det gamle og sætte Skik på det ny«, en serie der agiterede for en reform af bygningskolerne, og som senere blev udgivet som bogen »Bygmesterskolen«. Fædrelandets bygningskultur skulle være grundlaget for undervisningen af de kommende bygmestre på de tekniske skoler, blandt andet gennem opmålinger af gamle bygninger – på Akademiet kunne de arkitektstuderende så fortsætte med de historiske stilepoker. Der var bred enighed om, at en kunstnerisk kultiveret håndværkerstand var en forudsætning for at komme det dårlige byggeri til livs: Stationsbystilen, linealstilen og hvad den ellers kaldtes – men ikke altid om midlerne.

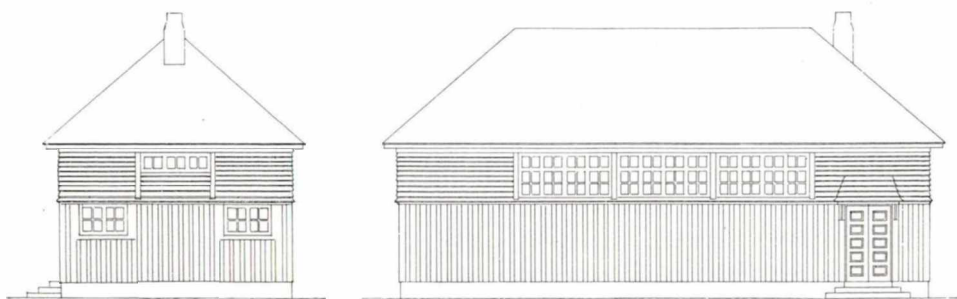
På generalforsamlingen i november 1906 blev der efter nogen debat nedsat et udvalg til overvejelse af, hvad der fra foreningens side kunne gøres for at bevare gode, gamle bygnin-

Modstående side: I 1908 oprettedes Akademisk Arkitektforenings Tegnehjælp, som kunne være mindrebedemlede bygherrer behjælpelig med arkitektbistand. Hensigten med denne som andre aktiviteter var at hæve det jævne byggeri til bygningskunst.

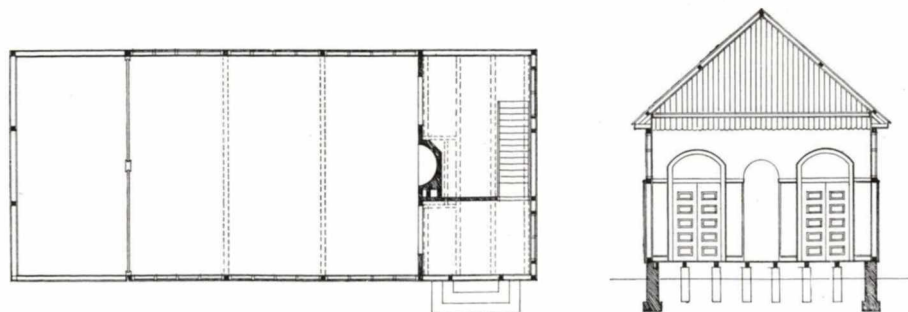
GYMNASTIKHUS AF TRÆ.

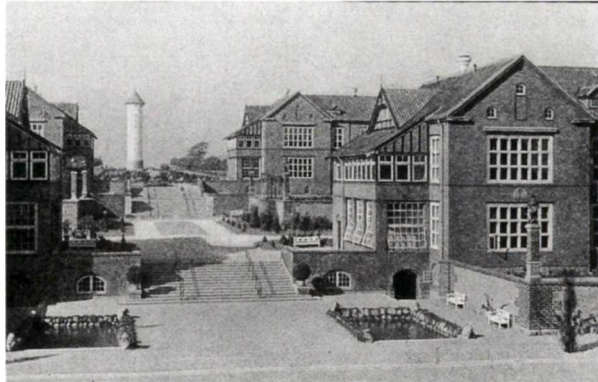
INDSENDT TEGNING.

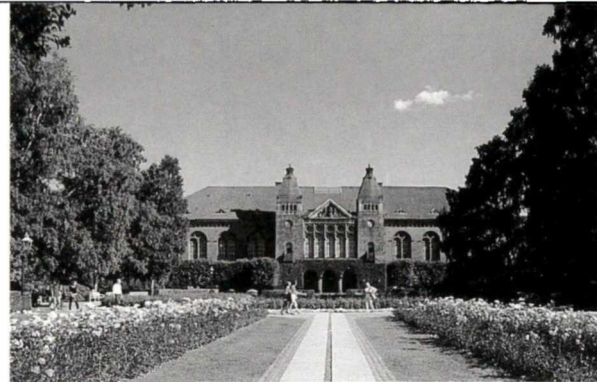
GYMNASTIKHUS AF TRÆ.

VED J. P. TVEDE.

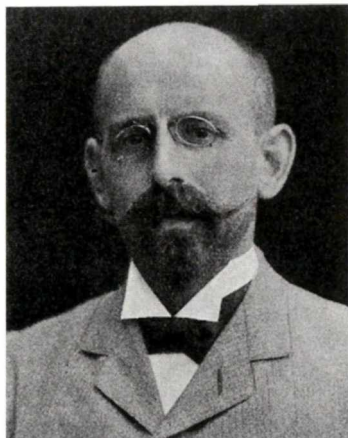

Bispebjerg Hospital, Bispebjerg Bakke 19–35, København. Martin Nyrop, 1907–13.

Det Kgl. Bibliotek, Christiansbrygge 8, København. Hans J. Holm og J. Magdahl-Nielsen, 1898–1906.

SØREN LEMCHE 1864–1955
Ansvarshavende redaktør 1906–1906

Søren Lemche fik afgang fra Kunstakademiet i 1892, erhvervede den lille guldmedalje året efter og den store guldmedalje i 1896. 1893–98 arbejdede han som H.J. Holms konduktør ved genopførelsen af Vallø Slot. I 1898 tog Lemche på den store uddannelsesrejse, der bl.a. bragte ham til Athen, hvor han foretog opmålinger af Parthenon og Erechtheion. Opmålinger, der i mange år var meget benyttet som studiemateriale på Akademiet. En af årsagerne til Lemches korte redaktørperiode var givetvis overanstrengelse, da han samtidig deltog i de to store konkurrencer om Grønningens bebyggelse og Christiansborgs genopførelse. Fra 1907 til 1911 var han undervisningsassistent på Akademiet. Af Søren Lemches arbejder kan nævnes kirkerne på Reersø (1904), i Frederiksværk (1909–11) og i Hellebæk (1920). I København: Stiftelsen Fredens Hus, Øster Allé 25 (1915), Ildræts huset og tennishallen ved Ildræts parken (1914) og ejendommene Toldbodvej 7 (1907) og 5 (1909).

ger mod overlast (1906–07: 96). Anledningen var ødelæggelsen af en smuk barokportal i Gothersgade, som et medlem af foreningen var blevet hængt ud for i bladet. Varming blev stærkt kritiseret, men mente sig berettiget i graverende tilfælde som dette. Det gav ham anledning til at forespørge forsamlingen om kritik overhovedet ansås som ønskeligt i Architekten, hvad flere, bl.a. Plesner, gik ind for.

Udvalget blev nedsat, og Klint, V.J. Mørk-Hansen, Axel Møller og Plesner blev medlemmer. Året efter fremkom det første udkast til »Lov om arkitektonisk og historisk værdifulde Bygningers Bevaring« (1907–08: 406–10).

Snart skulle den lidt selvtiltrækkelige, akademiske arkitektstand få kritikken at føle.

Med artikelserien »Architekturen og Virkeligheden« introducerede kunsthistorikeren Vilhelm Wanscher sig som de kommende årtiers infant terrible. Han lagde ikke fingrene imellem: Moderne arkitekter så forbavsende ens på alle ting, der var noget fantasiløst og tørt i opfattelsen af rumlige virkninger og en følelig stivhed, som hindrede udviklingen af det frie syn. Malere og billedhuggere var derfor ofte mere overlegne i deres opfattelse af arkitektur, de forstod bedre at se og tænke sig, hvordan den virkede i naturen (Eckersberg, Købke, Roed og Lundbye), og Martin Borchs Andreaskirke og Nyrops rådhus blev kritiseret for manglende helhedsvirkning. Gennemførte og harmoniske rum fandt man derimod i barokarkitekturen, der ikke var en stilart, men fri kunst. Hans J. Holms og Magdahl-Nielsens nye kongelige bibliotek var blottet for arkitektonisk helhed, rodet og usammenhængende, især i læsesalen – barokken ville have forstået at skabe ægte samspil i rummets arkitektur (1906–07: 156).

Dette er det første eksempel på en skarp arkitekturkritik i bladet, og en lettere groggy Magdahl-Nielsen tog til genmæle, selv om han ærligt erkendte ikke helt at kunne forstå den fantaserende, gådefulde Wanscher:

»Architektur er dog ikke Facade altsammen, men derimod i høj Grad afhængig af Plan og Konstruktion.« Måtte kritikken komme ned på jorden! (1906–07: 206).

Tværtimod – i stedet sprang Wanscher op og gav modparten det glatte lag:

Holm, Nyrop og Magdahl-Nielsen havde længe med personlig tilfredsstillelse forfulgt den yndlingstanke, at arkitekten ikke var kunstner, men bygningshåndværker, og at arkitekten skulle være et udtryk for det borgerlige i tidens kultur. Stil-

blanding og mangel på tradition viste sig som en ligefrem mangel på omtanke og virkelighedssans. Det drejede sig ikke om en ny art af kritik, men om en diskussion af principiel betydning for bygningskunsten (1906–07: 254).

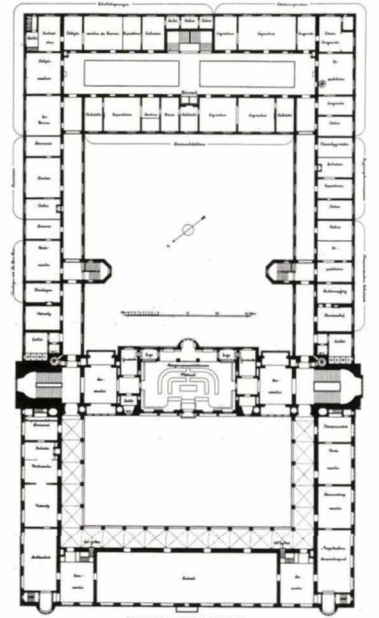
Bølgerne gik tilsyneladende højt i baggrunden, for snart rykkede Varming ud med et forsvar for den redaktionelle linie; »der savnes overlegen Kritik: Ledelse i vor Bygningskunst [...] der mangler den Enhed og Bredde, det kunstneriske Fællesskab, den Begejstring, der som Resultat giver en Tid sin Stil.« Det nyttede ikke at råbe på barok, at påtvinge den som en spændetroje. At der skulle eksistere en »Holmsk Skole«, var helt forkert, en sådan enhed var ikke til stede. »Lad kun Raadhuset have sine Fejl, der er nok at glædes over, og kun doktrinære Bogorme kan falde paa at paastaa, at det hellere burde have været i barok Stil« (1906–07: 336).

Senere gjorde han sig lystig over de sproglige nydannelser: Rumsans og kubisk følelse, en virkelig berigelse af sproget. Læsere af tyske tidsskrifter kunne dog ikke virke overraskede – i en kritik af arkitekten Peter Behrens' arbejder forekom der ikke mindre end 48 ord, sammensatte med »Raum-«, inden for 6 sider! »Det er ikke saa lige en Sag at skrive Kritik, og det er skam heller ikke saa let at lave Architektur« (1906–07: 396).

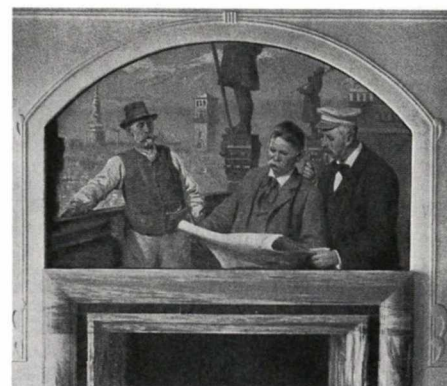
Wanscher lod sig ikke kue, men fortsatte sin artikelserie, til Martin Borchs udelte bitterhed og irritation (1907–08: 55, 64, 78). Han var træt af at blive belært af en eftersnakker af den tyske arkitekt Schultze-Naumburgs bøger, der med eksempler og modeksempler hyldede den borgerlige barok, og dr. Niemeyers tilsvarende teorier om rumfilosofi og rumsans.

Borch henstillede til redaktionen at søge arkitekternes arbejde kritiseret af folk med mere grundfæstet autoritet og evne til at fælde retfærdige domme (1907–08: 78).

Modstående side: Københavns nye rådhus af Martin Nyrop blev taget i brug i 1903. Borgerrepræsentationens sal er placeret på 2. sal i den tværbygning, der adskiller Rådhushallen fra den åbne gård. Dette er, ifølge den ledsagende tekst, en helt naturlig plads, da »hvad der skal afhandles og bestemmes i denne Sal er Pulsslaget, der banker i hele Byens indre Liv. Herfra udgaar den vidt forgrenede Cirkulation af frisk Blod og nye Tanker, der sammen med de Virksomheder, som for øvrigt har Sæde i den monumentale Bygning, velgørende skal kunne fornemmes over hele Hovedstaden, hvor saa mange forskelligartede Interesser har lige Krav paa, at der tages Hensyn til dem i Overensstemmelse med Tidens rastløse Fremskridt«. Architekten 16. januar 1903.

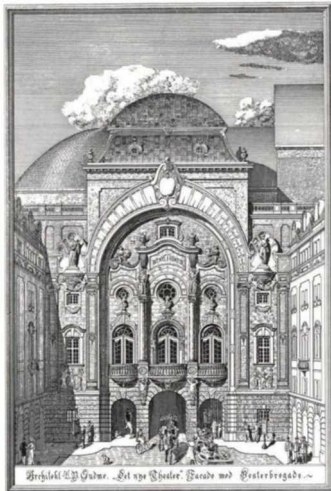

PLAN AF RÅDHUSETS BELEGG.

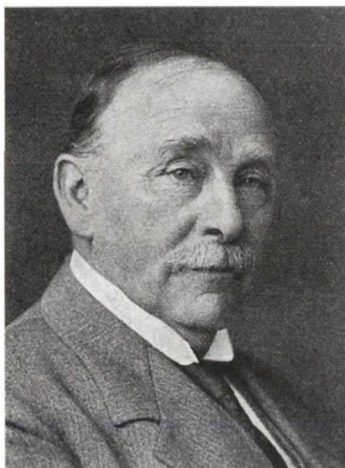

Studentforeningen, H.C. Andersens Boulevard 6, København.
Ulrik Plesner og Aage Langeland-Mathiesen, 1908–10.

Gudmes omstridte projekt til Det Nye Theater på Vesterbro i København.

KRISTOFFER NYROP VARMING
1865–1936

Ansvarshavende redaktør 1906–1911

Arkitekt K. Varming, som han altid underskrev sig, var som navnet antyder, fætter til Martin Nyrop.) Fra 1885 til 1892 gennemgik han Akademiet og fik den lille guldmedalje i 1895. Medarbejder hos J.E. Gnutzmann, Axel Berg og
(Fortsættes)

Disse ord fik Leuning-Borch og Povl Baumann til at rykke i brechen for Wanscher, navnlig sidstnævnte, der fandt Borchs udgydelser pinlige og spurgte, om »Arkitekten – vort eneste Organ for Bygningskunst – virkelig forsvarer at lade sig tvinge til at kaste Vrag paa denne Mand, der mere end nogen anden har bidraget til at hæve Bladet op over det Niveau, paa hvilket det stod under tidligere Tidens Redaktion?« (1907–08: 86, 88).

Martin Borch replicerede udglattende og røbede, at kritikken af Holm og Det kgl. Bibliotek var det, der for alvor havde bragt sindene i kog i foreningen. (1907–08: 101).

Således sluttede da den første fejde om arkitekturkritik i bladet – det skulle ikke blive den sidste.

I efteråret 1907 var Det Nye Theater på Vesterbro under opførelse, tegnet af L.P. Gudme for et privat byggeselskab. Imidlertid opstod der hurtigt uoverensstemmelser mellem arkitekten og direktionen, der blandede sig i den tekniske ledelse og forlangte så vidtgående forandringer, at Gudme vægrede sig ved at tage ansvaret for dem. Selskabets bestyrelse fik nu i al hemmelighed en anden arkitekt, Ludvig Andersen, der også var medlem af foreningen, til at omarbejde Gudmes projekt bag dennes ryg og forlangte en anden arkitekt ansat, sideordnet med Gudme.

En så ukollegial handling var aldrig forekommet før i foreningen, og Gudme afslog kategorisk dette forslag. Herefter antog selskabet Andersen og hægtede Gudme af. Det var et klart kontraktbrud, og sagen blev indklaget til arkitektforeningen, der nedsatte en voldgiftsdomstol og forberedte sig på en retssag for at skaffe den forurettede sit honorar. Nu fik Ludvig Andersen kolde fødder og frasagde sig arbejdet, indtil voldgiften vedrørende overtrædelse af foreningens love mod ukollegial optræden havde talt. Men dog ikke mere end at han straks efter genoptog det, på trods af at den gik ham imod, ja udsendte endda en trykt redegørelse hvori han stærkt kritiserede kendelsen, som straks blev optaget af den sensationslystne presse.

Så var der ingen vej tilbage. Ludvig Andersen blev ekskluderet af foreningen, statueret af en dom i Hof- og Stadsretten, og kom ikke mere til at virke i København (1907–08: 36–41, 44, 54f, 60, 109–112, 115, 392; 1908–09: 15, 22f).

10-års jubilæet i oktober 1908 blev fejret ved et nyt, større format, 200 x 275 mm, med bedre muligheder for at disponere billedstoffet og, håbede man, større appel i forbindelse med an-

noncerne. Samtidig tilkom også, efter stærke fødselsveer, et nyt bladhoved skabt af K.V. Engelhardt og redaktøren, ligesom foreningen fandt tiden moden til et nyt foreningsmærke, tegnet af maleren og billedhuggeren Joakim Skovgaard.

I dagens anledning indløb der lykønskninger fra Ivar Tengbom, redaktør af det svenske modstykke »Arkitektur och Dekorativ Konst«, og formanden for den finske arkitektforening, som redaktøren dog ikke ubetinget turde tage til indtægt – »der er langt frem endnu, inden vort Tidsskrift er blevet det, det bør være!« (1908–09: 24f).

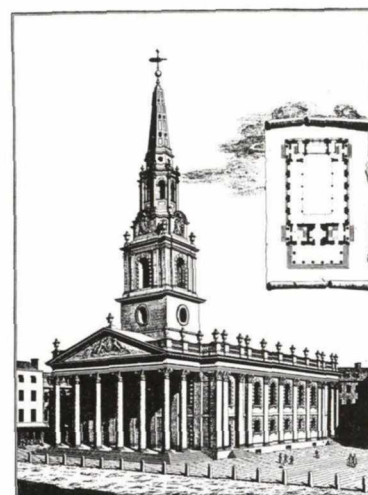
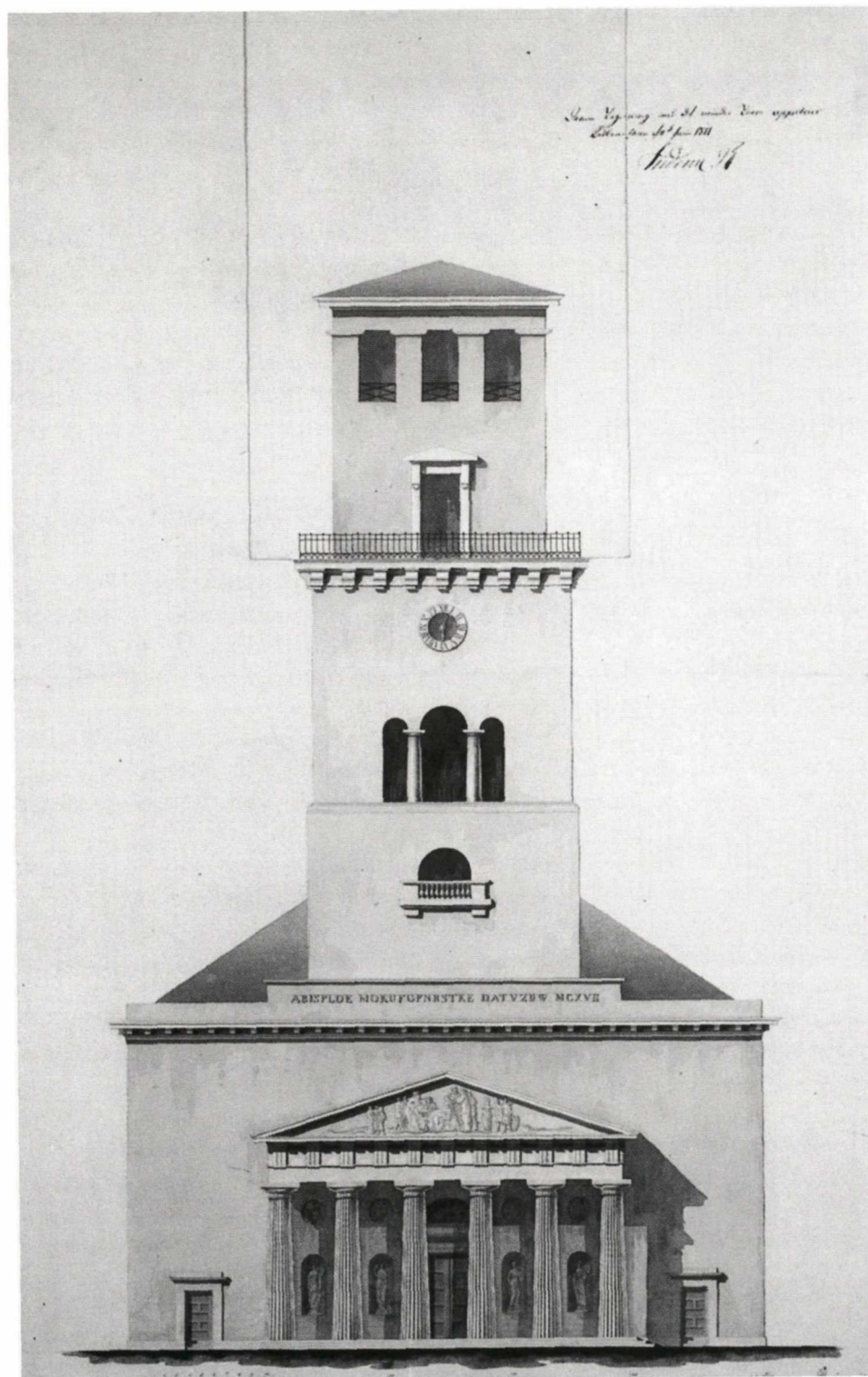
Samme holdning, men bestemt ikke i samme mening, havde redaktøren også til den nyopdannede konkurrent, »Arkitektforeningens Tidsskrift«, organ for den i 1886 oprettede Arkitektforening (den senere Dansk Arkitektforening), hvis medlemmer var de ikke-akademiske arkitekter, uden afgang fra Kunstakademiet.

Første nummer udkom i april 1908, og ved årsskiftet kunne Varming ikke nære sig længere: Det var en gøgeunge, hvis redaktør Johs. Zehngraaf betjente sig af »en intetsigende Flom af Ord«, og hvis tilsyneladende mål skulle være at komme Akademisk Arkitektforening til livs. Kunstakademiet kritiseres for at uddanne fornemme skønhedsdyrkere og æstetiserende ynglinge, der lader hånt om sådanne småting som pengepungen og øjemedet, og hvis sprog »Folket« ikke forstår. Men når bladet skal vise eksempler på den »borgerlige Husbygningskunst« som Arkitektforeningen repræsenterer, må den i stor udstrækning benytte værker udført af netop disse akademikere! Og Varming afgiver utilsigtet sit eget program for et arkitekturtidsskrift: »Hvis det skal gøre sig Haab om at

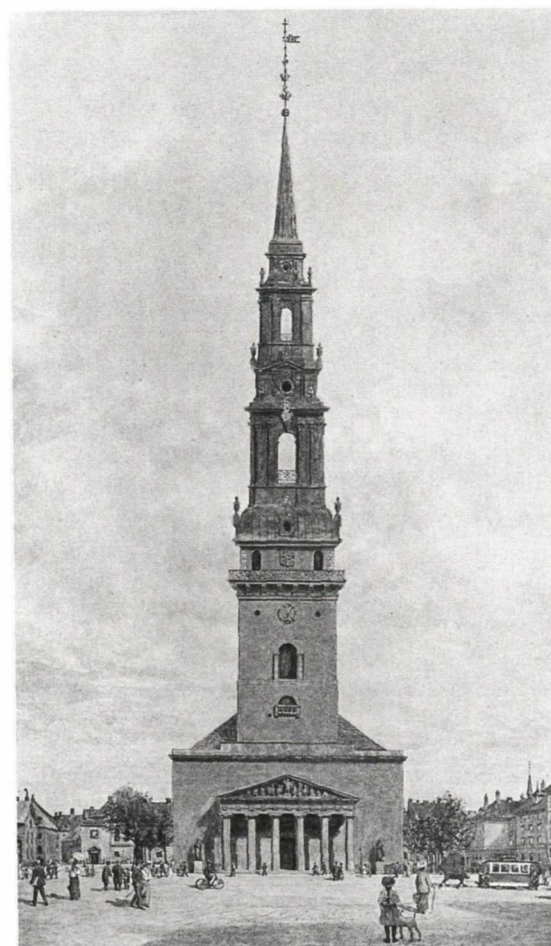
Modstående side: Brygger Jacobsen tilbød i 1910 at lade »Thurahs gamle Spir« genopføre på C.F. Hansens ny-klassicistiske Frue Kirke. Hans Chr. Amberg fik opgaven og fremkom herefter med en skitse (1). Det vakte voldsom modstand blandt unge arkitekter.

I 1913 gav ministeriet imidlertid tilladelse til at genopføre spiret. Et par måneder senere døde brygger Jacobsen. Det behøvede ikke at have standset projektet, men i mellemtiden var der sket det, at arkitekt Fr. Levy havde efterforsket oprindelsen til tårnets udformning og var kommet frem til, at den var en kopi af en skitse til St Martins-in-the-Fields-kirken i London af James Gibb (2). Herefter kølnedes interessen betydelig.

3. C.F. Hansens tegning af Frue Kirke.

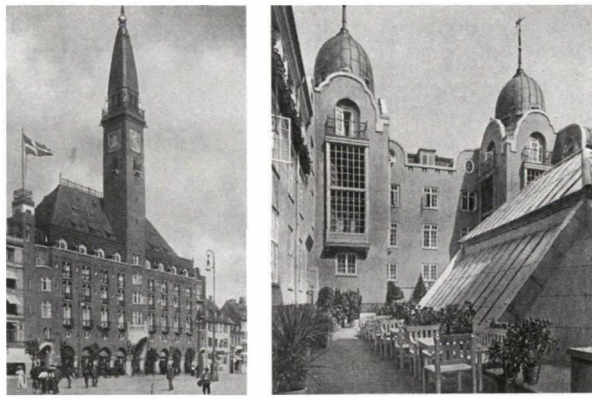

2

1

3

Palace Hotel, Rådhuspladsen 57, København Anton Rosen, 1907–10.

Martin Borch (det gamle Rigshospital). I januar 1906 indtrådte han i Arkitektens redaktionsudvalg, for allerede 10 måneder senere at overtage posten som ansvarshavende redaktør. Efter tilbagetrædelsen i 1911 genindtrådte Varming i redaktionsudvalget, hvor han forblev til 1917. 1913–17 var han tillige formand for Akademisk Arkitektforening.

Varming var konsulent for Justitsministeriet, hvilket gav ham opgaverne med Landsretsbygningen i Viborg (1917–20) og Statsfængslet i Nyborg (1920). Endvidere bør nævnes Realskolen, Jernbanegade 2 (1900) og Garnisonssygehuset i Næstved (1903), Landbohøjskolens Serumlaboratorium, Bülowvej 27 (1906–08), Sindssygehospitalet i Nykøbing S. (1913–15), Københavns Universitets videnskabelige institutter, Blegdamsvej 15–17 (1921–22, nu Niels Bohr Institutet) og 19–21 (1930–31) og Universitetsbibliotekets afd. 2 ved Nørre Allé (1935–38). Hans virksomhed omfatter også en del kirker i København og i Jylland. I 1923 udnævntes han til kgl. bygningsinspektør. Varming var ikke kun en god administrator, men også en skarp polemiker og en dygtig skribent. Selv om han ikke var sig eksistensen af en egentlig holmsk skole bevidst, forsvarede han i gentagne debatter sine læremestre Hans J. Holms og Martin Nyrops synspunkter, især mod Den Fri Arkitektforenings frontkæmpere.

blive regnet med som en Faktor, der faar virkelig Indflydelse paa Bygningskunstens Omraade, da maa det i Tekst og Billeder kunne oplyse Samtiden om, hvad der er god, og hvad der er slet Architektur, hvorledes den første kan støttes, og den sidste bekæmpes» (1908–09: 185–87, 197–99).

Sommeren 1909 var i arkitektkredse præget af en stor begivenhed: Landsudstillingen i Aarhus, og Varming var ovenud begejstret. Allerede få uger efter åbningen kommer de første indtryk af »den hvide By»: Alt er festligt og strålende, absolut betagende, og Anton Rosen bringes en uforbeholden hyldelse (1908–09: 433f). Senere på året fremkommer der en omhyggelig beskrivelse af hele udstillingen med indklæbte prospekter i farvetryk, og det er første gang, en udstilling ofres så megen opmærksomhed (1908–09: 532f, 561–67, 569–71, 585–95). Stationsbyen, der var et særligt afsnit af udstillingen, publiceredes særskilt (1909–10: 1–4, 9–13, 29–32, 39–41, 49–51, 63f).

Ved generalforsamlingen i november fremkom der rygter om Varmings tilbagetræden, hvilket han bekræftede, men da der endnu ikke var truffet beslutning om de fremtidige redaktionsforhold, kom sagen ikke længere. Arbejdsbyrden var utvivlsomt vokset Varming over hovedet, og noget måtte der ske.

Som løsning på problemet tiltrådte arkitekt Vilh. Clausen som redaktionel medhjælper samt medlem af redaktionsudvalget pr. 1.1.1910, og han tog straks fat på det tungere stof: Anmeldelser og omtaler af litteratur og konkurrencer, lejlighedsvis også skarp kritik af vandalisme mod gammel arkitektur – alt i redaktørens ånd (1909–10: 160).

I juni 1910 tryktes en lille notits af brygger Carl Jacobsen, hvori han foreslog C.F. Hansens Frue Kirke forsynet med en kopi af det oprindelige, 120 meter høje barokspir. De få linier suppleredes af et prospekt af prof. H.C. Amberg, der viste en frilagt domkirke fra indgangssiden med det ejendommelige hybridtårn. En mærkelig stilhed fulgte, først i november fremkom der meddelelse om, at universitetet, som patronat for Frue Kirke, havde besluttet at modtage Carl Jacobsens fyrstelige gave, genopførelsen af kirkens gamle, stolte spir. Artiklen indeholdt udtalelser fra en række arkitekter, kunstnere og historikere, og stemningen var overvejende positiv.

Men nu rejste stormen sig, protestadresser både for og imod blev indgivet til Kultusministeriet, og efterhånden blev polariseringen meget stærk. Personligheder som Martin

Borch, Anton Rosen, Carl Brummer, Martin Nyrop og Thorvald Jørgensen var for, mens malerne Viggo Johansen, Joachim Skovgaard, museumsdirektør Mackeprang og arkitekten, professor H.B. Storck var imod. Efterhånden udvidedes kredsen af modstandere med en række unge arkitekter med tilknytning til Den frie Arkitektforening, der var oprettet året før, bl.a. Ivar Bentsen, Carl Petersen, Povl Baumann, Poul Holsøe, Henning Hansen og Knud V. Engelhardt, med Hans Koch som ordfører. Deres målbevidste indsats for at rehabilitere C.F. Hansen som en af 1800-tallets betydeligste arkitekter, bl.a. med en stor udstilling i februar, lykkedes så vidt, at planerne til sidst blev opgivet. Begivenheden satte skel i arkitekturverden og var i høj grad med til at bane vejen for nyklassicismens gennembrud i årene op mod 1. Verdenskrig (1909–10: 412; 1910–11: 57–67, 91f, 99, 114f, 117–21, 185, 193–203, 205–15, 241–44, 248–51, 261–63, 388, 411f, 416f, 425–28, 434f, 442, 452, 458f).

Pr. 1.10.1910 fratrådte bygningsinspektør Alf. Thomsen sin plads i redaktionen, efter 12 år med især administrative opgaver, og Varming og Clausen fortsatte alene (1909–10: 535).

Ved generalforsamlingen i december var der indgivet forslag om at optage Den frie Arkitektforenings medlemmer en bloc, på anbefaling af Rosen. På trods af Plesners og Brummers gunstige udtalelser om de indstillede faldt forslaget dog, man fandt dem for unge, og så havde de jo brudt med Akademiet! Den verserende spirsag var næppe heller uden betydning (1910–11: 108).

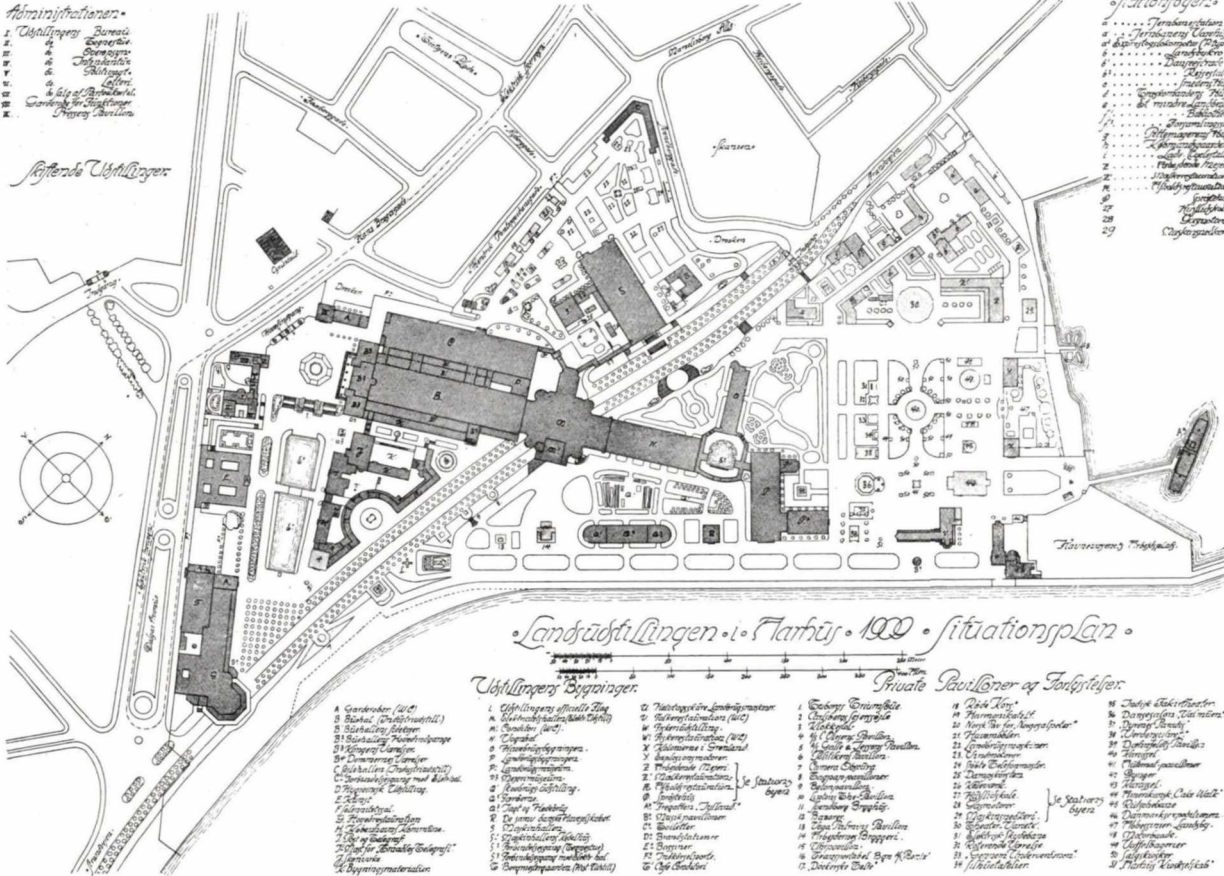
I slutningen af november 1911 fratrådte Varming redaktørposten efter fem år som eneredaktør. Nogen egentlig begrundelse var der ikke, men forude ventede formandsposten for Akademisk Arkitektforening og mange hospitalsbyggerier.

Modstående side: I 1909 blev der afholdt en landsudstilling i Århus. Planlægger var Anton Rosen, der allerede havde gjort sig bemærket ved tidligere udstillinger. Alle udstillingsbygninger blev udført i hvid-malet træ med gule tage. Centralt placeret var industriudstillingen, derudover var der blandt andet en kunstbygning, en havebrugsbygning og en landbrugsbygning. Som et element for sig anlagdes af Akademisk Arkitektforening en stationsby, der skulle være fanebærer for sober udformning af det anonyme byggeri og udformning af et helt støbt, fysisk miljø. Husene blev tegnet af arkitekter som P.V. Jensen-Klint, Ulrik Plesner, Andreas Clemmensen og Rosen selv. Arkitekten 11. og 18. september 1909.

Administrationsplaner

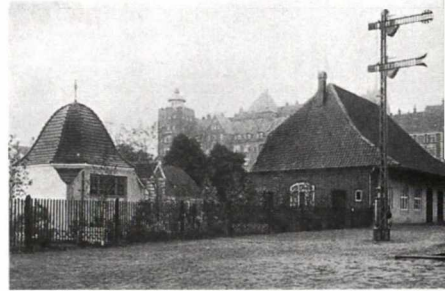
- I Udstillingens Bureau
- II Udstillingens Bygninger
- III Udstillingens Gade
- IV Udstillingens Plads
- V Udstillingens Plads
- VI Udstillingens Plads
- VII Udstillingens Plads
- VIII Udstillingens Plads
- IX Udstillingens Plads
- X Udstillingens Plads

Rigtigste Udstillingen

Stationbyen

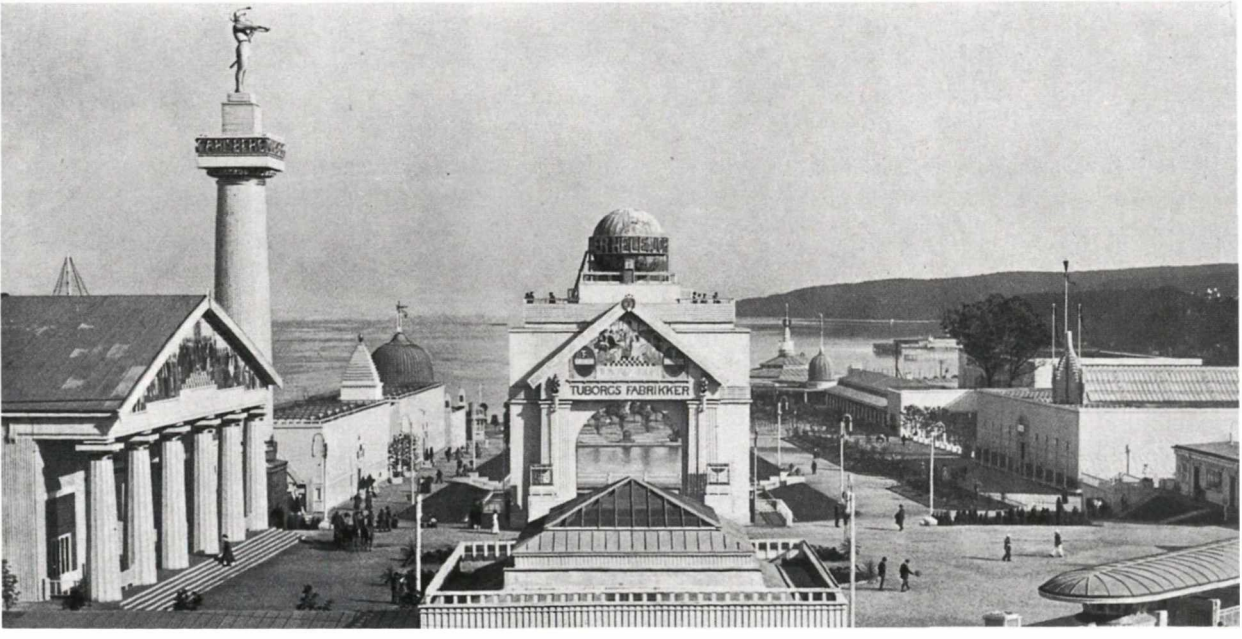
1. Stationsbygningen
2. Stationspladsen
3. Stationsgaden
4. Stationspladsen
5. Stationsgaden
6. Stationspladsen
7. Stationsgaden
8. Stationspladsen
9. Stationsgaden
10. Stationspladsen
11. Stationsgaden
12. Stationspladsen
13. Stationsgaden
14. Stationspladsen
15. Stationsgaden
16. Stationspladsen
17. Stationsgaden
18. Stationspladsen
19. Stationsgaden
20. Stationspladsen
21. Stationsgaden
22. Stationspladsen
23. Stationsgaden
24. Stationspladsen
25. Stationsgaden
26. Stationspladsen
27. Stationsgaden
28. Stationspladsen
29. Stationsgaden
30. Stationspladsen

LANDSUDSTILLINGEN I AARHUS

»Den herligste Byggeplads, som tænkes kan,« kommenterede Rosen forløbet, der førte frem til Landsudstillingen i Aarhus, som åbnede i foråret 1909. Det var den første store arkitekturudstilling siden Den Nordiske Udstilling. Men hvor den nordiske benyttede sig af et ret tungt, nationalt formsprog, fremstod Landudstillingens lyse træpavilloner i et lettere, mere internationalt skær med mindelser om især de østrigske secessionister.

En del af udstillingen var »Stationsbyen«, opført af de bedste af samtidens arkitekter under mottoet »Kampen mod Hæsligheden«. Udtrykket var en videreførelse af det danske landhus i upudset tegl, med afvalmede tage og med karnapper. Bygningerne var afstemt til hinanden med små indbydende pladsdannelser og varierede gadeforløb. »Stationsbyen« fik især betydning for de følgende års havebyer.

IV

DEN 'MODERNE' ARKITEKTUR OG VERDENSKRISEN. 1911–1918

AF JØRGEN HEGNER CHRISTIANSEN

Ny mand på redaktørposten var arkitekt Holger Rasmussen, en kendt skikkelse i foreningen og medlem af konkurrenceudvalget. Han havde siden 1894 været ansat hos Stadsarkitekten i København, kun afbrudt af en længere studierejse i årene 1903–05 efter at have erhvervet Akademiets lille guldmedalje, der bl.a. førte ham til Italien, Grækenland, Tyrkiet og Rhodos, hvor han deltog i Carlsbergfondets arkæologiske ekspedition. Sammen med Christian Brandstrup havde han opført en del meget beundrede tjenesteboliger for DSB i københavnsområdet og i Nordsjælland (1909–10: 260f, XV, 137–41, 149–52), og havde placeret sig pænt i flere byplankonkurrencer, bl.a. om de i Københavns Kommune indlemmede distrikter i 1909 og det tidligere banegårdsterræn i 1911.

Han var en fremragende tegner og akvarelmaler, men nåede som debattør og polemiker slet ikke Varmings højder, og denne svævede da også fortsat over vandene som medlem af det nyoprettede redaktionsudvalg, hvori også foreningens formand Anton Rosen og det nyvalgte bestyrelsesmedlem Thor Beenfeldt havde sæde. Medredaktør var fortsat Vilh. Clausen, der forestod en stor del af det praktiske arbejde.

Bladet var stadig et ugeblad, der alt efter omstændighederne kunne variere med 8, 12 eller 16 sider, og oplaget ikke overvældende: Akademisk Arkitektforening havde 176 medlemmer, og derudover var der ca. 880 betalende abonnenter. Økonomien var anstrengt og overskuddet nogle få hundrede kroner. Gennem en nøje tilrettelagt plan, som Clausen havde størstedelen af æren for, fik man begrænset årgangenes omfang til 500–550 sider, og ved at entre med et andet trykkeri fik man rettet skuden så meget op, at der i 1914 var et overskud på ca. 3000 kr. Redaktionen så gerne en del af overskuddet hensat i en reservefond til de forventede vanskelige tider, der måtte komme under verdenskrigen, men det ville bestyrelsen ikke gå med til.

Det gik som redaktionen forudså. Da både abonnenter og annoncører under de spændte forhold faldt fra i store tal, måtte tilskuddet fra foreningen sættes væsentligt op.

En af den nye redaktørs første opgaver blev en artikel i anledning af Stadsarkitektembedet i Københavns første 25 år, hvad han jo havde særlige forudsætninger for. Forhistorien og den betydelige virksomhed ridses op, og med en vis tilfredshed noteres det, at arkitekterne havde haft en markant indflydelse på byplanarbejdet, i samarbejde med Stadsingeniøren. De betænkeligheder, visse kredse havde nærret ved at én mand skulle kunne varetage så mange opgaver for Magistra-

ten uden at miste »den Friskhed og Arbejdsiver, der er en Livsbetingelse for Architektens udøvere«, var afgjort blevet gjort til skamme (1911–12: 37–42).

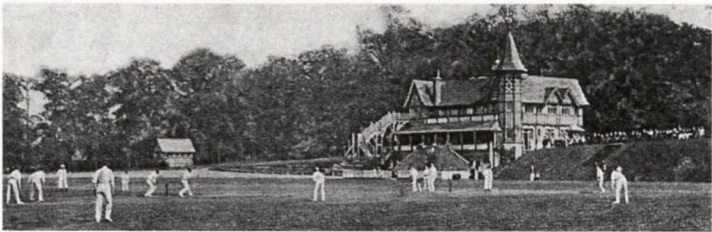
Holger Rasmussen deltog gennem årene jævnligt i kongresser og møder i bl.a. Tyskland, England og Sverige som delegeret for Stadsarkitektens Direktorat, og et resultat af dette blev en længere artikelserie med titlen »Moderne Byplanlægning og Boligreform i England«, der begyndte i januar 1912. Heri omtales et udvalg af de indtil da realiserede havebyer og haveforstæder (ca. 30 i løbet af 15 år): Havelandsbyen Bournville ved Birmingham, opført af chokoladefabrikanten George Cadbury, Ebenezer Howards haveby Letchworth mellem London og Cambridge, anlagt af Barry Parker og Raymond Unwin; haveforstaden Hampstead ved London, planlagt af de samme arkitekter og med en stor del af bebyggelsen tegnet af Edwin Lutyens; New Earswick ved York, anlagt af chokoladefabrikanten Joseph Rowntree; havelandsbyen Hull i udkanten af byen af samme navn, anlagt af stivelses- og poseblåtfabrikanten Sir J. Reckitt, samt Woodlands Colliery Village i nærheden af Doncaster. Endelig rapporteres der fra en byggeudstilling året forinden i Gidea Park, en nyanlagt forstad til byen Romford, hvor omkring 100 arkitekter havde opført 140 fuldt færdige og i mange tilfælde også møblerede huse (bl.a. Baillie Scott, med tapeter m.m. af Deutsche Werkstätten) (1911–12: 161–74, 177–88, 196–203, 208–12). Der berettes om en mængde praktiske detaljer, økonomi, byggematerialer, overfladebehandling osv., og der er ingen tvivl om, at emnet optog navnlig de unge læsere glødende: Det ses af de byplanforslag og kon-

Modstående side: Den teknologiske udvikling i begyndelsen af århundredet medførte en befolkningsflugt til byerne med deraf følgende problemer med fattigdom, sygdom og forbrydelse. For at imødegå denne udvikling besluttede den velhavende hr. Cadbury at anlægge en haveby syd for Birmingham kaldet Bournville (1–3). Selv om byen var en foræring, blev den lejet ud forretningsmæssigt, og overskuddet gik til anlæggelse af andre byer. Til hver bolig hørte en have og der var ansat en gartner til at vejlede nye haveejere. Byen blev anlagt i forbindelse med en chokoladefabrik, men kun godt 60 pct. af dens indbyggere arbejdede dér. I 1898 udkom en bog af Ebenezer Howard, hvori han med havebyen som model argumenterede for en løsning af tidens to store problemer: Byernes overbefolkning og landdistrikternes affolkning. Fem år senere lykkedes det ham at få opført havebyen Letchworth (4–5). Architekten 13. januar 1912.

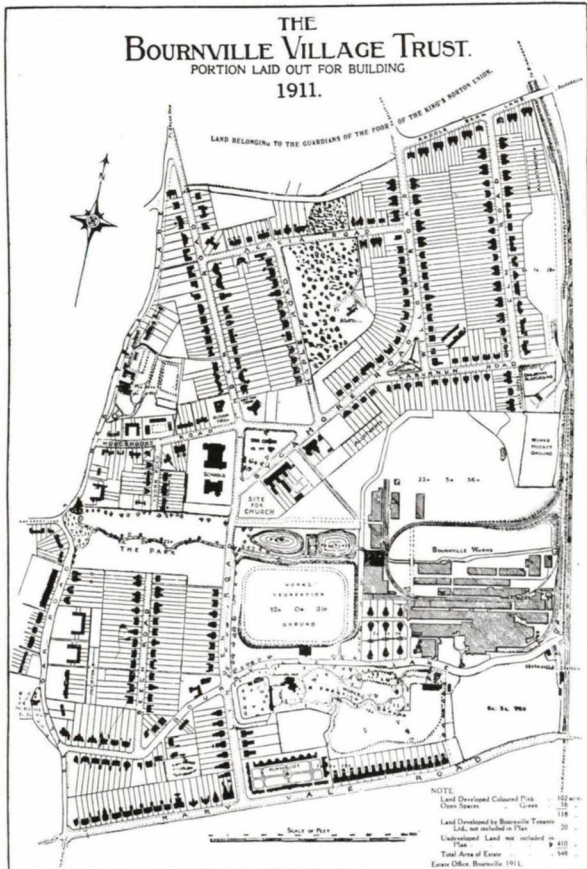

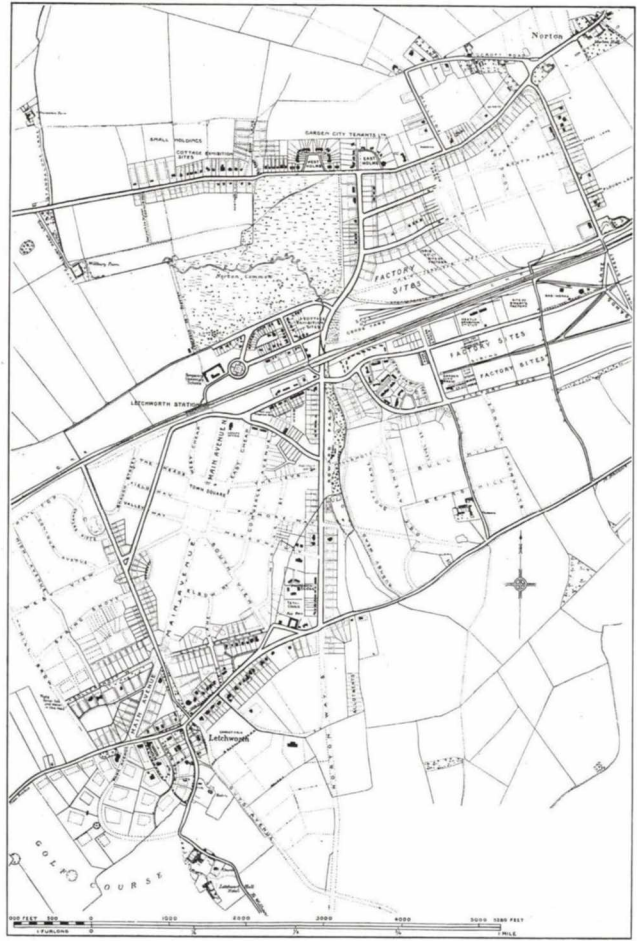
1

2

3

4

5

Sekskantet villa, Ryvangs Allé 52, Kbh. Povel Baumann, 1911–12.

kurrenceprojekter, der fremkom i de følgende år. De unge løver fra Fisker, Rafn, Dyggve og nedefter har tydeligvis nærlæst både artiklerne og *The Studio*, datidens engelske kunst- og arkitekturtidsskrift par excellence.

Samme forår henvendte dagbladet *Politiken* sig til Akademisk Arkitektforening med den idé, at de i fællesskab skulle udskrive en konkurrence om billige sommerhuse, hvilket straks blev positivt modtaget. Konkurrenceudvalget, der ud over Ulrik Plesner bestod af Emil Jørgensen, L.S. Lauritzen og Lønborg-Jensen, udarbejdede programmet, der gav mulighed for at indsende forslag inden for tre kategorier, svarende til opførelsessummer fra 3500–8000 kr. Ideen var ingenlunde ny; det tyske ugeblad »*Der Woche*« havde tidligere udskrevet lignende konkurrencer, men interessen var overvældende, og der indkom hen imod 200 besvarelser.

Vilh. Clausen anmeldte udstillingen i Kunstindustrimuseet og var ikke umiddelbart imponeret af niveauet, men det blev dog bemærket, at især de unge havde markeret sig, og at udstillingen var stærkt besøgt af studerende. Savnet af en kortfattet kritik og motivering for bedømmelsen var alvorligt, fordi »Projekter af den ringeste Art hyppigt vinder stærkt Bifald hos Publikum«. *Politiken* udgav en bog på næsten 100 sider med de vigtigste bidrag, herunder et af Holger Rasmussen, og den fik stor betydning for feriehusbyggeriet i de kommende år, selv om prissætningen generelt var alt for optimistisk (1911–12: 413–19, 421–26).

Allerede i 1908 havde Varming undfanget den idé at udgive en bog om moderne dansk bygningskunst, tilrettelagt af Arkitektens redaktion, men den var strandet på umuligheden af at finde et forlag, der ville skyde risikovillig kapital i foretagendet. Men i 1911 havde »en af vore Rigmænd, som interesserer sig varmt for vor Bygningskunst« tilbudt at overtage hele risikoen, og i sommeren 1912 kunne »Dansk Arkitektur gennem 20 Aar 1892–1912« udkomme, under redaktion af Varming og med Vilhelm Lorenzens tekst på både dansk, tysk og engelsk. I en slags anmeldelse af V.J. Mørk-Hansen var der dog ingenlunde tilfredshed med udvalget, væsentlige bygninger som Marmorkirken, Videnskabernes Selskab, Andreaskirken, Hovedbanegården, landsarkiverne og Det kgl. Bibliotek manglede. Det var mere blevet Varmings bog end arkitektforeningens.

Der skulle herefter gå en del år, før Architekten igen forsøgte sig som bogudgiver. Antallet af anonyme rigmænd med risikovillig kapital i arkitekturens tjeneste var ikke så overvældende (1911–12: 466, 536–40).

Siden århundredskiftet havde finsk arkitektur været inde i en bemærkelsesværdig udvikling, og som udløber af et besøg i foråret samme år skrev dr.phil. Francis Beckett artiklen »Indtryk af finsk Bygningskunst«. Efter en begejstret omtale af den tyske arkitekt Carl Ludwig Engel, der fra 1816 til sin død i 1840 skabte det klassicistiske Helsinki, blev fokus drejet over på den unge generation. Naturtalenterne Hermann Gesellius, Armas Lindgren og Eliel Saarinen præsenteredes i hele deres ungdommelige og finske voldsomhed og ustyrlighed, og den ellers besindige herre bevægede sig ud i den rene naturlyrik om forårets komme på Hvitträsk, arkitekternes fælles bolig, opført på en klippekude dybt inde i Finlands skove. Der var påfaldende mange kunstnerpersonligheder blandt de unge arkitekter, mente Beckett og tog også fat på Lars Sonck, hvis Johanneskirke i Tammerfors havde udbredt sit ry helt til Danmark. Virkeligheden skuffede dog lidt, men styrke og patos var der, »Finlands Hjerte banker ganske sagte i denne Kirke«. Størst beundring vakte Soncks Hypotekforening og kirken i Berghäll, begge udstrålende holdning, helhed og fasthed. Beckett kom for sent til toget fra Hvitträsk, til gengæld fik han et uforglemmeligt foredrag af Saarinen om dennes planer for Helsinkis nye bydel Munksnäs (1911–12: 501–10, 513–18).

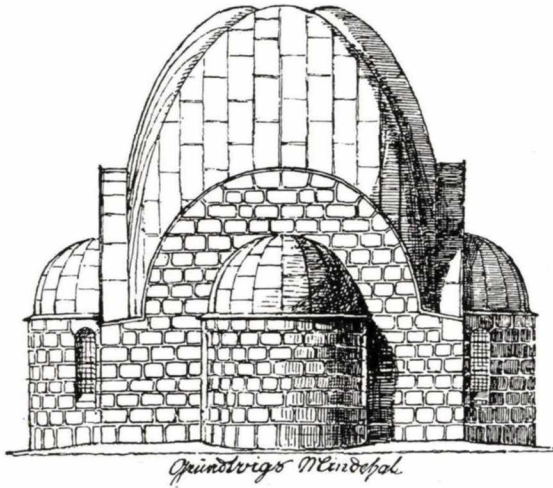
I oktober 1912 blev en konkurrence om et Grundtvig-minde-mærke afgjort, og da det viste sig umuligt at udpege en vinder, blev der uddelt fire præmier til de bedste forslag, heriblandt et rent arkitektonisk udkast af Ivar Bentsen og P.V. Jensen-Klint. En ny konkurrence blandt disse fire endte uden resultat, og man begyndte helt forfra. Heller ikke denne resulterede i et arbejde, der ubetinget egnede sig til udførelse, og det stærkt uenige bedømmelsesudvalg traf da den salomoniske beslutning at tildele billedhuggeren Niels Hansen-Jacobsen 1. præmien for et monstrøst monument med Grundtvig som

Modstående side: I 1913 blev der udskrevet en konkurrence om et mindesmærke for Grundtvig. Bedømmelseskomiteen var ikke ubetinget tilfredse med de indkomne forslag, men tildelte dog billedhuggeren Niels Hansen-Jacobsen en førstepræmie (1). P.V. Jensen-Klint fik ligeledes en præmie (2), hans forslag blev dog ikke vist, da han nærede modvilje mod bladet.

Dagbladet Politiken afholdt adskillige konkurrencer om sommerhuse. I den anden af konkurrencerne fik Kay Fisker en tredjepræmie (3), senere – i 1917 – fik han en førstepræmie (4). Architekten 22. juni 1912, 21. oktober 1916 og 22. december 1917.

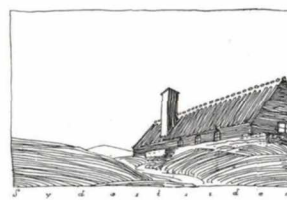
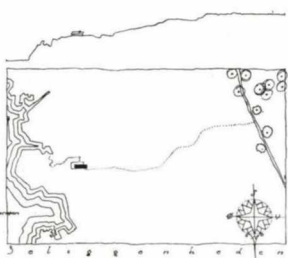
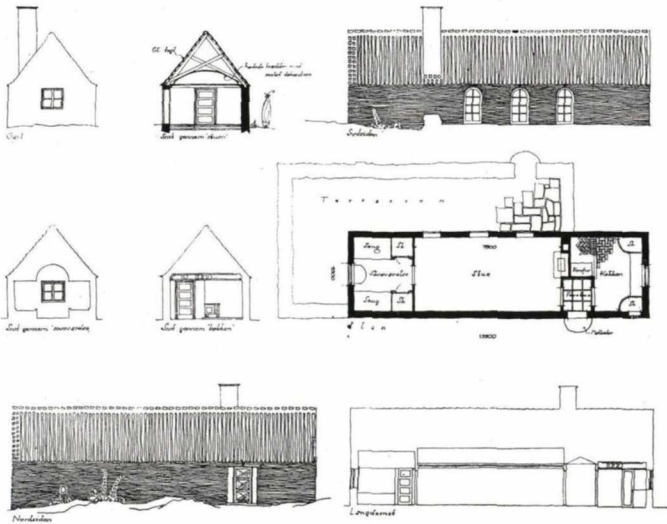

1

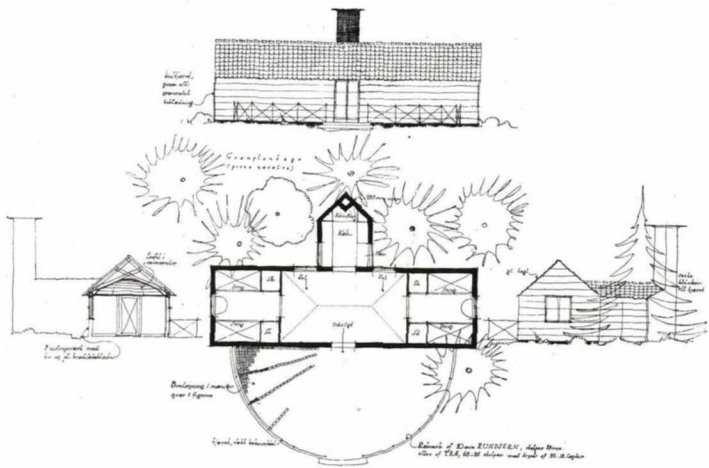

Quindvigs Kirkehal.

2

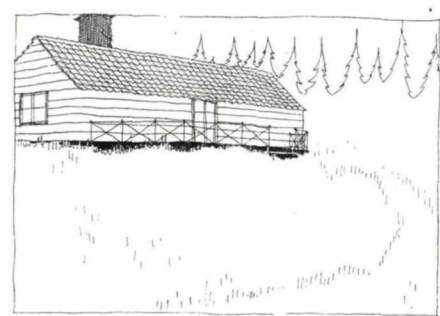

1 : 250 ARCHITEKT KAY FISKER.

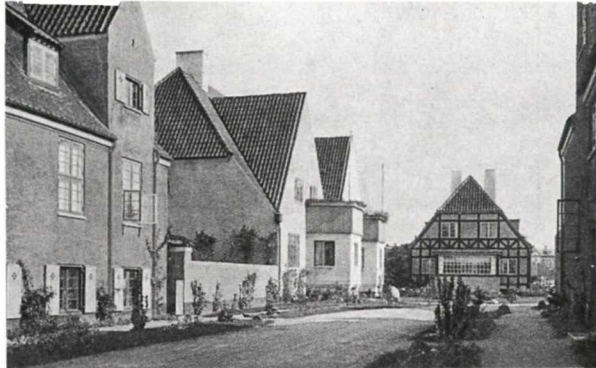
FØRSTE PRÆMIE

ARCHITEKT KAY FISKER.

4

3 KLASSE A. 3. PRÆMIE.

Havebyen Gerthas Minde, Gerthasvej, Odense. Anton Rosen, 1912–17.

vidtskuende høvding, båret af giganter, mens P.V. Jensen-Klint fik en mindre pengepræmie for et Grundtvigstårn. Alle kunstnere og arkitekter i udvalget havde holdt på Jensen-Klint, selv om hans projekt var mere end dobbelt så dyrt som stipuleret i konkurrencen, og efterfølgende valgte forretningsudvalget for tilvejebringelsen af monumentet, at Grundtvigstårnet skulle udføres, gerne med tiden suppleret med den kirke, der naturligt hørte til. Denne fremgangsmåde gav anledning til dyb undren, ikke mindst da Arkitektens gentagne forsøg på at bringe Klints forslag strandede, bl.a. på »den udmærkede Arkitekts beklagelige Mangel paa Velvilje overfor vort Tidsskrift«. Han var efter interne stridigheder gået over til Den fri Arkitektforening (1911–12: 116, 145–49, 158–62).

I april gæstedes København af en berømt. Wienerarkitekten Adolf Loos var på foredragsrejse, og forfatteren og journalisten Peter Nansen, der også var direktør for Gyldendals Forlag, havde engageret ham til at tale i Studentersamfundet. Thor Beenfeldt introducerede ham i bladet: »Han hader Ornamentet; Materialet og Farven er for ham Alt, og intet Stof er ham for ringe eller for kostbart, naar han faar det mellem Hænder: Alt kommer paa sin rette Plads og til sin Ret blandt Omgivelserne.« Beenfeldt nævnte også den rasende modstand, der havde rejst sig mod hans ornamentløse forretningsbygning på Michaelerplatz i Wien, og citerede ham for at være den mest omtalte, den ensomste, den mest efterlignede i det moderne Østrig. Ugen efter bragtes et referat af foredraget »Ornament und Verbrechen«, hvortil påfaldende få arkitekter havde givet møde, og de der var til stede kan næppe have troet deres egne ører: »Det er en Forbrydelse at slagte og æde Mennesker, det gør Papua'er, og Papua'er tatoverer sig. At tatovere sig er umoralsk, det Nutidsmenneske, som gør det, er Forbryder eller et degenereret Individ, og denne hæslige Tilsmudsning af det menneskelige Legeme er, ligesom alt Vægsmøri, Forbrydelse.« Ergo: »Den, som tegner Ornamente, har forbryderske Anlæg!« »Den Tid vil oprinde, da vi vil gaa gennem den moderne By af skinnende Marmorhuse, uden Vinduesindfatninger og forlorne Prydelser, uden forbryderiske Ornamente, men i klassisk Renhed, hvor Menneskene vil være bedre og lykkeligere!« En lang række af lignende, snart vittige, snart patetiske argumenter fulgte og affødte en del slagfærdige indlæg under diskussionen, hvoraf det fremgik, at Loos dog var begejstret for antikken og for Schinkel. Og selvfølgelig måtte han udtale sin skånselsløse dom over de vandaler, der agtede at sætte spir på Frue

Kirke. En pauseklov, en fantast, en verdensfjern idealist synes at være den danske arkitektverdens reaktion på en af det 20. århundredes største arkitekter, for så vidt man overhovedet havde registreret hans eksistens – han var godt nok også tidligt ude. Ikke én linie blev der herefter værdiget Loos før mange år senere (1912–13: 266f, 280–83).

I sommeren 1914 var den vigtigste begivenhed i arkitektverden Den baltiske Udstilling i Malmø, med Henning Hansens herregårdsagtige danske udstillingsbygning. Særlig Københavns Kommunes udstilling tiltrak sig opmærksomhed, med en omfattende række grafiske fremstillinger af boligforhold, befolkning, trafikforhold m.m. Men også Akademisk Arkitektforenings og Selskabet for dekorativ Kunsts fællesudstilling af arkitektur og kunsthåndværk på Charlottenborg, der åbnede først i juli, gav genlyd. Foruden særlige rum for koryfæer som Martin Nyrop, Anton Rosen og Thorvald Jørgensen forsøgte udstillingen at fremstille dansk arkitekturs udvikling fra de tidligste stenkirker, under anvendelse af mange modeller, og ikke mindst denne idé vandt gehør hos både publikum og kritikere. Men sommerens permanente hedebølge holdt mange væk, og pludselig forsvandt alle turisterne som følge af verdenskrigen – udstillingen blev en økonomisk fiasko (1913–14: 416f, 453–57, 461–63, 469–71, 1914–15: 1–23).

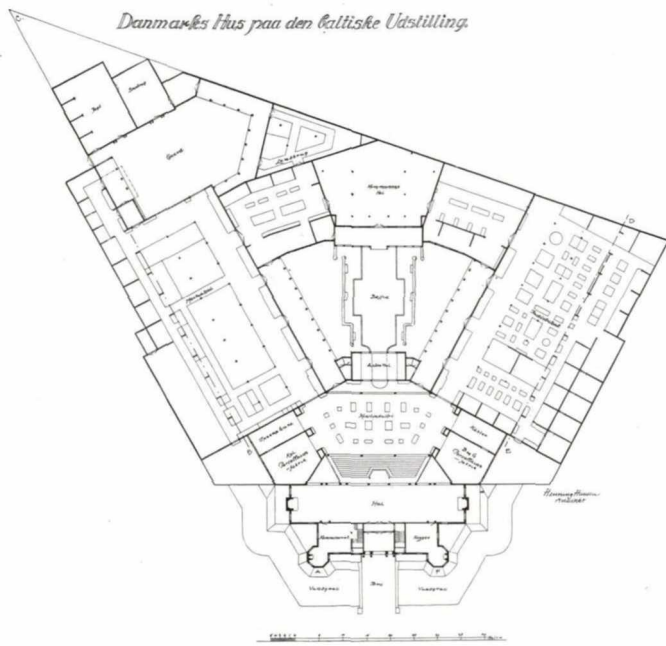
I de første dage af august brød 1. Verdenskrig ud, og en af hovedstadsaviserne noterede sig, at det eneste blad, der ikke havde en ledende artikel om dette emne, var Arkitekten. Det var for omfattende for den lille redaktion, der ikke gav sig af med spådomme og spekulationer. Men arkitekterne skulle snart få krigen at føle, få måneder efter gik de første større byggerier i stå på grund af pengemangel, og mange nystiftede byggeforeninger måtte indstille deres arbejde (1914–15: 7f).

21. november kunne Akademisk Arkitektforening fejre 35-års jubilæum. Formanden benyttede lejligheden til at opsummere dens formål: Selskabelighed, beskyttelse af faget og dets udøvere, og at holde det højt i ære. Hvad det første angik, var der med oprettelsen af en byggefond taget initiativ til at få opført eget hus (!), men krigen havde foreløbig sat en stopper for dette. Det andet formål havde givet sig udslag i tariffen for honorarberegning, udvalget for honorar- og retssager, vold-

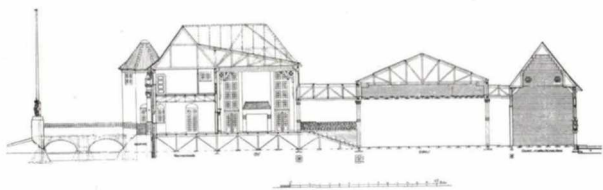
Modstående side. I 1914 afholdtes Den baltiske Udstilling i Malmø, planlagt af Ferd. Boberg (1). Danmark var repræsenteret med en udstillingsbygning (2), der blandt andet indeholdt en udstilling af Københavns Kommune om byens bolignød (3).

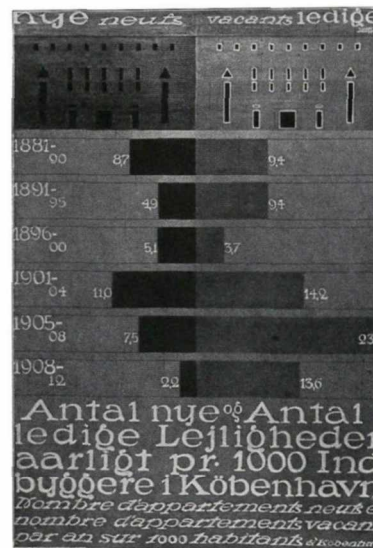
1

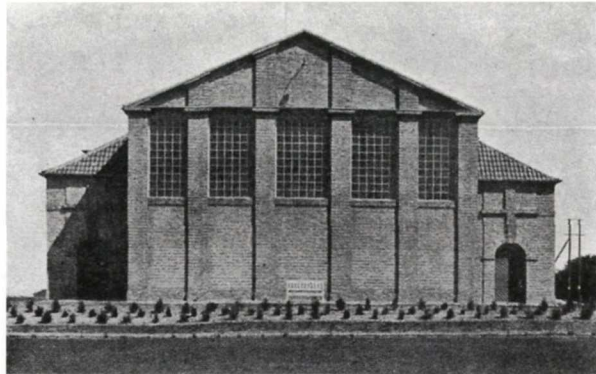
2

SNIT AF FORBYGNINGEN.

3

Svinninge Elektricitetsværk. Ivar Bentsen, 1913.

HOLGER RASMUSSEN 1871–1952
Ansvarshavende redaktør 1911–1916

Arkitekt Holger Rasmussen fik afgang fra Akademiet i 1898 og erhvervede året efter den Neuhausenske præmie, i 1903 den lille guldmedalje. I 1905 deltog han i Carlsbergfondets arkæologiske ekspedition til Rhodos. Holger Rasmussen blev allerede i 1894 ansat hos Stadsarkitekten i København, udnævnt til afdelingsarkitekt i 1918 og pensioneret herfra i 1941, da han fyldte 70 år. Hans hovedværk er Den danske Frimurerordens bygning på Blegdamsvej, der opførtes 1922–27 efter forudgående indbudt konkurrence. Herudover har han bl.a. opført tjenesteboliger for De danske Statsbaner (s.m. C. Brandstrup, 1908–12) og deltaget i mange konkurrencer. Således fik han præmie i konkurrencen om banegårdsterrænet i København 1911, i konkurrencen om byplan for Randers 1910 og i konkurrencen om en kirke i Århus 1913. Nekrolog i Arkitektens Ugehæfte 1953, 55f.

giftsretten og ikke mindst reglerne for konkurrencer. Og endelig havde det uegennyttige arbejde for at højne dansk bygningskunst affødt udvalget for et bedre byggesæt med den dertil knyttede, men desværre for lidt benyttede Tegnehjælp, Stationsbyen ved Århusudstillingen 1909, konkurrencen om tegninger til husmandshuse og bogen af samme navn (med tekst af Vilh. Lorenzen), Tegninger til Landsbyskoler (ligeledes med tekst af Lorenzen) og Nyrops Tegninger til Præstegaarde. Der havde været afholdt to arkitekturudstillinger (den første i 1910), og så var der jo ikke at forglemme tidsskriftet, der nu på sekstende år var budbringer om dansk arkitektur, skønt det naturligvis burde være meget bedre og aneligere. Den lille stjerne i Vejviseren, som foreningens medlemmer kunne smykke sig med, var også en forpligtelse til at vedligeholde entusiasmen, »den 'hellige Ild', som alene formaar at holde os vaagne under den i Reglen trælsomme, ofte lidet forstaaende, altid anspændende Kamp mod Vanskelighederne, som en Architekts Liv er, og – som vi dog ikke vilde bytte for noget andet!« (1914–15: 57–60).

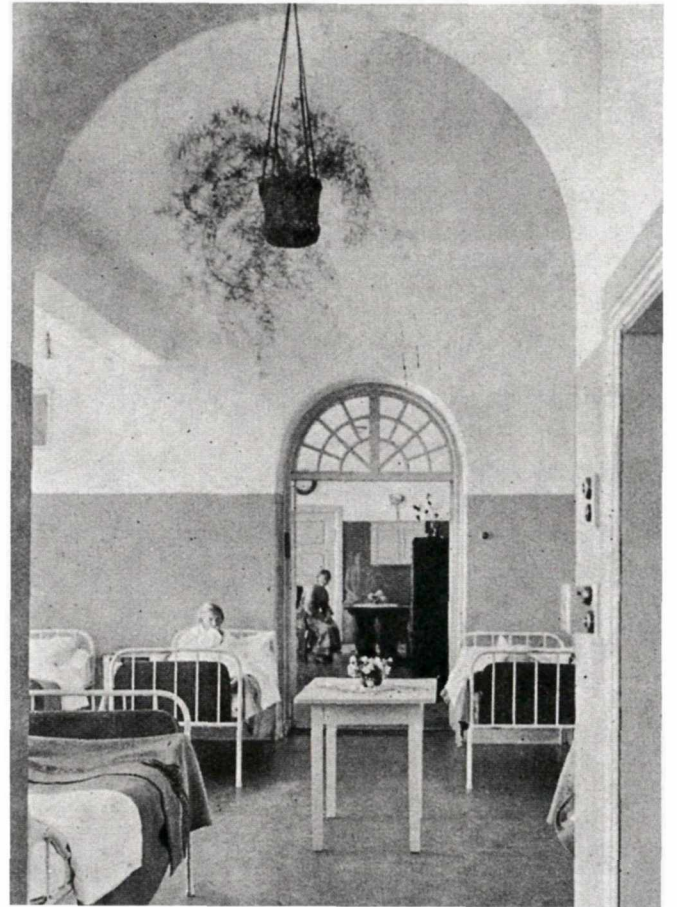
Den 19. januar 1915 åbnede Den frie Arkitektforening en større udstilling i Kunstindustrimuseet, som Carl Brummer gav en stort opsat, men ikke udelt begejstret anmeldelse. Af foreningens navn kunne man forvente sig noget ungt, noget nyt og frisk, noget så revolutionært at det ikke kunne trives inden for den akademiske forenings rammer. I stedet mødte man en flok arkitekter, der havde givet sig i lære hos den gamle fortræffelige, men strenge og despotiske mester C.F. Hansen, så navnet »Bunden Arkitektforening«, ja, måske endda »Akademisk« var egentlig mere passende.

Dog glædede han sig over den gode og kultiverede smag, der gennemgående prægede udstillingen, men den respekt og kærlighed til traditionen, den bar vidne om, havde den ulempe, at man undertiden kunne være i tvivl om det var en gammel eller ny bygning, man stod overfor. »Det er ikke gennem Kopiering af vore gamle Bygningsværker, at man vil finde Fornyetelsen i dansk Bygningskunst, men det kan være et Skridt paa Vejen, og som saadan maa det opfattes.« Klints projekt til en kirke i Århus fremhævedes som udstillingens betydeligste arbejde, tillige med projektet til udstillingsbygningen i Malmø, men ellers var det Baumann, Ivar Bentsen og Carl Petersen der glimrede. Der var for megen puds og for lidt murstensarkitektur efter Brummers mening, og det var dog sidstnævnte, der var grundlag for dansk arkitekturs internationale ry (1914–15: 156, 183–89, 266f).

I slutningen af marts afholdtes der et møde i Industripalæet i Odense med det formål at slå til lyd for et bedre byggesæt på landet. Til stede var udstykningsforeninger, mange landhåndværkere og repræsentanter for husmandsforeningerne og de tekniske skoler. Medinitiativtager var arkitektforeningens udvalg for et bedre byggesæt, bl.a. repræsenteret ved Højle, Rosen, Seest og Varming. Brummer, Ivar Bentsen og forfatteren Johan Skjoldborg talte om hhv. bygningskunstens forfald, gamle og nye danske typer for huse og en genfødsel af den danske stil i byggesæt og bohøve. Mødet konkluderede i, at der måtte rejses en folkebevægelse for denne sag, en energisk landsorganisation, der kunne samle alle positive kræfter. Et bredt sammensat udvalg indkaldte derfor til et stiftende møde d. 27. juni i Odense, hvor Landsforeningen til Fremme af bedre Byggeskik blev etableret under tilslutning af 400 håndværkere, arkitekter og udstykningsmænd. Sagen optog i betydelig grad bladets spalter i de næste fem til seks måneder, båret frem af stor entusiasme. P.V. Jensen-Klint understregede, at arkitekterne ikke var så tåbelige at tro, at de kunne tilegne sig husmandsbyggeriet, det man foreløbig tænkte sig var en konsulentvirksomhed og en tegnestue, hvor håndværkerne selv ville henvende sig og planlægge deres arbejder under arkitekters vejledning, i fortsættelse af Tegnehjælpens arbejde og for på længere sigt at overflødig gøre sig selv (1914–15: 255f, 260–65, 273–75, 283f, 356f, 364, 384–86, 393–95, 402–04, 409–11, 435).

I 1913 havde Holger Rasmussen vundet konkurrencen om en kirke i Sct. Pauls Sogns vestre distrikt i Århus, mens Jensen-Klint fik 3. præmie. Kendelsen var enstemmig, med Plesner og Holsøe som fagdommere. Den afgørelse var Den frie Arkitektforenings frontkæmpere ikke enig i, og med bl.a. Baumann, Ivar Bentsen og Carl Petersen som medunderskivere indsendtes en adresse til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, der udtrykte ønsket om at 3. præmieforlaget måtte blive foretrukket. På denne baggrund henstillede ministeriet, at Jensen-Klint burde gives mulighed for at udarbejde et nyt projekt uden de ulemper, der var blevet påpeget ved det første, men uden at Holger Rasmussen fik tilbudt det

Kristoffer Varmings sindssygehospital i Nykøbing S er det første danske eksempel på et pavillonopbygget sygehus. En stor fordel var, at man undgik de omfattende gangarealer, der ellers tegnede sig for op til en tredjedel af arealerne. Til højre: Vagtafdeling for urolige. Arkitekten 21. oktober 1916.

Fr. Hegels landsted, Strandvejen 859, Springforbi.
Henning Hansen, 1914–15.

VILHELM CLAUSEN 1880–1919
Ansvarshavende redaktør 1916–1917

Kun 29 år gammel indvalgte arkitekt Vilhelm Clausen i Arkitektens redaktionsudvalg og blev året efter, i 1910, medredaktør hos Kristoffer Varming. På denne post fortsatte han, da Holger Rasmussen overtog redaktionen. Den 1. oktober 1916 blev han eneredaktør, indtil Vilh. Lorenzen tiltrådte i 1917, herefter igen medredaktør indtil august 1918. Clausen gjorde ikke alene et stort arbejde for Arkitekten, men var også i en årrække sekretær for Akademisk Arkitektforening og medlem af bestyrelsen.

Vilh. Clausen var en dygtig tegner og en skattet medarbejder hos forskellige arkitekter, bl.a. hos Varming. En tid var han tillige en meget afholdt lærer på Polyteknisk Lærestanstalt, som undervisningsassistent i bygningstegning.

Ved sin pludselige død stod han netop i begreb med at skabe sig sin egen virksomhed. Nekrolog i Arkitekten 1919, 165f.

samme. Det gik opførelseskomiteen med på, men resultatet ændrede dog ikke dens fastholden ved vinderprojektet, hvorefter ministeriet henstillede at man afholdt en ny konkurrence. Det ville Akademisk Arkitektforening dog ikke medvirke til, idet man fastholdt, at Rasmussens projekt var fuldt forsvarligt og fortjente sin førstepris, og så faldt hele sagen. Der var i mellemtiden hengået 2 år og 3 måneder, og Rasmussen følte sig i høj grad dårligt behandlet. Værre blev det, da det viste sig at Carl Brummer, formand for Konkurrenceudvalget, havde haft mere en én finger med i spillet ved at støtte Klints projekt, dog uden at kende den famøse adresse, og påpege over for myndighederne, at der var begået en himmelråbende uret mod Klint. Brummer forsvarede sig med at have handlet udelukkende ud fra rent kunstneriske grunde, bl.a. med følgende interessante passus: »Det væsentlige ved en Kirke er dens Monumentalitet, dens Skønhed og Højtidelighed, og ikke Menighedssalenes Hyggelighed, og Garderobes, W-C'ernes og Kaffekøkkenets mer eller mindre heldige Anbringelse.« Den pille var ikke nem at sluge for Holger Rasmussen, og det skulle snart få konsekvenser for hans tilknytning til Arkitekten. Klints projekt blev senere opført som Skt. Hans Tveje i Odense, nu Fredens Kirke (1915–16: 5–7, 15–17, 28, 36–38).

I februar 1916 indtraf en virkelig begivenhed i Arkitektforeningens historie, skønt den ikke blev ofret mange linier i bladet. Den første kvindelige afgang fra Kunstakademiets Arkitekturskole, frøken Elise Bahnson, blev optaget i foreningen, og »Det faldt i Næstformandens, Arkitekt Emil Jørgensens Lod, under Formandens Sygdom, at byde Frøkenen velkommen og give Udtryk for denne hidtil ualmindelige Begivenhed.« Man kan næsten forestille sig sceneriet, en mandeklub, der kun ved særlige lejligheder inviterede med damer, måtte i demokratiets ånd indstille sig på de nye tider. Året før havde de jo fået stemmeret (1915–16: 140, 200).

Fra Holland kom der tilbud om afholdelse af nogle foredrag i København, bl.a. om »hollandsk Bygningskunst i Nutiden« af arkitekten, prof. H.P. Berlage, bedst kendt for sin børsbygning i Amsterdam (1897–1903). Arkitektforeningen og Kunstakademiet takkede straks ja og gjorde en hel del stads af manden, bl.a. med festbanket, hyldesttaler og et portræt i bladet, hvor hans kunst, om end noget fremmed og eksperimenterende, betegnedes som værende meget på linie med danske arkitekters bestræbelser på at lade konstruktionen og materialet komme til deres ret, med klare paralleller til Martin Nyrop. Det var til at kapere, i sammenligning med galningen Adolf Loos.

Berlages to foredrag blev gengivet i fyldige referater i bladet. Ifølge ham stræbte den moderne arkitektur efter den enkle, logiske form, efter gruppering af masse, og tilstræbte organisme frem for ydre skikkelse, kort sagt forkastede maskerade-arkitektur. Goethe, Ruskin og Oscar Wilde citeredes flittigt, ja, selv Kant og Winckelmann blev taget i ed, så det kan ikke undre at den moderne hollandske arkitektur kunne præsenteres på et velfunderet grundlag. Konkret var der dog ikke meget at hente, kun i billedmaterialet vakte interessen i kraft af et arbejderkvarter i Rotterdam af H.A.J. Baanders og et par landhuse, alle stærkt engelskprægede (1915–16: 220, 236–38, 247f, 302–04, 313–15, 333–38, 343–46, 350–54).

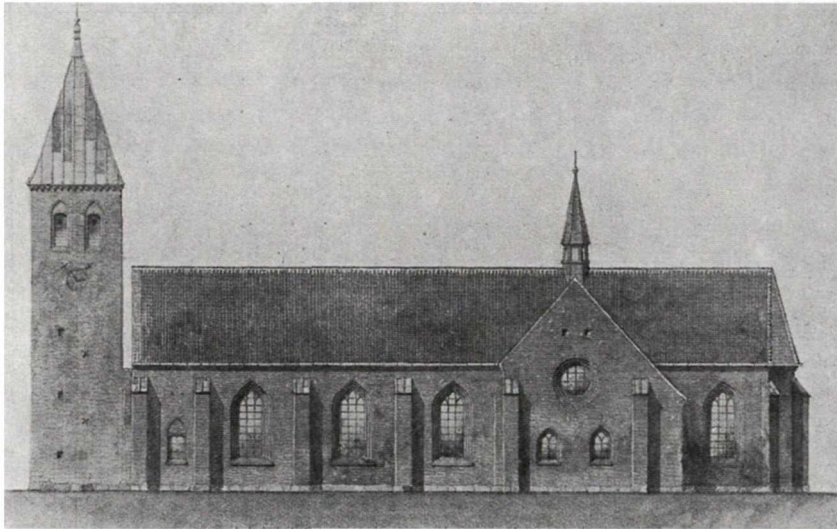
Det mærkedes efterhånden, at Holger Rasmussen var kørt træt, og han markerede sig ikke meget ved navns nævnelser. I det sidste nummer af bladets 18. årgang, 30.9.1916, meddeltes det på tre linier, at han straks fratrådte redaktionen, som indtil videre blev fortsat af Vilh. Clausen (1915–16: 467).

Der var dog kun tale om en midlertidig ordning, Clausen ville ikke sidde alene med ansvaret. Alligevel gik der fire måneder, før problemet fandt sin løsning: Bladets flittige bidragyder af arkitekturhistoriske artikler, cand. mag. Vilhelm Lorenzen tiltrådte 1. februar 1917 som ansvarshavende redaktør, stadig med Clausen som medhjælp.

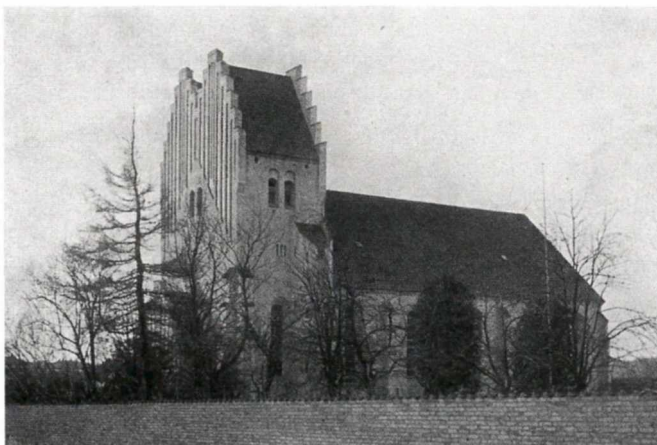
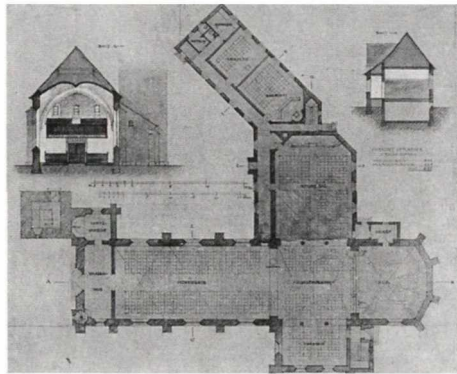
I mellemtiden havde Clausen dog befordret flere essentielle sager i trykken: Varmings sindsygehospitalet i Nykøbing S, det første danske eksempel på et pavillonopbygget sygehus (1916–17: 1–7, 9–14, 17–21, 25–29), Politikens anden konkurrence om feriehus og mindre huse til helårsbeboelse (1916–17: 22, 30, 37f, 66–69), hvor bl.a. Edv. Thomsen og Kay Fisker markerede sig, og publiceringen af Fisker og Rafns stationsbygninger til Gudhjembanen (1916–17: 73–78, 85–89, 105f), der vakte opsigt ved en uprætentiøs, lokalt tilpasset arkitektur.

Lorenzens tiltræden gav ikke anledning til mærkbare ændringer, heller ikke i stofområdernes fordeling, og han forstod på udmærket vis at følge det op, som rørte sig i tiden. Den

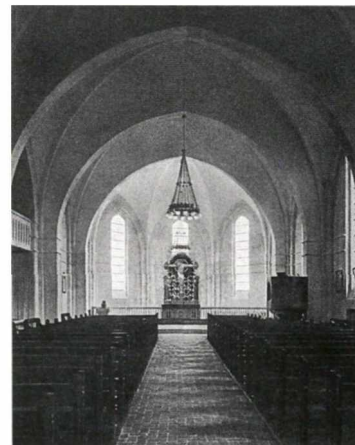
Modstående side: Holger Rasmussens projekt (1) fik en 1. præmie i konkurrencen om en kirke i Skt. Pouls Sogns vestre distrikt i Århus. Konkurrencen førte imidlertid til nogen debat, idet Den frie Arkitektforening mente, at 3. præmieforslaget af P.V. Jensen-Klint burde have vundet. Arkitekten 26. juli 1913. P.V. Jensen-Klints 3. præmieprojekt (2) blev dog senere opført som Skt. Hans Tveje i Odense, nu Fredens Kirke. Øverst til højre: Vignet i Foreningen af 3. Decembers protokol, tegnet af H. Sonne Hansen.

1

2

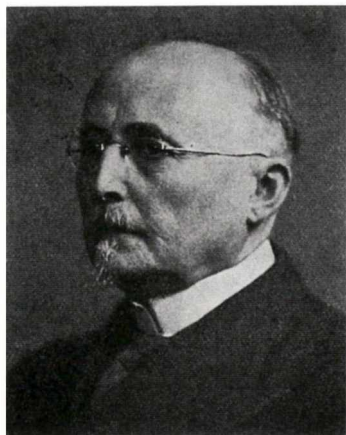

25 ÅR MED FORENINGEN AF 3. DEC.

1918 kunne »Foreningen af 3. Decem-ber 1892« fejre sit 25-års jubilæum. Den var stiftet af elever ved Kunstakademiets Arkitektskole med det formål »at udvide det almene Kendskab til Archi-tektur ved Udgivelse af Værker, om-handlende Arkitektur og dermed be-slægtet Kunst« og »at virke udviklende på Medlemmerne i kunstnerisk og fag-lig Henseende ved Afholdelse af Skit-seture, Foredrag, Konkurrencer m.m., og samtidig styrke og vedligeholde et godt kammeratligt Forhold, samt at stræbe efter stedse at staa som Tals-mand for Medlemmerne udadtil«. Det faglige redskab var opmålinger, og gennem årene slog de bygninger, som foreningen interesserede sig for, tonen an i samtiden: gamle landhuse blev til Bedre Byggeskik, klassicismens byg-ninger førte til nyklassicismen. En del af kammeratligheden gav sig udtryk i festerne, især Gåsegildet som blev af-holdt på foreningens fødselsdag, hvor man i ofte lettere studentikos stil af-fattede revy, sange, forårskantater og fantasifulde »Ædeprogrammer«. De årlige udgivelser rummer opmålin-ger, skitser og fotografier af et eller flere værker med Liselundbogen fra 1918 som den nok navnkundigste. Disse publikationer var genstand for smukke tilrettelæggelser, Aage Rafn stod for ovennævnte, Viggo Sten Møl-ler bør nævnes for bogen om Abild-gaard fra 1926 og Knud V. Engelhardt for den tysksprogede »Vermessungen« af bygninger på landet fra 1914. I løbet af 1920'erne bliver foreningens gøremål færre og færre. I 1930 opleves en frustrerende generalforsamling, og foreningen slutter sit aktive liv i 1932 med Rundetårns opmåling.

Tuborgs gl. administrationsbygning, Strandvejen 50-54, København. Anton Rosen, 1914-15.

VILHELM LORENZEN 1877-1961
Ansvarshavende redaktør 1916-1918

Arkitekturhistorikeren, dr.phil. Vilhelm Lorenzen tiltrådte netop i de år, da opgøret mellem Den fri Arkitektforening på den ene side og Akademisk Arkitektforening og nyklassicismens modstandere på den anden side var på sit højeste. Forandringen af Arkitektens format, udseende og tendens gennemførtes i hans redaktørperiode som et synligt udtryk for udfaldet af denne strid.

Vilhelm Lorenzen blev dr.phil. i 1921 med afhandlingen »Studier i dansk herregårdsarkitektur i det 16. og 17. århundrede«. Han er den eneste af Arkitektens redaktører, der ikke har været uddannet arkitekt, men hans tilknytning til arkitekturen var ikke mindre stærk af den grund. Han var sekretær i Foreningen til gamle bygningers bevaring fra 1907 til 1947, formand for Landsforeningen Bedre Byggeskik 1926-33, medlem af bestyrelsen for Dansk Byplanlaboratorium 1921-42, medredaktør og specialredaktør ved forskellige kulturelle værker og har

(Fortsættes)

første større artikel var således arkitekt Erik Bunchs forslag til en dobbeltscene for Det kgl. Teater, hvis arkitektoniske mangler fik A.A. til at henvende sig til undervisningsministeren for at få udskrevet en konkurrence (1916-17: 161ff, 197f). En lang og smertelig historie var indledt, som vi skal vende tilbage til.

I 1908 og 1916 havde København oplevet alvorlige boligkriser, den første med en overflod af boliger, fordi den private boligspekulation var løbet løbsk, den anden med bolignød af grelleste art, fordi verdenskrigen havde gjort det urentabelt at investere i boligbyggeri. Staten måtte gribe ind med nødlovgivning og nedsættelse af en boligkommission, der afgav betænkning i begyndelsen af 1917. Lorenzen fik nu F.C. Boldsen til at skrive en artikel om boligspørgsmålet, der indvilligede »i det Haab at kunne regne med Interesse for de sociale Fænomener, der danner Forudsætningerne for en Arkitekts daglige Gerning«. Artiklen konkluderede, at det private byggeinitiativ havde spillet fallit og at de almennyttige boligforeninger, der i de senere år var opstået, ville kunne levere et væsentlig bidrag til sagens løsning. Forudsat at staten oprettede en boligfond, således at disse foreninger med hensyn til kapitalkraft kunne arbejde på lige fod med det private initiativ (1916-17: 177-80). Og det blev netop løsningen, da bolignøden skulle afhjælpes efter verdenskrigens afslutning.

Som forberedelse til den første danske boligkongres, der blev afholdt i København i september 1917, indledte Vilh. Lorenzen i juli en artikelrække om bebyggelsesplaner og deres historiske forudsætninger i Danmark fra de ældste tider op til midten af forrige århundrede. Dette emne var et af Lorensens kæpheste, i erkendelse af at udarbejdelse af bebyggelsesplaner var noget at en livsbetingelse for alle vordende bymæssige bebyggelser, hvis de skulle kunne trives vel, og han høstede megen anerkendelse for dette initiativ. (1916-17: 334f, 365-68, 373-80, 401-04, 411-16, 421-24) Senere fulgte Charles I. Schou emnet op med en artikel om principperne for byplanlægning i nutiden (1917-18: 5-8, 15-20, 413-14, 423f), efterfulgt af Kaj Gottlob (129-33, 141-46) og A. Bjerre (185-88).

Kongressen blev noget af et tilløbsstykke med over 1100 deltagere fra hele Norden, men ud over erkendelsen af at det i boligsagen nu kom an på planmæssighed, orden og ledelse, var det så som så med de konkrete resultater (1916-17: 428f).

I det næste nummer af bladet kunne redaktøren dog præsentere et par heldige eksempler på danske bebyggelsesplaner: Gerthasminde samt Aalykkegaards og Bøgegaards jorder i Odense af Anton Rosen (1916-17: 433-37, 441-44).

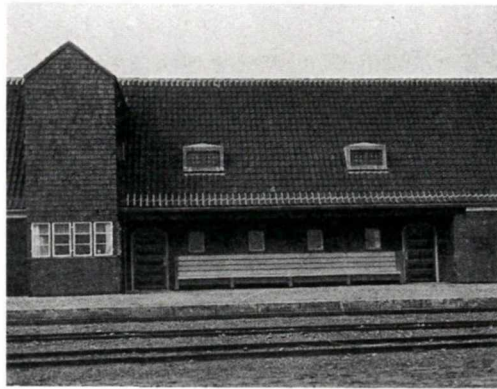
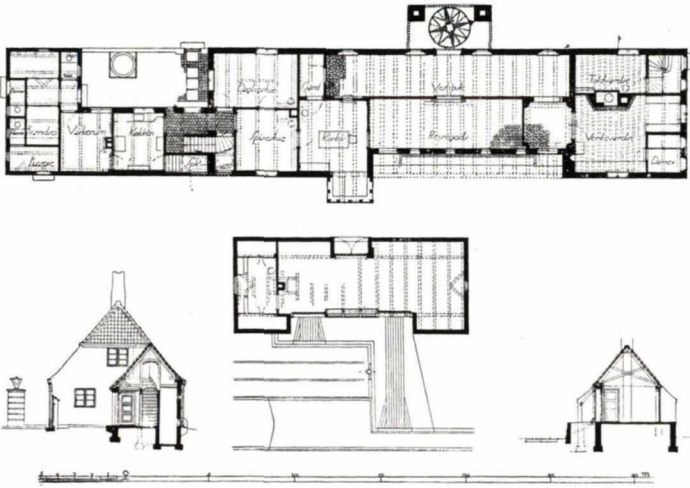
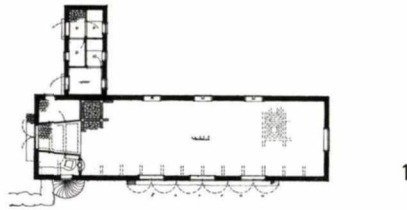
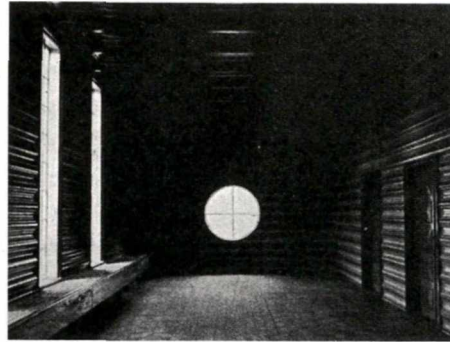
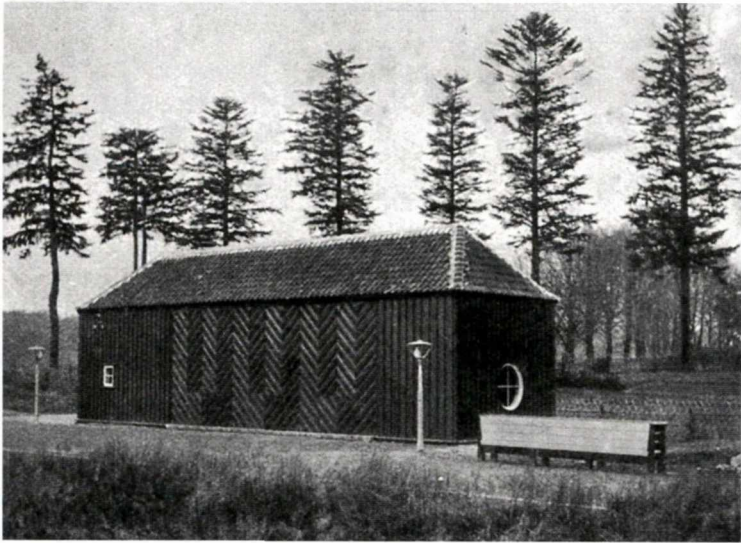
I november 1917 debuterede Kay Fisker som skribent i Arkitekten med artiklen: »Svensk. Nogle spredte Indtryk.« Fisker fandt den yngste svenske arkitektur »i rivende Udvikling, mere levende, maalbevidst og frodig end nogensinde«. Der var en påfaldende, stadig prøven og undersøgelse af nye virkemidler, et præg af liv og friskhed, der »virker saa umiddelbart tiltalende paa en Fremmed«. Lagerkrantz' hus ved Djursholm af Elis Benckert, Liljevalchs Kunsthal af Carl Bergsten og arbejder af Stubelius, Lewerentz og Asplund præsenteredes med stor indføling. Fiskers ophold på de to sidstnævntes tegnestue havde sandelig båret frugt (1917-18: 41-46, 49-56).

På generalforsamlingen måtte Vilh. Clausen samme måned meddele, at bladet for første gang havde givet underskud som følge af de høje priser på klicheer, tryk og papir. Foreningen måtte dække underskuddet, som bestyrelsen tidligere letsindigt havde lovet, der var jo krig og dyrtid som undskyldende momenter. Hack Kampmann overtog såvel formandsposten som pladsen i Redaktionsudvalget efter Varming, der ikke ønskede genvalg (1917-18: 99f).

I december 1917 besværede Christian Kampmann sig over de stærkt uensartede målestokke, man ved publicering af opmålinger betjente sig af – også i Arkitekten. Det var umuligt at danne sig et indtryk af de reelle størrelsesforhold i dette virvar! Ud fra en gennemgang af en lang række opmålingsværker argumenterede han for anvendelse af »rigtige Maal«, som var gængse på tegnestuerne og lette at måle på, nemlig: 1:1, 1:2, 1:10, 1:20, 1:50, 1:100, 1:200, 1:400, 1:1000, 1:2000 osv. Vel at mærke i metersystemet, som var indført i Danmark 10 år tidligere, og faktisk blev denne logiske forholds række hurtigt standard for alt tegnearbejde (1917-18: 105-08).

Samme måned skrev Axel G. Jørgensen, der tilhørte kredsen omkring Fisker, Rafn og Dyggve m.fl., en artikel om den tyske arkitekt Heinrich Tessenow, på basis af dennes bog »Hausbau und dergleichen« fra 1916. Heri påpegede han parallelliteten mellem den moderne arkitektur og tidens litteratur, navnlig den såkaldt naturalistiske litteraturskole, som den kom til udtryk i Tyskland. Imidlertid havde denne »moderne Architekturbevægelse« i nogen grad spillet fallit. Arkitekterne havde troet at de i et hus' ydre kunne vise dets indre konstruktion og for lutter hensigtsmæssighed glemte, at arkitektur

Modstående side: Aage Rafn og Kay Fiskers bygninger til Gudhjembanen. Holdeplads ved Christianshøj (1) og Gudhjem station og varehus (2). Arkitekten 22. maj 1915 og 9. november 1916.

2

Aage Lunns villa, Gammel Vartovvej 16, Kbh. Povl Baumann, 1916.

holdt forelæsninger på Kunstakademiet. Endvidere har Vilh. Lorenzen skrevet en lang række arkitekturhistoriske bøger, hvoraf kan nævnes: De danske Helligåndsklostres bygningshistorie (1912), De danske Franciskanerklostres bygningshistorie og Christianshavns borgerlige bygningskunst (1914), Landgaarde og Lyststeder I-II (1916 og 1920), De danske Dominikanerklostres bygningshistorie (1920), De danske Birgittinerklostres bygningshistorie (1922), Københavnske Palæer I og II (1922 og 1926), bygningshistorier for endnu syv danske ordners klostre, Roskilde Domkirke (1924), Vor Frue Kirke (1927), Dansk herregaardsarkitektur fra Baroktiden I-II (1928 og 1935), Christian IV's byanlæg (1937), Drømmen om den ideale by (1947), De danske domkirker (1948) og Vore byer I-V (1947-58). Nekrolog i Arkitekten 1961, 446f.

først og sidst er rumkunst. Evnerne havde ikke levet op til ambitionerne, og kun få enkeltværker var blevet skabt, som Behrens' turbinehal for AEG. For øjeblikket var de fleste tyske arkitekter vendt tilbage til empiren eller en noget klumpet barok. Men ikke Tessenow, skønt både empirens slægtning og lærling. Hans sammensmeltning af det artistiske og det borgerlige havde resulteret i huse, hvor næsten al ydre pynt var pillet af og man stod tilbage med den klare enkle, primære form, den som altid havde ligget gemt under de utallige stilretninger i fortiden. Tessenow fremhævede det gode håndværk som grundlaget for al fremtidig arkitekturudvikling, og Jørgensen tolkede håndværket som arkitektens: »Planlægning, Inddeling af Facader og Rum er et Haandværk, selv om det kan være Kunst; og dertil vil det aldrig hæve sig, hvis det ikke først er godt Haandværk« (1917-18: 113-17).

At Axel G. Jørgensen ikke var alene i sin Tessenow-begejstring, kunne man overbevise sig om i samme nummer: Politikens konkurrence om feriehytter blev kort refereret af Lorenzen, illustreret med de to førstepræmier af henholdsvis Kay Fisker og Frits Schlegel (1917-18: 118f).

Aage Rafn havde været endnu mere konsekvent og var rejst til Hellerau for at studere Tessenows hovedværk Dalcroze-instituttet, en uddannelsesanstalt for rytmisk gymnastik. Det gav anledning til en længere artikel i januar 1918 med titlen »Rytme«, bl.a. illustreret med en efter tidens forhold letpåkædt dame i balanceøvelser. Disse rytmer, dannet ved samspillet mellem rum, flader og linjer (farver osv.), som var Rafns definition af begrebet arkitektur, blev eksemplificeret ved talrige eksempler fra rytmisk dans til en landsbykirke, bil-design og moderne skulptur. »Man vil i arkitekturen naa en 'purisme', der kun virker med elementer som husets beliggenhed, hovedform, materiale og rummenes fordeling. Rummene og deres fordeling skal give hovedformen, og hovedformen tvinger igen rummene, disse giver igen hullernes størrelse og fordeling i fladerne.« Ungdommen havde så sandelig fingeren på pulsen (1917-18: 157-64).

Med en vis stolthed kunne Vilh. Lorenzen i marts 1918 omsider publicere den nylig stadfæstede lov om bygningsfredning, en sag der havde optaget både ham og Foreningen til gamle Bygningers Bevaring, hvor han var sekretær, i en længere årrække. Det vigtigste resultat var, at man nu havde fået stadfæstet, at ikke bare de gamle kirker, men også anden god arkitektur hørte til nationens fælles kulturarv, som den enkelte ejer ikke kunne skalte og valte med efter forgodtbefindende.

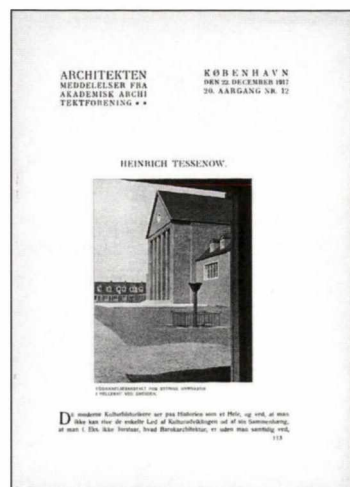
Opdelingen i A- og B-fredninger var måske ikke den mest betryggende, men for sidstnævnte kategori forestod der nu et stykke reelt bevaringsarbejde for Foreningen, som den havde mulighed for at håndtere (1917-18: 221-24, 237-39).

I april havde Fisker vundet konkurrencen om en boligbebyggelse ved Store Vibenshus med et storslået, artistisk gennemført projekt (1917-18: 309-13), og efter en opsigtsvækkende artikel om de mildt sagt utilfredsstillende forhold omkring kommunens planlægning af det gamle banegårdsterræn (1917-18: 349-59, 389-92) kan det ikke undre, at redaktionen havde fået øje på en lovende ny medarbejder. Pr. 1. juli 1918 indtrådte Kay Fisker i redaktionen i stedet for Vilh. Clausen, der dog til årgangens udløb fortsat varetog tidsskriftets økonomiske administration (1917-18: 368).

I juli 1918 påkaldte en opsigtsvækkende udstilling i Den fri Udstillings bygning sig Arkitektens opmærksomhed: »Deutsche Werkbund«, der var en organisation af kunstnere og fabrikanter, viste det nyeste tyske kunsthåndværk i en iscenesættelse, der var noget ganske nyt her til lands. Under anvendelse af løst nedhængende stoffer fra vægge og lofter, faste vægskabe med kraftigt farvede bundtapeter og fremvisning af arkitektur på en lille »Lysbilledscene« blev man præsenteret for en udstillingsteknik, der på en uvant måde søgte at spille op til det udstillede sølv, keramik, porcelæn, stentøj, glas, tekstiler og emballage. Axel G. Jørgensen var ikke imponeret over niveauet, men måtte indrømme den arkitektoniske opbygning et vist helhedspræg, og mht. de masseproducerede varer var tyskerne foran dansk arbejde (1917-18: 385-89).

Fiskers tiltræden, kun 25 år og endnu akademielever, var et signal om, at Arkitekten var på vej ind i en ny æra – Lorenzen gik med skumle planer. I den 20. årgangs sidste nummer løftedes lidt af sløret: Det skulle nu komme hver anden uge med 16 eller 20 sider, »i større Format og ændret Udstyr.« Bag denne forsigtige formulering forberedtes revolutionen.

Modstående side: Uddrag af Aage Rafns artikel »Rytme« i Arkitekten 26. januar 1918 og tegninger af Tessenow fra en artikel af Axel G. Jørgensen i Arkitekten 1917-18.

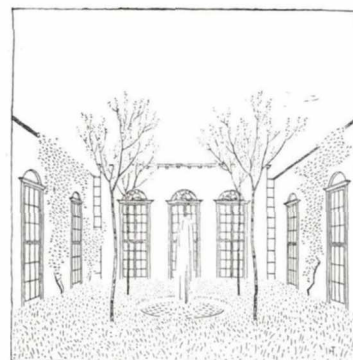

Kubismen gav frivillig afkald paa enhver detailvirkning og søgte at komme bort fra de mange slappe og vilkaarlige ligegyldigheder for at tvinge sig selv til at se paa grundelementerne hver for sig, for — naar blikket er tilstrækkelig skolet — at naa en kraftigere og karakterfuldere helhedsvirkning.

Man vil i arkitekturen naa en „purisme“, der kun virker med elementer som husets beliggenhed, hovedform, materiale og rummenes fordeling. Rummene og deres fordeling skal give hovedformen, og hovedformen tvinger igen rummene, disse giver igen hullernes størrelse og fordeling i fladerne. det her, 50ernes arkitekter led skibbruddet. Eventyret fra de sentimentale haver i det forrige aarhundrede var blevet dem virkeligheden, de blev historikere og arkæologer i stedet for at søge at udvikle deres sans for linjer, flader og rum.

En kubisme eller purisme, hvad man vil kalde den, skal give os den rytme-følelse igen, de mistede. —

Trangen til en hengivelse i rytme er en almindelig tendens i tiden og har som saadan allerede krav paa interesse. Nogle Dalcrozeaftener aabnede mine øjne for dansens udvikling fra et konventionelt attitudeprodukt til en fint udarbejdet, maalbevidst kunstgren. Ved nærmere at undersøge dansens opstaaen fandt jeg i den et fortrinligt eksempel paa, hvor hurtigt og sikkert det ved systematisering og æggen af menneskets rytmesans har været muligt at skabe denne kunstgren, og ser derigennem en mulighed for ved en lignende udvikling at faa en puristisk arkitektur til at blive den levende kunst, hver af stilarterne har været i sin Tid.

V NYKlassicismens Disciple. 1919–1926

AF JØRGEN HEGNER CHRISTIANSEN

En aften i 1918 var Vilhelm Lorenzen i Folketeatret, og i det opførte stykke skulle en person beskæftiges med et eller andet, hvorfor det anbefalede ham for en stund at læse i *Architekten*. Denne replik udløste en lidet smigrende jubel blandt publikum, og Lorenzen lovede sig selv, at nu skulle der ske noget. Efter mange og lange forhandlinger, ikke mindst med redaktionsudvalget, der som nævnt omfattede Henning Hansen, Poul Holsøe og Hack Kampmann, blev resultatet et tidsskrift af et radikalt anderledes tilsnit, et større format, i fornemt udstyr og fuldt på højde med de førende europæiske. I første række det ansete Wasmuths »Monatshefte für Baukunst«, der både af format og indhold var et ægte kunsttidsskrift. Men ikke så få af den agtværdige forenings medlemmer fik sig en overraskelse, da bladet fra oktober kvartal dukkede op i 24 x 32,5 cm, i stramt klassicistisk antræk med sørgerand på omslaget, spinkel engelsk antikvaskrift og med tilføjelsen »Tidsskrift for Architektur og dekorativ Kunst«. Hvor der før havde været annoncer på omslagets forside var foreningens emblem med Thorvaldsens genius nu ene om udsmykningen, og den redaktionelle linie brat lagt om fra at være et fagforeningsblad med arkitekturen som emne til et kunstblad med appel også uden for arkitekternes rækker.

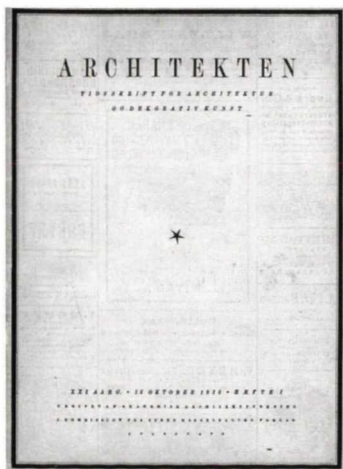
Lorenzen havde indset, at denne forandring måtte ledsages af en for tidsskriftet højst nødvendig tilknytning til det nye slægtled, der var ved at gøre sig gældende, og her var Kay Fisker manden. Han havde allerede sammen med en kreds af Den frie Arkitektforenings medlemmer været involveret i et fagblad ved navn »Tidsskrift for Bygningskunst«, der var udkommet med ét hæfte i nogle få eksemplarer og derefter afgået ved døden. Lorenzen åbnede generøst *Architektens* spalter for de unge himmelstormere, der gik til sagen med stor begejstring, idealisme og arbejdsglæde, og snart blev der på det dyre kriderede papir udkæmpet drabelige opgør om ideologierne.

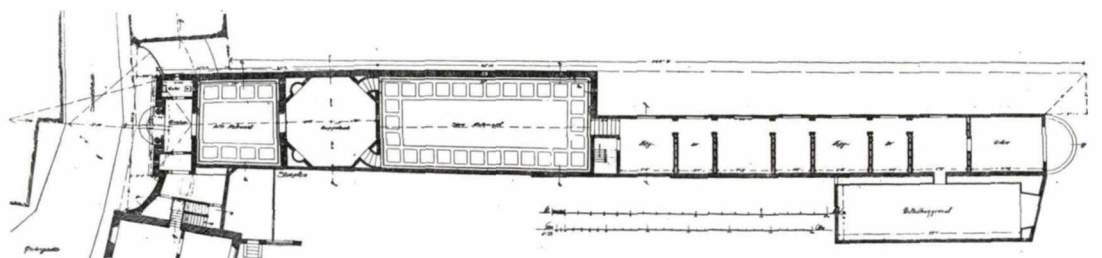
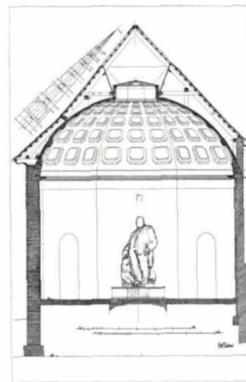
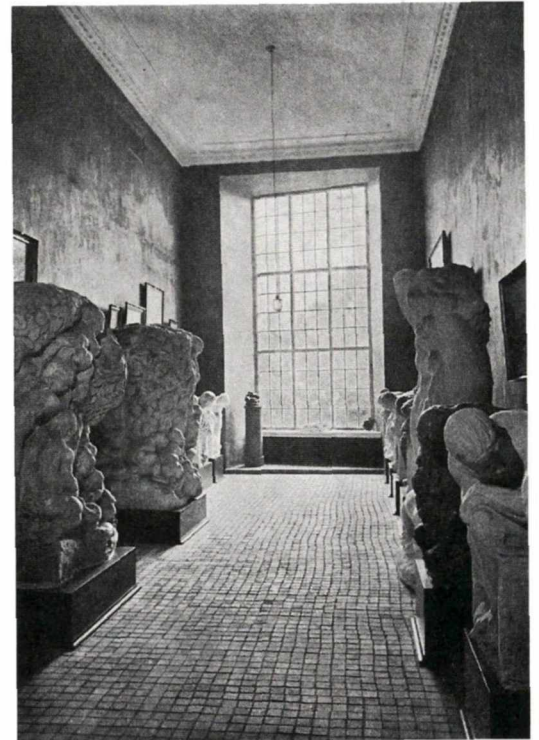
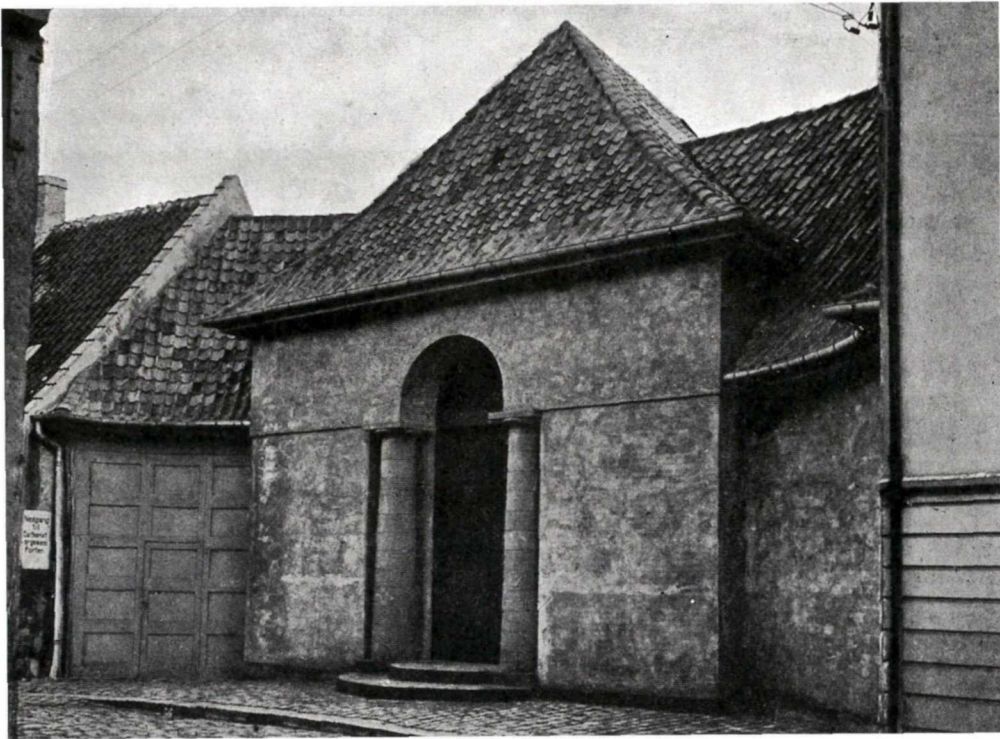
Men Lorenzen måtte snart sande, at hvis man vil lægge sig ud med sine medmennesker, skal man blot sørge for at blive redaktør af et eller andet. Havde det ikke været sådan før, så blev det nu en balancekunst uden lige at være redaktør af *Architekten*. Hele balladen endte med en ekstraordinær generalforsamling i marts 1919 og affattelsen af en »Vedtægt for Medlemsbladet«, hvoraf det fremgik, at bladet skulle udkomme én gang om ugen, at årgangen begyndte 1. januar, og at bladets formål, foruden at bringe foreningsmeddelelser og oplysninger af teknisk art, var »at holde Foreningsmedlem-

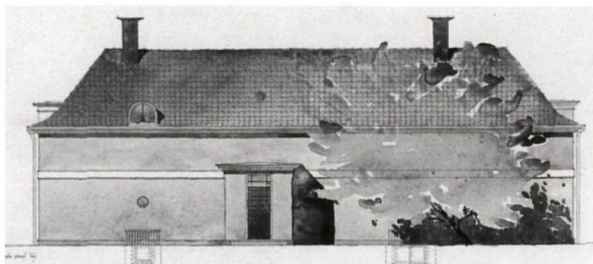
merne og andre arkitekturinteresserede underrettet om, hvad der frembringes af *Architektur* – dog hovedsagelig dansk *Architektur* – samt give Plads for Artikler af enhver Art, *Architekturspørgsmål* vedrørende«. Den ansvarshavende redaktør skulle være lønnet og kunne om fornødent antage en lønnet medredaktør, dog således at én af disse skulle være aktivt medlem af foreningen. Foreningen hæftede for bladets gæld, ligesom eventuelle overskud, når forholdene tillod det, indgik i foreningens kasse. Dette overskud skulle vise sig at have lange udsigter. Den hidtil førte praksis fik dog lov at køre året ud, og der måtte vedtages en kontingentforhøjelse. Alt i alt en sejr for redaktionen, der havde fået sit mandat betydeligt styrket, bortset fra kravet om den ugentlige udgivelse (1918–19: 215f). Faktisk blev dette først indfriet i 1926, Fiskers sidste år som redaktør.

Ikke overraskende førte Varming an i kritikken. I en let skjult lede ved »den for Tiden herskende, snobbende Dyrkelse af Ungdommen« mærkede han hos de unge skrivende arkitekter »en fuldkommen bristende Ævne til i et forstaaeligt Sprog at vise os, hvad vi skal gøre. [...] Disse underlige, skindmagre Huse, uden Tage, men med et Krydsjelænder af Smedejærn; disse Facader, der glør udtryksløst som blinde Mænds Øjne; glædeløse, spøgelseagtige Huse, der ser ud, som var de beboede af melankolske Skygger, Villaer med fængselsagtige eller ingen Vinduer – der er ingen Renæssance i dette!« »...naar de beundrer saadant intetsigende Kram [af Tessenow] [...] ser det virkelig meget betænkeligt ud for deres Dømmekraft; for os andre er Sligt uden Spor af Værdi!« Charles I. Schou lod sig kun læse med et konversationsleksikon i hånden, og så var man endda ofte ude af stand til at fatte meningen af de i lærd dunkelhed indhyllede sætninger. »De unge *Architekter* vil ikke se sig selv som et Led i Udviklingen, og i deres ikke ringe Hovmod forkaster de den Sum af Viden og Erfaringer, som de uden Umage har taget i Arv efter de Ældre, og uden hvilken de vilde være meget mindre kloge« (1918–19: 48–50).

*Modstående side: Carl Petersen var med Faaborg Museum med til at bane vejen for en enklere arkitektur; en fornyelse af klassicismen med forbillede i C.F. Hansens arkitektur. Museet blev opført af fabrikant Mads Rasmussen til en samling billeder af kunstnergruppen »Fynboerne«. Det stod færdigt i 1915. *Architekten* 1918–19.*

*J. Brøndum-Nielsens villa, Gammel Vartovvej 22, Hellerup.
Aage Rafn, 1919–20.*

Aage Rafn måtte i et svar medgive, at de unge naturligvis i en vis udstrækning stod på skuldrene af de gamle, men også at fortabelsen i de arkitektoniske stilarter og den overfladiske dyrkelse af detaljen var endt i en blindgyde. »Naar man ikke selv naaer til klarhed over maal og midler, kan man ikke lære andre det, derfor blev de ældre ikke vore lærere og derfor er vi ikke 'led i udviklingen'.—« Det var ikke C.F. Hansen-imitationer, der tilstræbtes, men forståelsen af dennes stærke følelse for de dynamiske virkninger, »der gør ham til den bedste danske arkitekt og hans værker til vor bedste arkitektur«. Det var følelsen for virkningerne, »sansen for rytmer og spændinger i døde ting, sansen for bevægelse i rum, i flader, i linier, sansen for lysvirkninger, for farver og overflader af materialer«. Bemærk, at Rafn havde afskaffet substantivernes versaler — endnu et træk i den unge generations reformiver.

Som et afsluttende eksempel fremdrog han den moderne bil, der aldrig ville kunne være frembragt af en romantisk-historisk arbejdende arkitekt — han ville være gået ud fra den gamle galla-karosse og nået til et resultat, hvor karosseriet hang i læderremme, båret af engle på et lastbilstel (1918–19: 99–102, 118f).

Det første nummer i nyt regi lagde programmatisk ud med Wanschers anmeldelse af Faaborg Museum over 14 sider: Omsider var der skabt en ren arkitektur, afklaret i sit inderste væsen. »Den kender fuldtud sine Formers Betydning og Virkning; den arbejder med ligestor Sikkerhed i Plan, i Kubus, i Rum; den bruger Lyset og Skyggen som Faktorer i Architekturen; den elsker de regelmæssige Forhold og den gode Placering.« Igennem dens arbejder træder vi »i Forhold til den absolutte Skønhed, den som Menneskene kun forstaar fuldtud gennem Matematikken«. Det var ikke nogen helt lille bedrift af Carl Petersen, at han i praksis havde vist, hvad C.F. Hansen ville (1918–19: 1–14).

Lorenzen manede dog til besindighed i en følgende artikel: »Faren er at Architekturen skal ende i Formalisme og Abstraktion, at Facaden og det, der tager sig ud, skal blive det eneste, der interesserer [...]. Thi det kan aldrig være forsvarligt uden videre at tilsidesætte Resultaterne af forrige Slægtleds Arbejde som helt og holdent forfejlede. Vi har ikke Raad til at udelukke det følelsesbestemte, Ævnen til den frie Komposition, af vor Fremtids Bygningskunst. Og vi har ligesaa lidt Raad til at kaste Vrag paa den Ævne til at behandle Materialet og udnytte dets dekorative Værdier, som en tidligere Tid har naaet« (1918–19: 35).

Men toget kørte, og Axel G. Jørgensen anmeldte Hetsch og C.F. Hansens landsteder langs Elbchaussée i Altona (1918–19: 15–17, 21–27, 37–44).

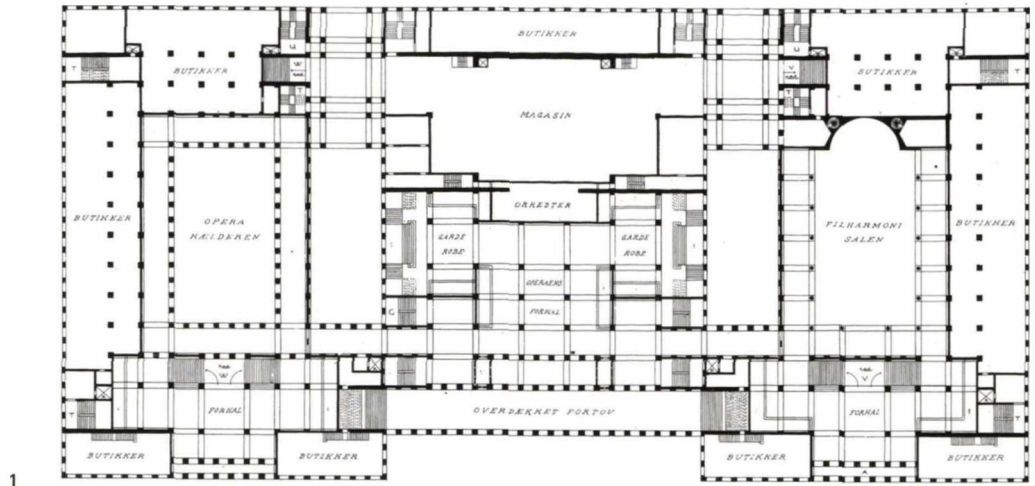
Som en naturlig konsekvens af den nye ånd i tidsskriftet blev formanden for Den frie Arkitektforening, Povl Baumann, optaget i redaktionsudvalget, tillige med konservator Anders Bugge, Christiania (senere Oslo) og intendent ved Nationalmuseet i Stockholm, fil.dr. Gregor Paulsson, for at understrege det skandinaviske element i den nye arkitektur (1918–19: 52). Paulsson havde nogle år forinden udgivet en bog med netop denne titel, der vandt stor udbredelse som kampskrift og udkom på dansk i 1920, under Fiskers billedredaktion.

Foruden omlægningen til et fjorten-dages blad havde dette skridt i høj grad været medvirkende til balladen på generalforsamlingen i marts 1919, der kulminerede i ovennævnte vedtægt. Men redaktionen stod fast, de nye tendenser fik lov at dominere, og spalterne stod åbne for Schou, Rafn, Axel G. Jørgensen, Ivar Bentsen, Carl Petersen, og debutanterne Poul Henningsen og Steen Eiler Rasmussen.

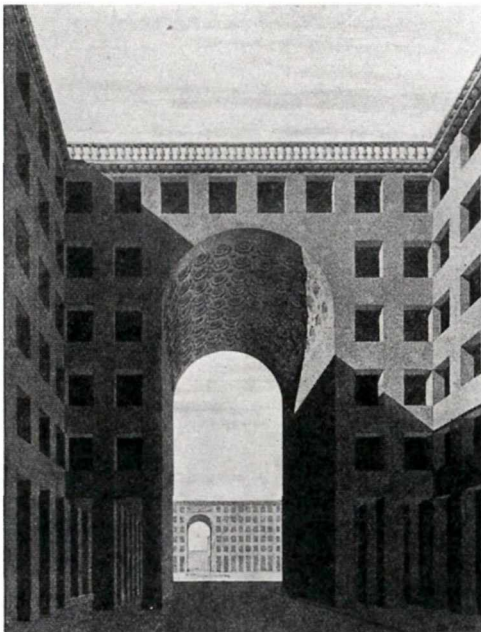
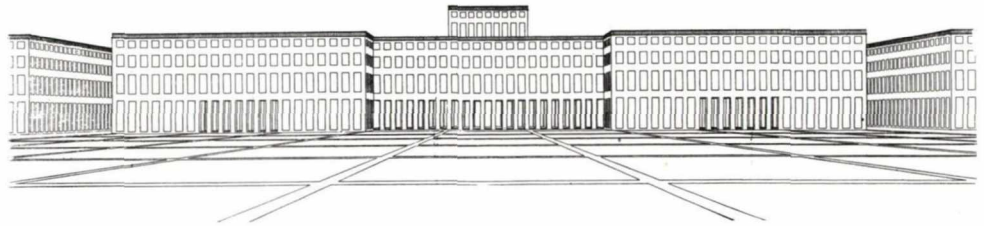
En ny storm brød løs, da Ivar Bentsen publicerede sit idealforslag til en opera- og filharmonibygning på det gamle jernbaneterræn ved Vesterport, oven i købet midt i en verserende indbudt konkurrence om en samlet bebyggelsesplan, hvor han ikke var med. Projektet var et rent proportionsstudie, hvor alle fagdelinger og mål indgik i en stigende talrække, direkte inspireret af Kaare Klints arbejde. Vinduesfag og pillebredder var fuldstændig ens hele vejen rundt, kun brystningshøjderne aftog opefter, og det hele lignede mest af alt en afbrændt fabrik.

Tilfældet ville, at samme nummer indeholdt den samlede danske arkitektstands protest til Rigsdagen over valget af Erik Chr. Bunch, en hidtil uprøvet mand, som arkitekt for den påtænkte ombygning af Det Kongelige Teater, underskrevet af Akademisk Arkitektforenings formand Hack Kampmann. Hvorfor protesterede de samme ikke over dette udslag af tidens forvildelse, der var både arkitektonisk, økonomisk og teknisk ganske uforsvarligt, spurgte Johs. Strøm Tejsen (1918–19: 123–30, 163, 193f, 227f).

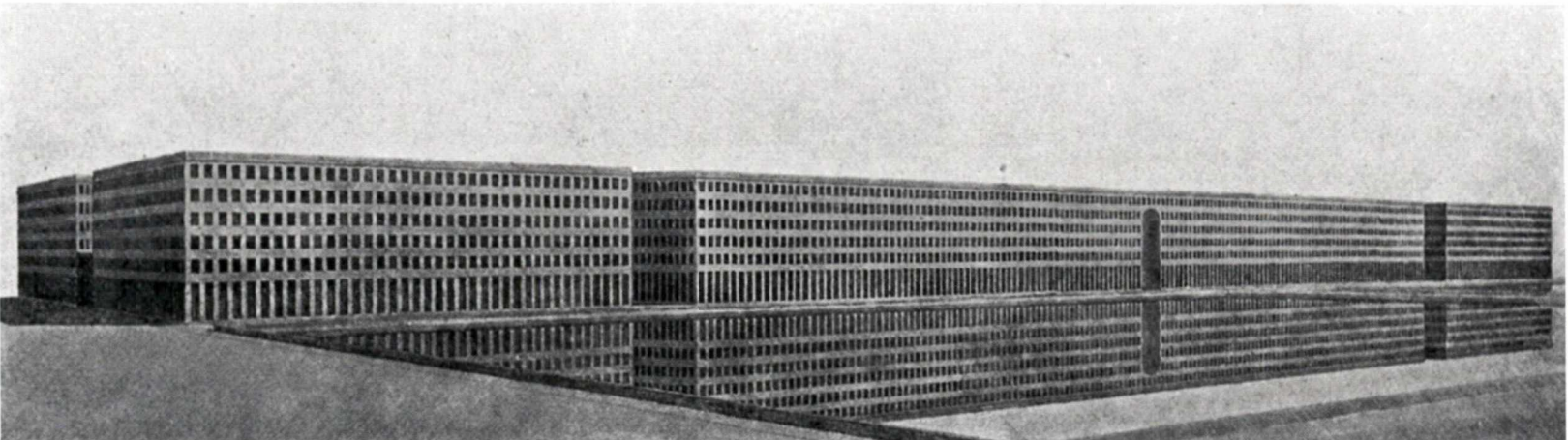
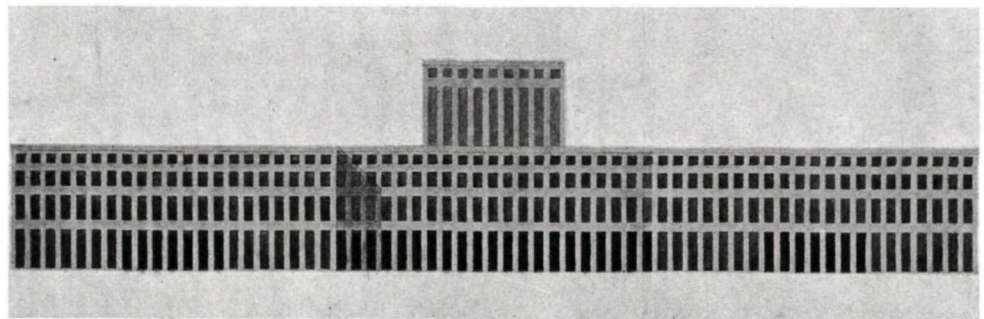
Modstående side: Ivar Bentsens opera- og filharmonibygning (1). Carl Petersen og Ivar Bentsens konkurrenceforslag til det gamle banegaardsterræn (2). Kun Carl Petersen var indbudt, men han inddrog Ivar Bentsen som medarbejder. Arkitekten 1919 og 1920.

1

2

Kay Fisker: Hornbækhus, Borups Allé, København, 1922–23.

Fra sidelinien dukkede der i marts 1919 et uventet forsvar op. Martin Nyrop roste i et indlæg tidsskriftets redaktion for deres frisindede behandling af de unges syn på bygningskunst og indrømmede retningen et selvstændigt præg, som var værd at lægge mærke til. Men desværre var det meste jo papirprojekter, der savnede den renselse, der kommer af at blive omsat i sten og kalk. De mange unoder og misligheder skyggede for de gode sider, og der mærkedes en udvikling hen imod den største fare: Kunst for kunstens skyld.

Hvad Bentsens filharmonibygning angik, fandt han den ensformig, glædesløs og ørkenagtig. »Er dette Fremtidens Budbringere, som kommanderer: 'hele Kompagniet ret' for den socialistiske Stat? De sidste Bevægelser blandt Architekterne forkynder jo den upersonlige Architekturs Overhøjhed som hørende til Opgangstider. Individuel kunst er ensbetydende med Nedgangstider! Et tysk Paahit. Var Harsdorffs, C.F. Hansens og Bindebølls Kunst upersonlig?«

Og apropos det gamle ord om arkitektur som 'stivnet musik': I Bentsens tegning hører han kun »de atter og atter kommende ensformige, tørre Taktslag, kun én, og én, og én, og atter den samme stadigt gentagne Tone i et stedsevarende ens-tonende Brøl som af en Dampfirene. Hvor er der Spor af al den Kvidder og af de Triller, som Musik kan rumme, lifligt indordnet under de store fælles Taktslag?«

Men måske var både Bentsens og de unges projekter allerede forældede. Den nye retning havde dog sat sig et frø: Nyrop var begejstret for Kaj Gottlobs og Anton Frederiksen's vinderprojekt til Skt. Lukas Kirke i Århus, friskt, klart, smukt og mandigt på fast grund (1918–19: 153–62, 191–93).

Redaktionen følte imidlertid ikke, at Bentsen var ydet fuld retfærdighed og bad derfor Wanscher analysere hans mangefagsbygninger. Med afstikkere til klippetempler i Karnak i Ægypten konkluderede han, bl.a. på basis af et noget abstrakt forslag til et sekskantet hus, at ét er at kunne stille sig en eksakt arkitektonisk opgave, ét andet er det at løse den uden at gøre vold på menneskets fornemmelser for rent praktiske forhold, selv om problemet mangefagsbygning var et af de simpleste (1918–19: 261–66).

Blandt de unge var Aage Rafn en opadgående stjerne. Udgivelsen af Liselund-bogen i anledning af 3. Decembers 25-års jubilæum var hans debut som bogtilrettelægger, og hans kunstnerisk betonedede eksperimenter med spatiering, satsbillede og tryksteknik repræsenterede en total nyskabelse, der

vakte både forargelse og beundring i vide kredse. Ingen havde før prøvet at trykke autotypier på stribet håndgjort papir, og hans valg af stærkt skiftende punktstørrelse i kursiv og ordinær gav siderne et noget uroligt udseende. Men xylograf Hendriksen troede på projektet og lagde et kæmpearbejde i repro og tryk, og resultatet står i betydelig grad i gæld også til ham. Et væsentligt element var dog de overordentlig smukt udførte opmålinger, der ud over Rafn skyldtes Fisker, H.J. og Chr. Kampmann, Povl Stegmann og Max Réé.

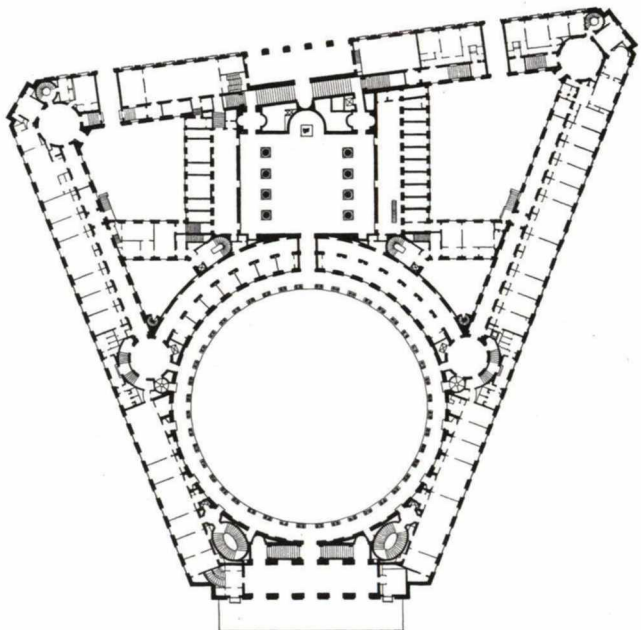
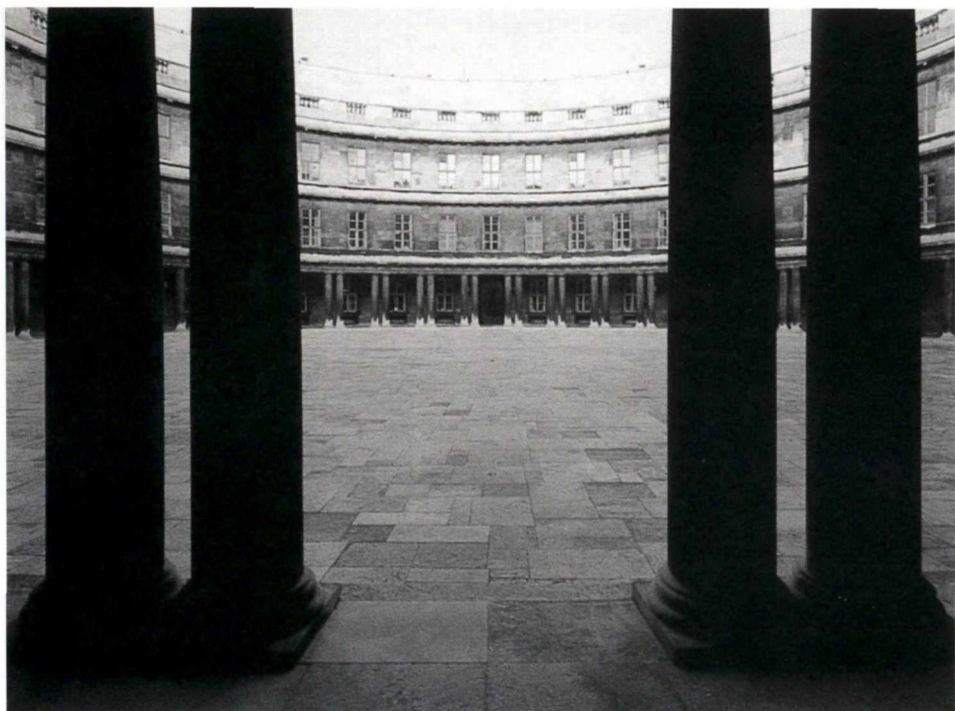
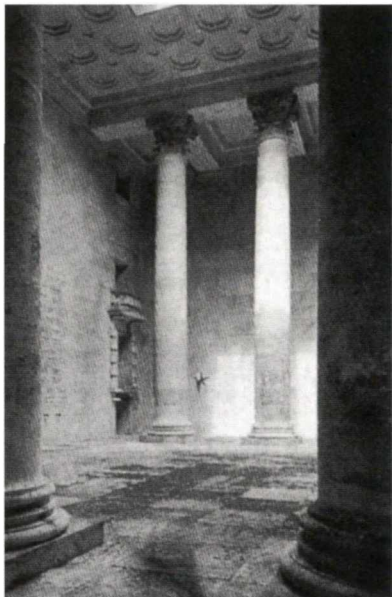
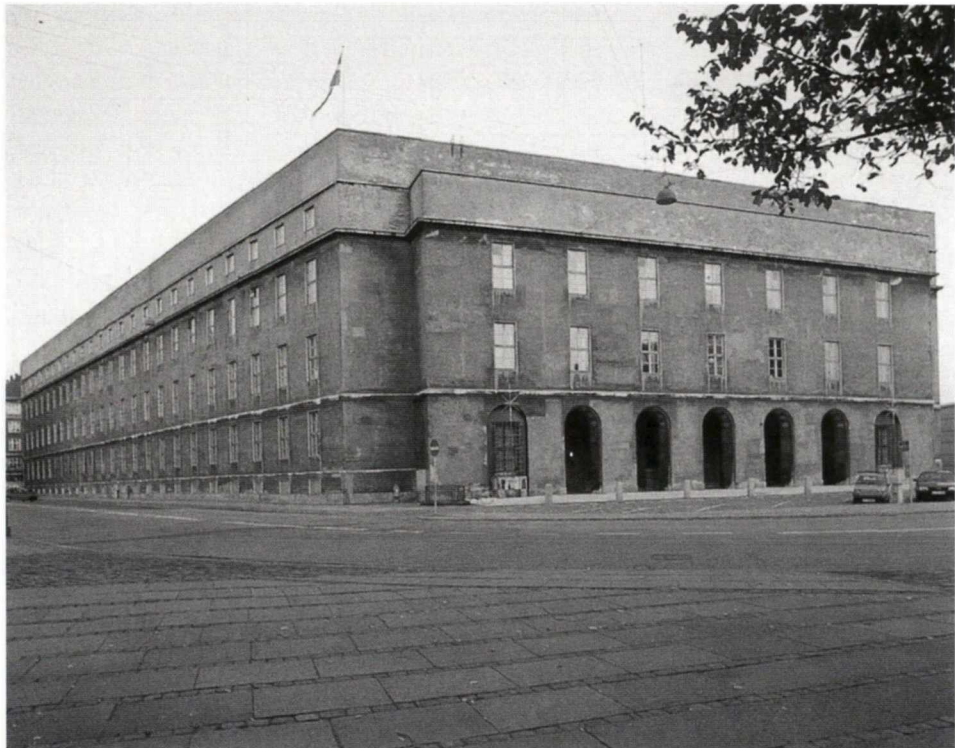
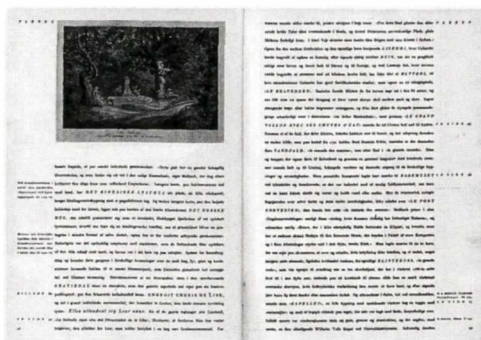
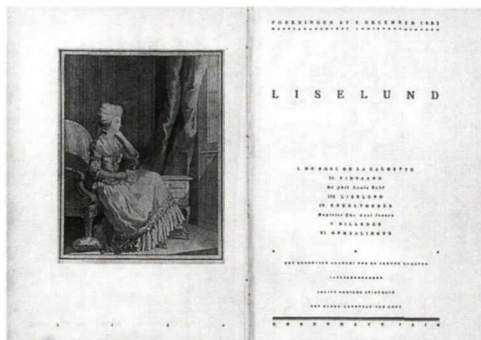
Bogen blev en enestående begivenhed i dansk bogkunst, men Rafn kom desværre aldrig siden til at arbejde med sådanne opgaver. Lysten har næppe manglet, men sporene skræmte (1918–19: 69–78).

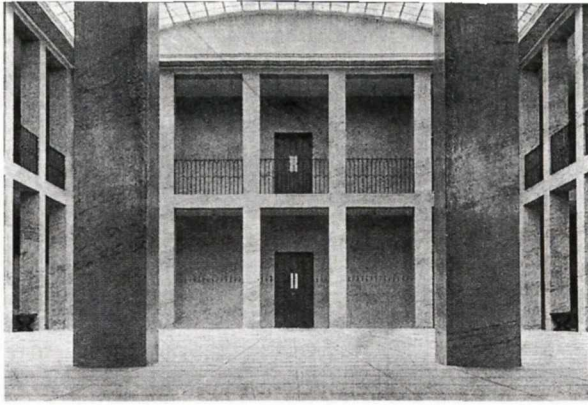
I mellemtiden var han blevet engageret af Hack Kampmann til sammen med dennes søn Hans Jørgen K., Holger Jacobsen og Anton Frederiksen at varetage opførelsen af Københavns nye politigård. Ved publiceringen i juni 1919 af det færdige projekt stod det klart, at den unge generation her havde fået frie hænder til at forme selve den nye arkitektur, med Rafn som den drivende kraft. Da Hack Kampmann døde i juni 1920, fik denne gruppe overdraget realiseringen, stadig med Rafn som den kunstneriske leder.

Men snart satte klassicisme-kritikken ind og i særdeleshed kritikken imod det ekstravagante forehavende i en krisetid, som Politigården jo var, og Rafn måtte indkassere adskillige stød under bæltet for sin stædige vedholden ved den kunstneriske idé, som også var Hack Kampmanns. Ved færdiggørelsen i 1924 var tiden løbet fra den noget udvendige manierisme, Rafn var endt i, og han forstod slet ikke den hårde kritik, som især Poul Henningsen førte frem i Politiken (29.3.1924), hvorefter det hele var endt som »et formelt Stykke Architekturlegetøj af enorme Dimensioner«. Lidet hjalp det, at Wanscher i sin anmeldelse i Architekten var langt mere positiv og roste Rafn for at bygge i den store stil, med fuldt herredømme over motiverne.

Et faktum var det, at bygningen var blevet overhalet indenom af den frembrydende modernisme, der brød sig pokker

Modstående side: Opslag fra Liselund-bogen af Aage Rafn (øverst). Hack Kampmann fik i 1918 til opgave at opføre et nyt hovedsæde for Københavns Politi. Dette arbejde blev, efter hans død i 1920, videreført af sønnen Hans Jørgen samt Holger Jacobsen og Aage Rafn. Bygningen blev indviet i 1924. Architekten 1926.

Øregård Gymnasium, Gersonvej 32, Hellerup. Edvard Thomsen og G.B. Hagen, 1923–24.

om monumentalitet og affekterede detaljer (1918–19: 277–83, 1924, 69–72, 1926: 4–21).

Den ubestridte førerskikkelse på arkitekturscenen omkring 1920 var dog fortsat Carl Petersen, ikke mindst efter han i 1918 var blevet professor på Akademiet. I sine forelæsninger, kritik og artikler i bladet udlagde han det teoretiske grundlag for nyklassicismen med en så blændende logik og dybtfølt varme, at kun få kunne hamle op med ham. De to artikler »Stofflige virkninger« (1918–19: 253–57) og »Modsætninger« (1920: 168–72) er for eftertiden blevet klassicismens manifest, og hertil kan føjes et manuskript om farver, som først blev udgivet mange år efter (1924: 27).

Carl Petersen efterlod sig ikke mange værker, han døde allerede som 51-årig i 1923, men hvad der blev realiseret, nød stor bevågenhed. Den kortlivede butiksinretning for Dansk Kunsthandel på Nikolaj Plads, med møbler af Kaare Klint, var et fremragende eksempel på hans virtuose beherskelse af de virkemidler, han så levende beskrev i sine artikler (1918–19: 413–22).

Efter Baumanns optagelse i Architektens redaktionsudvalg var der lagt op til en tilnærmelse de to arkitektforeninger imellem, og stridsaksen blev endeligt begravet ved Akademisk Arkitektforenings generalforsamling i november 1919, hvor Den frie Arkitektforening blev optaget samlet i A.A. Povl Baumann skrev i den anledning en nekrolog og redegjorde for foreningens korte, men til tider hektiske liv, der havde været en nødvendighed for at få fastslået, at faglig kompetence ikke var noget, der automatisk fulgte med et afgangsbrev fra Akademiet (1918–19: 452f, 455).

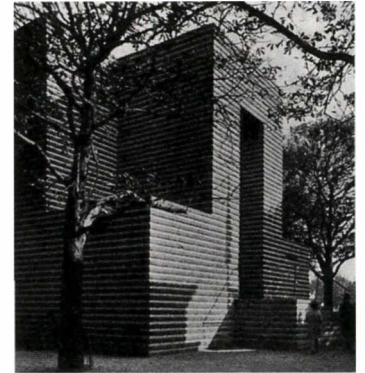
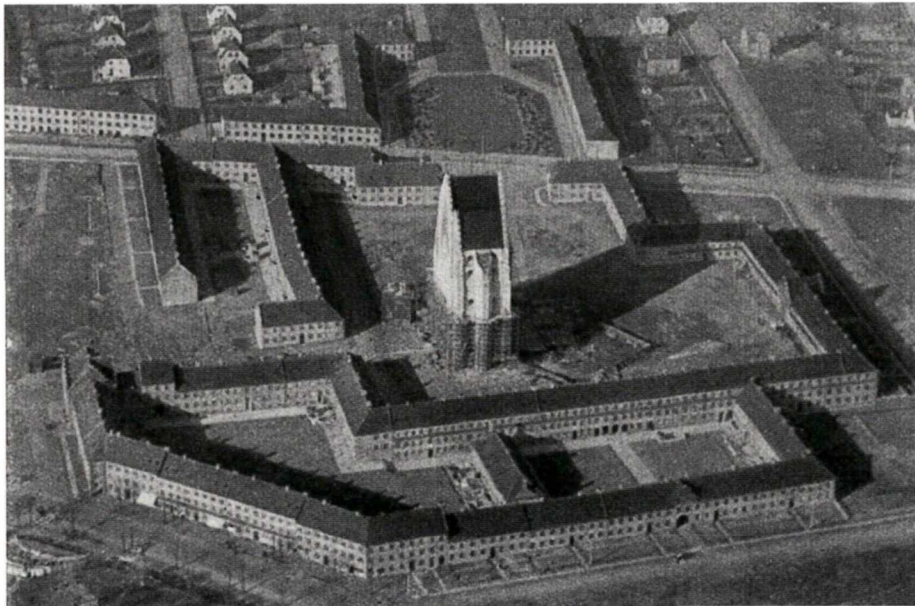
I januar 1920 tog Kay Fisker afgang og blev snart efter assistent ved Akademiets Bygningsskole. I maj meddeltes det pludselig, at både Lorenzen og Fisker fratrådte som redaktører d. 1. juni, men at Fisker ville fortsætte, indtil der blev truffet en endelig ordning af redaktionsforholdene. Årsagen har givetvis været økonomiske problemer og en let rivalisering, men også at Lorenzen var i gang med sin doktorafhandling.

Efter en længere udlandsrejse indtog Fisker i oktober redaktørstolen alene, men måtte acceptere en kraftig økonomisk stramning. Kvaliteten kunne der ikke gives afkald på, så det årlige sidetal måtte begrænses til ca. 330 sider i gennemsnit. 1923 var dog uden for nummer med omkring 100 sider mere, og 1925 satte rekord med det laveste sidetal nogen

sinde: 272. Det var naturligvis uacceptabelt, og Fisker fik midler til at gennemføre den ønskede, ugentlige udgivelse i sit sidste år som redaktør. Bag de lave sidetal lå dog også at notestoffet nu blev trykt på selvstændige ark med særlig paginering, ligesom nutidens annoncesider, og derfor ikke nødvendigvis indgik i den indbundne årgang.

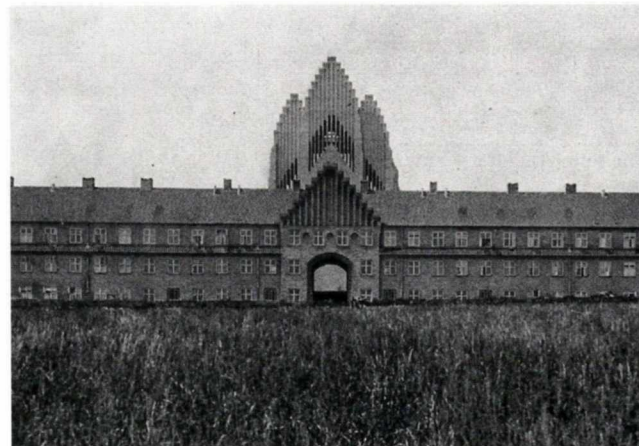
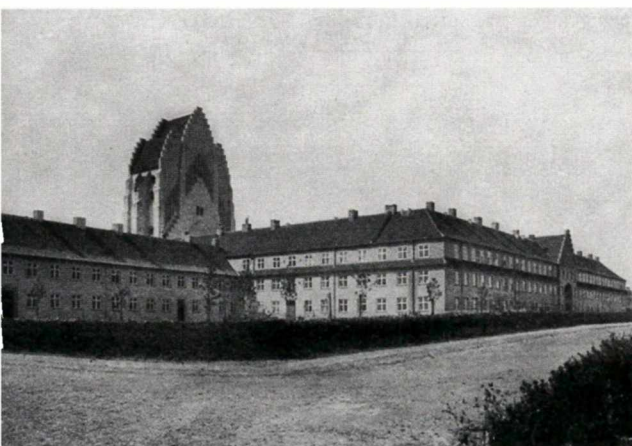
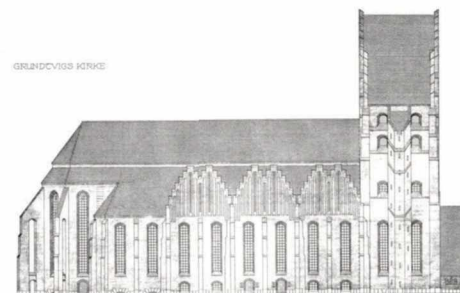
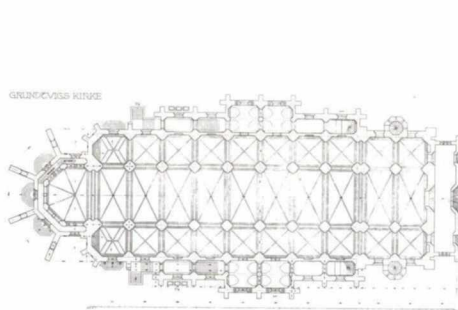
I december 1920 holdt P.V. Jensen-Klint et foredrag med titlen »Gotik og Antik. Et Forsøg paa at finde Udviklingslinien i dansk Bygningskunst«. Heri leverede han sit endelige opgør med C.F. Hansen ved dels at fremhæve de resultater, Herholdt og hans elever havde opnået (materialets værdi, den ærlige forbindelse mellem plan og facade, udviklingen bort fra stilafskrivningen, den personlige tilegnelse af den gamle kultur), dels ved at fremhæve C.F. Hansens manglende respekt for enheden i plan, snit og facade, eksemplificeret ved Hørsholm Kirke og Domkirken. Det man stræbte efter var teater og ikke arkitektur. Som en anden »advocatus diaboli« plæderede han for, at den mand ikke måtte kanoniseres: »C.F. Hansen er en stor Tegnemester, en Dekorationsmester, men en stor Arkitekt er han ikke.« Han var dybt skuffet over Nyrops »hensynsløse Lyrik« i ovennævnte artikel, »hensynsløs mod hans egen Tids Idealer, og mod dem der fulgte i hans og gik videre i gamle Mester Storcks Spor.« Til slut opsummerer han et antal leveregler for de mindre i ånden: »Spørg ikke Billedværkerne, spørg Bygværkerne.« »Saml al Styrke og Skjønhed om Kirken og Monumentalhuset. Lad dem blive i de Bedstes Hænder [hans egne?]. Dyrk Murstenen, den røde eller den gulig hvide. Udnyt alle dens rige Muligheder; faa eller ingen Figursten. Kopier ikke Detailler, hvad enten de er græske eller gotiske. Dan dem selv af Stoffet. Tro ikke at Puds er et Byggemateriale, og le med naar Professoren [Carl Petersen] siger 'at Oliefarve ogsaa er et Stof'. Faar De en Gang Lov til at bygge et Hus af Rullestenskvadre, saa husk, at det er Ædelsten, og bliver Jernbeton Byggemateriale saa rast ikke før den ny Stil er funden. Thi Stilen er skabt af Stoffet og Tingene, af Tiden og Manden« (1921: 25–31).

Modstående side: I Architekten 1926 vises Grundtvigskirken og den omgivende bebyggelse »På Bakken«, der allerede på dette tidspunkt stod færdig. Resten af kirken indvies i 1940. P.V. Jensen-Klint havde oprindelig lavet projektet til en konkurrence i 1913 om et Grundtvigsmindemærke. Selv nåede han kun at se tårnet færdiggjort, idet han døde i 1930. Sønnen Kaare Klint fuldførte skibet og krypten.

VERDENSUDSTILLINGEN I 1925

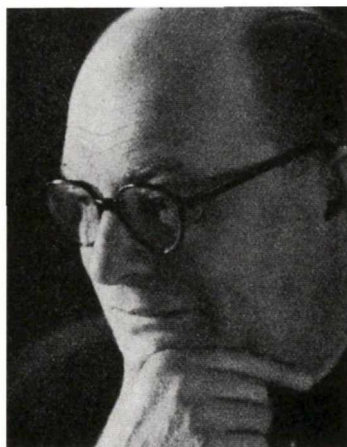
Verdensudstillingen i Paris, 1925, blev en succes med pavilloner af bl.a. Josef Hoffmann (Østrig), Van der Velde (Holland), Peter Behrens (Tyskland), Eliel Saarinen (Finland), Konstantin Melnikoff (USSR) og »L'Esprit Nouveau« af Corbusier (Frankrig). Kay Fisker havde tegnet den danske pavillon med Tyge Hvass som konstruktør og Jacob E. Bang, Erik Jensen og Arne Jacobsen som medarbejdere. Nabo var den græske pavillon, i »grov stænkpuds, blårdødt cementtag og med blegrøde pelargonier i vinduernes blomsterkasser« (Fiskers beskrivelse), og til den tyrkiske, en moské i hvid stuk med kuppel og en 25 m høj minaret. Den danske pavillon »var oprindelig lavere, men efterhånden som Tyrkiets voksede, var vi nødt til at følge med for ikke i altfor høj grad at virke som portnerbolig til denne.« Fiskers pavillon var opbygget omkring to akser og kun åben med to symmetrisk placerede 6 m høje døre og med til ligeledes symmetriske vinduer af samme størrelse som dørene. Gulvet bestod af et Danmarkskort i mosaik mellem gule klinker, og væggene var dekoreret af Mogens Lorentzen. I Arkitekten kaldte Edvard Heiberg pavillonen for »et udhulet gravmonument«.

THORKEI DAHL

Haveboligforeningen Grøndalsvænge, Godthåbsvej/Grøndalsvænge Allé, København. Poul Holsøe og Jesper Tvede, 1914–20.

KAY FISKER 1893–1965

Ansv. redaktør 1.1.1921–1.1.1927

Allerede mens Fisker endnu gik på Akademiet, blev han i august 1918 medredaktør af *Arkitekten* sammen med Vilh. Lorenzen og fortsatte efter sin tilbagetræden som medlem af redaktionsudvalget indtil 1932. Fisker medvirkede til at give tidsskriftet et personligt præg, ikke kun ved at være udtryk for den nye ånd, men også ved sin store interesse for typografi og bogkunst. Han havde været medarbejder hos Anton Rosen, Sigurd Lewerentz og Gunnar Asplund i Stockholm og derefter hos Hack Kampmann. I 1920 blev han assistent ved undervisningen på Akademiet, i 1924 docent i bygningskunst og i 1936 professor, og i perioden 1940–43 dekan for arkitektskolen. Fisker blev medlem af Akademisk Arkitektforenings bestyrelse i 1936 og var foreningens formand 1937–1942.

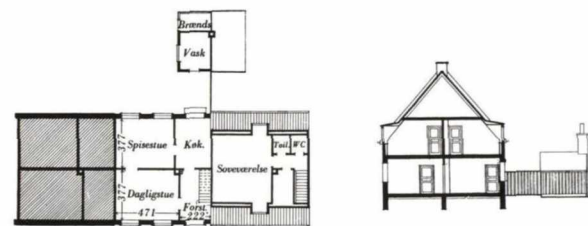
Kay Fisker var sin generations store lederskikkelse og fik både som lærer og boligbygger markant indflydelse på den arkitektfaglige udvikling i Danmark, bl.a. som grundlægger af begrebet den
(Fortsættes)

I sit svar fandt Wanscher, at det var en dårlig skik, at ældre og fortjente kunstnere fyldte deres sind med bitterhed, når de led skuffelser eller blev kritiseret. Klint skulle hellere glæde sig over at han, en ingeniør og maler, i løbet af 20 år havde opnået en sådan anerkendelse som arkitekt, at han havde fået en kirke at bygge på størrelse med en domkirke (Grundtvigskirken), og at alle af respekt afholdt sig fra enhver kritik, der kunne hindre dens virkeliggørelse (1921: 45–47).

Også Poul Henningsen meldte sig på de unges vegne med et svar, hvori han angreb Klints æstetiske holdninger, men dog takkede for understregningen af »Bygværkets hele rumlige Sammenhæng, af Materialet, af Løsningens redelige sammenhæng med Opgavens naturlige Betingelser og det personlige Moment i Bygningskunsten« (1921: 61–63).

Men al virakken omkring stilarternes kamp havde efterhånden fået et mat, uvirkeligt skær. Ungdommen havde allerede fundet ind på nye veje, hvad PH demonstrerede med sin nye gadelygte for Københavns Belysningsvæsen. At Kaare Klint efterfølgende kunne bruge 2 1/2 side på en nedsablende analyse af mastens proportioner, fik Varming til at spørge, om man nu ikke var langt på den anden side den grænse, der adskilte alvor fra komikken. I samme indlæg angreb han Carl Petersens rosende omtale af Efterårsudstillingen 1921, nærmere betegnet de stærkt omdiskuterede interiører, skabt ved et samarbejde mellem arkitekter og kunstnere. At udstille en sådan fiasko skadede tidsskriftets anseelse. Fisker måtte minde om *Arkitektens* opgave: At være en årbog for tidens rørelser, ikke et kunsttidsskrift med en ensidig tendens. Udstillingen var det første forsøg i mange år på at skabe et samarbejde mellem moderne arkitektur og malerkunst, og havde af den grund krav på velvilje og interesse, også fra hr. Varming! (1921: 293f, 340–48, 1922, 14f). For arkitekturudviklingen i tyverne fik Poul Henningsen og Axel Saltos radikalt modernistiske rum banebrydende betydning som budbringer om opbruddet i det store udland.

I 1922 fik Kay Fisker ØKs rejselegat og rejste derefter til Østasien, Kina og Japan i otte måneder. Redaktørposten ville han dog ikke give slip på og fik det derfor maget således, at Aage Rafn og Kaj Gottlob passede redaktionen efter hinanden, indtil han atter var hjemme. Disse sider er dog ikke til at skelne fra resten – den redaktionelle linie lå fast. Det fortælles, at Fisker kunne finde på at møde op i sætteriet og kassere store

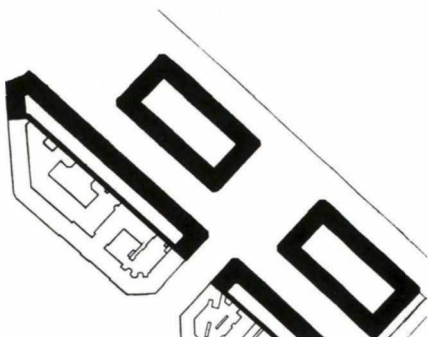
Ivar Bentsen og Thorkild Henningsen. Bakkehusene, Hvidkildevej, København, 1921–23.

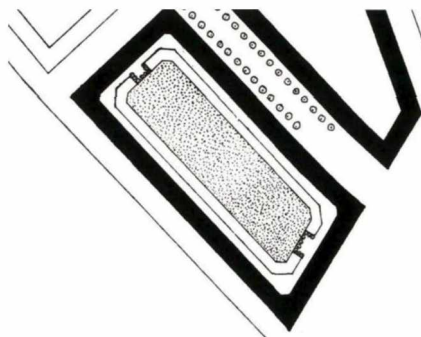
Struenseegade/Hans Tavsens Gade, København.
Povl Baumann, 1919–20.

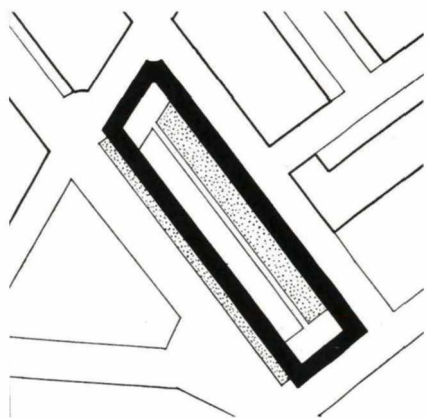
Classens Have, Classensgade 52–68, København. Carl Petersen,
Povl Baumann, Ole Falkentorp og Peter Nielsen, 1924.

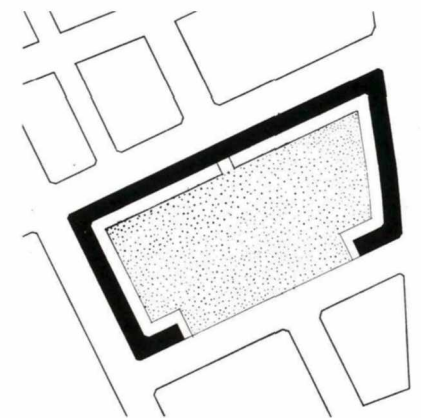
Københavnske boligkareer. Struenseegade.

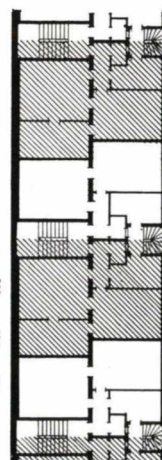
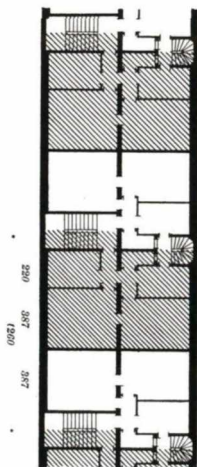
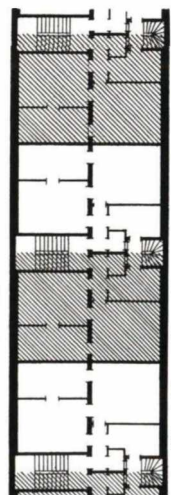
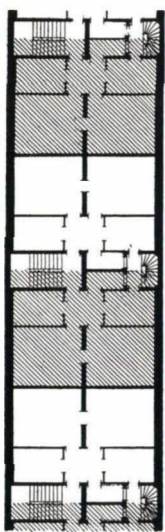
Hornbækhus ved Borups Allé.

Karré ved Gyldenrisvej.

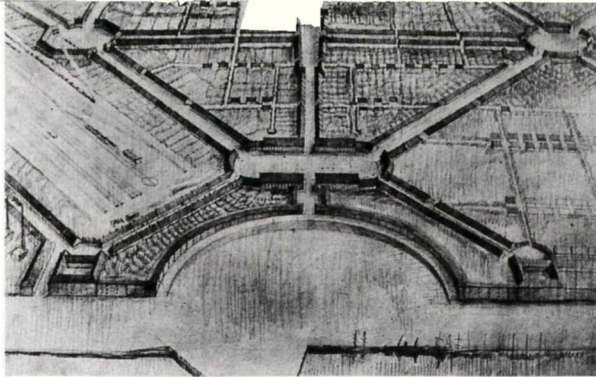
Bebyggelse ved Borups Allé.

Lejlighedstyper.

SYSTEMATISKE UNDERSØGELSER AF BOLIGUDVIKLINGEN, 1916–26

I forbindelse med en stor Bygge- og Boligudstilling, som Akademisk Arkitektforening afholdt, publicerede Steen Eiler Rasmussen en større artikel »Ti Aars Boligbyggeri i København« i *Architekten* 1926, side 78–96. I ti-året fra 1916 til 1926 var så godt som hele boligbyggeriet i København statsligt støttet, enten gennem tilskud eller ved boliglån, og det var noget nyt. Nyt var det også, at bladet bragte denne slags systematiske undersøgelser – nok havde man tidligere vist lejlighedskomplekser, men det var i højere grad som enkeltteksempler fra den pågældende arkitekts produktion. Steen Eiler Rasmussen gennemgår forholdet mellem byggepriser og leveomkostninger, antal lejligheder over for befolkningstallet, fordelingen af husvilde familier kontra ledige lejligheder. Der opstilles 33 lejlighedstyper og tre eksempler på éntrappehuse, der alle ledsages af ofte kritiske kommentarer. F.eks. er Steen Eiler skeptisk over for den lukkede karréform, der indeholder »uøkonomiske Hjørner«. Husene bør lægges ud »som parallelle Stokke, med Haver til Solsiden og ganske smalle Boliggader i Skyggesiden«. I kommentaren til husenes udseende er tonen ironisk skrap: »I gennem en Aarrække har 'Bedre Byggeskik' arbejdet for at faa indført de smaa Vinduer til de smaa Huse. Det er nu ikke helt lykkedes. Men ved Københavns Kæmpehuse har Arkitekterne faaet dem igennem. Byggerøverhusene fra omkring Aarhundredskiftet virker i al deres Smagløshed mere virkelige end de ny Karréer med deres gammeldags Detailler.«

Hirtshalsplanen. Steen Eiler Rasmussen, 1923

funktionelle tradition. Allerede i 1916 opførte han sammen med Aage Rafn stationsbygningerne på Almindingen-Gudhjembanen på Bornholm og kom i årene derefter til at forestå mange store boligbyggerier i København, bl.a. Hornbækhus (1920–22), Jagtgården på Jagtvej (1924, s.m. Chr.Holst), Brigadegården på Brigadevej (1928, s.m. S.C. Larsen) og Gullfosshus på Artillerivej (1928). I perioden 1930–45 samarbejdede han med C.F. Møller om en lang række villaer og boligbyggerier i København og Århus, heriblandt Vodroffsvej 2–4 (1930), Vestersøhus, Vester Søgade (1935) og Dronningegården og Christiansgården i Dr. Tværgade (1944–55, s.m. Eske kristensen), foruden Århus Kommunehospital (1932) og Vintersbølle Tuberkulosesanatorium (1936). I 1931 vandt han sammen med C.F. Møller og Povl Stegmann konkurrencen om Aarhus Universitet og deltog i projekteringen af dette indtil 1943. Efter krigen opførtes en del af Voldparken i Husum (1949–51) og Voldparkens Skole (1952–56), Nygårdsparken og Brøndbyparken i Brøndbyøster (1945–51), og Mødrehjælpen på Strandboulevarden (1953–54). Fiskers sidste arbejde blev Det danske Akademi i Rom (1963–65, s.m. R. Duelund-Mortensen og Sv. Høgsbro). Fisker har desuden skrevet adskillige faglige artikler samt bøgerne *Det første Hus* (1920), *Modern Danish Architecture* (1927) og sammen med Knud Millech *Danske arkitekturstrømninger 1850–1950. Nekrolog i Arkitekten* 1965, 289–92.

dele af bladet i den elvte time og i øvrigt havde et meget afslappet forhold til økonomi og udgivelsesdatoer. I det hele taget var Fisker vist den mest fraværende redaktør i bladets historie: 1920 var han i Tyskland, Italien og Frankrig i fire måneder, året efter igen i Tyskland i en kortere periode, i 1924 tilbragte han flere måneder i England, Frankrig og Italien, og 1924–25 seks måneder i Paris i forbindelse med verdensudstillingen.

Hvem der passede butikken i disse perioder, melder historien ikke noget om, men selv på afstand må hans autoritet have været imponerende. Hvordan han bar sig ad med både at være arkitekt for den danske pavillon i Paris og agere redaktør i København, er lidt af en gåde, men de der har kendt Fisker personlig undrer sig vist ikke. Sandsynligheden taler for, at Willy Hansen, der arbejdede på Fiskers tegnestue, var den der klarede skærene. Udstillingen blev fyldigt refereret i *Arkitekten* og blev en stor publikums succes, mens Fiskers særprægede, høje centralbygning, muret af fremspringende, mørkerøde rulskifter, adskilt af almindelige skifter af hvidgule sten var for abstrakt eksperimenterende til at formidle en egentlig dansk identitet, trods udsmykningens massive symbolik (1925: 245–53, 257–72).

Hverdagen først i 20'erne prægedes af økonomisk krise og bolignød, og Akademisk Arkitektforening måtte erkende, at arkitekterne hidtil ikke havde formået at yde en samlet indsats til problemernes afhjælpning. Derfor fik man den idé at arrangere en stor bygge- og boligudstilling i Industribygningen i København, der fandt sted i februar 1926.

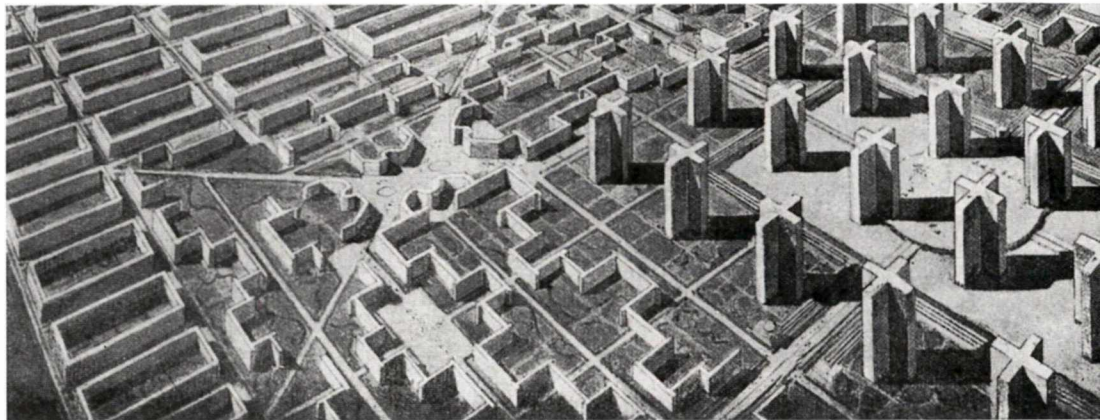
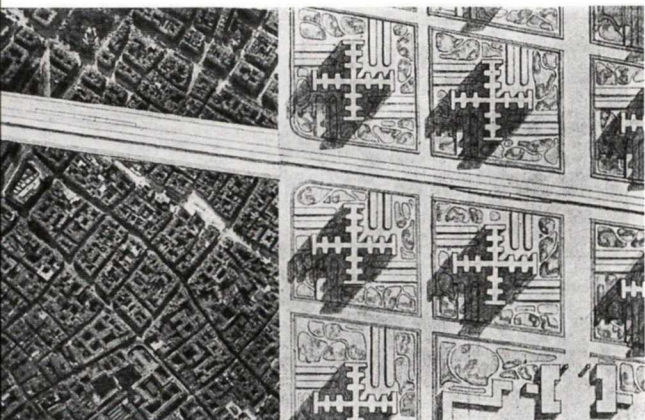
Nu skulle der gøres status, regnskabet for det sidste decennium gøres op og hovedtemaet være »Boligen som Nutidsspørgsmaal«. Det forhold, at arkitekterne selv arrangerede udstillingen, i modsætning til tidligere da kommercielle interesser alene drev værket, skabte øget interesse både hos udstillere og besøgende. Det hele var grebet meget pædagogisk an, og hovednumrene var den optimale udnyttelse af den 2-værelses lejlighed, som udgjorde 40 pct. af det samlede antal lejligheder i København, samt indretningen af det moderne køkken. Hertil kom en række foredrag om aktuelle boligproblemer, byplan og boligvilkår, den lille lejligheds møblering, statsstøtte m.m., og i den store offentlighed kunne man nu ikke længere være i tvivl om de akademiske arkitekters engagement i det sociale boligbyggeri. Det var også stærkt påkrævet (1926: 77, 117–24).

Ude i Europa forandrede verden sig hastigt, og i det fine klassicistiske tidsskrift fæg der efterhånden ugræs over hegnet. Den unge Edvard Heiberg dukkede første gang op i spalterne i 1924 med en anmeldelse af den ret ukendte Le Corbusiers kampskrift »Vers une Architecture« (1924: 57–59), den svenske arkitekt Uno Åhren skrev om hans byplanarbejder (1926: 289–99), og Gregor Paulsson bemærkede l'Esprit Nouveaupavillonen på pariserudstillingen. I 1926 skrev Steen Eiler Rasmussen en ikke ukritisk artikel om studiebyen Pessac ved Bordeaux, efter et besøg på åstedet og korrespondance med arkitekten selv. Selv om han beundrede Le Corbusier som kunstner fandt Steen Eiler hans huse vel abstrakte, de var ikke tænkt til et bestemt sted som boliger for en bestemt slags mennesker: De løste ingen opgave, frembragt som de var i hans atelier ligesom staffelibilleder. Heri var kunsthistorikeren Sigurd Schultz ikke enig, husene var netop beregnet til den moderne type mennesker, som slider i arbejdstiden og deler fritiden mellem mageligt velvære og sport. Han havde standardiseret huset og gjort det til en vare. »Om 25 Aar bestiller man maaske ikke en Tegning hos en Arkitekt. Man gaar ind i 'Magasin du Nord', træffer sit Valg mellem en Række Modeller [...] og faar Huset leveret fra Lager, færdig opsat i Løbet af faa Uger« (1926: 409–14, 450, 453–55). I sandhed en profeti med perspektiver.

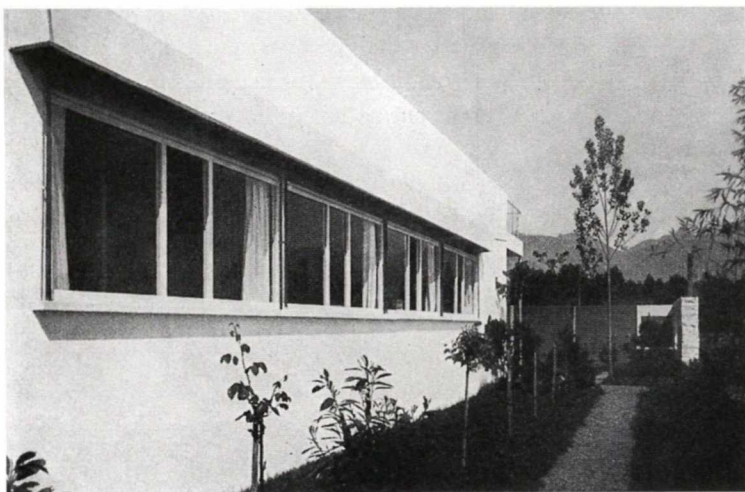
Men også en arkitekt som Erich Mendelsohn, den tyske modernismes pioner i beton, stål og glas, blev præsenteret i en anonym artikel samme år. Her stod man over for en moderne bygningskunst, der kunne løse tidens byggeopgaver fuldt forsvarligt, kunstnerisk, teknisk og økonomisk, også selv om der mere var tale om skulptur end arkitektur (1926: 337–40).

Årgangen slutter med Aage Rafns gennemgang af Kaare Klints nyeste møbler, det nøgternt enkle, frembragt udelukkende ved formen og materialet, uden ornamentik og dekoration. Klassicismen var endeligt lagt i graven (1926: 481–92).

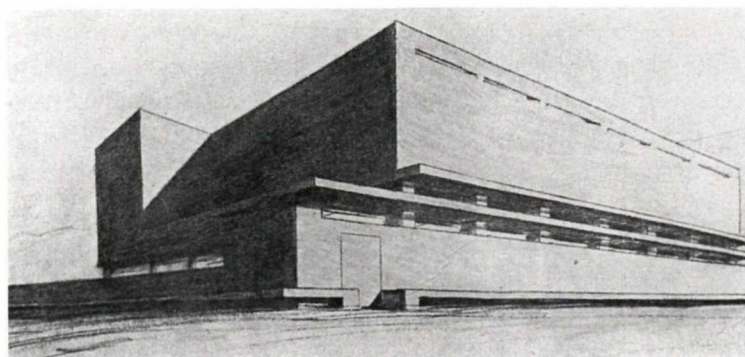
Le Corbusier: Byplanvision for Paris, »Une ville contemporaine«, og villa i Schweiz (1). Erich Mendelsohn: Skitse (2). Arkitekten 1926. Et funktionelt betonet møbel af Kaare Klint: »Forslag til økonomisk Opbevaring af Brugsgenstandene samt Standardisering af Genstandenes Hovedmaal« (3). Arkitekten 1926.

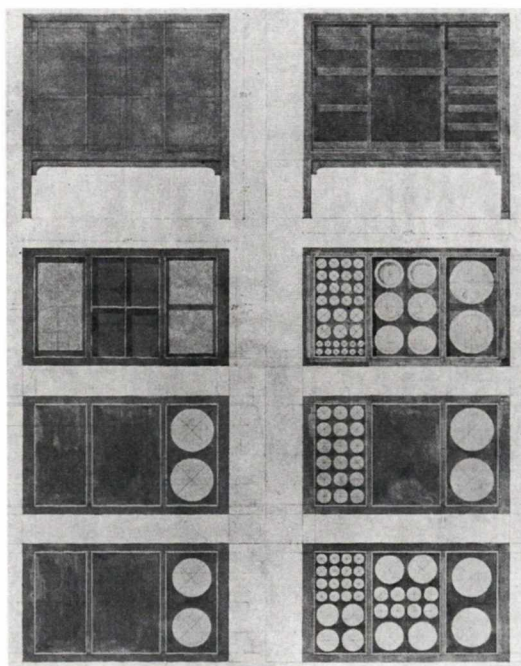
1

2

3

VI

NY SAGLIGHED OG FUNKTIONALISME. 1927–1932

AF JØRGEN HEGNER CHRISTIANSEN

Under Kay Fisker var *Architekten* blevet et klassicistisk monument, ikke kun i indhold, men i særdeleshed af udseende. Som klassicismen ebbede ud, efterhånden som reaktionen mod dens tvangsformalisme blev for stærk, arbejdede bladet sig også hen imod formålstjenlighed og sund fornuft – og det kunne naturligvis kun ske ved at slække lidt på formerne. Der eksperimenteredes en del, og den ofte dårlige økonomi fik læserne til at fundere over, om organet mon led af en »Stofskiftesygdom«, når sidetallet var mærkeligt begrænset. Det står dog fast, at Fisker fik skabt et tidsskrift, der i enestående grad forstod at markedsføre dansk arkitektur i udlandet og skabt den et ry, der har holdt sig lige til vore dage. Ved bladets 40 års jubilæum udtalte han selv, at »naar dansk Arkitektur beundres saa meget, som den gør, skyldes det maaske i højere grad *Architekten* end *Arkitekturen*«. (1938, særhæfte, 4)

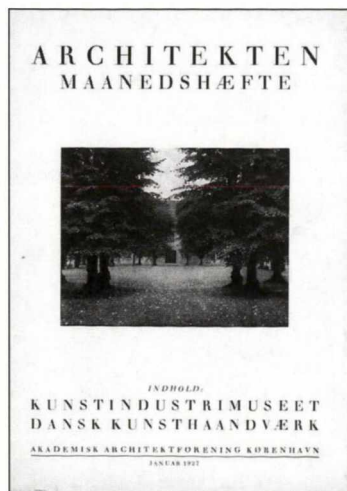
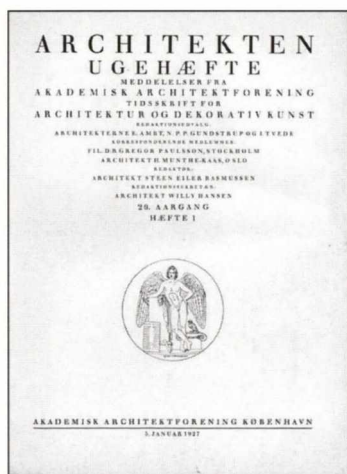
Men Fisker havde store boligbyggerier i gang, underviste på Akademiet og var måske også lidt træt af surmulerierne over, at han satte formen højere end udgivelsesterminer i bestandigt med- og modspil med trykkeri og xylograf Hendriksen, som han i øvrigt satte meget højt. I hvert fald skiftede *Architekten* uden ydre dramatik redaktør ved årsskiftet 1927, og også denne gang var det en mand, der havde tjent sine sporer som føl med stadigt stigende opgaver under den tidligere redaktion. Steen Eiler Rasmussen satte sig til rette i redaktørstolen med den største selvfølgelighed som den nye tids mand, engageret og velformuleret og med en betydelig kampånd på standens vegne. Med ét slag gennemførte han en fuldstændig omlægning af bladet, således at det nu udkom med et eksklusivt og ambitiøst månedshæfte af tematisk karakter og et lettere ugehæfte i tospaltet opsætning, der hver gang indledtes af en leder med aktuelt indhold. Væk var sørgeranden, og den kraftigere typografi kunne nu læses uden problemer. Månedshæftet havde til tider karakter af mindre bøger, hvis emne var angivet med store typer på omslaget, suppleret af et velvalgt billede. Hemmeligheden bag denne overraskende udvidelse af et ellers økonomisk betrængt blad var sponsering – månedshæftet udkom herefter med støtte fra forskellig side, hvoraf Undervisningsministeriet og Ny Carlsberg Fondet var særlig trofaste i mange år. Det første ugehæftes leder var en programerklæring for et nyt fagtidsskrift, der med dyb reverens for Fiskers indsats formulerede det faglige indhold: »'Architekten' vil stræbe efter at blive et Mellemled mellem alle, der har med Byggeri at gøre, at spænde over det samme vide Register som *Architekternes Arbejde* [...]. De

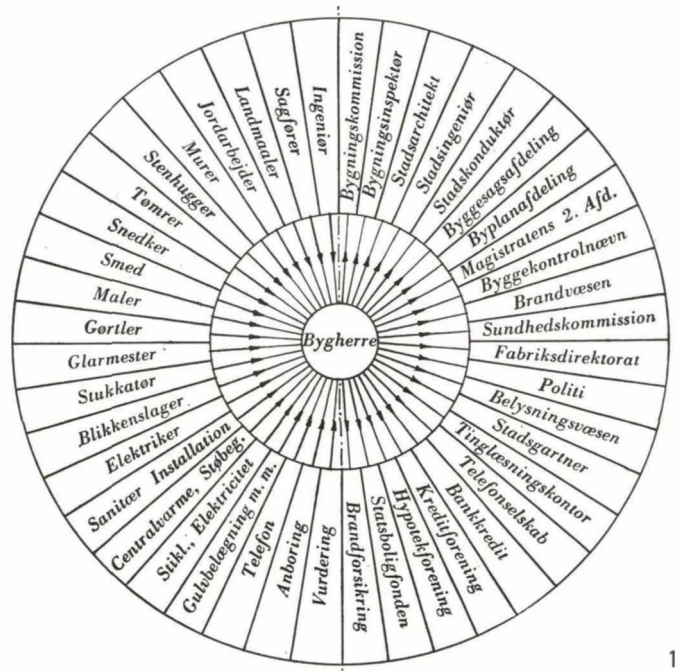
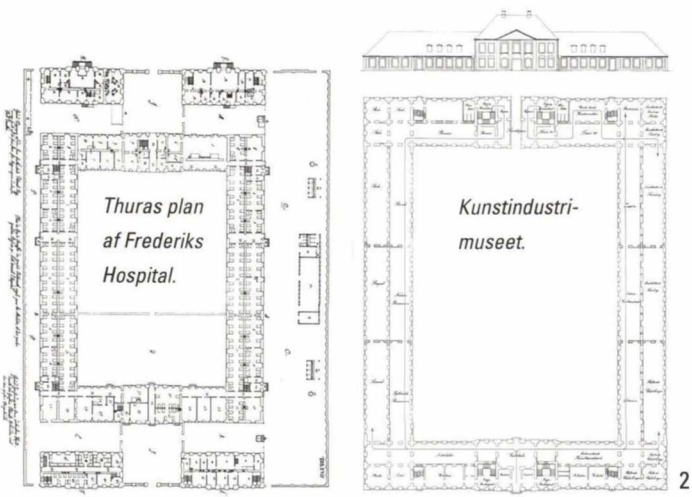
[ugehæfterne] skal bringe Oplysninger om Teknikkens Fremskridt, om de økonomiske Forhold, bistaa *Architektstanden* i dens Arbejde og samtidig være dens Talerør overfor Offentligheden« (1927, 1). Som illustration bragtes et cirkeldiagram over alle de faktorer, der indgik i opførelsen af en bygning, en svimlende kreds af skabende og regulerende kræfter, med bygherren i midten. Helt alene var Steen Eiler dog ikke, den formodede grå eminence bag Fiskers fremgangsrige redaktørtid, arkitekt Willy Hansen, figurerede nu som redaktionssekretær, for året efter at avancere til den status, han allerede i praksis havde bestridt i en årrække: Medredaktør.

Det første månedshæfte var på 32 sider og omhandlede hovedsagelig Frederiks Hospital og dets ombygning til kunstindustrimuseum, med Ivar Bentsens og Kaare Klints redogørelse for det omfattende projekt. En fornem introduktion til de ambitioner, redaktionen havde med bladet. Næste nummer var dog Steen Eilers egentlige svendestykke: En sværvægter på over 70 sider, udelukkende optaget af en betænkning vedrørende Københavns trafiklinier som forarbejde til Københavns regionplan. Det meste af pladsen var helliget en særdeles omfattende enquete blandt en lang række fagfolk fra ind- og ikke mindst udland, og selv om det nystartede Byplanlaboratorium hjalp til, må opgaven have krævet det yderste af den lille redaktion. I en ledsagende kommentar i ugehæftet skinnede formålet igennem: Det er arkitektarbejde at arbejde med byplanspørgsmål, og én mand havde beredt vejen mere end nogen anden, nemlig Poul Henningsen. Næppe nogen havde haft større held med at gøre byplanstoffet populært og anskueligt, og selv om Steen Eiler tog kraftig afstand fra hans »amoraliske Sensations-Journalistik«, var det en indsats, der måtte påskønnes (1927: M 1-104, U 37).

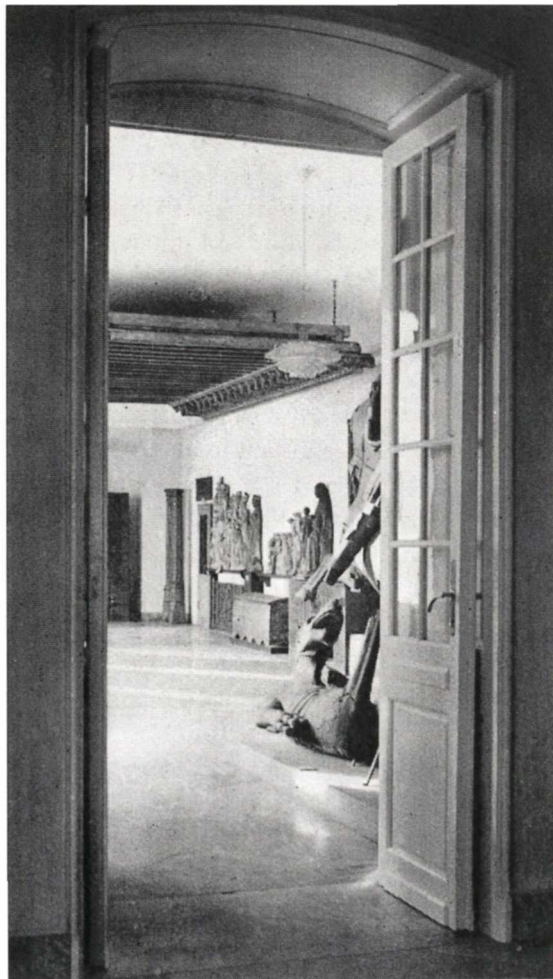
Men ellers var forholdet mellem Steen Eiler og PH ikke præget af større forbrødring. Adskillige gange angreb han i lederne *Kritisk Revy* for fordrejninger og inkonsekvente holdninger, især når det gik ud over *arkitektstanden* og navngivne

*Modstående side: Som illustration til programerklæringen i det nyskabte Ugehæfte bragtes et cirkeldiagram (1) over alle de faktorer, der indgik i opførelsen af en bygning, en svimlende kreds af skabende og regulerende kræfter, med bygherren i midten. Det første månedshæfte omhandlede hovedsagelig Frederiks Hospital og Ivar Bentsens og Kaare Klints ombygning af det til kunstindustrimuseum (2). Her vises Renaissancesalen og Middeldalersalen (3). *Architekten* Månedshæfte og Ugehæfte 1927.*

1

3

Søndermarkens Krematorium, Roskildevej 59-61, Frederiksberg.
Edvard Thomsen og Frits Schlegel, 1927-30.

arkitekter. Med stor fryd bragte han Charles I. Schous kritisk belærende anmeldelse af Kritisk Revys første årgang, som PH havde bestilt, men nægtet optagelse, muligvis på grund af dens urimelige længde. Morsomheder som »Henningsen helliger Midlet« prellede af på SER, der ikke kunne se, at selvironi retfærdiggjorde latterliggørelsen af arkitekternes ærlige bestræbelser på at gennemføre andre former for boligbyggeri end de gængse 5-etages boligkarreer med 2-værelses lejligheder (1927: U 5f, 29-31, 33f).

Spørgsmålet om standardisering i husbygningen kom op i en leder i april 1927 som konsekvens af, at den danske standardiseringskommission var ved at undersøge, om man med fordel kunne indføre en sådan inden for snedkerarbejde og beslag. Mange frygtede arbejdsløshed og hård konkurrence, bl.a. fra Sverige, hvor man var langt længere fremme. En ivrig forkæmper for det gode håndværksarbejde som Jens Møller Jensen mente, at industrialisering og standardisering kun var til skade for kunsten og for den folkelige forståelse for kunstens inderste væsen. Men her var SER bestemt ikke enig: »netop gennem Standardiseringen skabes Betingelser for et grundigt Arbejde med Tingene, indtil den rigtigste og smukkeste Form er fundet. Den Del af Omkostningerne hertil, der paa lignes det enkelte Eksemplar, bliver minimal. Hr. Møller Jensen skænker vi gerne den personlige Krølle på Grødske« (1927: U 53f, 70-72, 82f, 89).

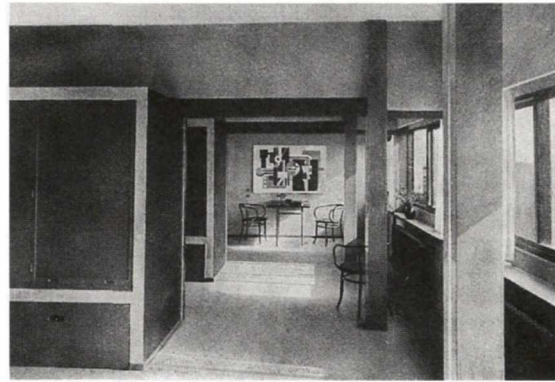
På ét punkt, nemlig standardisering af tegnepapir, var der dog betydelig interesse fra arkitektside, og i en artikel af Vilh. Wittrup gennemgås de forskellige standard-formater, med en vis præference for det i flere europæiske lande allerede indførte A4-format, baseret på $\sqrt{2}$ (1927: U 117f).

I november fremkom Standardiseringsudvalget, hvori A.A. ved arkitekterne O. Gundlach-Pedersen og Gudmund Holme havde sæde, med et forslag til standarddørmål samt højre- og venstrebetegnelse for vinduer og døre, med angivelse af fordelene for producenten og forbrugeren. En begyndelse var gjort (1927: U 195f).

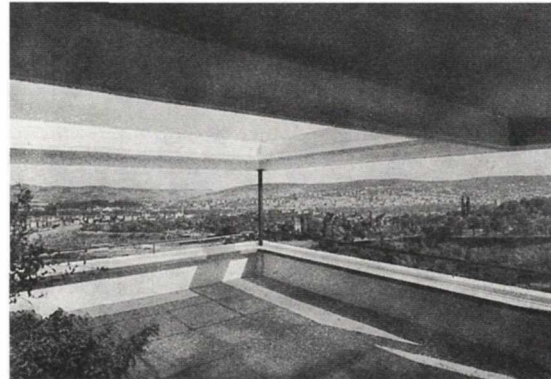
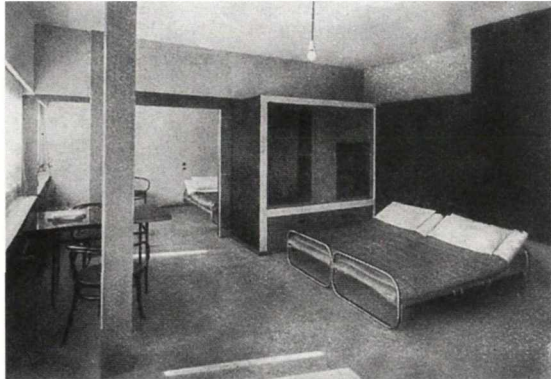
Den store internationale begivenhed i 1927 var Deutsche Werkbund-udstillingen Die Wohnung i Stuttgart, og Willy Hansen var dernede flere gange for at tage nyskabelserne i øjesyn. Hovedseværdigheden var boligbebyggelsen Weissenhof med en snes fladtagede huse eller husgrupper, udført af kendte, moderne arkitekter som Le Corbusier, J.J.P. Oud, Mart Stam, Mies van der Rohe, Walter Gropius, Hans Poelzig, Hans Scharoun, Peter Behrens og brødrene Max og Bruno Taut

m.fl. Udstillingen var én stor og meget professionelt tilrettelagt markedsføring af begrebet »Neue Sachlichkeit«, men Willy Hansen havde lidt svært ved at finde den i Corbusiers huse, især den kraftige betonbjælke på tagterrassen, båret af piller på brystværnet, indtil han opdagede den pragtfulde indramning og beskæring, den hvide beton gav det fjerne landskab og den blå himmel. Også spørgsmålet om, hvordan livet ville forme sig i disse huse, forekom uafklaret. Midt i glæden over det smukke lys fra det mægtige, dobbelte vindue med planter imellem gennem to etager meldte tanken om vinduespudsning sig, og den åbne plan isolerede ikke mod em, lugt og støj. Men taghaverne begejstrede alle, og han glædede sig over spillet mellem glas og murflade, mellem de spinkle jernstolper og betonens vægtige masse. »Ny Kunst, ny Formalisme, ja, men ny Architektur?« Så var der mere fornuft og sund sans i Ouds huse, gennemklarede i alle detaljer, f.eks. nyskabelsen med en serveringslem mellem køkkenet og spisestue. Lige så nøgternt og sagligt i plan og hovedform var Gropius' énfamiliehus, udført efter 'tørbygge-princippet' med U-jern som bærende skelet, mellem dem slaggesten, udvendig beklædt med asbestskifer, indvendig med upudsede og ufarvede Celotex-plader. Men stående i Gropius' knapt udstyrede stuer med de blanke stålørsmøbler meldte den ubehagelige tanke om tandlægeklinikken sig. Armstolene indgød dog en vis respekt, som et forsøg på at lave et møbel, der kun var funktion. Tynde stålrør og hestehårsstof, »det hele tilpasser sig paa den morsomste Maade den Siddende – man sidder storartet i de Stole«. Desuden var de billige, og demonteret kunne der være 50 i en kasse på én kubikmeter. Mies van der Rohe havde opført fire rækkehuse med seks lejligheder i hver, og i nogle af disse havde han eksperimenteret med inddelingen ved konsekvent at udføre skillerummene som store rammer beklædt med Panser-Holz (laminerede træ- og metalplader). Ved hjælp af særligt konstruerede skudrigler foroven og forneden kunne beboerne så selv flytte rundt på skillevæggene efter behag. Frankfurts berømte Stadtbaurat Ernst May havde allerede i nogen tid eksperimenteret med rationalisering og betonbyggeri, med inspiration fra USA, og udstillede et 2-etages rækkehus, udført af meget store betonelementer og monteret af en anelig kran, der stod ved siden af. Det hele var færdiggjort

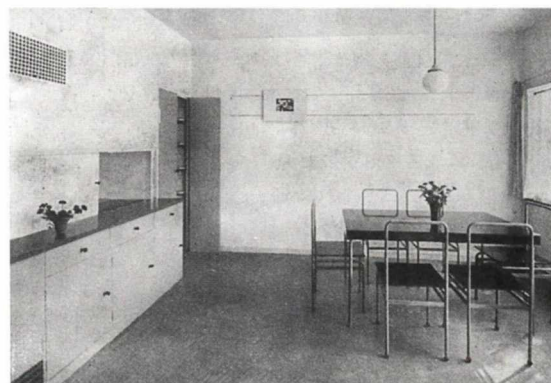
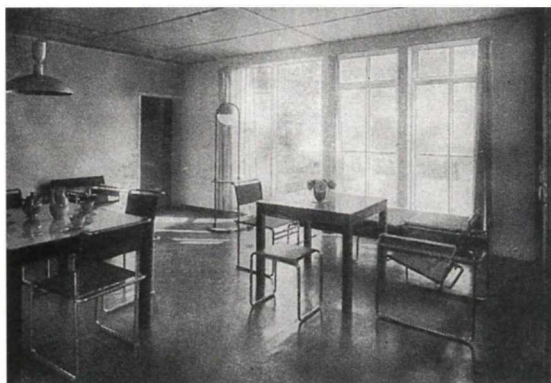
Modstående side: Boligudstillingen i Stuttgart i 1927 med deltagelse af franske, hollandske, belgiske, østrigske og tyske arkitekter. Arkitekten Ugehæfte 1927.

Le Corbusiers énfamiliehus og dobbelthus på boligudstillingen i Stuttgart. Sove- og opholdsrum i dobbelthuset.

Sove- og opholdsrum i Le Corbusiers dobbelthus. Énfamiliehusets tagterrasse.

Opholds- og spisetue af hhv. Walter Gropius og I.J.P.Oud.

*Berlingske Tidende, Pilestræde 32-34, København.
Bent Helweg-Møller, 1928-30.*

i løbet af syv dage, og efter sigende skulle der være bebyggelser på vej efter dette system i flere berlinske forstæder. Den store tekniske frihed i Weissenhof Siedlung måtte vække til eftertanke, og Willy Hansen begræd de hjemlige forhold, hvor bygningsmyndighederne ikke, eller kun meget nødtvungen, ville acceptere nye konstruktionsprincipper og nye materialer. I en tid med arbejdsløshed og bolignød var det kritisabelt at spærre adgangen til et billigere, tidssvarende byggeri (1927: U 125-27, 174-76, 178-80, 181-83).

Weissenhofs forskellige køkkener og deres rationelle indretning var WH ikke så imponeret over. Til gengæld kunne man på udstillingen Vor Tids Bolig i Industriforeningen i København i september se en interessant nyskabelse: Direktøren for bolighuset BO (der senere afløstes af Illums Bolighus) Kaj Dessau havde tegnet møbler til et standardkøkken med løse elementer, baseret på ensartede højde- og dybde-mål etc., »paa basis af almindelige, anerkendte Undersøgelser«. De otte enheder indbefattede issskab, komfur og dobbelt køkkenvask og kunne kombineres helt frit. Det hele var uhyre rationelt og gennemtænkt, men prisniveauet nok en hindring for større udbredelse (1927: U 155f).

Med ugehæftets første nummer i 1928 ændredes den hidtidige praksis med fast leder. I stedet indførtes en dagbog over årets hændelser, hvor redaktionen holdt læseren ajour med, hvad aviser og blade bragte af aktuelt stof, tillige med notater om udstillinger, konkurrencer, møder o.l. Den første meddelelse var af intern karakter: 3. januar åbnedes Akademisk Arkitektforenings permanente udstilling af byggematerialer og boliginstallationer, indrettet i en udvidelse af den lejlighed i Vingårdsstræde (oven på det senere Vingården), hvor foreningen havde holdt til i nogle år. Ca. 50 firmaer udstillede alt fra nye gulvbelægninger til kunststen og nye isoleringsmaterialer, og udstillingen havde stort besøg ikke blot af medlemmerne, men også af studerende (1928: U 4, 27f).

I december 1927 havde trafikministeren fremsat et forslag i Folketinget om opførelse af en bygning på hjørnet af Tordenskjoldsgade og Heibergsgade til brug for Radiofonien, indeholdende et teater, der på gunstige vilkår skulle lejes ud til Det Kgl. Teater. Projektet var tegnet af Holger Jacobsen, der efter lange tovtrækkerier var blevet foretrukket frem for den oprindelig udpegede Erik Bunch. Det fik straks Bunch til at fremkomme med et nyt forslag til den påtænkte dobbeltscene, anbragt ud til Holmens Kanal, og så var spillet atter gående. For at klare begreberne lod redaktionen udarbejde en serie

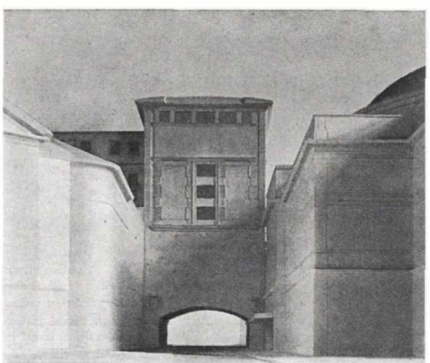
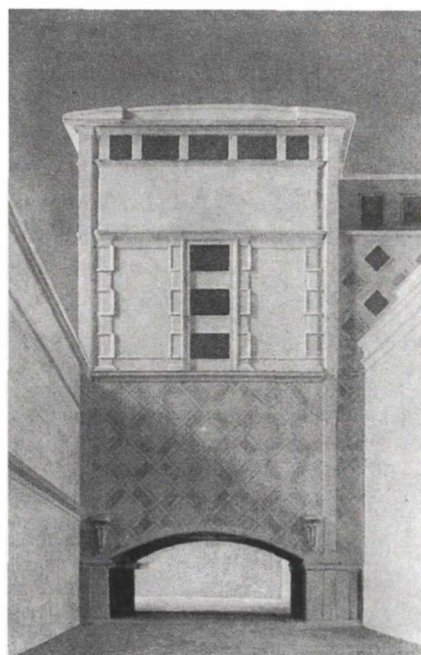
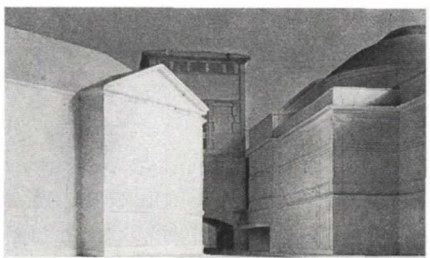
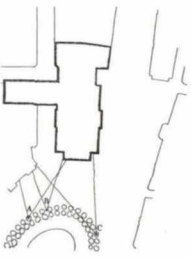
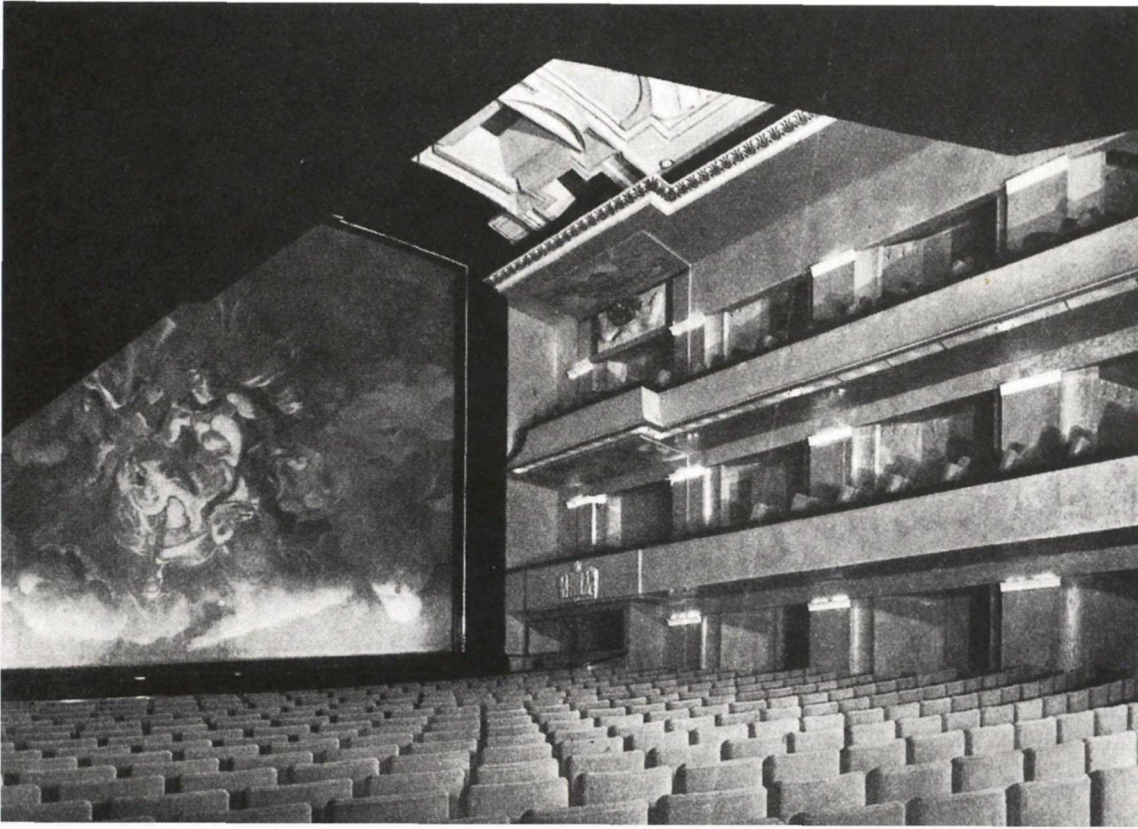
perspektivskitser, der viste sagens udvikling fra Bunchs første projekt, hvilket ikke fik diskussionerne til at forstumme, tværtimod. I både ugehæftet og i dagspressen skulle alle give deres besyv med, ikke mindst fra politisk hold, og debatten står i styrke og omfang ikke tilbage for den, vi har oplevet i vore dage om samme bygning. Bladet bragte også billeder af en model, vist fra alle tænkelige vinkler og suppleret med en lang udredning fra Ministeriet for offentlige Arbejder. Selv efter lovforslagets endelige vedtagelse i marts 1928 fortsatte dagbladene med at bringe artikler, »der er ganske monomane, usaglige og sommetider taabelige Forsøg paa at provokere Offentligheden til en fjendtlig Holdning overfor Projektet og øjensynlig helst ogsaa overfor Architekten personlig«. Ingen tvivl om hvor redaktionens sympati lå. (1928: U 13, 21, 37-40, 49f, 57f, 69, 73, 78, 105f, 137, 157, 181, 209-11, 226, 241; 1929: U 20, 23, 60, 88, 92, 96, 100, 104, 108, 116).

Ved publiceringen i månedshæfte nr. 9 i 1931 fik Stærekassen, som bygningen allerede inden opførelsen hed i folkesmunde, da også tildelt hele 21 sider, med Holger Jacobsens egne kommentarer (1931: M 173-204)

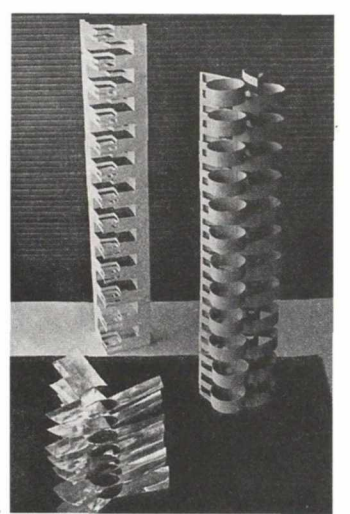
En udløber af dagbogsideen var den faste rubrik »Bygningsarbejder under Udførelse«, som på opfordring fra mange kom til i juli 1928. Nyskabelsen havde dog den svaghed, at oplysningerne skulle komme fra arkitekterne selv, så desværre døde initiativet ud efter et halvt års tid.

Som engageret pædagog følte Steen Eiler Rasmussen, at det var et problem, hvordan man fik de studerende til at give af deres eget, i stedet for blot at gentage, hvad andre allerede havde gjort. Derfor var han stærkt optaget af, hvordan man i Bauhaus Dessau vakte eleverne til selvfrebringelse, til at skabe noget frem for blot at gengive. En interessant artikel i ugehæftet beskæftiger sig med skolens pædagogiske metoder. Især arbejdet med papir, pap, blik, ståltråd gav opsigtsvækkende resultater. Et almindeligt stykke papir kan bearbejdes til de mest utrolige rumlige former, hvor fantasien har fået frit spil blot med den begrænsning, at intet måtte klippes væk, intet stof blive tilovers. I stedet for at lade eleven løse en be-

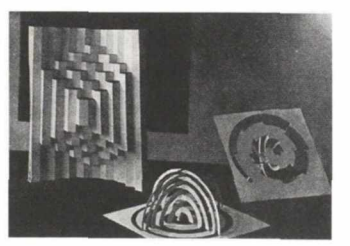
Modstående side: Model af Statsradiofoniens nybygning ved Det Kongelige Teater og foto af tilskuerrummet i den nye scene (1). Elevarbejder fra Bauhauskolen (2). Steen Eiler Rasmussen var interesseret i skolens undervisningsform, fordi den tilsyneladende »vækker Eleverne til Frembringelse«. Architekten Ugehæfte 1928 og Maanedshæfte 1931.

1.

2.

*Solgården, Skt. Kelds Gade 16–20 m.fl., København.
Henning Hansen, 1929–31.*

stemt opgave, lader man ham selv stille den og ser deraf allerbedst, hvor hans evner ligger. Denne »Grundlehre«, som alle nye studerende skulle igennem, fandt han var det allerbedste middel til at frigøre skaberevnen, i skarp kontrast til den hjemlige situation, hvor kunstneriske øvelser ikke var nået længere end til at gengive svundne tiders arkitektur, tegnet på Whatman-papir med en alt for tynd streg (1928: 213–15).

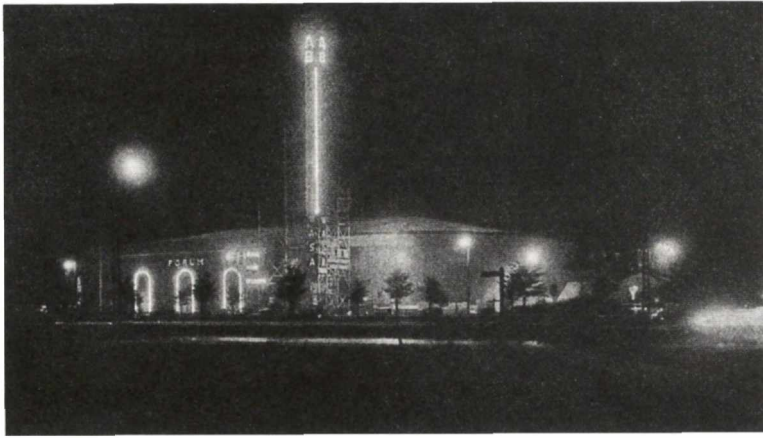
Helt tilbage til århundredskiftet havde bladet haft en trofast bidragsyder i arkitekten og byplanlæggeren Alfred J. Råvad, bosat i Chicago i perioden 1890–1914, hvorfra han sendte artikler hjem, fortrinsvis om byplanemner. Råvad var på én gang kontroversiel og uhyre fremsynet, og med sin understregning af funktionens og infrastrukturens betydning i byplanlægningen blev han tidligt en pionerskikkelse. Efter hjemkomsten blev Råvad optaget i A.A., og i 1929 tog foreningen det usædvanlige skridt at udsende hans livs arbejdsresultater i form af Borgmesterbogen, som et bilag til månedshæftet. Titlen var typisk for Råvad som udtryk for, hvem der i hvert fald burde læse den, men egentlig var det ikke så meget en teknisk håndbog i byplanlægning som et forsøg på at opstille en slags bybygningsetik på et praktisk grundlag. I bogen introducerede han således ideen om en fingerplan for hovedstadens udbygning, som først blev realiseret 20 år efter (1929: M 15f). Den 7. februar 1929 indtraf en signifikant ændring i både foreningens og bladets profil – ch blev til k i såvel Akademisk Arkitektforening som Arkitekten som udtryk for at det var på høje tid at få gjort op med fortiden. PH salutede i Kritisk Revy, under overskriften »Revolution i Byggeverdenen«: »ARCHITEKTEN er idag ned- og udkommet med et nyt Hovede, hvori der står ARKITEKTEN. Ogsaa Akademisk Arkitektforening staver den derefter paa dansk. Denne epokegørende Omvæltning har, som rimeligt er, afstedkommet en grundig Forsinkelse af Bladet. Saa nu har vi snart kun det principielle for os selv.« Herunder et billede af fem nydelige herrer, der ivrigt studerer en bygningsudgravning, samt teksten: »Fortiden har det Fortrin frem for Fremtiden, at den foreligger.«

I anledning af A.A.s 50-års jubilæum åbnedes der den 13. september en kæmpeudstilling i Forum, som havde været under forberedelse i henved et års tid. A.A.s Bygge- og Boligudstilling blev den største udstilling af sin art, der endnu havde været afholdt, og også udendørsarealerne omkring Forum måtte tages i brug for at rumme de mange udstillere. Udstillingen faldt i tre store hovedgrupper: Arkitektforeningens jubilæumsudstilling af dansk byggekunst gennem 50 år, afdelin-

gen for byggematerialer og konstruktioner, og endelig afdelingen for moderne byggeri og boligindretning. Sidstnævnte havde sat alle sejl til for at virke fremsynet og visionær, kulminerende med Arne Jacobsen og Flemming Lassens fremtidsbolig, der var resultatet af en konkurrence. Betingelserne havde været at skabe »det ideelle Hus, idet man indretter Boligen saaledes, som man nu kunde ønske det, naar de praktiske og tekniske Hindringer og Hæmninger, som Nutidens mangelfulde Teknik og Lovgivning fremkalder, var fjærnet«. Husets cirkulære plan blev anset for at være den mest rationelle, med de sekundære rum fordelt omkring et stort centrallrum i den rækkefølge, Solens gang betingede, og derudover var det proppet med alle tænkelige og utænkelige tekniske indretninger, der appellerede mere til fantasien end til den sunde fornuft. Hvorfor man absolut skulle kunne sejle helt ind under huset eller lande på taget med helikopteren, fremgik ikke tydeligt, men fremtidsvisionen indebar klart, at man skulle bevæge sig så lidt som muligt ved egen hjælp, og at den vildeste luksus bestod i, at elektriske apparater og indbyggede anordninger overtog så mange arbejdsopgaver som muligt. Udstillingen indeholdt dog også mere jordnære indslag som et lille rækkehus af Steen Eiler Rasmussen, et énfamiliehus i en etage af Vilhelm Lauritzen, og i to etager af Kaj Gottlob, samt Gundlach-Pedersens weekendhus af Insulite-plader. Mange af udstillingsstandene var udført af foreningens kendte navne og tilmed meget fantasifulde – prisen tog dog Arne Jacobsen med sin C.L.O.C. Bar og standen for Tagpapfabrikken Phønix. I månedshæftet anmeldtes udstillingen af en tysk arkitekt, der ikke faldt for bravournumre – det mest moderne hus af alle var Steen Eilers rækkehus, hvis man med moderne forstod mest hensigtsmæssigt og billigst, hvor der med mindste bekostning var ydet mest (1929: U 173-80, 187f; M 236-48).

Månedshæfte nr. 11, 1929 er helt helliget arbejder af E.G. Asplund, og SERs ærinde tydeligvis at gøre status over denne beundrede kunstner, forud for den kommende store udstilling i Stockholm, der var bebudet en meget modernistisk udformning. Det er en inciterende tekst, der spiller på Steen Eilers

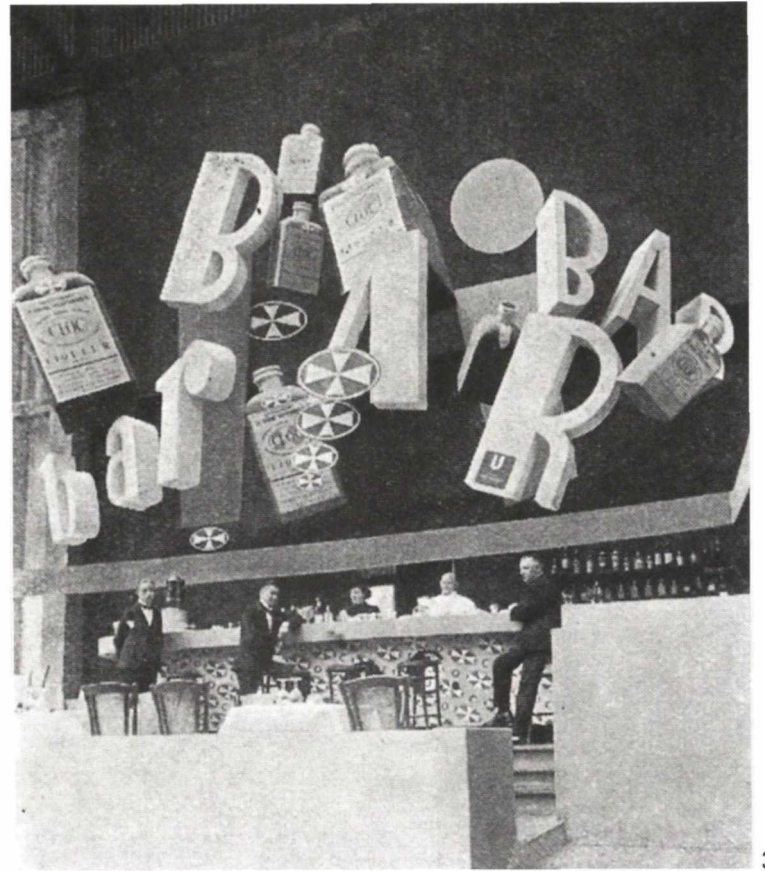
Modstående side: Akademisk Arkitektforenings Bygge- og Boligudstilling i Forum. Aftenbillede (1), Edvard Thomsens stand for C. Riis Bonne Linoleum (2), Arne Jacobsens C.L.O.C Bar (3), Arne Jacobsens og Flemming Lassens »En fremtidens bolig« (4) og Steen Eiler Rasmussens rækkehus (5), der blev bygget som model uden for Forum. Arkitekten Maanedshæfte 1929.

1

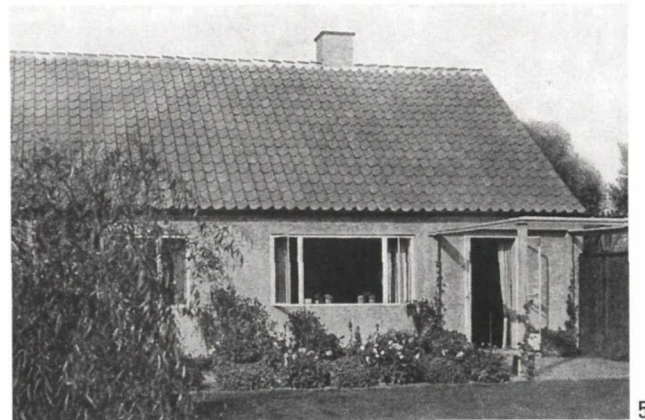
2

3

4

5

Vodroffsvej 2, Frederiksberg. Kay Fisker og C.F. Møller, 1929.

STEEN EILER RASMUSSEN 1898–1990
Ansv. redaktør 1.1.1927–1.1.1933

Som ung, men ikke ganske oprøvet arkitekt overtog Steen Eiler redaktørhvervet i 1927, på det tidspunkt allerede medlem af Akademirådet og lektor i byplanlægning på Kunstakademiet. Han havde endvidere erhvervet sig 1.-præmier i væsentlige byplankonkurrencer for Prinsensgadekvarteret i København, for Ringsted og for Hirtshals (alle 1919). Han var Akademiets repræsentant i Dansk Byplanlaboratorium fra 1924, næstformand 1929 og formand 1942–48. I 1932–38 var han ansat i Københavns Kommunes byplanafdeling, professor i bygningskunst 1938–1968, dekan for bygningskolen 1946–49, medlem af Københavns bygningskommission 1940–60, af trafikkommissionen 1944, af kommissionen for arkitektuddannelsen 1944, formand for 4-mandsudvalget for Borgergade-Adelgadekvarteret 1942, for egnsplanudvalget 1945, medlem af byplannævnet for hovedstadsområdet 1949, byplankonsulent for Randers og Hørsholm Kommune (Fortsættes)

ambivalente forhold til Asplund. Egentlig er der noget teateragtigt, noget elegant og lidt affekteret ved hans værker, når man ser dem på billeder, men set i virkeligheden må han overgive sig. Asplunds særlige charme beror på den altid virtuose behandling af stoffer, farver, belysning, på rumvirkninger. Hans mærkelige dekorative talent stod dog ikke i vejen for evnen til at tage hver ny opgave op fra bunden af, og dermed opnå bestandigt nye løsninger, der alligevel har noget typisk over sig (1929: M 205–28).

Forventningerne til Stockholmudstillingen, der åbnede den 16. maj 1930 var betydelige, og Edvard Thomsens rapport fra begivenheden var begejstret. Formålet var i første række at vise Sveriges indsats for løsningen af problemet med at skabe menneskeværdige og tiltalende boliger for menigmand, særlig for byernes befolkning, i forening med hvad der var opnået inden for kunsthåndværkets og kunstindustriens område, og det var lykkedes i enestående grad. »At Udstillingen [af stockholmerviddet kaldet Funkisen] vil faa eminent Betydning er saaledes uden for al Tvivl – den første Forskrækkelse hos en Del af Publikum faar sikkert snart lagt sig, og naar Udstillingen til Efteraaret rives ned, vil den bevare sin Plads i det svenske Folks Hjærte« (1930: U 101f).

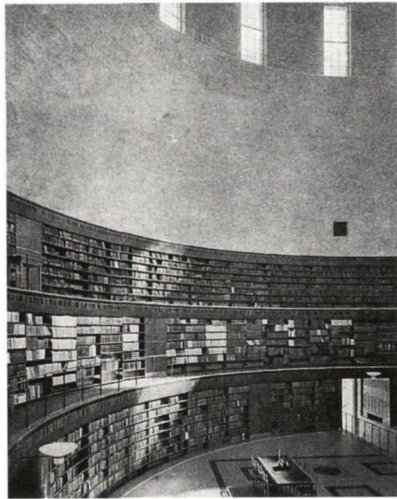
I månedshæftet konstaterede Aage Rafn, at en udstilling egentlig ikke var den ideelle form til at manifestere den funktionelle arkitekturs idé – her var det gjort så kunstnerisk delikat og fintfølede, at det funktionelle gled i baggrunden. I virkeligheden var udstillingen, med et lidt selvmodsigende udtryk, »en Drøm i Funktionalisme«. Rafn måtte reflektere over, at det ikke var mere end fem år siden Stadsbiblioteket iklædt de fineste klassiske detaljer var blevet til i Asplunds hjerne, men alligevel: »Brydningen, der i den Tid har fundet Sted paa æstetisk Omraade bort fra unødvendige Detailler hen mod en ren Anvendelse af Materialer og de af Brugen givne Forhold, kan ikke undgaa at paavirke en følsom Kunstners Opfattelse.« En interessant selverkendelse hos en tidligere renlivet klassicist. Asplund havde tilført funktionalismen nye elementer og løst opgaverne smukkere og klarere end tidlige set, med det rene og klareste udtryk i hovedrestauranten og indgangens jernskeletbygninger. I modsætning til tyske og franske eksempler virkede udstillingen så påfaldende svensk, formodentlig ved de relativt beskedne mål og ved ikke at trænge sig på, ved at formidle noget festligt, let og elegant. I sin analyse af kunstindustrien og kunsthåndværket var Ole Wanscher ikke imponeret, og hele det ydre apparat om produkterne

påkaldte sig broderparten af opmærksomheden. »Udstillingens moralske Hovedindsats, det pædagogiske Tyngdepunkt, maa efter hele Anslaget søges i Boligudstyret baade i Typelejlighederne og de som kostbarere betegnede Rum.« »I Princippet svæver den moderne Aand over Gulvene, selvom der faktisk ikke paa hele Terrænet findes et ukunstlet moderne møbleret Beboelsesrum.« Willy Hansen var fascineret af den måde, hvorpå de enkelte reklamer for første gang bevidst udnyttede detalier af en større helhed. »Jeg ved knap, hvad jeg beundrer mest, Stockholmudstillingens frejdige ukrukkede Modernisme eller denne overlegne Maade, hvorpaa Asplund har forstaaet at gøre den saglige Udstilling festlig og artistisk lokkende uden at svække det saglige [...] med smaa belyste Kiosker mellem Træerne, Restauranter og brogede Lysreklamer – lutter Ting, der har deres eget Formaal – skaber han i det smukke Terræn det romantiske Aften-Sceneri, der er en Udstillings bedste Middel til at faa Tag i det store Publikum.«

Funktionalismen havde fået sit nordiske gennembrud (1930: M 121-60).

I begyndelsen af juni kunne redaktionen præsentere en ny idé, velsagtens som en udløber af den permanente byggevaerudstilling: Udsendelse af løse byggevakatalogblade som et tillæg til ugehæftet, der skulle indsættes i et samlebind, udsendt som gave til alle abonnenterne. Katalogbladene var inddeelt i grupper, der i samlebindet efterhånden skulle danne en bog med register, hvor man let kunne finde, hvad man havde brug for. Baggrunden var selvfølgelig, at arkitekten daglig blev oversvømmet med kataloger og tryksager i alle mulige udformninger, som enten var besværlige at arkivere eller røg direkte i papirkurven, fordi de alligevel aldrig var til at finde, når man havde brug for dem. De enkelte firmaer skulle selvfølgelig betale for at få katalogbladet lavet og derved bidrage til bladets økonomi, men til gengæld stillede man sig til rådighed med arkitektbistand ved udformningen. Bladenes udformning fulgte ret nøje ugehæftets layout, og tekstens nøgternt beskrivende, analytiske tone var noget helt nyt – her var ikke noget med pralende bravader og pågående slogans. Mange af dem var utrolig instruktive og beskrev nøje egenskaber, behand-

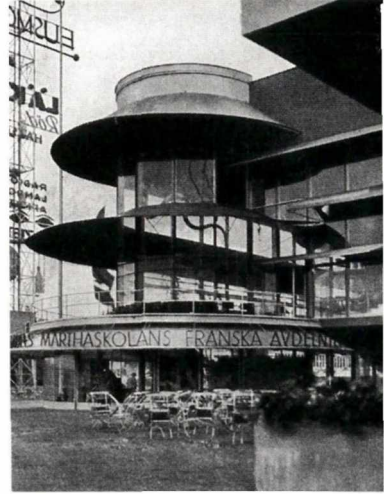
Modstående side: E.G. Asplunds Stadsbibliotek, den store udlånshal og hovedindgangen (1) og Stockholmudstillingen, 1930 (2): Hallen med 'samfærdselsmidler', festpladsen med reklamemaster og hovedrestauranten af Asplund med flere. Arkitekten Maanedshæfte 1929 og 1930.

1

2

Forretningsejendommen Vesterport, Vesterbrogade 8, København.
Ole Falkentorp og Povl Baumann, 1930–32.

ner 1940–43, for Esbjerg 1944–49, konsulent for FDB 1941–49, endvidere gæstelærer og -professor ved adskillige arkitektskoler i udlandet. SER fortsatte den linie, som Kay Fisker havde skabt, og knyttede mange værdifulde udenlandske kontakter til bladet, hvis redaktionsudvalg i hans tid fik medlemmer både i London og Berlin. Byplanlægningen var Steen Eilers speciale, og hans indsats på dette område har bidraget til at placere denne disciplin som det naturlige grundlag for moderne bygningskunst. Hans skarpe, kritiske begavelse virkede stimulerende og vejledende i en tid, da arkitekturen ofte skiftede signaler, og hans mange artikler og bøger har haft stor betydning ikke blot for samfundsbatten, men også for flere generationer af arkitekter, der hos ham lærte betydningen af den grundige analyse af enhver opgaves forudsætninger. Af vægtige værker kan nævnes hans eget hus, Dreyersvej 3 i Rungsted (1937), Ringsted Rådhus (1937), boligbebyggelsen Tingbjerg (1956–58) og kollegiet Blanche, Åbenrå 20 i Kbh. (1961) samt forslag til bevarende sanering af karreen Fiolstræde/Peter Hvidtfeldt Stræde, Kbh. (udført 1972–90 af ark.firmaet Friborg og Lassen). Af væsentlige bøger kan nævnes: Britisk Brugskunst (1933), London (1934, 1951 og 1973), Billedbog fra en Kinarejse (1935), Nordische Baukunst (1940), Byer og Bygninger (1949 og senere udg.), Om at opleve arkitektur (1957 og senere udg.), Rejse i Kina (1958), Dejlige stæder (1964), København, et bysamfunds særpræg og udvikling (1969) og Omkring Christiania (1977). Nekrolog i Arkitekten 11-1990.

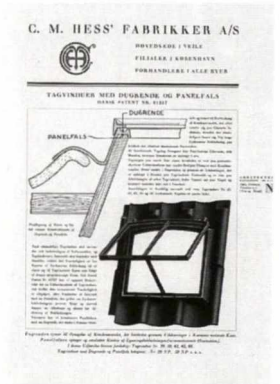
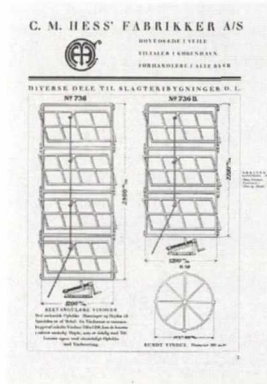
ling, anvendelsesmuligheder, montering osv., så hvis bare de blev anbragt på rette plads i samlebindet, havde man adgang til en mængde værdifulde oplysninger. Men af ukendte årsager ebbede initiativet ud – måske havde man undervurderet den arbejdsmæssige indsats og overvurderet indtægtsmulighederne – i hvert fald ophørte udsendelsen i slutningen af 1931. Man havde også fået konkurrence fra egne rækker, da foreningsmedlemmet, arkitekt Henry Frænkel samme år udsendte første udgave af HFB – Håndbog For Bygningsindustrien, bistået af arkitekt Mogens Voltelen, der tidligere havde været redaktionssekretær for PH på Kritisk Revy.

I modsætning til Arkitektens løse kataloger var HFB en årbog med både byggevarekatalog og en del opslagsstof for den projekterende, og den første HFB fik en noget mavesur anmeldelse af Louis Hygom, der ikke fandt den tilstrækkelig teknisk oplysende. Men ellers var der faktisk tale om den samme bærende idé, og på mirakuløs vis har HFB kunnet overleve lige siden (1930: U 108, 1931, U 21).

I Stockholm-udstillingens kølvand rejste der sig en betydelig interesse for jernbetonens muligheder, og månedshæftet beskæftigede sig flere gange med europæiske jernbetonbygninger, såsom Mendelsohns Schocken-stormagasin i Chemnitz og Auguste Perrets betonkirke i Montmagny (1932: M 133–52). Efter mange års famlende forsøg stod man over for en gennemgribende omlægning af konstruktionsformerne, og en af de hjemlige pionerer på dette område var Frits Schlegel, der fik lov at tilrettelægge et helt månedshæfte i 1932, med gengivelse af to af sine egne eksperimentvillae i armeret beton. Schlegel konkluderer: »det er de nye Materialers Anvendelse indenfor Bygningskunsten, der danner Grundlaget for de nye Skønheder, der skabes. I Danmark betragtes de nye Værdier dog endnu kun som en 'ny Stil'. Myndigheder og Laangivere har Bind for Øjnene og foretrækker indenfor Byggeriet Anvendelse af Konstruktioner, der var nye paa Gorm den Gamles Tid. Faa er derfor de, der vover at anvende tidsvarende Byggemetoder« (1932: M 177–200).

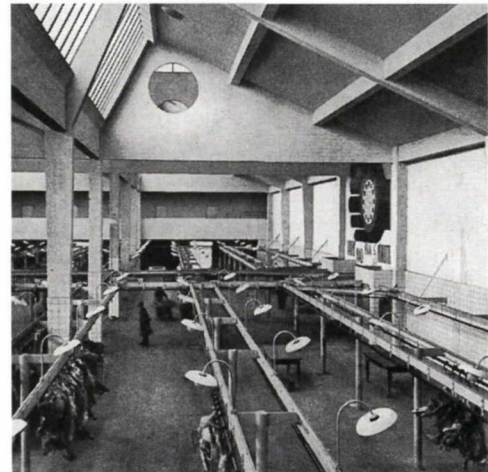
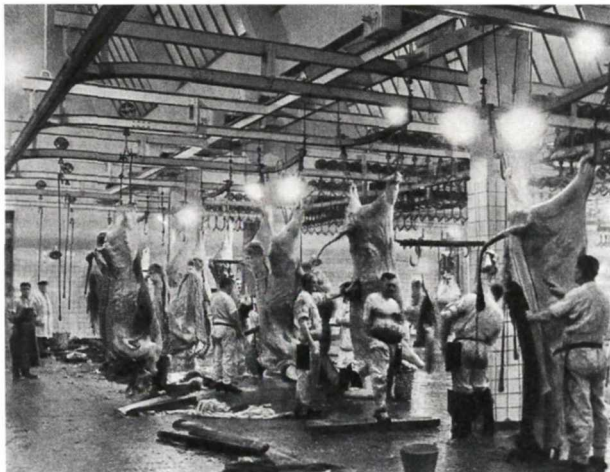
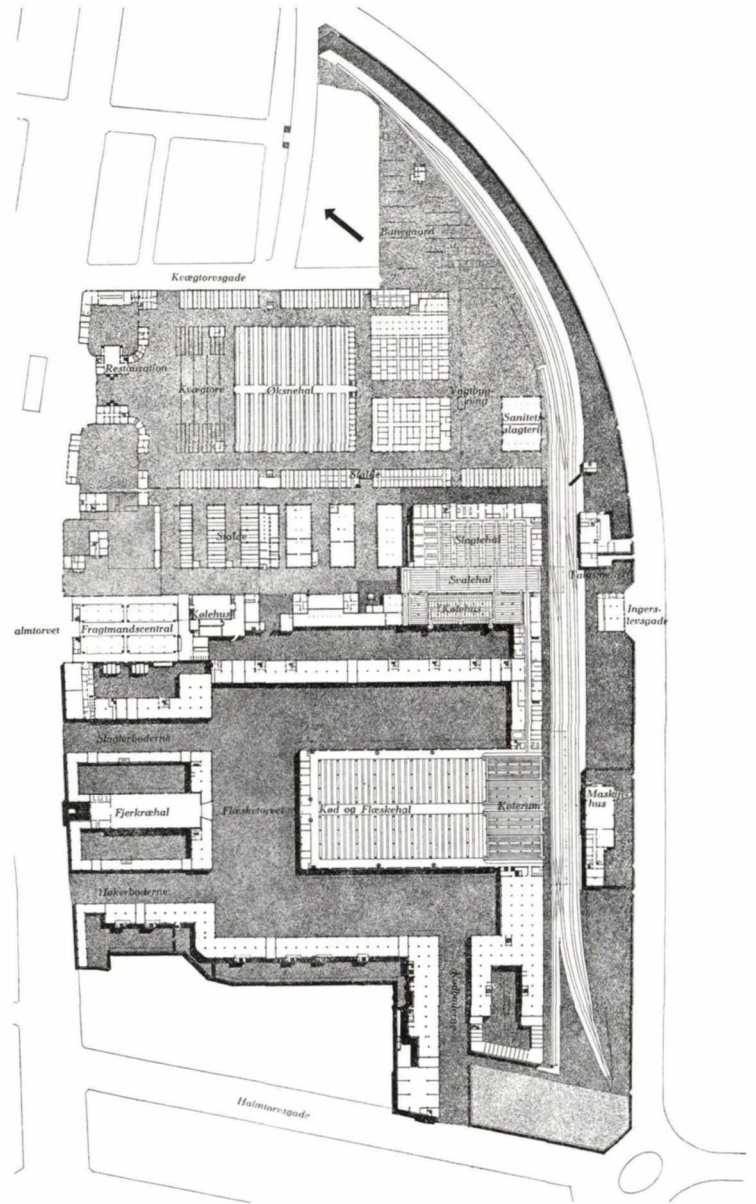
Der var således nok at kæmpe for på arkitektstandens vegne, hele byggesektoren var inde i en radikal omvæltning, men i sensommeren 1932 lod Steen Eiler Rasmussen sig friste af et godt tilbud fra Københavns Kommunes byplanafdeling og forlod redaktørposten (1932: U 160)

Willy Hansen sad tilbage med eneansvaret, men få før ham havde på forhånd været så velkvalificeret. Og den nye tid var lige begyndt.

I begyndelsen af juni 1930 kunne redaktionen præsentere en ny idé: Udsendelse af løse byggevarekatalogblade som et tillæg til ugehæftet, der skulle indsættes i et samlebind, udsendt som gave til alle abonnenterne. Katalogbladene var inddelt i grupper, der i samlebindet efterhånden skulle danne en bog med register, hvor man let kunne finde, hvad man havde brug for. I slutningen af 1931 ophørte initiativet, der var forbundet med en omfattende redaktionel indsats. Samme år kom den første udgave af HFB, der siden da er udkommet regelmæssigt.

Modstående side: I 1879 åbnede Kødbyen, blandt andet med det formål at forbedre de hygiejniske forhold ved omgangen med kødet. I de efterfølgende år steg kravene til storbyens kødforsyning, og i 1931 vedtog borgerrepræsentationen et forslag til en udbygning, der var blevet muliggjort, da Vestre Gasværk nedlagdes. Udbygningen betød, at de levende dyr herefter transporteredes til kvægtorvsbanegården og videre til kvægtorvet, hvor de blev solgt. Slagtingen foregik i slagtehallen, og kødet blev ført over svalehal og kølehus til flæskehallen, hvorfra salget foregik til de omliggende virksomheder, der producerede pølser, konserves m.m. Projektet stod færdigt i 1933–34. Arkitekten Maanedshæfte 1935.

VII VELFÆRDSSAMFUND OG BOLIGER FOR FOLKET. 1933–1939

AF JØRGEN HEGNER CHRISTIANSEN

Som ved Fiskers tilbagetræden var der heller ikke ved Steen Eilers abdikation tale om et brud – i begge tilfælde fortsatte den afgående i redaktionsudvalget i nogle år og var dermed en støtte for de nye kræfter. Men egentlig var det slet ikke nødvendigt. Som en formens mester og ivrig tilhænger af rationalisering og standardisering ændrede Willy Hansen straks såvel format, layout som typografi. Fra januar 1933 var både månedshæfte og ugehæfte i det mindre, internationale A4-standardformat og forsiderne helt ændrede i overensstemmelse med funktionalismens krav til saglighed og overskuelighed. Thorvaldsens genius var forsvundet, al tekst venstrestillet, og Arkitekten stod nu med versaler i fuld side-bredde. Hæftenumrene var ligeledes meget store, altid placeret i øverste venstre hjørne og trykt i en særlig farve, der skiftede hvert år. På denne måde var det også lettere at skelne to årgange fra hinanden. Endelig bragtes en detaljeret indholdsfortegnelse, med en illustration fra en af de vigtigste artikler. Indholdsmæssigt introducerede månedshæftet den brede tekstspalte med smallere margin nærmest ryggen, der er uhyre praktisk til anbringelse af mindre illustrationer med undertiden lange billedtekster, afsnitoverskrifter, noter, litteraturhenvisninger m.m., og typografien var nu en kraftigere og let læselig Baskerville med overskrifter og sidetal i fed. Ugehæftet bibeholdt den tospaltede opsætning med samme, men lidt mindre typografi som månedshæftet, og antallet af illustrationer blev øget betragtelig. Tidsskriftet havde fundet sin form for de næste decennier.

Det første månedshæfte var som ved forrige redaktørskifte en kraftudladning, der skulle markere ambitionsniveauet: Et dobbelthæfte på 60 sider bygget op omkring Edvard Thomsens velskrevne, agitatoriske artikel om skolebygningens funktion og indretning. Tiden var stærkt optaget af fordele og ulemper ved skoler med midterkorridor, sidekorridor og midterhal. Sidstnævnte type var talrigst repræsenteret ved Gottlobs endnu ufærdige Katrinedalsskole i Vanløse, Dyssegårdsskolen af G.B. Hagen m.fl. og Thomsen og Schlegels Husum Skole (1933: M 1–60). Snart efter fulgte endnu et dobbelthæfte med arbejder af stadsarkitekten i København, der ikke alene præsenterede en tegnestue befolkning med strålende talenter som Curt Bie, F.C. Lund og Ib Lunding, men også det første eksempel på farvereproduktion i bladets historie, i forbindelse med en kioskbbygning på Rådhuspladsen (1933: M 85–116).

Senere på året udkom Povl Stegmanns store, systematisk gennemarbejdede afhandling om énfamiliehusets plan og

dens udvikling, med titlen »En Boligtype og dens Forudsætninger« som hæfte nr. 9. Inspirationen kom fra Steen Eiler Rasmussens studier af etagehusplaner, de såkaldte statsboligfundsplaner, i månedshæfte 9–10 fra 1926. Det imponerende arbejde konkluderede, at en bestemt boligtype havde haft sin blomstringstid fra begyndelsen af århundredet og til dags dato: De lige store stuers princip, med udnyttet overetage. En anden type var på vej fra sommerhuset til helårshuset: Storstuen, omgivet af en række mindre rum. Fornyelsen kom definitivt fra de fra tid til anden afholdte konkurrencer, især Politikens sommerhuskonkurrencer (1933: M 177–200).

Det følgende nummer kompeniserede lidt for de mange tabeller, kurver og skematiske plantyper ved at præsentere en række moderne énfamiliehus, der bestemt ikke passede ind i noget teoretisk system, men tværtimod viste en frodig individualisme: Schlegels, Edvard Thomsens, Johan Pedersens, Schmidt Andersens, Jesper Tvedes og Kristen Gordings egne huse samt Arne Jacobsens villaer på Hegelsvej 17 og på Klampenborgvej ved Ordrup Krat. Og Schlegels villa for prof. Borum på Ehlersvej, ikke at forglemme. Samtlige huse var murede og de fleste med flade paptage, så tilliden til jernbetonen var endnu ikke særlig grundfæstet (1933: M 201–28).

Det første ugehæfte introducerede en herefter fast tilbagevendende begivenhed, en oversigt over byggeriets stilling ved årsskiftet. Situationen var alvorlig, arbejdsløsheden havde nået rekordagtige højder i 1932, og byggeriet var næsten gået i stå på grund af de kraftige kursfald under Wall Street-børskrakket i 1929. Selv om byggeperioden fra 1927 til 1932 havde afskaffet den værste bolignød, var der et stort behov for mindre, moderne lejligheder, og mangelen på lånemuligheder gjorde ikke fremtidsudsigterne lyse (1933: U 1–3).

Alligevel oplevede Arkitektforeningen en betydelig fremgang, medlemstallet nærmede sig de 400, og man havde forlagt residensen Fra Vingårdsstræde 21 til Skt. Annæ Plads 11, hvor både redaktion og byggematerialeudstilling havde fået bedre plads. Den tidligere noget ensidigt prægede, eksklusive

Modstående side: Da Københavns Kommune i 1930 stod over for at skulle bygge tre skoler, valgte man tre forskellige typer; en med sidekorridor, en med midterkorridor og en med midterhal, med henblik på at kunne sammenligne dem. Arkitekten Maanedhæfte 1933. En imponerende repræsentant for aulaskolerne er ligeledes Skolen ved Sundet fra 1937 af Kai Gottlob. Den rektangulære aula gøres ellipseformet af etagebrystningerne.

KUHN, SPREK

*Bellavista, Strandvejen 419–33, Klampenborg. Arne Jacobsen
1933–34. Bellevue Teatret 1936–37.*

privatforening havde udviklet sig til en faglig organisation, der indtog en markant plads i samfundslivet. (1933: U 17f)

Begrebet »Det tredje Rige« begyndte så småt at forekomme i spalterne, og ikke for det gode. Da det hæderkronede deutsche Werkbund i 1933 skiftede ledelse og ideologi, kunne Willy Hansen ikke dy sig for at bringe en næsten ordret oversættelse af forbundets nye programudtalelse, som den fremkom i det officielle organ »Die Form«, men sat med fraktur (gotisk skrift) og uden kommentarer: »Vejen til 'Weissenhof-Siedlung', til 'Wuwa' (Dammerstock-Siedlung), ja selve Vejen til Modernismen var et Fejlgreb og en Vildfarelse, af deutsche Werkbund. Vi maa i Dag tilstaa, at denne Vildfarelse er opstaaet af en i Bund og Grund liberal Livsanskuelse, der troede, at Formproblemet kunde løses alene og løsrevet fra Nationens Liv.« »Ikke en ny Maade at bo paa, ikke en ny Livsfølelse, hvad der i Parantes sagt var Sværmeri af Storstadsidealister, men Menneskets Forhold til Jorden de staa paa, til Folket, kort sagt en ny Tænkemaade, maatte i første Linie tages i Betragtning, før man kunde tro at finde nye Former.« Nu skulle medlemmerne bekende sig til nationalsocialismen og »dybt gennemtrænges af Adolf Hitlers Ide, der, som hans store Tale i Nürnberg beviste, er langt mere kulturskabende end den samlede Liberalisme siden 1789.« »Nationalsocialismens Væsen og sjælelige Struktur kan give der deutsche Werkbund ny Kraft og nyt Liv [...] men lykkes denne 'Gleichschaltung' ikke, vil det gaa til Grunde.« Og det var jo præcis, hvad der skete. Efter at have læst disse linier og en masse anden bragesnak kunne ingen vist være i tvivl om, hvad der var i gære syd for grænsen (1933: 240).

Året efter, i marts 1934, holdt den tyske arkitekt Paul Schmitthenner et foredrag i Arkitektforeningen om bygningskunsten i det tredje rige. Han lagde hårdt ud med at stille Hannes Meyer og Peter May op mod Tessenow og sig selv, de første som de rene kollektivist, de sidste som repræsentanter for den personligt prægede indsats. Arkitekturen var udtryk for et folks åndelige holdning, derfor måtte den være national, eller som han udtrykte det »volkstümlich«. Man byggede for mennesket og måtte bygge efter stedet, anderledes i bjergegne end på det flade land. »Naar en Ting er rigtig paa sit Sted er den god.« Traditionen måtte være det bærende, international arkitektur var et umuligt begreb. Ved hjælp af den kendte arkitekt Schultze-Naumburgs metode viste han med »Beispiele und Gegenbeispiele«, hvordan Tessenows berømte rækkehuse fra 1908 var de moderne, maskinprægede række-

huse overlegne, men havde let spil ved kun at vise de sidste som rå byggepladser uden de forsonende småhaver, og kun i de mest outrerede udgaver af latterlig funkis. I den kommende tyske idealstat ville byggefaget blive knyttet til håndværket. Arkitekter, bygmestre og menige håndværkere skulle i stedet for at gå på fagskole stå i lære hos en dygtig mester, hvor én på kassen trådte i stedet for en længere forklaring! Den farligste modstand så han dog ikke komme fra de eksperimenterende modernister, men fra middelmådighederne. De første kunne man forbyde at virke, men dumhed kunne ikke forbydes. Derfor måtte byggeriet, som udtryk for det tyske folks åndelige holdning, ledes diktatorisk! Referatet melder ikke om indvendinger fra tilhørerne, men nogen må have kæmpet en brav kamp for at beherske sig (1934: U 55f).

Kontrasten kunne i hvert fald ikke være større, da man i næste ugehæfte oplevede resultatet af en stor offentlig konkurrence om jernbetons anvendelse i boligbyggeriet, udskrevet af Dansk Cement Central. Blandt dommerne var Frits Schlegel, der begejstret kunne melde, at vejen nu var banet for et tidsmæssigt byggeri inden for denne kategori af bygningskunsten. Mange af forslagene viste husets bærende elementer reduceret til et minimum, bestemt på grundlag af beregninger og ikke efter tilfældige erfaringer. Det gav stor frihed ved planløsningen og tillod forandringer uden at påvirke den grundlæggende princip. Det var den monolitiske konstruktion frem for skeletkonstruktionen, der sejrede i konkurrencen: En tynd bærende ydervæg af jernbeton isoleret på indvendig side, som Schlegel mente var en god ydervæg i et altid vekslende klima som det danske. En noget letsindig konklusion, som der faktisk ikke var fuldt belæg for, heller ikke i hans egne huse. Men konkurrencen gav nye og friske impul-

Modstående side: Det første etagehus, der blev opført efter ingeniør Ishøys system, var tegnet af Mogens Lassen (1). Bygningen er opført i jernbeton, og der er bærende tværvægge vinkelret på facaden. Mogens Lassen tegnede også Ishøys eget hus i Ordrup, ligeledes opført i jernbeton (2). Arkitekten Maanedshæfte 1938 og 1939.

Dansk Cement Central udskrev i 1933 en konkurrence om forslag til betonhuse med det formål at styrke betonens udbredelse. Besvarelserne kunne falde i tre kategorier: Et mindre og et større énfamiliehus og et etagehus. Her ses vinderprojektet af Palle Suenson og Ib Martin Jensen (3). Arkitekten Ugehæfte 1934. Bellavista (øverst til venstre) er ikke, som man skulle tro, opført i jernbeton men er en muret konstruktion.

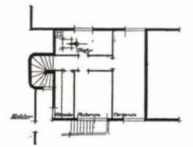
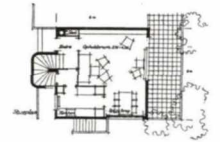
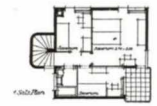

ARCE LUND JENSEN

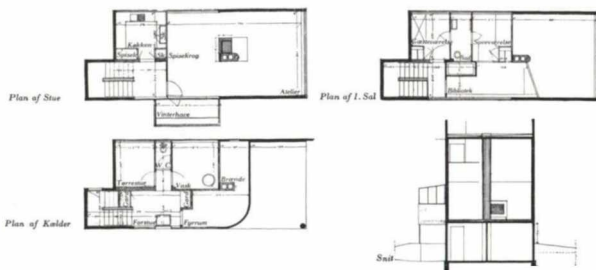
Klintegården, Skovvejen 44-46, Århus. Ove Christensen, 1936.

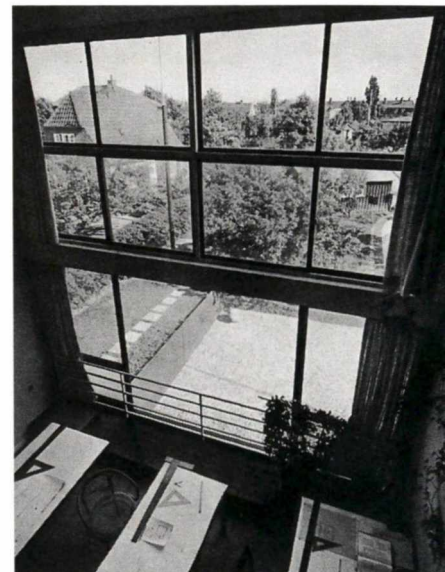
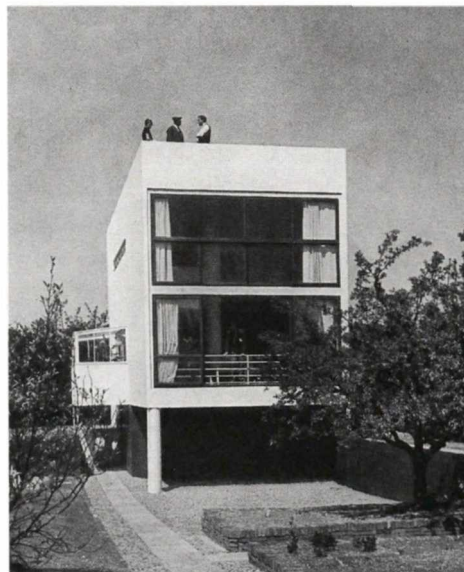
1

3

2

Kapelkrematorium på Mariebjerg Kirkegård, Mariebjergvej ved Lyngby. Frits Schlegel, 1937.

Mariebjerg Kirkegård, udviklet over en årrække i G.N. Brandts tid, siden af Sven Hansen og Morten Falmer i 1960'erne og 70'erne.

ser, og ungdommen, repræsenteret ved Palle Suenson, Ib Martin Jensen, Magnus L. Stephensen og Knud Thorball, løb med de fleste af præmierne (1934: U 57–60, 85–87, 89–91, 97–99, 103f).

Indvielsen af Københavns Kødby i april 1934, projekteret under stadsarkitekt Holsøes ledelse, var et skridt i samme retning. Store lyse haller, butikker og lokaler i hvid jernbeton, planlagt udelukkende efter rent funktionelle principper, som en neutral ramme om ca. 3000 menneskers daglige arbejdsplads. Willy Hansen var mest imponeret over skiltningen: »Den ser storartet ud, paa hvide Mure straalere Firmaskiltene i de festligste Farver, ikke Spor Uniformering, de forskellige Skriftstørrelser og -former er anvendt, alle mulige variationer af Materialer og Farvevirkninger er prøvet, der er virkelig Reklame for enhver Smag undtagen den daarlige.« (1934: U 80, 1935: M 1–28)

Også inden for boligbyggeriet var der noget at vise frem, måske mest i den eksklusive ende, og Willy Hansen fik behædigt præsenteret Lille Tuborg (Charles I. Schou), Blidah (Ivar Bentsen m.fl.) og Bellavista (Arne Jacobsen) i et månedshæfte under den samlende titel: »Halvhøje Huse i gamle Haver«. At de tilfældigvis alle var opført i tidligere store villahaver, var vel næppe så afgørende som placeringen langs Strandvejen og Øresundskysten, og de heraf betingede udlejningsmuligheder. Men alle var de smukt indpasset efter forholdene som 2- til 4-etages stokbebyggelser i traditionelt murede konstruktioner, om end Bellavista gjorde alt, hvad den kunne, for at ligne jernbeton (1934: M 121–48).

På en helt anden front fandt man Aarhus Universitet (Kay Fisker, C.F. Møller og Povl Stegmann), hvis første afsnit, Institut for Kemi, Fysik og Anatomi, kunne præsenteres i det første månedshæfte i 1934. De stramme, skarptskårne bygningslegemer i gule tegl var udtryk for en anden opfattelse af funktionalismens budskab, en tolkning af noget eviggyldigt i dansk arkitektur, som mere koncentrerede sig om volumener og helhed end udvendige stiltræk. Og byggegrunden var uægtelig en af landets smukkeste (1934: M 1–16).

Elektrificeringen af de københavnske nærbaner, der kunne indvies samme år, havde afstedkommet en del nye stationer, og DSBs overarkitekt K.T. Seest fyldte et dobbeltnummer af månedshæftet med denne store opgave. Som offentligt design betragtet lå løsningerne på samme høje niveau som stadsarkitektens, med et vist enhedspræg trods de meget forskelligartede lokalforhold (1934: M 165–92).

I 1935 udkom Edvard Heibergs provokerende bog: »To Vær. straks – en aktuel bog om boligspørgsmålet«. Heiberg var kommunist, og det var første gang, at decideret marxistisk litteratur blev anmeldt i bladet. Bortset fra at analysemetoden passede som fod i hose, når det gjaldt om at vise, at uanset hvordan det gik, så gik det altid ud over de dårligst stillede, så kunne Marinus Andersen konstatere, at den var nødvendig læsning for enhver arkitekt med fødderne på jorden. Hovedsynspunktet var, at årsindtægten var grundlaget for, hvordan man kunne bo, og da 65,5 pct. af Københavns befolkning (arbejderklassen) tjente under 3000 kr. årlig, måtte dette forhold være udgangspunkt for boligproblemets løsning. På grundlag af et almindeligt byggeregnskab for en bebyggelse med 2-værelses lejligheder søgte Heiberg at vise, hvorledes en »socialisering« kunne nedbringe huslejen til 9,50 kr. om måneden. Det foregik meget enkelt ved at fratække merværdien (den arbejdsfri profit), grundprisen, sagførerhonoraret, renter af byggelån og kurstab samt mestersalær. Arkitekt og ingeniør kunne ved en centralisering reducere honoraret med 1/3, og mestrene måtte kunne nøjes med en arbejders gennemsnitsløn for tilrettelæggelse, opsyn m.v. Et sådant gordisk knudehug troede kun de færreste på lå lige for, men bogens analysemetode har helt op til vore dage været respekteret som en klar fremstilling af markedskræfterne i boligproduktionen (1935: U 100).

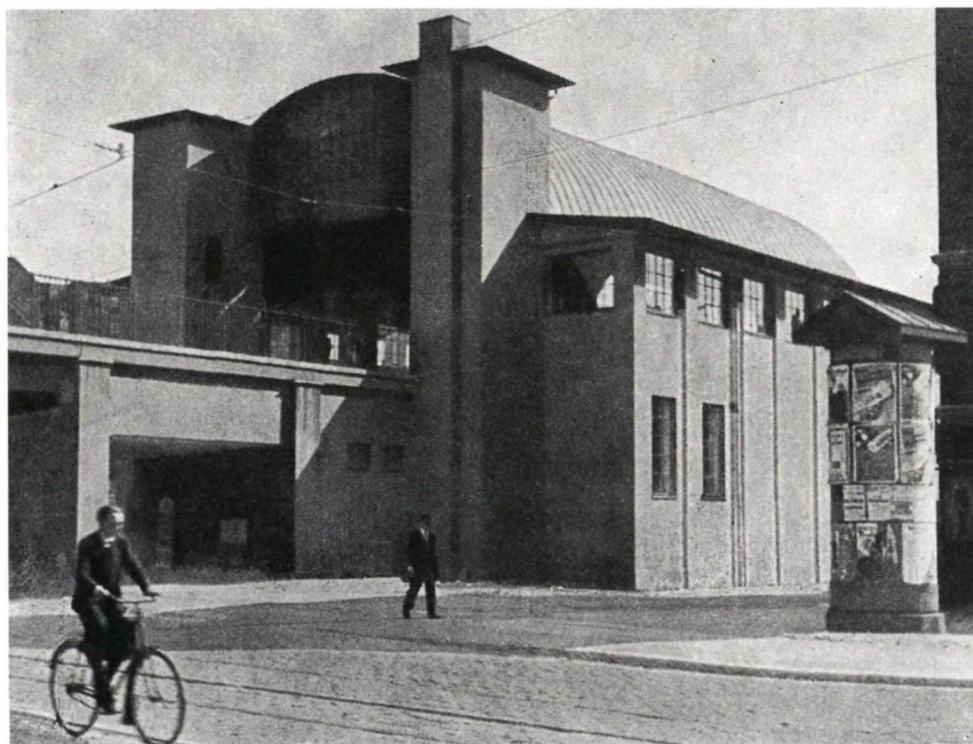
Samme år realiserede Arkitektforeningen en idé, som ofte havde været efterspurgt: A.A.s studiekort, et lille hæfte på 53 sider indeholdende systematisk ordnede fortegnelser over de seneste 15 års byggeri i København og omegn: Karré- og stokbebyggelser, rækkehuse og énfamiliehuse samt monumentalbygninger og mere specielle byggerier. En beskeden start havde været gjort året forinden, men nu skulle initiativet følges op. Det skønssomme udvalg var gengivet på 22 små kort, der korresponderede med et større, og teksten var på både dansk, engelsk og tysk. Målgruppen var både fagfolk og turister, i erkendelse af at dette stof stort set ikke kunne findes i de traditionelle rejsehåndbøger. Af samme grund holdt man sig ikke strengt til tidsrammen, når der var tale om betydelige

Elektrificeringen af de københavnske nærbaner afstedkom en del nye stationer, og DSBs overarkitekt K.T. Seest fyldte et dobbeltnummer af månedshæftet med denne store opgave.

Her ses Nørrebro Station (1) og Nordhavnens Station (2). Arkitekten Maanedshæfte 1934.

2

1

*Storgården. Tomsgårdsvej 78-110, Kbh.
Povl Baumann og Knud Hansen 1935.*

*Vestersøhus, Vester Søgade 44-78, København.
Kay Fisker og C.F. Møller 1935-39.*

arkitekturværker. Studiekortet fik en meget positiv modtagelse i udlandet, da noget lignende, med en enkelt undtagelse, åbenbart ikke var set før. Især soledede man sig i omtalen i den engelske arkitektforenings blad RIBA Journal, hvor den rationelle løsning af opgaven blev betegnet som »typisk skandinavisk« (1935: U 140, XXXVIII, U 37f).

Allerede siden århundredskiftet havde man fra forskellige side, ikke mindst fra arkitekt- og ingeniørforeningerne, forsøgt at få gennemført en gennemgribende revidering af bygningsloven for København, der i det væsentlige stammede fra midten af forrige århundrede. Efterhånden blev kravet udvidet til at gælde hele landet, men et ellers velbegrunder forslag strandede som følge af 1. Verdenskrig. I 1929 nedsatte A.A. et byggeudvalg med arkitekt Egil Fischer som formand, der i 1931 afgav en udførlig betænkning, som blev tilsendt en række autoriteter. Herefter ønskede foreningen imidlertid at påvise de angivne princippers rigtighed ved at lade udføre en undersøgelse af de mest betydningsfulde problemer vedrørende byggeudvalgets lov, et arbejde som Egil Fischer påtog sig. Resultaterne blev publiceret i et stort antal artikler i ugehæftet fra januar 1936, hvilket resulterede i en heftig debat i de kommende år. Det store arbejde bar dog frugt, idet Fischer kunne opleve de fleste af udvalgets tanker medtaget i den endelige bygningslov for København ved vedtagelsen 1. januar 1940. Det gjaldt særlig tankerne om udnyttelsesgrader og spørgsmålet om lysafstande (1936: U 1-8, 47-56, 62-64, 85-92, 125-28, 143f, 154-56, 1937: U 55f, 93-98, 109-12, 118f, 138-142, 145-48, 153-55, 1938: U 13-15, 179, 197f, 203-09, 229f, 237-40, 1939: U 8f, 16, 22-24, 32)

I 1936 tog Arkitekten et nyt initiativ, idet man indbød bladets abonnenter og læsere med damer til en udflugt til den stærkt roste udstilling »Fritiden« i Ystad, med diverse afstikkere undervejs. Udstillingen forsøgte på en helt ny måde, under anvendelse af enorme fotostater og en næsten avisagtig teknik med kæmpe overskrifter over mere detaljeret tekst at fortælle, hvordan de store befolkningslags nyvundne fritid kunne blive til en samfundsmæssig værdi. Turen blev en succes, og det blev ikke sidste gang, redaktionen tilbød rejser til større udstillinger i udlandet. I parentes bemærket var det vistnok første gang, at et dansk publikum stiftede bekendtskab med Bruno Mathssons møbler. (1936: U 122, 133f, 144)

Efter den økonomiske krise først i 30'erne var der efterhånden kommet gang i boligbyggeriet igen, og det blev fejret med et par vægtige månedshæfter i 1936: Det første præsenterede

markante københavnske stokbebyggelser som Ryparken og Lundevejvænget (Baumann, Heiberg, Karl Larsen og Fr. Wagner), Rentemestervej (Monberg), Godthåbsvænget (Hans Hansen og Alvar Lauritzen) samt Fisker og C.F. Møllers blokke ved Tagensvej, suppleret af Vagn Kaastrups veloplagede tekst (uden versaler som moden bød) om sol og luft (1936: M 1-28) Senere fulgte Kay Fiskers temanumre om de københavnske boligtypers udvikling, et kæmpe materiale der bredte sig over næsten 80 sider, tilvejebragt som studieopgaver på Kunstakademiet Arkitekturskole. Disse hæfter fik hurtigt status som håndbøger i boligbyggeri, i kraft af den omhyggelige registrering af nærsagt alle plantyper anvendt siden 1. Verdenskrig. Det var en præstation, som aftvang respekt langt ind i bygherrerens rækker (1936: M 85-164).

Grøden afspejlede sig også i Foreningen Socialt Boligbyggeris konkurrence om boligtyper i etagehuse, der blev udskrevet i januar samme år. Konkurrencens formål var at fremskaffe bedre planer end de gængse med to værelser + evt. kammer, der ikke egnede sig til familier med flere børn, navnlig ikke hvis de var af forskelligt køn og i den skolepligtige alder. Idealet var altså flere kamre og et moderne badeværelse, men ikke over 90 kvm for de største typer, og fremstillingsomkostningerne skulle naturligvis holdes på et minimum. Ikke færre end 650 projekter fra 189 deltagere indkom, og Kay Fisker kunne som en af dommerne konstatere, at der her var ydet et betydeligt bidrag til boligplanernes udvikling – nu resterende der blot, at både publikum og de byggende fik øjnene op for den klare og logiske sammenhæng mellem levevilkår og boligvaner. Med andre ord havde boligselskaberne et moralsk ansvar for at udvikle typer, som publikum burde efterspørge, hvis det ellers havde den rigtige indstilling. Hermed hentydedes der til det forhold, at selskaberne ofte måtte opleve udlejningsvanskeligheder ved lejligheder større end to værelser, fordi mange lejere ikke havde råd og mente det var fråds! To grupper dominerede, nemlig plantyper med gruppedeling af boligens rum i opholdsrum og soverum, og plantyper med opholdstuen som et centralrum, hvorfra der var adgang til de øvrige rum. Navnlig de sidstnævnte var et klart brud med en af boligkulturens mest rodfæstede traditioner: Kravet om en forstue med adgang til så mange stuer som muligt, men løsningen var på hastig fremmarch både i Tyskland og Skandinavien (1937: U 65-76).

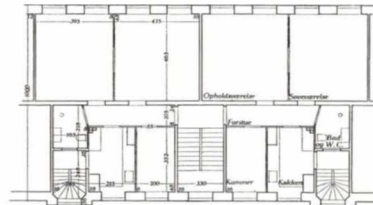
På det rent byggetekniske plan var der også gang i udviklingen. En pioner som ingeniør Ernst Ishøj, der havde deltaget

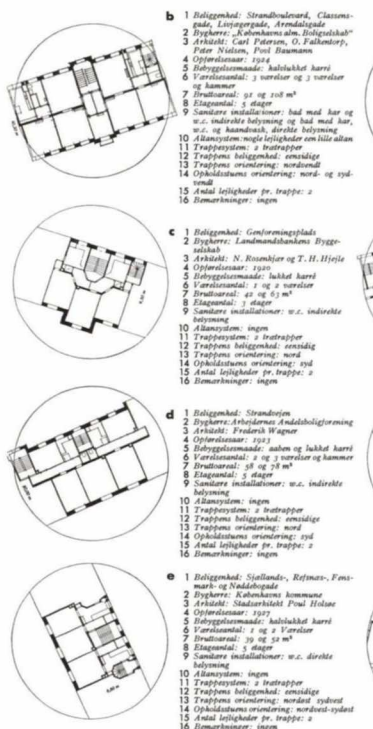
Blidah Park, Strandvejen 221, Hellerup. Ivar Bentsen, Jørgen U. Bjerg, Acton Bjørn, Edvard Heiberg, Karl Larsen, A. Skjøt-Pedersen 1932-34.

Analyse af bebyggelsesplaner og lejlighedsplaner.

To trapper, beliggende i modsat lejligheds-skel. 1:200 og 1:500 af: trapperne beliggende i samme side, g-i modsat side

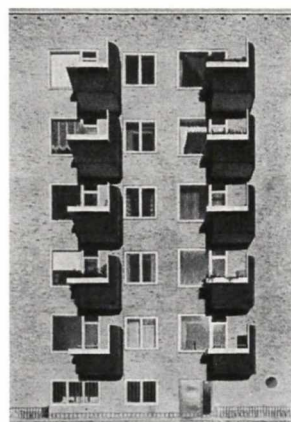
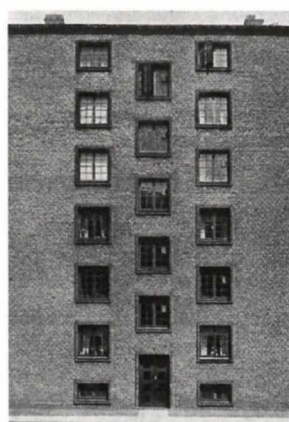

- a 1 Hellegæde: Amager Boulevard - Amager Fælledvej
- 2 Bygherre: Andelsboligselskab "Mellemgården"
- 3 Arkitekt: Poul Haumann
- 4 Opfølgelsesår: 1928
- 5 Bybygelsesmåde: lukket karré
- 6 Værelsesantal: 3 værelser og 1 værelse og kammer
- 7 Stueareal: 80 m²
- 8 Etageantal: 6 etager
- 9 Samlede installationer: bad og w.c. fælles, indirekte belysning
- 10 Alkanyssystem: ingen
- 11 Trappesystem: 2 trapper
- 12 Trappens beliggende: ensidige
- 13 Trappens orientering: syd
- 14 Opholdsstuen orientering: syd
- 15 Antal lejligheder pr. trappe: 2
- 16 Rumrækker: Stalboligselskabet af indhold som 17, men med varmt trappesystem. I enkelte af etage med brandgæle. En lukket trappe til hver lejlighed
- b 1 Hellegæde: Strandvejsvej, Glaxovvej, Langelinie, Arndtsbovej
- 2 Bygherre: Københavns alm. Boligselskab
- 3 Arkitekt: Carl Petersen, O. Falkenberg, Peder Nielsen, Poul Haumann
- 4 Opfølgelsesår: 1924
- 5 Bybygelsesmåde: lukket karré
- 6 Værelsesantal: 3 værelser og 1 værelse og kammer
- 7 Stueareal: 92 og 102 m²
- 8 Etageantal: 5 etager
- 9 Samlede installationer: bad med kar og w.c. indirekte belysning og bad med kar, w.c. og kammer, direkte belysning
- 10 Alkanyssystem: nærliggende om hvide alkan
- 11 Trappesystem: 2 trapper
- 12 Trappens beliggende: ensidige
- 13 Trappens orientering: nordvest
- 14 Opholdsstuen orientering: syd
- 15 Antal lejligheder pr. trappe: 2
- 16 Rumrækker: ingen
- c 1 Hellegæde: Gøtteløvsvej, Glaxovvej
- 2 Bygherre: Landmandsbankens Byggeselskab
- 3 Arkitekt: N. Rosenkrantz og T. H. Hjelte
- 4 Opfølgelsesår: 1920
- 5 Bybygelsesmåde: lukket karré
- 6 Værelsesantal: 2 og 3 værelser
- 7 Stueareal: 45 og 65 m²
- 8 Etageantal: 3 etager
- 9 Samlede installationer: w.c. indirekte belysning
- 10 Alkanyssystem: ingen
- 11 Trappesystem: 2 trapper
- 12 Trappens beliggende: ensidige
- 13 Trappens orientering: nord
- 14 Opholdsstuen orientering: syd
- 15 Antal lejligheder pr. trappe: 2
- 16 Rumrækker: ingen
- d 1 Hellegæde: Strandvejen
- 2 Bygherre: Arbejdernes Andelsboligselskab
- 3 Arkitekt: Frederik Wagner
- 4 Opfølgelsesår: 1923
- 5 Bybygelsesmåde: lukket karré
- 6 Værelsesantal: 2 og 3 værelser og kammer
- 7 Stueareal: 58 og 78 m²
- 8 Etageantal: 5 etager
- 9 Samlede installationer: w.c. indirekte belysning
- 10 Alkanyssystem: ingen
- 11 Trappesystem: 2 trapper
- 12 Trappens beliggende: ensidige
- 13 Trappens orientering: nord
- 14 Opholdsstuen orientering: syd
- 15 Antal lejligheder pr. trappe: 2
- 16 Rumrækker: ingen
- e 1 Hellegæde: Sjællandsgade, Refsnæsvej, Fensholtvej og Vindelshøjvej
- 2 Bygherre: Københavns Kommune
- 3 Arkitekt: Stalboligselskab Poul Heiberg
- 4 Opfølgelsesår: 1927
- 5 Bybygelsesmåde: lukket karré
- 6 Værelsesantal: 1 og 2 værelser
- 7 Stueareal: 39 og 52 m²
- 8 Etageantal: 3 etager
- 9 Samlede installationer: w.c. direkte belysning
- 10 Alkanyssystem: ingen
- 11 Trappesystem: 2 trapper
- 12 Trappens beliggende: ensidige
- 13 Trappens orientering: nordvest-sydvest
- 14 Opholdsstuen orientering: nordvest-sydvest
- 15 Antal lejligheder pr. trappe: 2
- 16 Rumrækker: ingen
- f 1 Hellegæde: Guldskovvej
- 2 Bygherre: alm. "Guldskovvej"
- 3 Arkitekt: Hans Hansen og Alvar Lauritzen
- 4 Opfølgelsesår: 1924-25
- 5 Bybygelsesmåde: lukket karré
- 6 Værelsesantal: 3 værelser eller 2 værelser og 1 kammer
- 7 Stueareal: 93-120 m²
- 8 Etageantal: 5 etager
- 9 Samlede installationer: bad og w.c. adskilt, bad direkte belysning
- 10 Alkanyssystem: alkan til en side
- 11 Trappesystem: 2 trapper
- 12 Trappens beliggende: ensidige
- 13 Trappens orientering: syd
- 14 Opholdsstuen orientering: syd
- 15 Antal lejligheder pr. trappe: 2
- 16 Rumrækker: Stuen og opholdsstuen størrelse kan varieres. Skulle rum mellem kammer kan varieres og kammer ændres til et soveværelse
- g 1 Hellegæde: Rosenvej
- 2 Bygherre: alm. "A. Skjøt-Petersen"
- 3 Arkitekt: A. Skjøt-Petersen
- 4 Opfølgelsesår: 1920
- 5 Bybygelsesmåde: karreboligselskab
- 6 Værelsesantal: 3 værelser og kammer
- 7 Stueareal: 180 m²
- 8 Etageantal: 6 etager
- 9 Samlede installationer: bad og w.c.
- 10 Alkanyssystem: ingen
- 11 Trappesystem: 2 trapper
- 12 Trappens beliggende: forskudt
- 13 Trappens orientering: syd
- 14 Opholdsstuen orientering: syd
- 15 Antal lejligheder pr. trappe: 2
- 16 Rumrækker: ingen
- h 1 Hellegæde: Gøtteløvsvej
- 2 Bygherre: alm. "Gøtteløvsvej"
- 3 Arkitekt: Håla Rømer og P. Nybo-Petersen
- 4 Opfølgelsesår: 1923
- 5 Bybygelsesmåde: lukket karré
- 6 Værelsesantal: 3 værelser og 1 kammer
- 7 Stueareal: 120 m²
- 8 Etageantal: 4 etager
- 9 Samlede installationer: bad og w.c. fælles, direkte belysning
- 10 Alkanyssystem: 1 alkan
- 11 Trappesystem: 2 trapper
- 12 Trappens beliggende: forskudt
- 13 Trappens orientering: nordvest
- 14 Opholdsstuen orientering: nordvest
- 15 Antal lejligheder pr. trappe: 2
- 16 Rumrækker: ingen
- i 1 Hellegæde: Kastelvej
- 2 Bygherre: Københavns alm. Boligselskab
- 3 Arkitekt: Ivar Heiberg og Poul Nielsen
- 4 Opfølgelsesår: 1928
- 5 Bybygelsesmåde: lukket karré
- 6 Værelsesantal: 3 værelser og 1 kammer
- 7 Stueareal: 125 m²
- 8 Etageantal: 5 etager
- 9 Samlede installationer: bad og w.c. fælles, direkte belysning
- 10 Alkanyssystem: 1 alkan
- 11 Trappesystem: 2 trapper
- 12 Trappens beliggende: forskudt
- 13 Trappens orientering: nord
- 14 Opholdsstuen orientering: nord
- 15 Antal lejligheder pr. trappe: 2
- 16 Rumrækker: ingen

Tegnet af B. Waagepetersen

SYSTEMATISKE UNDERSØGELSER AF BOLIGUDVIKLINGEN, 1858-1938

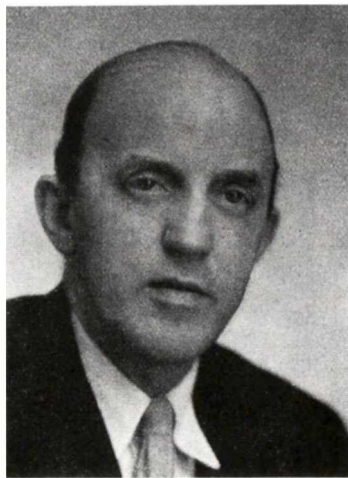
Steen Eiler Rasmussens boligundersøgelse fra 1926 følges op i 1936 med en langt mere omfattende gennemgang af københavnske boligtyper fra 1856 til 1936 (Arkitekten 1936, nr. 5, side 85-164). Den var et resultat af et flerårigt forskningsprojekt på Kunstakademiets Arkitektskole, forestået af Kaj Gottlob (den ældre periode) og Kay Fisker og under medvirken af Steen Eiler Rasmussen, Peter Bredsdorff, Ole Reimer, Poul Kjærgaard med mange flere. Perioden 1926-36 fordeles på fire bebyggelsestyper og fire plantyper (med flere varianter). Artikelrækken afsluttes med »Boligbyggeriets Vilkaar siden 1856« af cand.polit. Enrico Hansen, der viser, at arkitektens arbejdsområde i høj grad har forskudt sig fra rigmandsvillaen til opgaver med bred social og samfundsmæssig betydning. Enrico Hansen peger på to grundlæggende problemer på boligområdet: De overbefolkede lejligheder og planløsheden. Om den sidste skriver han: »Den, der bygger, raader sædvanligvis kun over de sidste 20 til 10 pCt. af, hvad det koster. De øvrige Penge [...] beslægtlægger den, der bygger, af Samfundets almindelige Sparemidler [...]. Endvidere har Bygningerne som Regel en Levealder paa 100 til 150 Aar - altsaa fra 3 til 5 Generationer. Den, der bygger, bygger i langt højere Grad for andre end for sig selv. Men ikke desto mindre faar denne enkelte Lov at boltre sig, ganske som han vil, blot han ikke fjerner sig for langt i sine Dispositioner fra det traditionelle. Der bygges Fabrikker og Boliger i Øst og Vest. Samfundsmæssigt set maa der ske Tab ved, at alt dette ikke hviler på en fast Plan.«

Facadeeksempler.

Hotel Astoria, Banegårdspladsen, København.
Ole Falkentorp, 1934–35.

WILLY HANSEN 1899–1979
Ansv. redaktør 1.1.1933–1.1.1940

Willy Hansen var helt igennem Fiskers opfindelse. Som nybagt studerende på Akademiet blev han hurtigt efter engageret som tilsynsførende ved opførelsen af Handelsbanken i Rønne (1920–21), som indfødt kendte han jo alle håndværksmestrene. Herefter arbejdede Willy Hansen i en årrække både hos Fisker og Poul Henningsen, og da han viste sig at have sans for bog- og bladarbejde blev han snart Fiskers højrehånd, og mere end det når denne ikke var hjemme. I 1927 blev han redaktionssekretær på Arkitekten, året efter medredaktør hos Steen Eiler Rasmussen og i 1933 eneredaktør. For Willy Hansen var bladet en livsgerning, hverken hobby eller bibeskæftigelse. Han indførte standardformatet og den asymmetriske ombrydning af månedshæftet, og de trykte tekster på tegninger var hans idé. Den beskedne og selvudslettende mand var kompromisløs og krævende til det ulidelige, men veg ikke tilbage for selv at gøre arbej-

(Fortsættes)

i projekteringen af flere af de første monolitiske jernbetonhuse, udførte forsøg med sit såkaldte »Systemhus«, en fleretages beboelsesejendom opbygget af bærende tværvægge og lige tykke enkeltarmerede gulvplader imellem disse uden søjler og dragere, men dog afstivet af en enkelt langsgående væg. Arkitekterne Mogens Lassen og Hubert Paulsen havde tegnet hver sin etageejendom, og det lykkedes Ishøj at få Gentofte Kommunes bygningskommission med på at lade dem opføre. Økonomien var naturligvis et kardinalpunkt, og ved hjælp af stålforskallinger og rationel arbejdsgang mente han at kunne konkurrere med murede konstruktioner, især hvis man gik op til seks etager og derover (1937: U 173–75, 1939: M 150–52, 157–60).

Inden for sommerhusbyggeriet udviklede arkitekterne Peter Bredsdorff og Aage Madsen et standardsommerhus, baseret på 2 m brede vægelementer, og Oscar E. Kjer præsenterede et transportabelt weekendhus, leveret direkte fra fabrik i seks dele – bund, fire sider og tag – der kunne opstilles af enhver med skruetrækker og skruenøgle (1937: U 105–07).

Decideret betonelementbyggeri havde man endnu til gode i Danmark, og derfor var der en betydelig interesse for et eksperimentbyggeri i Drancy uden for Paris, »La Cité de la Muette«. Denne bydel med 1200 små lejligheder fordelt på 2- til 6-etages blokke og 15-etages højhuse opførtes som en skeletkonstruktion i stål og jernbeton med facadebeklædning af tynde færdigstøbte plader. F.C. Lund mente ikke, at denne bygges med hensyn til planlægning, udformning, konsekvens og beherskelse af stoffet blev overgået af noget andet i Europa, men undrede sig dog over, at ni ud af ti lejligheder stod tomme, og at byggepladsen var forladt i halvfærdig tilstand (1937: M 69–78).

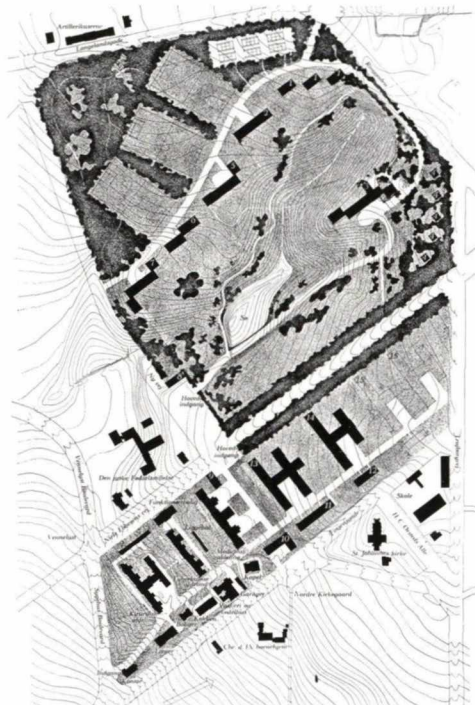
Som eneredaktør var Willy Hansen til tider hårdt spændt for. Hans perfektionistiske holdning og seje stædighed gik ofte forud for økonomi og kalender, og så lagde han vægt på at redigere – arven fra Fisker fornægtede sig ikke. Han havde en uforlignelig evne til at kassere med takt og manuducere folk, så de gik hjem og skrev om med nye ideer, med et langt bedre resultat til følge. Han var en fortræffelig fotograf, eminent til at beskære et motiv og bidrog ødselt med billeder til bladet. Det fortælles om ham, at han undertiden afstod fra sit i forvejen latterligt lille redaktørhonorar for ikke at belaste økonomien – idealistisk, uendelig beskedne, men sikker i sin vurdering, kompromisløs og ubøjelig. Og uforbeholdent generøs, når situationen krævede det, til trods for store personlige afsavn.

Det gik naturligvis ikke i længden, og i september 1938 blev Hans Erling Langkilde, der siden 1933 havde været redaktionel håndlanger, hentet ind som medredaktør (1937: U 184).

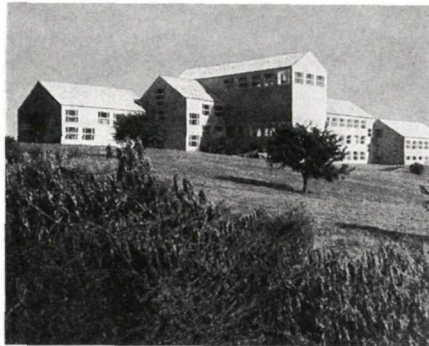
Makkerparret fortsatte ufortrødent den hidtil førte linie, med vægt på problemerne omkring byggeriets rationalisering og industrialisering, men med forøget vægt på befolkningsspørgsmålet og boligen, især de mindrebemidlede boligforhold, som Langkilde var optaget af. Bladenes forsider havde dog fra årets begyndelse undergået en ændring, således at ugehæftet kun i begrænset omfang bragte billeder, mens månedshæftet til gengæld lagde større vægt på dette, med indkopiering af navnet i kontrasterende hvid skrift. Det første nummer af ugehæftet i 1938 var en artikelsamling af næsten enquetekarakter – på baggrund af Befolkningskommissionens betænkning om lån til boligbyggeri og huslejeafdrag for mindre bemidlede, børnerige familier. Trods mange gode indlæg, hvori boligbyggeriets aktuelle situation afdækkes på udmærket vis, udartede diskussionen dog hurtigt i en heftig debat mellem KABs direktør F.C. Boldsen og Vagn Kaastrup om, hvem boligbyggeriet egentlig var til gavn for. Det gik så vidt, at redaktionen måtte afbryde diskussionen, da den meget frimodige Vagn Kaastrup ikke ville efterkomme en henstilling om visse ændringer i sit afsluttende indlæg. Det var første gang, at en sådan knægtelse af ytringsfriheden forekom i bladet, og det var tydeligvis ikke med redaktørernes bedste vilje (1938: U 1–12, 21–26, 30f, 48–51, 68–75)

Samme år havde Arkitekten bestået i 40 år, og det blev markeret med et særhæfte, hvori de tidligere redaktører bidrog med korte indlæg. Steen Eiler Rasmussen benyttede lejligheden til at efterlyse to numre, han manglede i at have alle årgange komplet, for der var ikke mange bøger i hans bogreol,

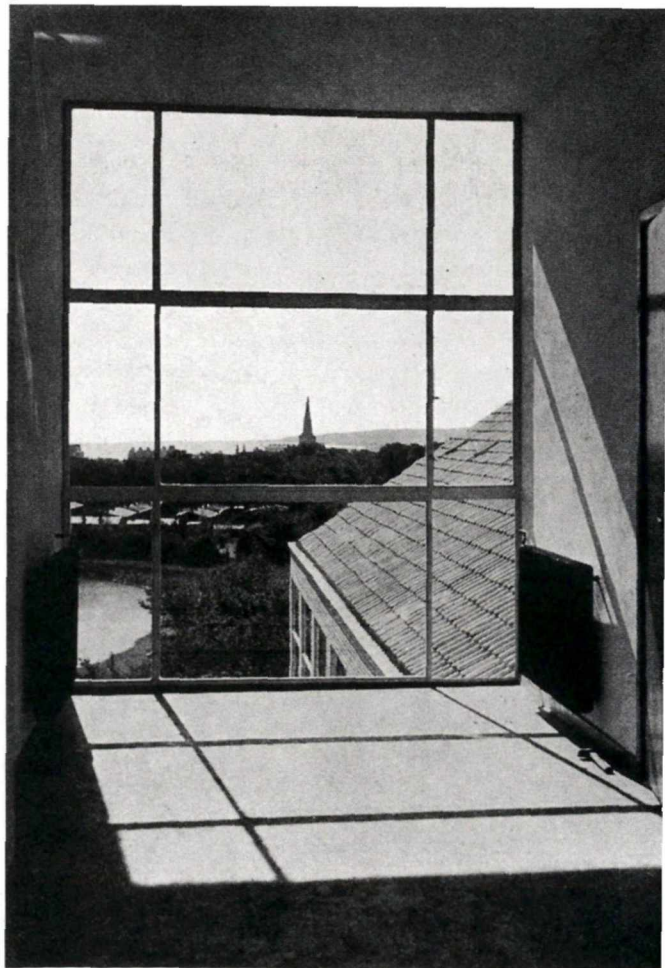
Universitetssamvirket i Aarhus udskrev i 1931 en konkurrence om en helhedsplan for universitetet og om et institut for kemi, fysik, biokemi og de humanistiske fag. (Arkitekten Ugehæfte 1931). Her ses det færdige institut fra 1933. Hovedindgang (1). Institut set fra nord-vest. (2) Vindue mod syd i forhallens midterkorridor. (3) Hovedtrappe (4). Arkitekten Maanedshæfte 1934.

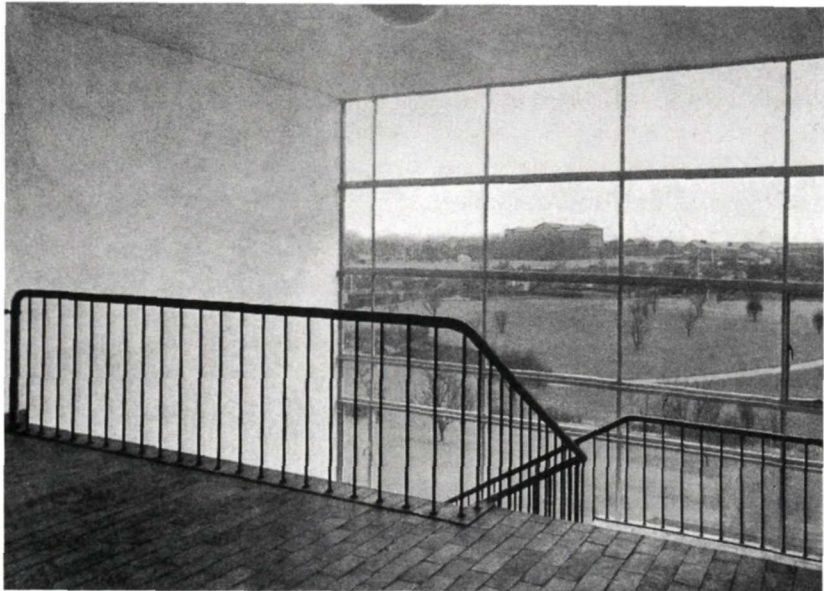
2

3

4

A. Stellings Hus, Gammel Torv 6, København.
Arne Jacobsen 1937.

det, når andre ikke levede op til forventningerne. Langkilde har beskrevet ham som stærkt præget af Fisker, for ikke at sige kuert under dennes dominerende personlighed. Willy Hansen udførte en del bogarbejder, således Ebbe Berners Fortegnelse over offentliggjorte danske Opmaalinger (1926), bogen om Rundetårn (1932, s.m. Helge Finsen), og var redaktør for de store bøger Tømmer- og Bygningssnedkerarbejde (1940, s.m. Gregor Paulsson) og Døre og Vinduer (1945). Han var arkitekt for Amtsudstillingen i Rønne (1923), opførte Dansk Blindesamfunds bygning i Bogensegade i København (1936, s.m. Axel G. Jørgensen), Turistbureauet i Jernbanegade i Rønne (1950), og forestod endvidere udvidelsen af Dams Hotel samt genopbygningen af Missionshotellet sammesteds (1947–51, alle s.m. Ejnar Borg). Willy Hansens kvaliteter som arkitekt satte sig et fornemt minde med tiden som leder af Akademisk Arkitektforenings Arkitektbureau under genopbygningen af de bomberamte byer Rønne og Nexø 1945–51.

Nekrolog i Arkitekten 1979, 211.

der blev benyttet lige så flittigt som Arkitekten. Interesserede man sig lidt for arkitekturens historie, var bladet et rent skatkammer og af blivende værdi. Hvor mange af de arkitektbøger der var udkommet i de forgangne 40 år kunne man sige det om? Arkitekterne Preben Geismar og Jens Henriksen sluttede med en fire sider lang anmeldelse af de samlede 40 bind, der omfattede 19.195 sider, fyldte 172,3 cm over bogryggene og kostede 464,32 kroner pr. løbende meter (1938: særhæfte, 1–6, 25–28)

I efteråret 1939 fyldte Akademisk Arkitektforening 60 år, hvilket skulle fejres med en stor bygge- og boligudstilling i Århus. Selve udstillingsarrangementet blev udskrevet som en konkurrence mellem foreningens medlemmer, og temaet skulle være den kvalificerede arkitekts betydning, arbejdet med byen og den sunde, smukke og økonomisk rigtige bolig. Man regnede optimistisk med 50.000 besøgende, og udstillingen skulle gives en i bedste forstand populær udformning under anvendelse af den mest moderne udstillingsteknik. Hans Erling Langkilde og Ib Martin Jensen vandt konkurrencen med den idé, at undertitlen skulle være »Larsens søger Hus«, med en venlig tanke til Kjell Abells skuespil »Melodien der blev væk«. Arkitekterne gik lige til sagen: Det, der interesserede publikum mest, var huset for familien med de små indtægter, og på dette område var der virkelig brug for hjælp og vejledning. Arkitekten var at sammenligne med en huslæge, med ham gik man alle forudsætningerne igennem, han hjalp med at vælge, han stillede det hele op og kom med et facit: Huset. Det beoede naturligvis på et tillidsforhold, og det måtte være en moderne boligudstillings fornemste opgave at bidrage til at et sådant blev skabt. Det var altså den brede befolkning man henvendte sig til, og hele landet propagandaen gjaldt, så hvad var mere oplagt end at placere den i det geografiske midtpunkt Århus?

Langkilde og Ib Martin Jensen lagde et kæmpearbejde i at stable det store arrangement på benene og knoklede i døgn-drift op til åbningen den 30. august, men oplevede det største mareridt, en udstillingsarkitekt kan forestille sig: Publikum blev væk! Samme dag åbningen fandt sted, gik Hitlers tropper ind i Polen og 2. Verdenskrig brød ud. Folk fik andet at tænke på end at bygge eget hus, og da udstillingen lukkede den 10. september, havde kun ca. 15.000 gæster bevæget sig gennem tælleapparaterne. Fiaskoen var total, en trist skæbne for en pædagogisk fremragende udstilling. På en mærkelig måde

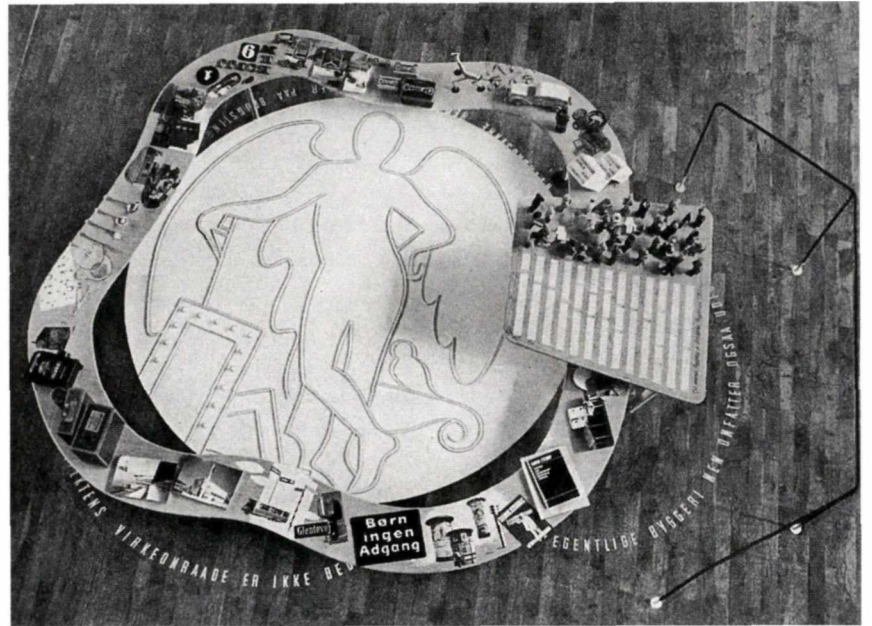
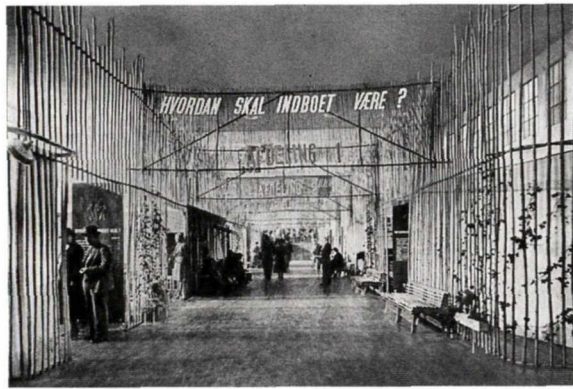
gentog historien fra 1914 sig – også her kom en verdenskrig på tværs af et stort udstillingsfremstød fra Akademisk Arkitektforening (1940: U 1, 65f, 141f, M 121–32, 207f).

Det lagde naturligvis en dæmper på festlighederne på selve dagen den 21. november, der hovedsagelig blev holdt inden for foreningens egne rammer. Men Langkilde og Willy Hansen havde sørget for et fyldigt jubilæumsmånedshæfte, hvor Axel G. Jørgensen gjorde status, og udvalgte artikler fra alle årene var genoptrykt. Som et ekstra krydderi var der arrangeret en udstilling af arkitekturtegninger i Charlottenborgs festsal. Udstillingens tema var arkitekternes personlige udtryksform, og derfor vist der opmålinger, skitser, modeller, stole, dekorative arbejder og akvareller af en anderledes styrke og umiddelbarhed, end man var vant til ved arkitekturudstillinger. Spektret gik fra Christian Hansen til Arne Jacobsen, og Mogens Koch efterlyste i sin anmeldelse en institution, der kunne påtage sig at arrangere skiftende udstillinger af arkitekturtegninger – et sådant arkitekturmuseum savner vi stadig, her knap 60 år efter! (1940: U 201-07).

For Willy Hansen havde det givetvis været et hårdt år, Langkilde havde haft sit at se til, og økonomi og arbejdsbyrde gav ham flere bekymringer, end godt var. Da også sygdom stødte til, måtte han nødtvungent gøre sin stilling op. Pr. 1. januar 1940 forlod han definitivt Arkitekten og overlod Langkilde posten som eneredaktør – i sikker forvisning om at lærlingen var opgaven voksen (1940: 218).

Han vendte dog senere tilbage som en yderst kompetent leder af redaktionsudvalget 1944–52, men selv uden denne periode havde bladet været det centrale i hans tilværelse i næsten 20 år.

Modstående side: Akademisk Arkitektforening 60-års jubilæum blev fejret med en stor bygge- og boligudstilling i Århus i efteråret 1939. Udstillingens introduktion var et fritstående arrangement, der viste arkitektens arbejdsområde. Teksten på gulvet lyder: »Arkitektens Virkeområde er ikke begrænset til det egentlige Byggeri, men omfatter også Udformningen af enhver Hverdagsvare.« Arkitekten Maanedshæfte 1939.

VIII

KRIG OG KRISE. 1940–1947

AF JØRGEN HEGNER CHRISTIANSEN

Hans Erling Langkilde nærede næppe større betænkeligheder ved at skulle være ene mand ved roret – han havde haft den bedste læremester og var vellidt i alle kredse for sin gode pen og store engagement i standens interesser. Alligevel var han kommet på lidt af en uriaspost, nu da skyerne trak sammen over Europa og arkitekterhvervet gik trange tider imøde. Grænserne lukkede sig, og materiale-mangel og valutarestriktioner udgjorde allerede alvorlige hindringer for store dele af byggeriet. Traditionen tro skulle redaktørskiftet dog markeres, forsiden på uge- og månedshæfterne skiftede typografi til en engelskpræget antikva og med indslag af skriveskrift. Årgangsfarven var forsvundet året forinden, men nu genopstod ideen på ugehæfterne, hvor den holdt sig i de næste 10 år. Det første månedshæfte bragte et dystert billede af en lille dreng i en mørk baggård som optakt til et yderst aktuelt emne: Børneforsorg i storbyen. Max Siegmund skrev om asylter, børnehaver, vuggestuer og fritidshjem – fænomener, der på det tidspunkt endnu blev henregnet under sociale forsorgsinstitutioner og nødhjælpsforanstaltninger (1940: M 1–20).

Ligeså symptomatisk indeholdt det første ugehæfte artikler om luftværnsforanstaltninger og tilflugtsrumms beskyttelsesværdis – som englænderne greb sagen an (1940: 1–8).

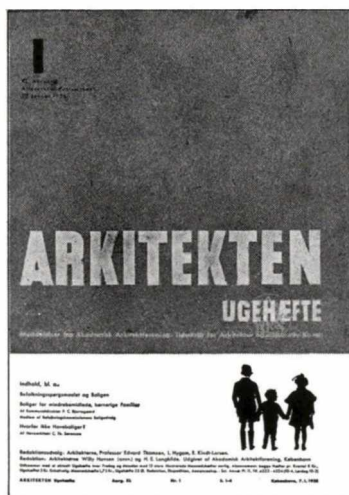
I det næste nummer opregnede Axel G. Jørgensen byggemateriale-situationen for det kommende år, og på baggrund af erfaringerne fra den forrige krig var det dystre perspektiver, der oprullede sig. Den procentvise nedskæring af importen af alle arter varer ville ramme byggebranchen uforholdsmæssigt hårdt, og det var allerede meget vanskeligt at skaffe stålbjælker og armeringsjern. Træ måtte påregnes at skulle erstatte jern i stor udstrækning, og da ville det blive et problem at fremskaffe vellagret tømmer – den indenlandske produktion ville slet ikke kunne følge med. Virkeligheden skulle vise sig at overtrumfe selv de mest dystre bekymringer (1940: 11f).

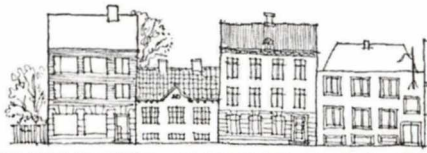
På andre områder fejlede optimismen dog ikke noget. Akademisk Arkitektforening havde allerede i nogen tid forberedt en ny permanent byggematerialeudstilling, en formidlingscentral hvor også A.A. skulle have mødelokaler, læsesal og håndbibliotek, og til formålet havde man fundet særdeles velegnede lokaler i det nyopførte Dagmarhus. Institutionen havde fået navnet Byggecentrum, og forbilledet var bl.a. The Building Centre i London, oprettet i 1932, der straks var blevet en kolossal succes (1940: 64). Forårets begivenheder skulle dog ville det anderledes, de lejede lokaler blev beslaglagt til ganske andre formål.

Da redaktøren vågnede om morgenen den 9. april ved lyden af store sorte spyfluer, der viste sig at være tyske bombemaskiner, var han ikke et øjeblik i tvivl om, at krigen var kommet. Men som ved 1. Verdenskrigs udbrud kom der ikke én linie i Arkitekten i den anledning. Ulykken var stor nok i sig selv, ingen vidste, hvad fremtiden ville bringe, og kun spørgsmålet om etablering af beskyttelsesrum lagde beslag på spalterne i de kommende uger – her var der rige muligheder for arkitekternes beskæftigelse (1940: 84, 89–92).

Men allerede en måneds tid efter havde Akademisk Arkitektforening samlet sig om et konkret udspil. Sammen med Dansk Ingeniørforening udskrev man en konkurrence med det dobbelte formål dels at fremkomme med forslag til økonomiske, mindre boligtyper af danske materialer, og dels forslag til nye byggematerialer eller materialtyper med særligt henblik på kriseforholdene. Det var første gang, A.A. selv var konkurrenceudskriver i en offentlig arkitektkonkurrence, med velvillig assistance fra Tuborgfondet, og aldrig før havde man oplevet en så overvældende interesse: Der indkom 226 forslag, primært inden for det lave byggeri, og henvend 30 af de bedste blev samlet i et månedshæfte. Det var ikke så meget formen som tendenserne, der vakte opmærksomhed. Spisepladsen i det lille, billige hus var nu nået til sin sidste station på flugten fra den herskabelige spisestue og var endt i køkkenet, i form af et større spisekøkken. Vaskerum og bad – oftest slået sammen – lå lige op til køkkenet, således at husmoderens vigtigste arbejdspladser lå i forlængelse af hinanden. I modstrid med det stærkt differentierede villaideal var denne koncentration nødvendig, hvis børnefamilier med små indtægter skulle kunne fungere i eget hus, og tyngdepunktet måtte i stedet lægges på kombinationen af hus og have, som den egentlige gevinst. Heri lå en mulighed for en forenkling af hustyperne og dermed en vis standardisering af de små huse. De store generalomkostninger, der tyngede de små budgetter alt for hårdt, ville kunne mindskes, og vejen ville være banet for

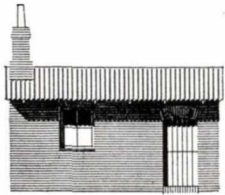
Modstående side: I 1940 udskrev Akademisk Arkitektforening sammen med Dansk Ingeniørforening en konkurrence med det formål at »finde nye Veje for det planlæggende Arbejde under de ændrede Arbejdsforhold indenfor Byggeriet«. Her ses et udsnit af Flemming Grut og Tyge Holms præmierede konkurrenceprojekt med forslag til et standardelement af sammenbygget køkken og bryggers (1). Emnerne var i disse år lidt dystre. Et tema var for eksempel luftværnsforanstaltninger og beskyttelsesrum (2). Arkitekten Ugehæfte 1940.

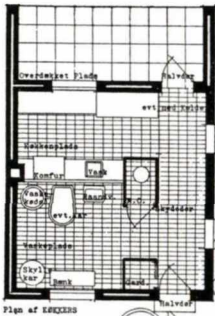

ARKITEKTERNE, KRISEN OG BYGGERIET

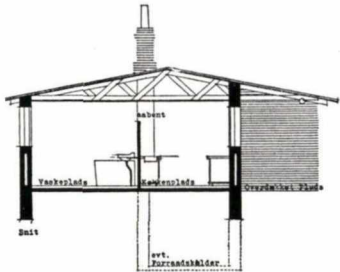
Akademisk Arkitektforening udskriver en Konkurrence

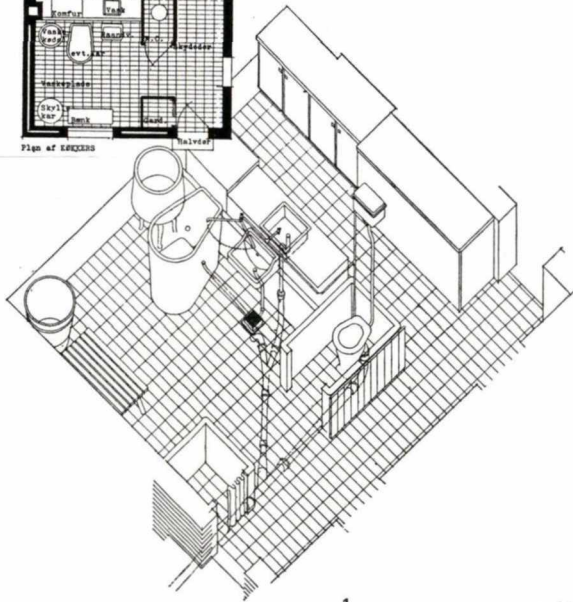
Facade

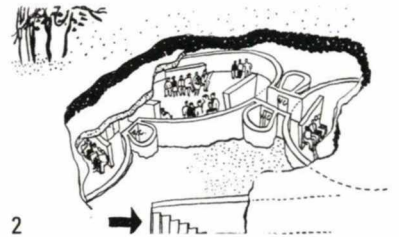
Plan af SØKX220

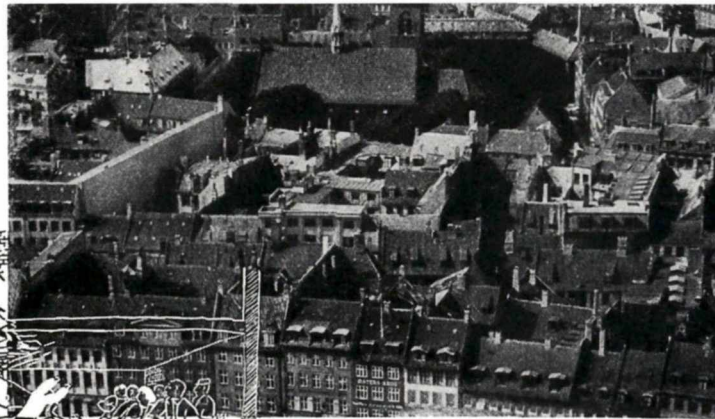
Delt

1

2

ERIK HANSEN

Bispeparken. Ivar Bentsen, Kooperative Arkitekter (Edvard Heiberg, Harald Petersen m.fl.), Kaare Klint, Valdemar Jørgensen, Knud Thorball og Magnus Stephensen, Fr. Wagner, Knud Hansen, Vagn Kaastrup, 1940–42.

en storproduktion. Bygherren måtte afskrive nogle af de drømme, han ofte forbyggede sig på, men kunne trøste sig med færre og bedre typeløsninger – hvis ellers det var en trøst (1940: U 105–08, 173f, M 157–76).

Bag det hele lå det forhold at arkitekterne – tildels selvfor-skyldt – blot var involveret i en forsvindende del af det mindre byggeri, og nu iværksatte samfundet en omfattende lovgivning og beskæftigelseskampagne for at holde gang i dette byggeri, uden at anerkende den rådgivende og planlæggende indsats som kun arkitekten kunne yde. Samfundet havde ikke råd til at undvære denne indsats, men arkitekterne måtte selv tilkæmpe sig den plads, de havde krav på. Derfor blev næste skridt en ny konkurrence om typer til de små og aktuelle statslånshuse, som nu stod på det offentlige byggeprogram, igen forbeholdt A.A.s medlemmer og med henblik på offentliggørelse i en lille bog. Men Langkilde lod sig ikke nøje med det. I en artikel i februar 1941 gjorde han op med hele det fordækte mummespil omkring det grå marked for opførelse af statslånshuse, hvor visse 'arkitekter' førte sig frem i dagspressen med massiv annoncering af eksempler med priser og lånebetin-gelser. Alt sammen baseret på let tilslørede standard-løsninger af tvivlsom kvalitet, pyntet op med pittoreske stilde-taljer for at imødekomme bygherrens honette ambitioner. Det eneste effektive modtræk ville være at etablere et antal type-tegninger, godkendt af A.A. til anvendelse for foreningens medlemmer, hvorved honoraret kunne nedbringes til et ni-veau, som ikke ville belaste byggesagen, og assistancen kon-centreres om opførelsen af huset. En så radikal løsning på problemet var fuldstændig rigtigt set af Langkilde, men vakte en del opstandelse i arkitektstanden, der ikke ville give slip på den individuelle indsats – kvalitet måtte gå frem for det ensi-dige spørgsmål om honorar. Snarere måtte løsningen være at få håndværkerstanden til at forstå, at arkitekten var en æste-tisk, praktisk og økonomisk fordelagtig part i en heldig gen-nemførelse af byggeprocessen, samt at arbejde for at ingen byggesag kunne fremsendes til bygningsmyndighederne uden autoriseret arkitektassistance. Det sidste var naturligvis den mest effektive løsning, men hvordan fik man etableret den nødvendige enighed blandt de stærkt opsplittede interesser i branchen? Her strandede spørgsmålet, og herfra er det fak-tisk ikke kommet siden. Hele diskussionen afstedkom dog et velbegrundet forslag fra Erik Morthorst om oprettelse af et ar-kitektkontor i A.A.s regi, der kunne tage sig af at opføre f.eks. ti forskellige statslånshuse i en kvalitet, som foreningen kunne

sige god for. Skulle der ske individuelle tilpasninger, måtte et af foreningens medlemmer træde til. Konceptet kunne popu-lariseres ved udgivelse af farvetrykte udklipsark, så bygher-ren selv kunne klippe huset ud og sætte det sammen. Som for-billedet nævntes, at det amerikanske blad *Life* året forinden havde udgivet otte sådanne typer, bl.a. et af Frank Lloyd Wright, der kunne erhverves for den beskedne sum af 1 dol-lar. Faktisk burde staten som den store långiver foranstalte opførelsen af en serie huse, der kunne demonstrere mulighe-derne for et kvalitetspræget småhusbyggeri. Da bogen omsi-der udkom i juni 1941 med 56 eksempler på gode hustyper med statslån var modtagelsen lidt blandet – Langkildes synspunk-ter om billiggørelse af arkitekthonoraret samt de anførte, alle-rede uaktuelle priser blev opfattet som et ubehageligt våben mod den praktiserende arkitekt (1940: U 213f, 215–19, 221, 1941: U 54–56, 61, 71f, 102, 107, 131, 133f).

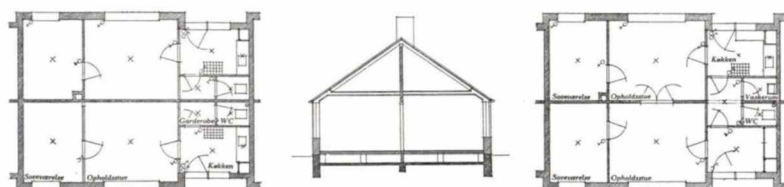
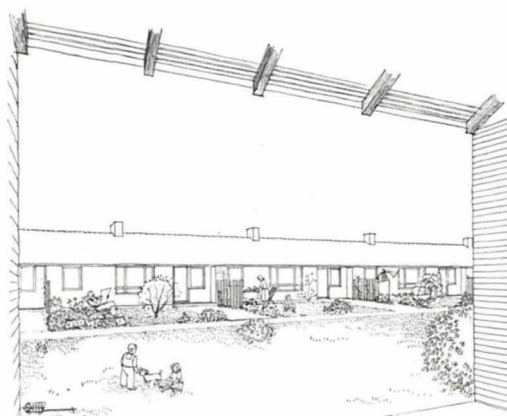
I de efterfølgende år tog Langkilde jævnlige emnet op, der blev afholdt konkurrence om hustyper af gasbeton, men den stadig forværrede materialesituation virkede meget hæm-mende på udviklingen (1942: U 1–5, 9–15, 221–28).

Men hvor befandt det brede publikum sig i arkitekturudvik-lingen? På vild flugt ind i forlorn romantik og stilimitationer af den mest smagløse art. I en artikel i maj 1940 med overskriften »Kunden har ogsaa Ret« gjorde Mogens Voltelen opmærksom på, at den moderne arkitekturs mænd ikke rigtig havde for-mået at tage hensyn til det jævne publikums naturlige trang til hygge, »Mørket, Mildheden og Krinkelkrogene i det menne-skelige Sind«. Hvad man oplevede, var vel i og for sig kun en reaktion på udrensningen i årene omkring 1930, da renlighe-den i den grad blev trumf, at alle andre rimelige hensyn stille-des i skygge, »eller vel snarere sat paa bleg i det skærende Lys, saa de falmende helt ud af Bevidstheden«. »De to Parter maa gensidig nærmes til hinanden, hvis vi ikke skal bevæge os henimod en fuldstændig Spaltning i to Arkitekturretninger, en Feinschmeckerarkitektur for et lille æstetisk Mindretal og en plump og hemningsløs Middelalderimitation for den store Mængde [...] Her har Pressen en Kulturopgave, som ikke bringer den i Konflikt med Verdenspolitiken« (1940: U 111f).

Trods denne opsang er der dog ikke mange tegn på, at ar-kitekterne erkendte svaghederne i deres hidtidige syn på de menneskelige funktioner ved bygninger og rum, endsige for-søgte at løse dem lige så rationelt som de mere håndgribelige forhold, der var blevet taget op i første omgang. Tilbagefaldet til traditionelle bygningsformer og -teknikker var mere betin-

29 000 HUSSTANDE er idag uden Bolig eller ODENSE atombombet

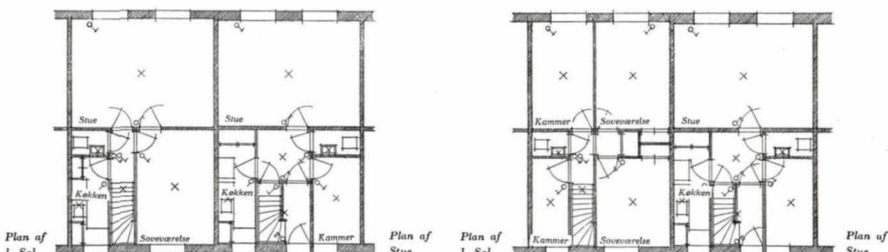

Plan
Eenetages Rækkehusstype for børnerige Familier. Typen er planlagt saaledes, at den midlertidigt kan udnyttes til 2 Familier, der bor „Ryg mod Ryg“. Ved Nedrivning af et lille Stykke af Hovedkammeret kan man senere uden videre ændre den til en Bolig, der opfylder Kravene til en Husstype for børnerige Familier. Planer og Snit 1 : 200. Tiløenstre vises Husets Planer og Snit 1 : 200. Tiløenstre vises Husets Planer og Snit 1 : 200. Tiløenstre vises Husets Planer og Snit 1 : 200.

BOLIGNØD HAVES – BOLIGMINISTERIUM OG -FORSKNING EFTERLYSES

I krigsårene optog den stadigt stigende bolignød utallige spalter i Arkitekten. Én af begrundelserne for det manglende byggeri gik på materialemanglen, men det kunne påvises, at grunden allerede var lagt i det forudgående ti-år. Dertil kom, at byggeriet blev brugt som konjunkturregulator, og at Byggenævnet var énsidigt sammensat af økonomer og politikere. På baggrund af en rundspørge til landets kommuner kunne Hans Erling Langkilde i 1942 forudse en

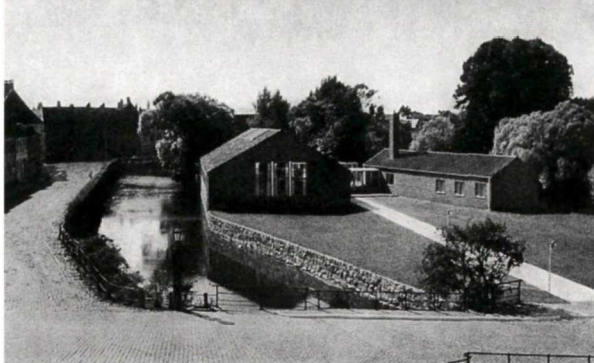
bolignødsperiode som efter Første Verdenskrig. Et særligt udvalg, nedsat af arkitektforeningen og bestående af bl.a. Langkilde, Dan Fink og M.L. Stephensen, giver i 1944 et bud på en positiv bolignødsbekæmpelse. »Bolignød bekæmpes ved at bygge Boliger,« fastslår de, men afviser ikke helt tanken om husvildebaracker, der dog ikke behøver at være slum. Egentlig er deres ideer et tidligt eksempel på fleksible boliger, f.eks. en 1-etages rækkehusstype med to værelser, to kamre og to køkkener hhv. en 2-etages rækkehusstype, hvor den første

Plan of 1. Sal
Toetagers Rækkehusstype for børnerige Familier. Husstype, udført efter samme Princip som den ovenfor viste. Trappen er placeret saa den midlertidigt giver Adgang til en ekstra Lejlighed paa 1. Sal. Senere ændres Køkken paa 1. Sal til Bad, Kammer i Stuen est. til Magazin. Planer 1 : 200. Tiløenstre vises Husets Planer og Snit 1 : 200. Tiløenstre vises Husets Planer og Snit 1 : 200.

type midlertidigt kan bebos af to familier og ved sløjfning af det ene køkken siden hen bruges af én børnerig familie, mens den anden type kan omdannes, så førstesalen bliver en selvstændig lejlighed. En slags blødgøring af overbefolkede lejligheder er at opføre vuggestuer, børnehaver og fritidshjem i kollektive anlæg, så børnene »evakueres« fra lejlighederne. Hans Erling Langkilde argumenterede i 1944 for et boligministerium og for en industrialisering af byggeriet efter model fra den amerikanske bilindustri. I arkitektregi

forberedes det af bl.a. Vilhelm Lauritzen, Philip Arctander og Hans Henning Hansen – de sidste to havde god tid til forarbejdet, da de de begge var internerede i Vestre Fængsel. I 1946 anbefaler Boligkommissionen et boligministerium, et byggeforskningsinstitut og øgede bevillinger til det almennyttige byggeri. Ministerium og institut (SBI) oprettedes i 1947. SBI satte ind på at forlænge den sæsonbestemte byggeperiode, og allerede i 1949 var byggeaktiviteten på højde med de mest aktive perioder i mellemkrigsårene.

Nyborg Folkebibliothek. Flemming Lassen og Erik Møller, 1938–40.

Lufthavnsbygning i Kastrup. Vilhelm Lauritzen, 1940.

get af materialemangel end af en decideret trang til at hygge sig i skyggen af besættelsesmagts repressive jerngreb.

I sensommeren 1940 udkom Steen Eiler Rasmussens »Nordische Baukunst«, et hovedværk i dansk arkitekturhistorisk litteratur, og Knud Millech skrev en behersket positiv anmeldelse, der måtte konkludere, at forfatteren havde fat i noget essentielt: Den danske og svenske modernisme repræsenterede en frigjort, kunstnerisk betonet og saglig udvikling inden for denne retning, med påvirkninger fra romantikken, nyklassicismen, Le Corbusier og ikke mindst *klumpen*, bygningsvolumenets helhed. Det sidste var en ny iagttagelse, men indlysende rigtigt belyst fra Herholdts gamle banegård til Flemming Lassens og Erik Møllers folkebibliothek i Nyborg – og en tendens, der har holdt sig til vore dage (1940: U 181).

I marts 1941 holdt Akademisk Arkitektforening, og dermed også redaktionen og byggematerialeudstillingen, igen flyttedag: Ejendommen Bredgade 66, den sydligste af de Thurahske pavilloner til det gamle Frederiks Hospital, blev det nye domicil, og for første gang disponerede man over et helt hus på egne præmisser. Motivationen var af praktisk art. Da det nu var glippet med ideen om Byggecentrum i Dagmarhus, udgjorde Bredgade-ejendommen et fornuftigt alternativ, og hele stuetaen blev indrettet til en stor permanent byggeudstilling med læsestue, oplysningscentral og lokale til skiftende udstillinger. På 1.salen residerede foreningen og bladets redaktion, og her var også en stor foredragssal, der undertiden blev inddraget til udstillinger. Begyndelsen var lidt mat, tiderne gjorde det vanskeligt at fylde den afsatte plads, men til gengæld satte man alle sejl til med åbningsudstillingen om statslånhuse: Et af vinderprojekterne fra A.A.s konkurrence blev opført i 1:1 i foredragssalen – dog således at væggene startede i bordhøjde ved indgangen og hævede sig til ca. 2 m i baggrunden, af hensyn til overblikket over planen (1941: U 49-54, 129-32).

Et spørgsmål der optog megen spalteplads var den forestående sanering af Adelgade-Borgergade-kvarteret i København. Sagen havde været drøftet i årevis, men nu skulle den pludselig hastes igennem af hensyn til beskæftigelsen i de betrængte byggefag. Langkilde efterlyste på denne baggrund en saglig udredning og planlægning af selve arbejdsopgaven, som let kunne komme til at stå i skyggen af de rent arbejds-skabende foranstaltninger. Det var dog boligværdier og arbejdsvilkår, der blev bundet langt ud i fremtiden, kulturelle værdier som man mindst af alt havde råd til at hægte af, når en krise satte ind. En offentlig arkitektkonkurrence burde ud-

skrives for at få opgaven alsidigt belyst, og så burde Københavns Kommune etablere en ansvarlig arkitektmæssig ledelse af det byplanmæssige arbejde, udskilt af de afdelinger, hvor de forskellige aspekter mere eller mindre tilfældigt var placeret. Ole Buhl havde en lidt anden opfattelse af sagens kerne, som han fremførte på et diskussionsmøde i Studentersamfundet under titlen »Kapitalistisk Sanering eller Statsstøtte til betrængte Byggerøvere«: Saneringen skulle udelukkende igangsættes, fordi byggespekulanterne og grundejerne så deres fordel heri. Af samme grund skulle det meste af Adelgade-kvarteret anvendes til erhverv, selv om der også burde være boliger, passende anbragt som stokke ud til Kongens Have. Det var irrationelt at lade de gamle huse langs Kronprinsessegade stå, når man ellers raserede hele kvarteret. Flemming Teisen advarede mod kun at betragte byen facademæssigt, hvor gadebilleder, monumentale pladser og akser var det afgørende. Her var en enestående chance for at gennemføre en samlet plan med åbne grønne arealer og med bygninger udformet efter deres særlige bestemmelse. De stramme facadebestemmelser fra banegårdsterrænet skulle undgås (1941: U 100-02, 104, 161, 245f, 249f, 255f, 261f). Ved kommunalbestyrelsens vedtagelse af den endelige saneringsplan kort før jul 1941 rejste der sig en storm af protester mod dens rigide, lukkede karréstruktur, men lige meget hjalp det. End ikke kritikken af at nedrive så mange boliger i en periode med bolignød, uden sikkerhed for at nye kunne opføres under de herskende tilstande, gjorde indtryk (1942: U 5-7, 18-20, 35f, 41f, 47f, 50-52, 58-60, 75)

Det blev aldrig til noget med hverken arkitektkonkurrence eller de grønne arealer, men kommunen fik dog efterhånden rationaliseret sin byplanmæssige indsats.

15. november 1941 åbnede en stort anlagt vandredstilling med ny tysk bygningskunst på Charlottenborg. Den var tiltælagt af selveste Albert Speer og fyldte hele førstesalen med store fotografier og modeller af offentlige bygninger. Til lejlig-

Modstående side, øverst: Adelgade-Borgergadekvarteret i København skulle saneres og kommunen mente, det skulle ske i en fart, så man kunne fremme beskæftigelsen. Langkilde og andre efterlyste en arkitektkonkurrence, men dette blev afvist. Et firemandsudvalg blev dog nedsat til at forberede det første udspil og Kay Fisker, C.F.Møller og Eske Kristensen blev bedt om at udarbejde en boligbyggesplan til Chr.Xs plads på baggrund af udvalgets bebyggelsesplan. Arkitekten Ugehæfte 1943.

Atelierhusene, Grønnemose Allé, Utterslev. Viggo Møller-Jensen, 1943.

heden blev der endda udgivet en fornemt udstyret, tosproget bog med titlen »Neue deutsche Baukunst/Moderne tysk arkitektur«, der som motto havde et Hitler-citat: »Intet Folk lever længere end dets Kulturmindestmærker.« – Uhyggeligt forstemmende med tanke på, hvad der siden hændte.

Ved åbningshøjtideligheden holdt Generalbaurat Wilhelm Kreis et foredrag, hvori han gav udtryk for, »at vi endnu stadig skal skabe i Traad med den klassiske Oldtid, at den hellenistiske Kunsts levende Følelse gennem 3 Aartusinder endnu ikke er forbi, at der ydermere vil dannes ny Forbindelse mellem de germanske Folks Verden og det klassiske Skønhedsbegreb i en ny Sandhedserkendelse«. Fra dansk side talte trafikminister Gunnar Larsen, der i beherskede vendinger roste den værdifulde indsats, der var præsteret, ikke mindst ved den »storstilede, gennemgribende Maade, hvorpaa man med den allerstørste Handlekraft tager fat paa Opgaverne i Tyskland«. Påfaldende var det, at ingen danske arkitekter syntes at have medvirket til arrangementet – slet ikke Arkitektforeningen, og Langkilde serverede hele sagen med neutral takt, skønt formodentlig under et vist pres. På annoncesiderne bragtes i hvert fald en helsides annonce for udstillingen, hvis typografiske opsætning han bestemt ikke havde ansvaret for, og under notestoffet åbenbarede sig flere pinligheder for de indviede: Professor Wilhelm Wanscher, der allerede før besættelsen havde markeret sig som svoren nazist, holdt foredrag i radioen i anledning af udstillingen, og et par linier længere oppe kunne man under »Nye Adresser« læse »Arkitekt Edv. Heiberg, Statens Lejr, Horserød«. De danske kommunister var efter Hitlers angreb på Sovjetunionen i juni blevet arresteret og interneret, i direkte modstrid med grundloven. Mon ikke Langkilde var svært tilfreds med, at ugehæftet først kunne afleveres til postvæsenet den 24. november – udstillingen lukkede den 30. (1941: U 237f).

Kay Fiskers meget fortjenstfulde arbejde på Arkitektskolen fra 1936 med de københavnske boligtypers udvikling blev fulgt op i to månedshæfter i 1941 med titlen: »Om rækkehuse, kamhuse, kædehuse og andre huse«. 40 sider, der – med sine systematiske optegninger i 1:250 – i allerhøjeste grad fik betydning for udviklingen af denne bebyggelsesform langt ind i efterkrigstiden (1941: M 17–56).

I februar 1942 oprettedes ved et samarbejde mellem Akademisk Arkitektforening, De studerendes Raad og repræsentanter for passive studerende en ny forening for unge arkitekter ved Kunstakademiet i tilknytning til A.A., med det formål at

samle studerende og yngre arkitekter endnu uden afgang »til Behandling af faglige Opgaver og til kammeratlig Samvær«, samt en udbygning af forbindelsen mellem foreningens medlemmer og A.A.s medlemmer. Straks påbegyndte man med ungdommelig entusiasme udgivelsen af et »Meningsblad for unge Arkitekter«, der hurtigt fik navnet A5, og Langkilde hilste det velkomment med ønsket om, at det måtte undslippe spædbørnsdødeligheden, som ellers havde ramt så mange nye foretagender. Med lømmelig frimodighed slog det straks en stærkt kritisk tone an, og langt ind i 50'erne bar det ved til talrige diskussioner om fagets faglige holdninger, der gav genlyd langt uden for de studerendes rækker. Talrige af de senere toneangivende personligheder fik her deres debut som debattører i politiske, sociale og arkitekturteoretiske spørgsmål (1942: U 68,96).

I 1942 havde Den alm. Brandforsikring for Landbygninger 150-års jubilæum, og Langkilde havde fået den udmærkede idé at udforme jubilæumsbogen som to kulturbilleder med den samlede titel: »Dansk Byggesæt omkring 1792 og 1942«, med sig selv som forfatter af det sidste og magister Harald Langberg af det første. Ved at opdele de to afsnit næsten ens i byggeri på landet, i byen og i hovedstaden, boligbyggeri, industribygninger og offentligt byggeri, lykkedes det virkelig at stille de to perioder klart op mod hinanden, og alene ved en skildring af byggesættet give et tydeligt billede af befolkningens liv omkring de nævnte årstal. Axel G. Jørgensen mente i sin anmeldelse, at Langkilde her havde skrevet det bedste defensorat for moderne dansk arkitektur, en forklaring af hvad godt byggeri er, og hvorledes det er blevet til, så alle kan forstå det. Særtryk i store oplag til alle byggeinteresserede ville være den bedste propaganda, den danske arkitektstand kunne ønske sig! En sådan skamros af redaktøren var ellers ikke hverdagskost (1942: U 167f).

Sidst på året forelå en bog, der længe havde været ventet i arkitektkredse: »Huse i Danmark« med tekst af Erik Lassen og med tegninger af Preben Hansen og Niels A. Knudsen, alle arkitekter. Undertitlen var: »En sammenhængende Beskrivelse til et Udvalg af Hustyper og Bygningsanlæg fra Stenalderen til vore Dage«, og den gennemgående idé var, at alle bygninger,

Modstående side: Kay Fiskers meget fortjenstfulde arbejde på Arkitektskolen fra 1936 med de københavnske boligtypers udvikling blev fulgt op i to månedshæfter i 1941 med titlen: »Om rækkehuse, kamhuse, kædehuse og andre huse«. Arkitekten Maanedshæfte 1941.

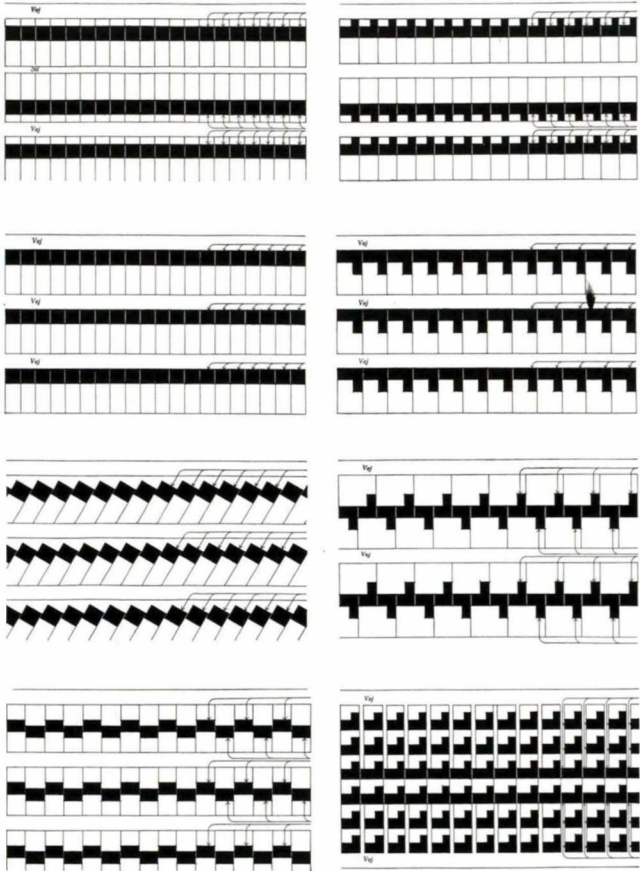
Besøg Udstillingen paa Charlottenborg

**NY TYSK
BYGNINGSKUNST**

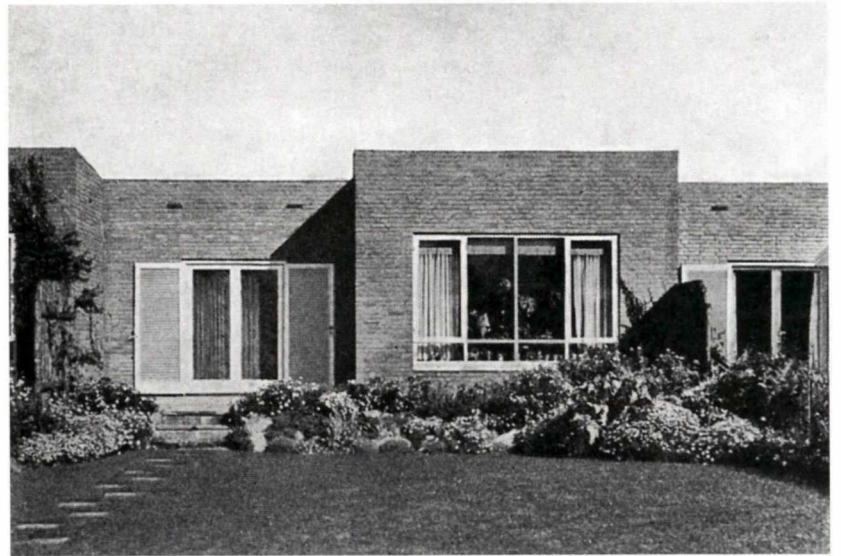
Afholdes fra 15.-30. Novbr.

Værdige Modeller og Kollageskisser - stjerne, end der nogeninde tidligere har været vist i København - giver den besøgende et Begreb om de enorme Bygningsarbejder, der allerede er fuldført eller er under Arbejde i det nye Tyskland.

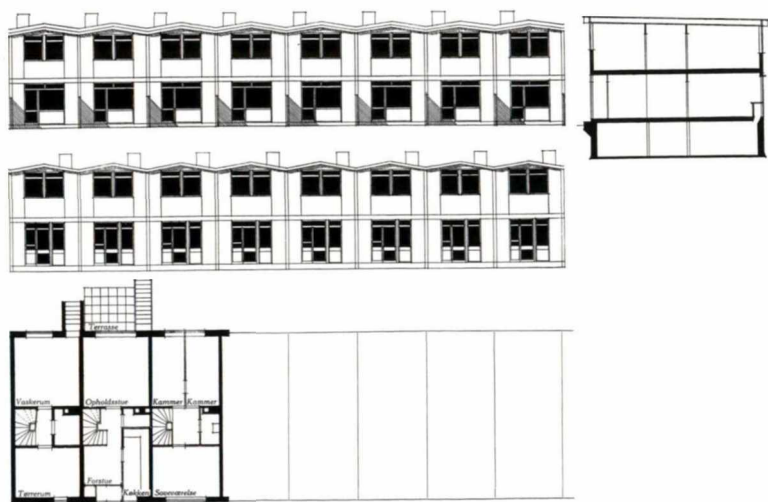
Aaben fra Kl. 10-21 Entré 50 Øre

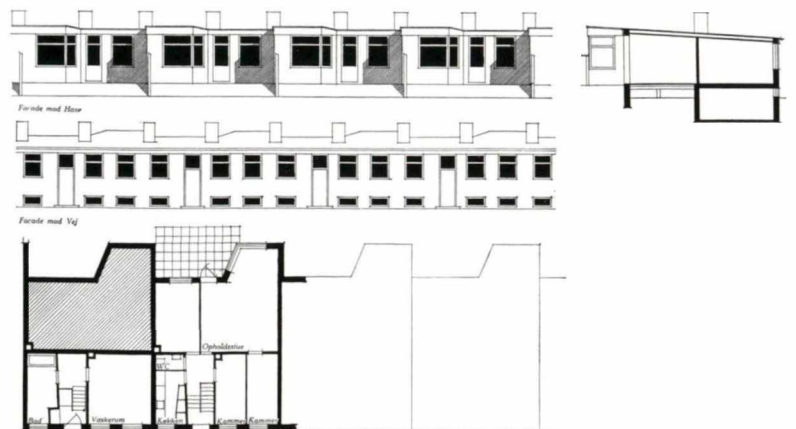
Otte af de i alt seksten rækkehustyper i Kay Fiskers analyse.

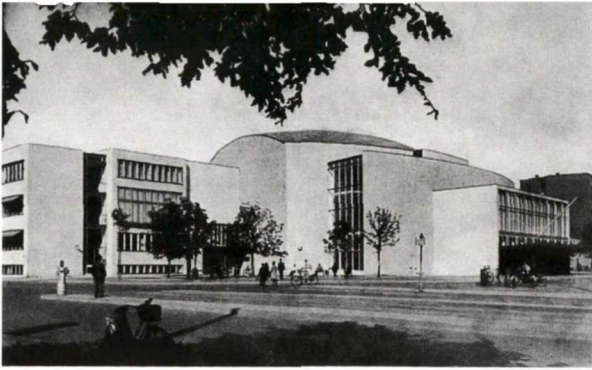
Helmer Remark og Svend Aage Petersen: Geeldalens Haveby, rækkehuse i Virum, 1937.

Magnus Stephensen: Bebyggelse for børnerige familier. Stenmaglevej, Husum, 1941-42.

Ivar Bentsen, Ole Buhl og T. Miland Petersens rækkehuse på Vigerslev Allé, Kbh. 1938-39.

Radiohuset, Rosenørns Allé 22, Frederiksberg. Vilhelm Lauritzen, 1937-45.

HANS ERLING LANGKILDE 1906-1997
Ansv. redaktør 1.1.1940-1.1.1948

Hans Erling Langkilde kom på Kunstakademiets Arkitektskole i 1925, men forlod den igen tre år senere for at arbejde hos Vilhelm Lauritzen, Edvard Heiberg, Carl Harild og på Carlsberg-bryggerierne arkitektkontor, inden han i 1934 begyndte på FDBs tegnestue. På det tidspunkt var Langkilde allerede begyndt at gå Willy Hansen til hånd på Arkitekten, sideløbende med at han sammen med Ib Martin Jensen tegnede en del villaer i Københavns nordlige forstæder. Efter at have vundet konkurrencen om alderdomshjemmet Solhjem i Gentofte i 1938 etablerede de egen tegnestue, og i de følgende næsten 35 år opførte de en lang række markante byggerier, ofte vundet i konkurrencer. I flæng kan nævnes Lyngby Rådhus (1939-42), rækkehusbebyggelsen Ved Fortet (1947-48, nu nedrevet), Skovgårdsskolen i Ordrup (1949-51), Elverhøjens Skole i Herlev (1953-55), Hillerødsholmsskolen i Hillerød (1954-57), Trongårdsskolen/Jon-

(Fortsættes)

fra gravhøj til Aarhus Raadhus, var gengivet i 1:750. Dette skøre mål var udelukkende valgt for også at kunne rumme de største eksempler, men havde den konsekvens at de mindste nærmede sig sorte klatter. Kay Fisker var alligevel positivt stemt for bogens princip, tekstens kvalitet, udvalget og tegningernes udførelse, men typografi, udstyr og papirets art var helt forfejlet. Især fandt han sammenblandingen af flere forskellige skrifter for uskøn, en modedille blandt unge arkitekter, og helt i strid med bogkunstens traditioner. Variation kunne sagtens opnås inden for de enkelte skriftgrupper. Det fik Bent Karlby til at protestere med et eksempel på en plakat, hvor et større antal skrifter var anvendt med et glimrende resultat – hvorfor denne kedsommelige, akademiske skræk for det frimodige? Fisker svar er udtryk for den befriende humor, både han og Hans Erling Langkilde kunne lægge for dagen (1942: U 277f, 1943: U 7f, 23).

Igennem nogen tid havde det på redaktionen og blandt medlemmerne været drøftet, hvordan man fik gjort bladens artikler mere tilgængelige i en systematisk sammenhæng. Det var uhensigtsmæssigt for læserne at skulle klippe i bladet og gemme alt dette løse materiale i kartotekskasser. Bedre var det at lade artiklerne registrere, således at det blev muligt at føre et kartotek over faglitteratur, ligesom man gjorde på folkebibliotekerne. Hertil var det internationale decimalklassifikationssystem velegnet, og det svenske tidsskrift Byggmästaren havde planer om at forsyne alle artikler med sådanne henvisninger fra årsskiftet 1944.

Efter moden overvejelse og efter at have sikret sig Bygningsteknisk Studiearkiv og dets leder, arkitekt Dan Finks assistance, gjorde Langkilde det samme. Herefter var alle vigtige artikler påført en talkode efter DK-systemet (Dansk Decimalklassifikation), og efter nogen tid bragte man også trykte kartotekskort med alle de nødvendige oplysninger, lige til at klippe ud og anbringe i egne kartoteksskuffer. Systemet kom til at fungere glimrende i over 40 år, indtil den nuværende redaktør droppede de sidste rester af det. Det var arbejdskrævende at administrere, og til sidst var brugerskaren begrænset (1943: U 63f, XLVI, U 14f, 27f, 35, 71).

Flere essentielle artikler fandt i disse år vej til månedshæftet. Fisker skrev i 1943 sin ofte siden refererede artikel: »Omkring Herholdt. Betragtninger over nordisk Arkitekturtradition«, hvori Herholdts og M. G. Bindsbølls betydning for den danske arkitekturudvikling fremhævedes, og samme år skrev Harald Nielsen en stor mindeartikel om Ivar Bentsen, der døde

den 21. maj (1943: M 49-64, U 163f, M 117-28). I 1944 fremkom Povl Baumanns stadig læseværdige artikel: »Murerarbejdets Æstetik«, holdt som foredrag i Arkitektforeningen i 1941, og ved Henning Hansens død 8. august 1945 skrev Edv. Thomsen og Louis Hygom smukke ord om denne blandt fagfæller højt beundrede skikkelse (1944: M 1-20, 1945: M 153-60).

Men ellers fulgte Månedshæftet sit faste program med temaopbyggede numre om bemærkelsesværdige nybygninger, store konkurrencer og guldmedalje projekter. Udpræget gemmestof der ofte var tænkt til at skulle finde selvstændig plads på reolen, og efterhånden udbygget med praktiske emner som tegnestuens organisation (1945: M 1-16), bygningstyper i landbruget (1943: M 81-100), fabriksbyggeri (1949: M 25-64), seriemøbler (1945: M 85-100) og skibsaptering (1949: M 87-116).

De politiske begivenheder i det besatte Danmark og modstandsbevægelsens mere og mere synlige tilstedeværelse kom efterhånden til at præge hverdagen. Også fra arkitektkredse deltog mange i aktivt modstandsarbejde og forsøgte at få andre med, men Langkilde lod sig ikke lokke, skønt det ikke skortede på opfordringer. Ansvarer som redaktør gjorde det umuligt, men i sin nærmeste familie havde han krigen tæt inde på livet. I november 1944 fik den danske arkitektverden sig et chok, som fik mange til at overveje deres stilling. 30. nov. 1944 blev Povl Stegmann, forstander for Teknisk Skole i Aalborg og en af hovedmændene bag Aarhus Universitet, brutalt myrdet foran sin gadedør i Aalborg, skudt ned bagfra af en af Gestapos danske håndlangere, den berygtede Bothilsen-Nielsen. Stegmann havde fra første færd ikke lagt skjul på sin afsky for nazismen, og tyskerne opfattede ham som en af lederne af den åndelige kamp imod dem, ikke mindst på skolen hvor mange af eleverne var med i modstandskampen. Men ikke én linie om begivenheden kunne Langkilde skrive i Ugehæftet, på grund af censuren. Kun i årets sidste månedshæfte fik han samlet nogle mindeord af de gamle venner Axel G. Jørgensen, Tyge Hvass og Bodil Krohn, og her slap noget af harmen og fordømmelsen ud. (1944: M 173-76) Efter krigen sørgede Arkitektforeningen for, at der blev opsat en mindeplade for ham i foreningens lokaler, og den burde have været bragt med til Arkitekternes Hus i Strandgade.

I løbet af 1944 blev der indført en streng papirrationering, der også ramte tidsskrifter og fagblade. Arkitekten klarede sig dog så nogenlunde igennem indtil november, hvor nye bestemmelser skar forbruget ned til 40 pct. af det normale. Situ-

1

2

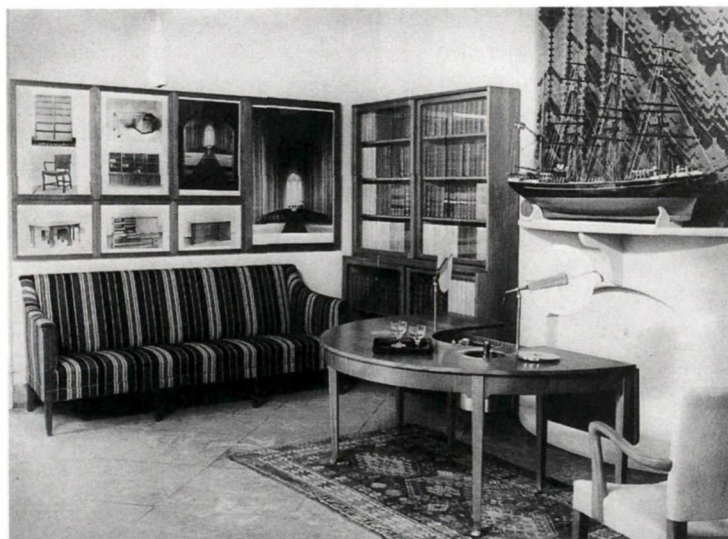

3

KVALITET TIL FOLKET

P.V. Jensen-Klint mente, at arkitekter har en forpligtelse til at skabe skønhed for alle samfundslag. Den Klintske skole havde den samme tro, som udmøntedes i en idé om, at man gennem indgående studier kan nå de enkelte typers væsen, således at ethvert møbel finder sin egen form. Denne rendyrkning af typen kan danne basis for en større grad af industrialisering, så folket kan få skønhed for billige penge. Disse tanker vakte genklang i producentkredse, som i 1927 dannede Snedkernes Møbeludstillinger, der skabte epoke med møbler fra Niels Vodder, Kold Kristensen, Fritz Hansen m. fl.

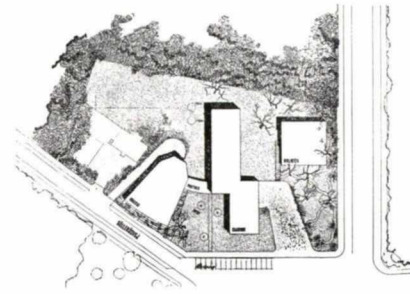
Børge Mogensen og Hans J. Wegner, 1945 (1). Mogens Lassen, 1942 (2). Finn Juhl, 1945 (3). Kaare Klint, 1941 (4). Børge Mogensen og Hans J. Wegner, 1946 (5).

4

5

Søllerød Rådhus, Øverødvej 2. Arne Jacobsen 1940–42.

strup Seminarium i Lyngby (1958–63), Gentofteparken ved Gentofte Sø og Kløckers Have sst. (1958–63) samt kollektivhuset Adelaide i Ordrup (1967). I sit otium skrev han en række betydningsfulde bøger, hvoraf kan nævnes *Mellem byen og Bremerholm* (1984), *Nyklassicismen i købstæderne* (1986), *Landstæder, villaer, bygherre og arkitekt* (1987), *Arkitekturprofiler* (1989) og *Arkitekten Povl Baumann* (1991). Langkilde var formand for Akademisk Arkitektforening 1946-51 og for Danske Arkitekters Landsforbund 1951-53. Han modtog statens årlige hæderslegat fra 1988 og DALs arkitekturpris i 1991. I Langkildes redaktørtid blev Arkitekten for alvor det udadrettede, fagpolitiske organ, der markerede sig i alle væsentlige spørgsmål vedrørende byggeriets vilkår i samfundet, især inden for boligpolitik og planlægning. Utallige er de offentlige diskussioner og debatter, som bladet startede eller deltog i, ofte med stor gennemslagskraft hos politikere og de bestemmende myndigheder. Hans sobre pen og velovervejede argumenter gjorde indtryk, og han nød stor respekt i alle lejre for sin ildhu og altid saglige behandling af problemerne. *Nekrologer i Arkitekten magasin* 11, 1997.

ationen blev klaret ved at lade Ugehæftet udkomme som dobbeltnumre med reduceret sidetal, og der gik flere år, før man atter slap ud af dette meget generende problem (1944: U 208). Ved befrielsen i maj 1945 fandt glædesrusen også vej til Ugehæftets spalter. Akademisk Arkitektforenings formand Thomas Havning skrev en leder, der fuld af fremtidshåb gjorde op med den mørke tid og gav luft for den taknemmelighed, der strømmede befrierne, det gæstfrie naboland Sverige og ikke mindst modstandsbevægelsen i møde. Nu skulle alt det forsømte indhentes, de udenlandske kontakter genoplives og nye opgaver løses, hvordan den danske arkitektstands kår så end ville blive (1945: U 77).

Bittert nag og brådne kar inden for egne rækker fortiedes – de interne opgør i foreningen var ikke et anliggende for bladet. Et antal medlemmer blev ekskluderet for deres aktiviteter og holdninger under besættelsen og måtte for en tid føre en tilbagetrukket tilværelse.

Da russerne bombede de bornholmske byer Rønne og Nexø, henvendte A.A. sig straks til amtmanden og tilbød hjælp, hvis man ønskede det, således at unge arkitekter kunne bistå de lokale fagfolk med de første vanskelige arbejder, vurdering af skaderne, opmålinger o.l. Det resulterede snart i oprettelsen af Akademisk Arkitektforenings Arkitektbistand, der under Willy Hansens ledelse kom til at yde en afgørende indsats under genopbygningsarbejdet (1945: U 81).

Forbavsende hurtigt lagde man fortiden bag sig, nu gjaldt det fremtiden og genopbygningen af samfundet. Da en artikel i *Berlingske Tidende* reflekterede over, at Hitler havde drevet sig selv frem på grund af et voldsomt mindreværdskompleks, fordi han var blevet nægtet optagelse på Wiens arkitektskole, kommenterede redaktøren, at dette måtte appellere til Uddannelseskommissionen om at afholde sig fra enhver skærpelse af adgangsbetingelserne for arkitekter: »Vi vil ikke have den Ballade een Gang til« (1945: U 112).

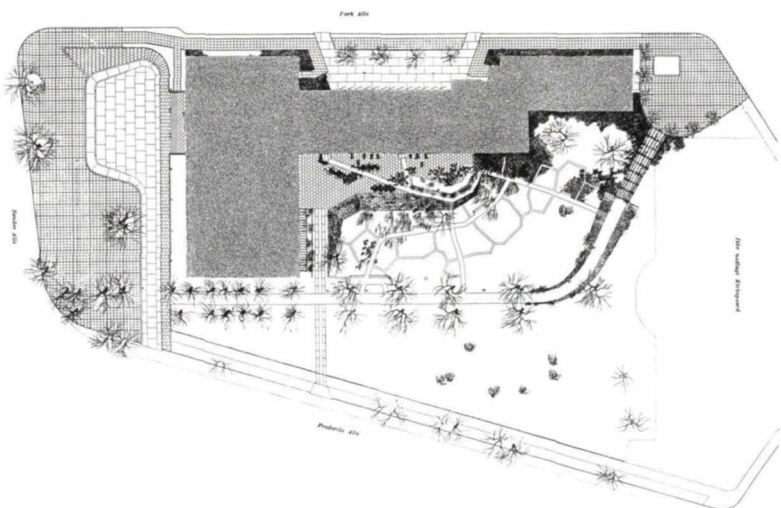
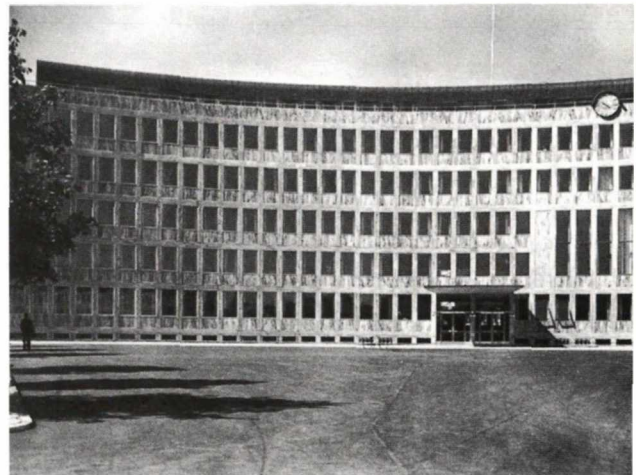
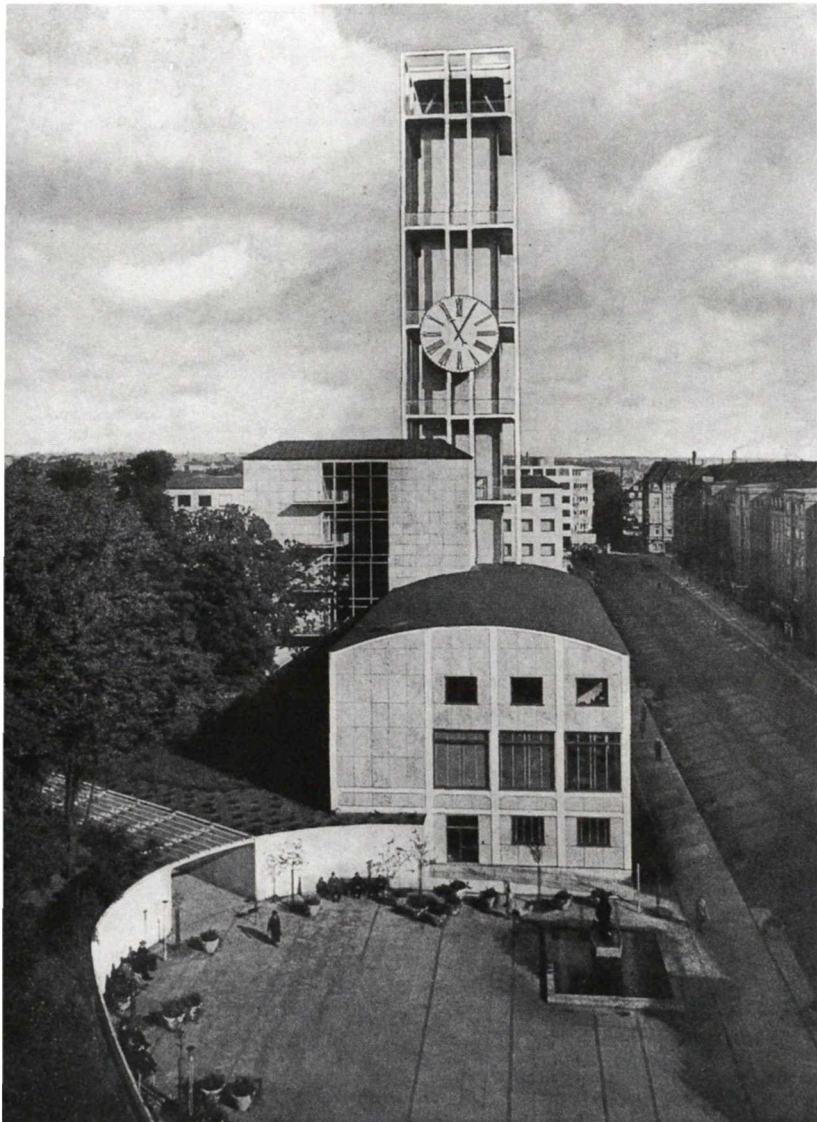
Efter det første nytår i frihed skrev Langkilde en lang artikel i ugehæftet med titlen: »Hvor staar vi?«, hvori han præciserede, at nu var det genopbygning og afhjælpning af bolignøden, der kom i første række, og at det var arkitekternes pligt at yde deres bidrag til at få klarlagt retningslinier og målsætning i samfundsopbygningen. Herefter fremførtes standens opgaver med hensyn til kvalitetskrav, industrialisering og standardisering, oplysningsvirksomhed, arkitekturkritik inden for egne rækker, kontakten med udlandet og det kollegiale sammenhold (1946: U 1–6).

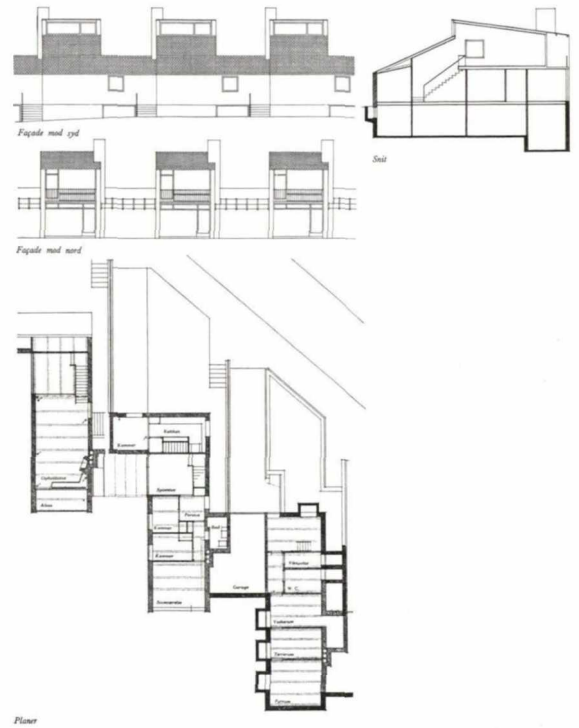
Året efter var tonen en anden. Under overskriften »Sort Nytaar« måtte han bittert erkende, at boligpolitikken havde spillet fuldstændig fallit. Det havde vist sig umuligt at etablere en bare nogenlunde tilfredsbringende boligproduktion, og bolignøden ville ikke kunne afhjælpes de første 5–10 år. Alle mirakelkurerne med elementhuse og nye materialer troede han ikke på – det eneste effektive ville være et centraliseret ansvar i et boligministerium med en politisk topfigur, der havde pligt til at sove dårligt om natten, så længe boligproblemer var uløst (1947: U 1). Og heri fik han jo ret – samme år blev det under navn af Ministeriet for Byggeri og Boligvæsen udskilt fra Indenrigsministeriet.

I mellemtiden var Langkilde blevet formand for A.A., og det intensiverede yderligere arbejdsbyrden nu også at skulle markere standens interesser udadtil i rent fagpolitisk regi (1946: U 137). Der var noget at kæmpe for, krisen tog til i løbet af 1947, og til sidst måtte regeringen indføre totalt byggestop. Det gav stødet til, at de to arkitektforeninger for en gangs skyld kunne blive enige om et samlet initiativ. I november fremsendte man en henvendelse til ministeren vedrørende boligsituationen og den fremtidige boligproduktion, der ved hjælp af en slagkraftig grafik skar tingene ud i pap: Så galt er det, og de og de foranstaltninger skal der til, hvis man vil undgå voldsomme sociale problemer (1947: U 181-85). Fra politisk side var man sikkert enig et langt stykke af vejen, men løsningerne lå ikke lige for, så længe penge og materialer var den store mangelvare.

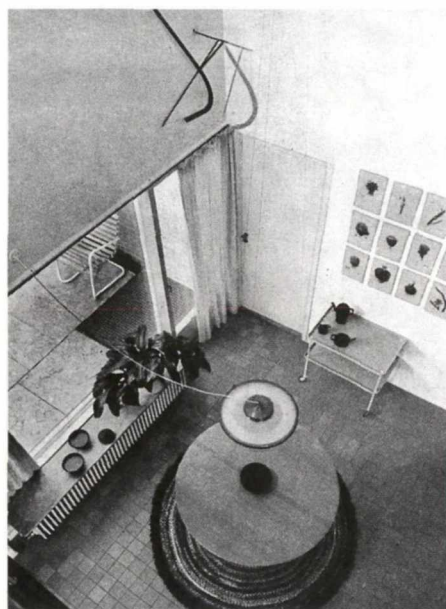
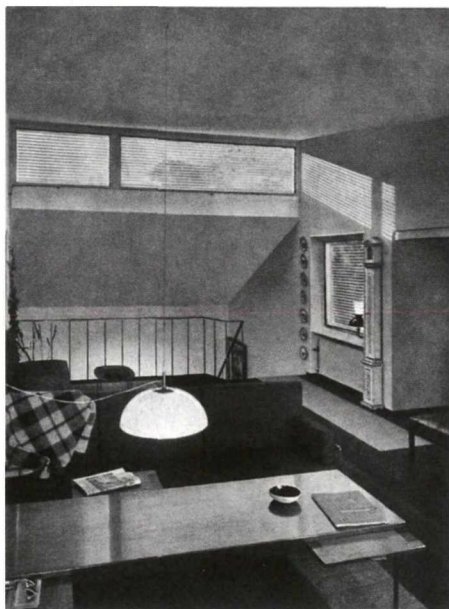
Langkilde måtte snart tage konsekvensen af den forøgede arbejdsbyrde – som formand følte han sig lige så forpligtet som den dårligt sovende boligminister til at opnå resultater. En anden måtte overtage roret på redaktørposten, og valget var ikke svært. Allerede i nogle år havde arkitekt Jens Møllerup assisteret Langkilde i det daglige arbejde, og han var en oplagt kandidat til at føre kampen mod bolignøden videre, i hvert fald på papiret. Den 1.1.1948 sad Jens Møllerup alene på redaktionskontoret.

Modstående side: Aarhus Raadhus. Arne Jacobsen og Erik Møller 1938–42. Rådhuset er resultatet af en konkurrence udskrevet i 1937. 1.præmieprojektet medførte en del polemik blandt andet mellem folketingsmedlem Povl Drachmann og Poul Henningsen. En del af kritikken gik på, at bygningen skulle være mere monumental. Dette blev tilgodeset i forslaget til den endelige bygning, blandt andet med klokke- og udsigtstårnet og marmorbeklædningen. Yderst til højre: Lyngby Rådhus. Hans Erling Langkilde og Ib Martin Jensen, 1939–42.

Arne Jacobsen. Søholm I, Strandvejen 413 og Bellevuekrogen 20-26, Klampenborg, 1946-50.

konkurrencer

Når ikke andet er anført, rettes henvendelse til Danske Arkitekters Landsforbund, Konkurrenceseekretariatet, Strandgade 27A, 1401 København K. Programmer kan ses og hentes på DAL/AAs hjemmeside på www.dal-aa.dk og rekvireres skriftligt eller afhentes i sekretariatet. Ekspeditionstid for bilagsmateriale er ca. 6 dage. NB! I konkurrencer, hvor DAL ikke medvirker, rekvireres program fra den angivne adresse.

BOLIGOMRÅDE VED ABILDVEJ I SORØ afleveringsfrist 15.12.98

Byrådet i Sorø indbyder interesserede til at fremkomme med ideer til bebyggelsen af et naturskønt område beliggende tæt ved Sorø bykerne. Med konkurrencen ønsker kommunen at tilvejebringe en helhedsløsning for et nyt boligområde, der bomæssigt kan skabe fornyelse i Sorø. Kommunens intentioner går i retning af at kunne tilbyde fremtidige beboere boliger i et attraktivt område i form af forskellige boligtyper – både for så vidt angår størrelser som ejerform. Konkurrenceprogrammet er udarbejdet af DAL. Den samlede præmiesum er på 600.000 kr. Konkurrencen udskrives primo oktober.

Fristen for forespørgsler udløber den 2. november. Afleveringsfrist den 15. december 1998. Afgift på bilagsmateriale 200 kr. Program skal rekvireres særskilt.

BOLIGOMRÅDE VED ABILDVEJ I SORØ afleveringsfrist 15.12.98

Byrådet i Sorø indbyder interesserede til at fremkomme med ideer til bebyggelsen af et naturskønt område beliggende tæt ved Sorø bykerne. Med konkurrencen ønsker kommunen at tilvejebringe en helhedsløsning for et nyt boligområde, der bomæssigt kan skabe fornyelse i Sorø. Kommunens intentioner går i retning af at kunne tilbyde fremtidige beboere boliger i et attraktivt område i form af forskellige boligtyper – både for så vidt angår størrelser som ejerform. Konkurrenceprogrammet er udarbejdet af DAL. Den samlede præmiesum er på 600.000 kr. Konkurrencen udskrives primo oktober. Frist for forespørgsler er den 2. november. Afleveringsfrist den 15. december 1998. Afgift på bilagsmateriale 200 kr. Program skal rekvireres særskilt.

KONTORBELYSNING afleveringsfrist 01.12.98

Den 12. februar næste år har Louis Poulsen A/S 125-års jubilæum. I den anledning har firmaet udskrevet en

idékonkurrence for de studerende ved design- og arkitektskoler i de tolv lande, hvor Louis Poulsen er repræsenteret ved belysningsdatterselskaber. Temaet for konkurrencen er kontorbelysning, og besvarelsen skal rumme bud på den optimale belysning f.eks. til receptionsområde, arbejdsbord, mødelokaler, gange og trapper.

Deltagerne skal tage stilling til selve lyset og dets anvendelse. Opgaveformuleringen giver mulighed for at besvare opgaven som et bud på et konkret armatur, en armaturfamilie, et konceptuelt forslag eller ud fra en teoretisk synsvinkel. Konkurrencen, som er godkendt af DAL, har en samlet præmiesum på 250.000 kr. med en største præmie på min. 50.000 kr. og en mindste præmie på min. 10.000 kr. Alle præmier udbetales som rejselegater. Den 1. december skal forslagene afleveres på de respektive skoler, som derefter selv udvælger fem forslag, der skal være hos Louis Poulsen senest den 8. januar til den endelige konkurrence.

Konkurrenceprogrammer forefindes på de to arkitektskoler eller kan rekvireres hos projektleder Vibeke Mogensen, tlf. 31 31 11 66.

GAMMEL DOK okt.

I Arkitekturgalleriet udstilles indtil 18. oktober »Tower 151 – strategier for en nutidig bygning, der ikke forveksler arkitektonisk form og struktur med investeringsafkast, og som alene tager udgangspunkt i det givne sted og en arkitektonisk metode«.

I oktober og november afholder Dansk Arkitektur Center otte debatafetter under overskriften »København mellem fortid og fremtid«. Den 27. okt. »Folkeliv eller tivolisering?«, 3. nov. »Grå mismodighed eller grøn kulturby?«, 10. nov. »Bilen – ud af byen eller ned i P-huset?«, 17. nov. »Det er min havn«, 24. nov. »Bedre byer – den politiske indsats«. Møderne holdes alle dage kl. 19–21 (dog er 3. nov. fra 19.30–21.30).

Maksimalt antal deltagere er 125, hvorfor tilmelding er nødvendig på telefon 31 57 19 30.

Dansk Arkitektur Center, Gammel

Dok, Strandgade 27, København. Daglig 10–17. Entré: 30 kr.

MELDAHLS SMEDIE okt.–nov.

Indtil 27. september vises »Konstruktionens paradoks« – letvægtskonstruktioner og konstruktionsmorfologi efter modeller af Le Ricolais og danske forskere. Fra den 10. oktober til 8. november er »Arkitekturstudiet til debat« med mål og resultater gennem 20 studiefølber på Kunstakademiets Arkitektskole.

Meldahls Smedie, Kunstakademiets Arkitektskole, Danneskiold Samsøes Allé 51, Holmen. Daglig 12–18. Entré: 30 kr.

RUNDETÅRN indtil 01.11.

Indtil den 1. november vises »Klassicisme – Arkitekturen i København på C.F. Hansens tid«. Udstillingskommissær: Hanne Raabyemagle. Udstillingsarkitekt: Poul Ingemann.

Rundetårn, Købmagergade, København. Entré. Man.–lør. kl. 10–17. Søn. 12–17. (29. sept.–1. nov. aftenåbent tir. og ons. 19–22.)

ERINDRINGSLISTE konkurrencer m.v. (udførlig omtale i tidl. nr. af ARKITEKTEN)

International Furniture Design, Asahikawa

afleveringsfrist 20.01.99

KONKURRENCER I ABONNEMENT Abonnementet omfatter programmer til alle offentlige danske konkurrencer samt udenlandske konkurrencer, hvortil DAL/AA modtager et oplæg af programmerne. Endvidere vil abonnementet omfatte kopi af meddelelsesblade fra UIA, hvori der omtales internationale konkurrencer. Årsabonnementet koster 180 kr. (inkl. moms) for DAL/AA-medlemmer hhv. 300 kr. (inkl. moms) for ikke-medlemmer. Abonnementet gælder for et kalenderår (januar–december). Interesserede bedes skriftligt meddele konkurrenceseekretariatet, hvortil programmerne ønskes sendt. Når dette er udvalget i hænde, vil et giroindbetalingskort blive fremsendt.

LOUISIANA okt.–feb.

Ud over udstillingen med især ungdomsarbejder af Joan Miró, der løber til den 10. januar, viser museet en ny udstillingsvirksomhed, som det kalder »Arkitekturens værksteder«, og som vil præsentere nogle af aktuelle og banebrydende arkitekter. Man lægger ud med Frank Gehry, hans projekter og arbejds metode. Denne er præget af vekselvirkningen mellem skitser, studiemodeller og computeranimationer. Især computeren er et afgørende arbejdsredskab for Gehry, der benytter sig af en computerteknik, hentet fra flyindustrien. Programmet, der hedder Catia, giver mulighed for at afprøve og bearbejde ideerne, for at kommunikere med bygherren og følge projekteringen på nært hold. I projekteringen af Guggenheim-museet har computeren været afgørende for den uhyre komplicerede bygnings tilblivelse. Dele af Gehrys atelier vil helt bogstaveligt blive overført til Louisiana. Udstillingen er kreeret til Louisiana i samarbejde med Gehry. Udstillingskonsulent er arkitekt Kirsten Kiser.

Louisiana. Museum for moderne kunst. Humlebæk. 10–17, ons. 10–22.

udstillinger m.v.

THORVALDSENS MUSEUM indtil 30.12.

M.G. Bindesbøll lærte Bertel Thorvaldsen at kende i Rom, og det førte til de første skitser til et museum for Thorvaldsen i løbet af 1830'erne. I 1839 fandt man frem til remisegrunden ved Christiansborg, og Bindesbøll fik til opgave at projektere museet, som åbnede for 150 år siden.

Udstillingen »Bindesbølls Museum« viser tilblivelsen.

Thorvaldsens Museum, Porthusgade 2, København. Tir.–søn. 10–17.

MUNKERUPHUS indtil 18.10.

Indtil den 18. september vises arbejder af Henning Koppel igennem mere end 30 år for bl.a. Georg Jensen, Orrefors, Holmegaard, Bing & Grøndahl og Louis Poulsen. Samtidig kan man stifte bekendtskab med Henning Koppels talent som tegner og billedhugger.

Munkeruphus, Munkerup Strandvej 78, Dronningmølle. Fre., lør., søn. 12–17, i efterårsferien tir.–søn. 12–17. Entré.

TRAPHOLT indtil 24.01.99

Fra den 17. september til 24. januar vises »Verner Panton. Lyset og farven« med eksempler på arbejdet med lys, farver, tekstiler og møbeldesign af den i Basel boende danske arkitekt. Udstillingen er delvis tilrettelagt af Panton, som døde for nylig.

Trapholt, Æblehaven 23, Kolding. Dagl. 10–17. Entré.

ARKEN sept.–okt.

Indtil den 11. oktober viser Dansk Design Center sin udstilling »Dansk Design: Rigdom & Enkelhed«, som første gang kunne ses på Triennale di Milano i 1992. Temaet er visualiseret gennem produkter, fotostater, dias og tekster, og bl.a. medvirker firmaerne B&O, Fritz Hansen, Louis Poulsen, Magnus Olesen, V. Kann Rasmussen. Tilrettelæggelse: Arkitekter MAA Helle Juul og Flemming Frost i samarbejde

med DDCs arkitekter Birgit Flügge og Mikael Fuhr.

Arken, Museum for Moderne Kunst, Skovvej 100, Ishøj. Tir.–søn. 10–17. Ons. 10–21. Entré.

FREDERICIA/MIDDELFART okt.–nov.

I oktober (se dagspressen) åbner »Kønt og grimt – godt og skidt«, en kulturhistorisk udstilling om tingenes æstetik. Det sker gennem en dobbeltudstilling på Fredericia og Middelfart Museer, hvor temaet er de skiftende tiders opfattelse af æstetik – 1800-tallets opgør med 1700-årenes 'parykstil' og 'fattige empire', skønvirketidens opgør med 1800-tallets 'overlæssede' stil, funktionalismens forkastelse af det hele. Bliver f.eks. Diskoskasteren eller Rietveld-stolen til kitsch, når de reproduceres i lille størrelse?

Middelfart Museum, Algade 4.
Kongens Portvagt, Østervoldgade, Fredericia.

KULTURHISTORISK SEMINAR 12. & 13.10.98

Center for Bygningsbevaring, Knabstrup kobler arkitekter og museumsfolk, til et seminar, hvor det er hensigten at højne forståelsen for køkkenets og andre funktionsrumms særlige kulturhistorie. Bevaring af interiørerne i de fredede og bevaringsværdige huse er vanskelig; alt for ofte må køkkenerne vige for nye indretninger, hvilket betyder, at der i dag findes meget få originale køkkener tilbage, selv i de historiske huse. Ildstedet er det centrale, men også bryggers, ryge- og maltkøller og bagehuse er interessante. På seminaret gennemgås køkkenets historie både som funktion, som kulturhistorie og som objekt i kunsten. Der redegøres for en lang række erfaringer med dels bevaring af køkkener, dels formidling af den historiske kokekunst.

Der bliver indlæg ved: Cand. mag. Birgitte Folsach, arkitekt ph.d. Hanne Kierkegaard, etnolog Bodil Møller Knudsen, etnolog Lars Friis, historiker og formidler Vibeke Fazakerley, arkitekt og

museumsdirektør Ann-Vibeke Knudsen og arkitekt Ulla Lunn.

Seminaret foregår på Center for Bygningsbevaring, Knabstrup. Kongsdal Gods besøges i forbindelse med aftenarrangementet. Desuden er der særundervisning på Holbæk Museum ved Lene Floris. Der overnattes på Holbæk Vandrehjem. Seminaret foregår torsdag den 12. til fredag den 13. november. Pris 2500 kr.

Tilmelding senest 1. november til Center for Bygningsbevaring, Knabstrup, Teglværksvej 30, 4420 Røgstrup. Tlf. 59 27 07 27.

BYGGERI I POLEN konference 25.11.

European Construction Research afholder onsdag den 25. november sin årlige konference, i år under overskriften »Byggeri i Polen 1999« – med indlæg om kontor-, bolig-, industri- og butikbyggeri samt om anlægssektoren i Polen og byggeriets samlede udvikling 1999–2010. Sted: Hotel Sheraton, Warszawa. Pris: 3995 kr. ekskl. moms.

Tilmelding til: European Construction Research, Bredgade 35 D, 1260 København. Tlf. 33 16 21 00, fax 33 16 29 00.

FORUM KØBENHAVN 22.–24.10.

Fra den 22. til 24. oktober afholdes fagmessen »Ejendom '98«, som især er for beslutningstagere beskæftiget med professionel ejendomsadministration. Der er to temaer på messen: Det Fælles Liv (om beboerforeninger m.v. og fællesfaciliteter) og Det Gode Håndværk (om byfornyelse).

Forum København, Julius Thomsens Plads 1, Frederiksberg.

OPHOLD I ATHEN ansøgningsfrist 15.10.

Det Danske Institut i Athen disponerer over et antal gæstehjulejigheder og -værelser, alle centralt beliggende. Studieophold af op til fem måneders varighed kan søges af forskere og kunstnere, værelserne også af studerende, med et

projekt, der omfattes af instituttets formålsparagraffer

– at bevare og videreudvikle de kulturelle bånd, der består og knyttes mellem Danmark og Grækenland; samt mere specifikt

– at fremme forskning, undervisning og kulturformidling inden for Grækenlands og Middelhavslandenes arkæologi, historie, sprog, litteratur, kunst og kulturtraditioner.

Specialestuderende kan søge om indtil to måneders frit ophold.

Der opslås hermed et stipendium for en seniorforsker til et tre-måneders ophold på instituttet. Stipendiet, der er på 10.000 kr., er stillet til rådighed af G.E.C. Gads Fond.

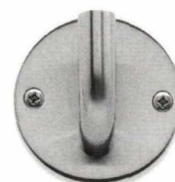
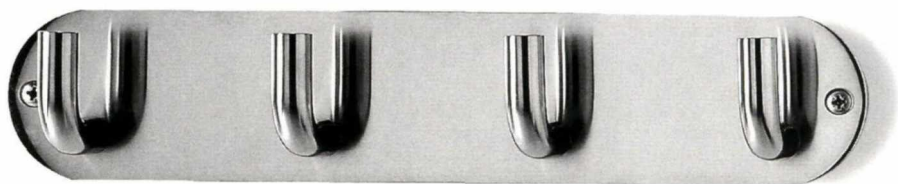
Ansøgning for perioden indtil juli 1999 må være instituttet i hænde senest den 15. oktober 1998.

Nærmere oplysning om priser på gæsteboligerne samt rekvirering af ansøgningsskema kan fås på tlf. 0030 1 32 44 644, hverdage 9–13, eller pr. fax 0030 1 32 47 230.

Randi-Line®

design: Friis & Moltke

Arkitekttegnet beslagserie
i enkelt og tidløst formsprog.
Slebet, matbørstet rustfri
stål og messing. Ring for
brochure. RANDI A/S,
Ingersoll-Rand Company,
Mirabellevej 3, 8900 Randers,
Tel.: 45 86 42 75 22

IG-PRISEN 1998

Årets IG-Pris, der blev overrakt seks danske virksomheder for godt grafisk design i juni måned, var på mange måder bemærkelsesværdig. For det første foregik selve overrækkelsen i den såkaldte glassal i Carlsbergs smukke æresbolig i Valby, som nu er blevet omdannet til Carlsberg Akademi med aktiviteter inden for det naturvidenskabelige, det humanistiske og det samfundsvidenskabelige område. For det andet repræsenterede de seks prismodtagere et særdeles bredt spekter af grafisk design – lige fra en øl-etiket til et komplet designprogram for en virksomhed – som alle viste fornyelse på et solidt grundlag. For det tredje, og nok det vigtigste, måtte juryen konstatere, at industrielt grafisk design har sværere og sværere ved at stå sig som en selvstændig disciplin. Området integreres, ligesom industrielt design, mere og mere i virksomhedernes samlede kommunikation og markedsføring, og denne udvikling fik juryen til at foreslå, at det principielle grundlag for IG-Prisen burde tages op til overvejelse. Dansk Design Centers direktør, Jens Bernsen, var ikke uenig med juryen og nævnte, at man rent faktisk havde gjort sig nogle tanker om IG-Prisens fremtid og grundlag. For egen regning kunne man så spørge, om det ikke var muligt at tænke lidt på ID-prisens grundlag, når man nu var i gang? For det fjerde, at DSBs stort anlagte og

meget omtalte grafiske fornyelse ikke var at finde blandt prismodtagerne.

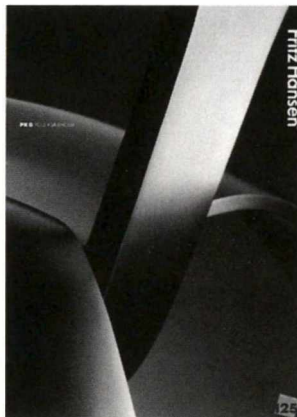
Jeg er mildest talt ikke enig med dommerne i alt. Carls Special-øletiket er forfærdelig; typografien virker som dårlig Bauhaus-tradition (nærmest funkis). B&Os katalog er som sædvanlig fejende flot, men det kan være svært at kapere de indlagte, halvdokumentariske reportager fra lykkelige B&O-brugere. Det såkaldte 'forsvindingsnummer' i OSL-logoet er efter min mening en ren gimmick.

Men nu til de præmierede virksomheder og designere (med dommerkomiteens bemærkninger i uddrag):

Carls Special, øletiket for Carlsberggruppen. Design: 2 Graphic Design v/ Jan Nielsen MDD og Ole Lund MDD, samt kreativ direktør Poul Mikkelsen fra DDB Needham.

Carls Special-etiketten er ganske enkelt et vellykket bud på en øletiket »i tiden«. Det er lykkedes at komponere en lys – nærmest venlig – etiket, hvor nogle af Carlsbergs grafiske formelementer lever i fin forening med nye elementer og en ny typografi.

Designprogram for Bang & Olufsen. Design: Grafisk designer Christine Øst Skov, Stine Bang og Anne Mette Degn-Petersen, fotograf Morten Bjarnhof og tekstforfatter Michael Hermann.

Juryen fremhæver B&Os produkter som unikke; de afspejler en vilje til at forfølge det enkle og funktionelle – træk, der forbindes med den nordiske designtradition.

Designguiden formår med enkle midler og en lavmælt visuel form at sætte en stilsikker standard for grafisk produktidentitet, således at den på fornem vis understøtter produkternes og virksomhedens identitet.

Logo for Oslo Lufthavn. Design: Mollerup Designlab A/S, grafisk designer MDD Nina Kampmann og arkitekt MAA Bastian Andersen.

Logoet for Oslos nye lufthavn i Gardemoen har fået en legende, nærmest humoristisk karakter. Den visuelle styrke opstår i »forsvindingsnummeret« med det sidste O i bynavnet. Med et flysymbol indsat i stedet er det rebuslignende mærke på plads med den ekstra krølle, at OSL er international lufthavnforkortelse for Oslo.

Produktkatalog for Fritz Hansen A/S. Design: Grafisk designer MDD Jakob Kühnel. Fotograf: Piotr & Co.

Fritz Hansen A/S har som møbelproducent altid satset på kvalitet, enkelhed og det bedste design i tiden. Denne holdning er også udmøntet i katalogmaterialet. Formen er enkel og

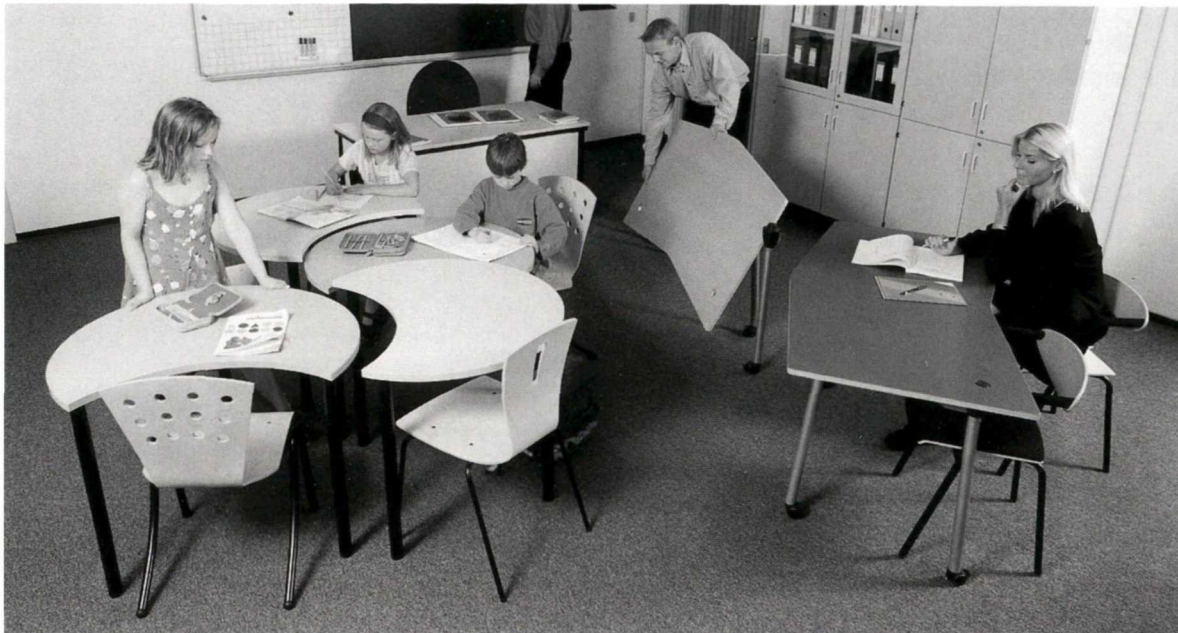
uprætentiøs, og den nøgterne dokumentation akkompagneres smukt af de fremragende fotos.

PR-materiale for Selfish. Design: 2 Graphic Design v/Jan Nielsen MDD og Ole Lund MDD.

Selfish er en sushirestaurant i København. Allerede i denne betegnelse antydes dette prisbelønnede emnes sammensatte natur. Det er svært at bruge en almindelig IG-målestok på Selfish' PR-materiale. Materialet er udarbejdet med det klare formål, at skulle det ud fra det store kor af spisesteder. Det er gjort frækt og talentfuldt. Der er leget med et fiktivt forråd af japanske tegn, farver og højtråbende, visuelle elementer.

Årsskrift for Carlsbergfondet. Design: Grafisk designer Michael Jensen. Carlsbergfondets årsskrifter for 1997 og 1998 er gennemført i et klart, enkelt og overskueligt bogdesign. Årsskriftet er en kombination af årsberetning, årsregnskab, årsskrift og essay/artikel/interviewsamling. Behandlingen af dette komplekse stof sker med indlysende lethed. Mange og forskellige artede illustrationer håndteres med enkle grafiske midler, så årsskrifterne opleves på én gang djærve og utrolig elegante. *Mike Rømer*

Optimal møblering?

Vi får børn som aldrig før, og inden år 2004 regner man med, at antallet af elever i folkeskolen og i gymnasiet vil stige med ca. 100.000. Dette perspektiv har fået mange kommuner til at planlægge opførelsen af nye skoler, eller at udvide de eksisterende. Men det er unødvendigt, siger Edukon A/S, der markedsfører et finsk skolemøbelprogram af samme navn. Ifølge firma-

et kan kommunerne bruge deres penge langt bedre ved at indrette de eksisterende lokaler anderledes og mere fleksibelt, og samtidig få en tiltrængt møbelrenovering, i stedet for at bruge dem på mursten. Det er jo en påstand, der vil noget, og for landets arkitekter, er det lige præcis den slags udsagn, der er med til at cementere fordomme om faget. Edukon A/S er et nyoprettet datterselskab i Altikon koncernen,

som er en af landets største kontormøbelvirksomheder og ikke ligefrem ukendt i arkitektbranchen, så på den baggrund forekommer det særdeles besynderligt, at man finder det nødvendigt at lancere et nyt og interessant produkt med et gevaldigt slag under bæltet. Det er useriøst.

Kilde: Edukon A/S, Kobbelvænget 72, 2700 Brønshøj, tlf. 38 26 49 20, fax 38 60 49 20. MR

JURA-KALK

Vi er eneimportør af den ægte Jura-kalk og den kan kun købes igennem os. Spørg efter eventuel forhandler. Husk der skal stå JURA-KALK på posen

Skandinavisk Jura-Kalk A/S
Telefon 5650 3000

TYVERI SIKRING
Godkendt af SKAFOR

JSA sikrer værdier
SIKRINGSGITRE • JALOUSIER • PLEDESKABE

JSA Tlf. 86 22 56 44
Fax 86 22 83 03
Landsdækkende konsulent- og servicetjeneste!

Sikring

Rofatop® undertag

ivarsson leverer brandsikre byggeplader, tagprodukter og facadeplader til solidt dansk byggeri.

Rofatop®

-Et undertag til alle funktioner

- ✓ 3-lags opbygning
- ✓ Diffusionsåben
- ✓ Vand- og Rivefast
- ✓ Ingen blafrelyde
- ✓ Ingen telteffekt
- ✓ Lettere montage
- ✓ Lang levetid

Tlf. 73 66 19 80 for vareprøver og brochure.

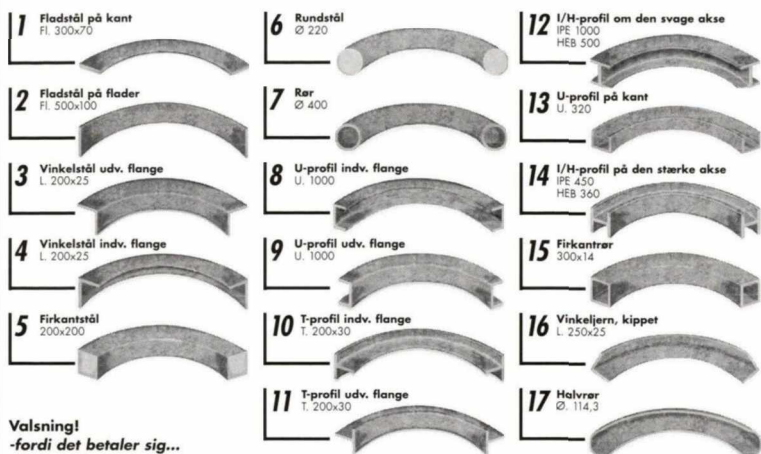
Kometvej 26 · DK-6230 Rødekro
Tel.: 73 66 19 99 · Fax: 74 66 10 20
www.ivarsson.dk · E-mail: info@ivarsson.dk

ivarsson

DET KAN FAKTISK LADE SIG GØRE

Valsning af stålprofiler:

Valsning!
-fordi det betaler sig...

Mere end 25 års erfaring i profilvalsning af stål og aluminium
Find os på internet: www.sjoelund.dk

NS1 Sjølund MASKINFABRIKEN A/S

DK-6093 Sjølund · Tlf. 76 99 17 77 · fax 75 57 49 17 · e-mail: admin@sjoelund.dk

SE'98: »RO ER LUKSUS«

Sammenslutningen SE (Snedkernes Efterårsudstilling) er det eneste permanente forum for eksperimentelt dansk møbeldesign, og af samme årsag nærmer jeg mig altid dens årlige udstillinger med en blanding af frygt og opstemthed, men altid nysgerrig: Hvad har de mon fundet på i år? Nogle gange har det været forrygende godt og spændingsfyldt, andre gange deprimerende dårligt, og end-nu flere gange har det bare været i orden.

I år kunne man se SEs møbeleksperimenter på Kunstinstitutmuseet i perioden fra 8. maj til 7. juni, og forventningerne til årets udstilling blev skruet ekstra op, idet SE havde fået den gode idé, at have et overordnet tema for udstillingen: »Ro er luksus«. I den fortravlede og nyhedsfikserede møbelverden er ro så absolut en luksus, så temaet var både velvalgt og velkomment, og man kunne sagtens forestille sig, at SEs mange begavede designere kunne spinde nogle interessante og eftertænksomme ender over det valgte tema. Men det lykkedes mærkeligt nok ikke. Bortset fra nogle ganske få, der havde valgt at ironisere over temaet, viste sammenslutningens medlemmer stort set de de samme typer møbler, som de plejer at vise på SE – snusfornuftige og nydelige møbler med et beskedent indhold af innovation og oprør. Til gengæld var der brugt megen energi på at garnere de udstillede møbler med ledsagende tekster af ofte forbløffende lyrisk kva-

litet, hvor man så at sige skrev sig ud af problemerne. Det holder imidlertid ikke en meter. Et spisebord med fire stole skal være meget specielt for ikke at være et spisebord med fire stole, og det gøres ikke kun med en velmenende tekst. Jeg har også svært ved at se, hvad et højt, slankt skab med fem skuffer i bedste Ikea-stil har med ro og luksus at gøre. Eller et tonstungt soveværelsesmøblement, som i stil og størrelse ser ud til at være stjålet fra et pensionat i Bayern. Eller en stabelbar stol i stålør og trekantet sæde. Eller et par laminerede lænestole (endda Made in USA) som må være tegnet til et alderdomshjem i begyndelsen af 70'erne. Og så videre.

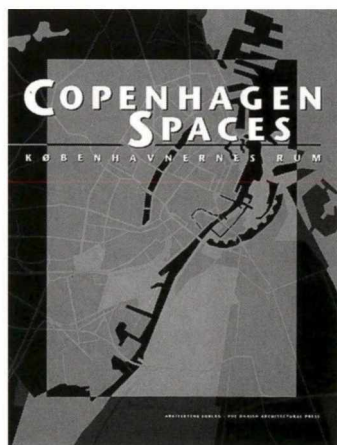
Problemet for deltagerne på SE '98 har dels været, at selve temaet var for upræcist og for bredt formuleret og dels – og værre – at man over en bred front blot har arbejdet løs, som man plejer, uden at reflektere nærmere over temaets indhold og muligheder. Fraværet af begavede fortolkninger, finurlige løsninger og skæve tankespind var bekymrende markant på SE'98, og det kunne godt få én til at spekulere på, om SE er bange for at gennemføre en vis form for selvjustits – selvcensur om man vil – over for medlemmernes arbejder, når man har valgt et tema. Ideen med et tema er nemlig rigtig god, og SE bør fortsætte i det spor, og jeg tror ikke, at stram styring og hævede pegefingre i ny og næ er begrænsende for kreativiteten.

Tværtimod.

Mike Rømer

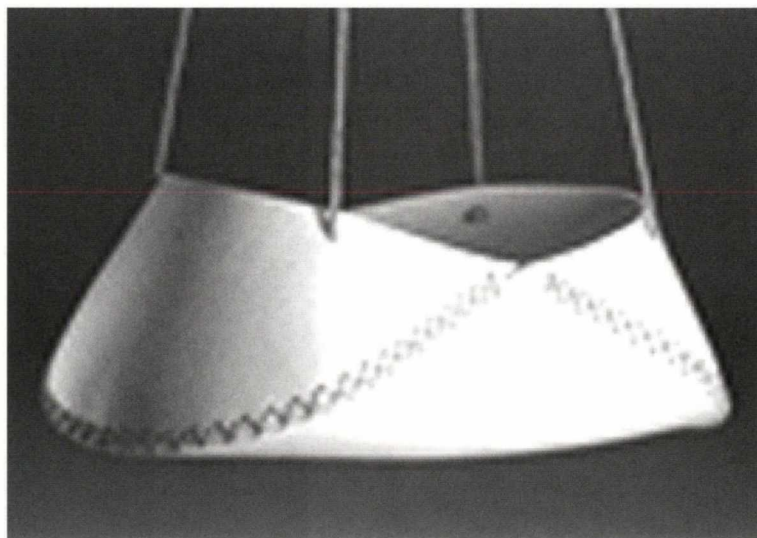
BØGER FRA ARKITEKTENS FORLAG

COPENHAGEN SPACES

Copenhagen spaces/Københavnernes Rum giver en enestående mulighed for at få et samlet overblik over Københavns vigtigste arkitekturprojekter lige nu. Bogen omfatter såvel byggerier som pladser, parker og miljøanlæg.

176 sider, hæftet
Farveillustrationer
Pris 245 kr.

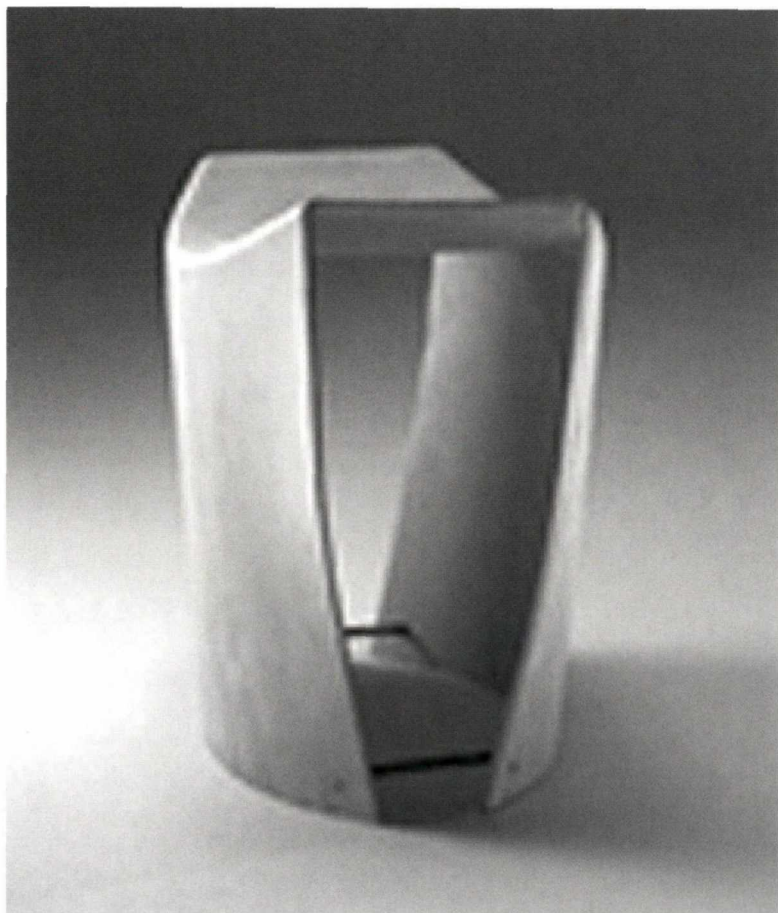

Rud Thygesens ironiske kommentar til årets tema var et sæde fra en robåd, monteret på et understel af sandblæst stålrør, og akkompagneret af lyden af åretag i vandet.

Nederst til venstre: »Den, der styrer vuggen, styrer verden« hedder det i Søren Ulrik Petersens tekst til sin vugge, der er udført i de økologiske og vugge-venlige materialer filt og snor.

Ti lag finér skåret ud i et rektangel og formspændt til det yderste af materialets formåen. Taburet til brug for museer – det kræver også en vis ro – tegnet og udført af Hans Sandgren Jakobsen.

Dansk Indeklima Mærkning

Troldtekt
træbeton

Signaler i rummet

-Nu også i farver

Ring efter brochuren og vores prøveæske, der viser struktur og farver.

L. HAMMERICH & CO
Østergaardsvej 171 Telefon 87 47 81 00
Postboks 45
Dk-8355 Solbjerg Telefon 87 47 81 11

HAMMERICH

BURCHARTH & SØN
FØRER:

Tyvek - Det direkte undertag

- må lægges direkte på isoleringen
- ingen "telteffekt"
- dampmodstanden svarer til 1 cm luftlag
- vandtæt: tåler 1 meter vand søjle
- vindtæt: hindrer konvektion
- vejer under 7 kg pr. rulle

ISO 9002

© Tyvek er Du Ponts registrerede varemærke

V. BURCHARTH & SØN A/S

Egegårdsvej 5 - 5260 Odense S - Tlf.: 66 11 99 66
Industrigrenen 21 - 2635 Ishøj - Tlf.: 43 54 42 00

ARCHITECTURA

Arkitekturhistorisk Årsskrift

20

ARCHITECTURA 20

Arkitekturhistorisk årsskrift

with english summaries

Indeholder udelukkende afhandlinger om arkitektur- og havehistoriske emner. Det udgives af Selskabet for Arkitekturhistorie med økonomisk støtte fra mange sider.

ARCHITECTURA 20 bringer følgende seks afhandlinger:

Nan Dahlkild og Flemming Skude

FRITIDENS HUSE

John Erichsen

FRA BAKKERNE TIL MOSEN

Olaf Forchhammer og hans norske huse 1903-14

Line Bregnhøj

HERHOLDT OG HILKER I FJOLSTRÆDE

Istandsættelsen af Universitetsbiblioteket i København

Ida Haugsted

L. A. WINSTRUPS REJSE TIL ISLAND

Vibeke Andersson Møller

SNEDKERENS GÅRD I MAGSTRÆDE

Kent Alstrup

“TOO SPLENDID AND TOO MAGNIFICENT”

Forsøg på rekonstruktion af Kongens lejlighed på det første Christiansborg

ARCHITECTURA er ikke alene væsentligt for arkitekturhistorisk interesserede, men har værdi for alle, der vil vide noget om dansk kulturhistorie.

Alle artikler er baseret på selvstændige studier og er illustreret med et billedmateriale, der i stort omfang ikke tidligere har været offentliggjort.

ARCHITECTURA 20 er på 124 sider i format 21 x 27 cm med 128 illustrationer, hvoraf mange i farver. Sats og reproarbejde fra F. Hendriksens Eftf. A/S, København, trykt hos P.J. Schmidt A/S, Vojens og i kommission på Arkitektens Forlag.

Ved indsendelse af nedenstående kupon til Arkitektens Forlag kan bogen leveres til 220,- kr. inkl. moms.

Arkitektens Forlag
Strandgade 27 A, 1401 København K

Undertegnede bestiller hermed ARCHITECTURA 20 til 220 kr. inkl. moms, ekskl. forsendelse. Ved fremsendelse vil girokort være vedlagt. Skriv venligst med blokbogstaver.

Navn

Gade/vej.....

Postnummer.....By

Evt. gennem boghandler:

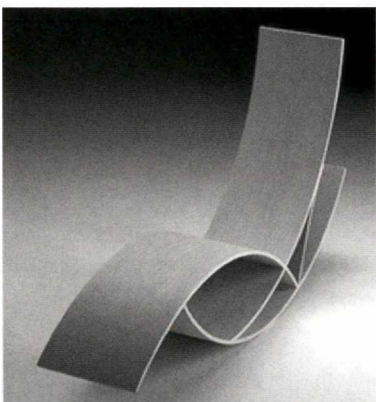
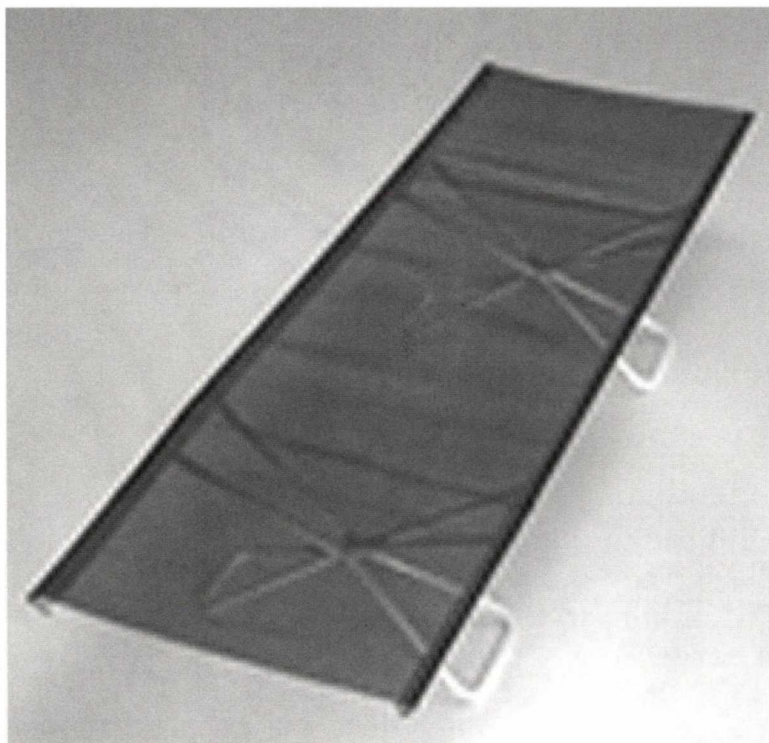
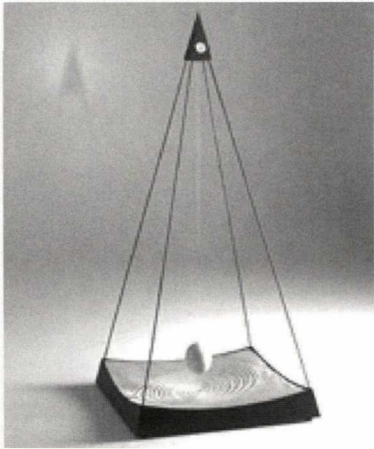
.....

SE'98

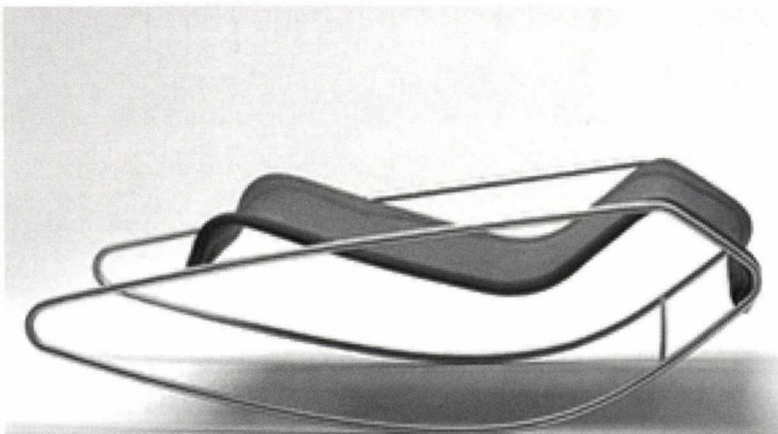
År 2001 står for døren, og det må have inspireret Cecilia Enevoldsen til at lave et loungemøbel til krydstogtrumskibe. Møblet er udført som sammensvævede, oppustelige plasticposer i halvtransparent PVC-folie.

Komplot Design: En pyramide af stålrør, der afsluttes med en top i wengé, og et ur. Et strudseæg nedhængt i en wire og forsynet med en stålskive, der tegner spor i sandet, når man puffer til ægget.

Fire formstøbte skaller i lamineret bøg i radius 75 cm sat sammen til en eskapist-stol eller Flugtstol, som designeren Torben Skov omtaler den.

Feltseng af Hans Sandgren Jakobsen. To aluminiumsprofiler med foldebeslag, bærevæv af kunststof og to bukke. »Tid til at hvile på din transportable feltseng efter slaget på motorvejen.«

Gyngestolen Dynamo af Thomas E. Alken. Ramme af rustfrit stål, sæde af neopren med nylonvæv fra Dupont. Ved at sætte sig og langsomt flytte sit tyngdepunkt bagud vil brugeren glide tilbage og blive løftet for til sidst »at slippe jordforbindelsen en stund«.

Download cad tegninger direkte fra vores hjemmeside

www.nabolia.dk

■ Mobilvægge
Foldevægge
Glasvægge
Skydedøre
Lyddøre
Specialdøre
Snedkerpartier

100-års natten.....

21.00 - 04.00

levende musiceren

timelige indslag

mobilt taffel

champagne-bar

absint-bar

bajer-bar

påklædning:
som i 1890'erne
eller
1990'erne

24. oktober 1998.....

.....

Tilmelding inden den 10. oktober.

Tilmelding til **100-års natten** finder sted efter først til mølle-princippet, da antallet af pladser er begrænsede. Billet fås ved indsendelse af nedenstående kupon + check til **Arkitektens Forlag, Strandgade 27A**, eller ved betaling i receptionen samme sted. Hvis der bliver overtegnet, returneres checken.

Undertegnede bestiller _____ stk. billetter **100-års natten**

Pris: 250 kr./stk.

Indbetaling på check udstedt til Arkitektens Forlag

Navn

ARKITEKTENS FORLAG

Adresse

+++0110+++

Postnr. og by

STRANDGADE 27 A

Underskrift

DK-1045 KØBENHAVN K

100-års natten.....

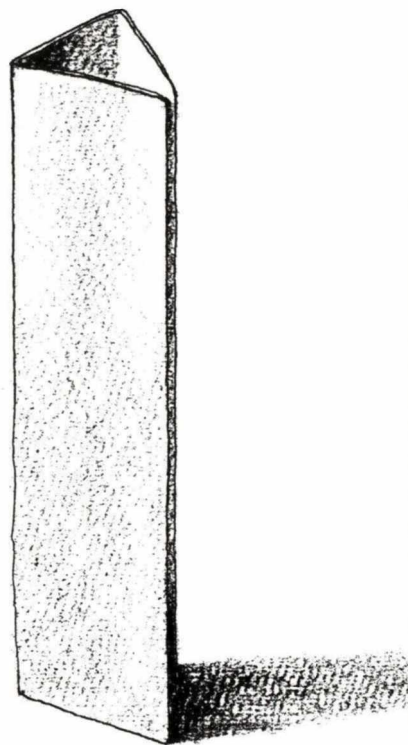

i Arkitekternes Hus

.....

BYGGEDIREKTORATET, REALKREDIT DANMARK OG NYKREDIT HAR FÅET TILDELTA DAL/AAS ÆRESKALEJDOSKOP '98

De tre bygherrer blev hædret som institutioner, der på inspirerende måde har fået stillet og fået løst arkitektopgaver inden for et eller flere af vore arbejdsområder. Æreskalejdoskopene blev overrakt af DAL/AAS formand Gøsta Knudsen i Festsalen på Charlottenborg i fredags den 2. oktober.

DAL/AAS Æreskalejdoskop er designet i 1979 af arkitekten og designeren Jan Trägårdh efter idé fra DAL/AAS daværende Designudvalg.

Det er udført af én aluminiumplade i størrelsen A4, bukket 2 gange, matpoleret udvendigt og højglanspoleret indvendigt.

Siden har det hvert år, på nær i 1987 og 1995, været tildelt fremragende bygherrer.

Ved overrækkelsen af DAL/AAS Æreskalejdoskop sagde DAL/AAS formand Gøsta Knudsen bl.a.:

– Et kalejdoskop er et redskab, der gennem orden og afgrænsning danner skønhed i en levende mangfoldighed.

– Det står på det diplom, som er en hædersbevisning til danske bygherrer, der har ydet en indsats ud over det sædvanlige. Når arkitektforeningen har indstiftet en sådan pris, er det i erkendelse af, at den gode og engagerede bygherre er en meget væsentlig faktor for, at der kan skabes god arkitektur. En god bygherre behøver ikke nødvendigvis at være en stor bygherre, men det er en bygherre, der er engageret i byggeriet, der har en hold-

ning til, hvad det skal kunne, og til hvorledes det skal bruges, som kan indgå i en tæt dialog med arkitekten som den, der skal omsætte bygherres funktionskrav til fysisk form.

Den gode bygherre er ofte besværlig. Kun gode bygherrer stiller krav. Meget ofte taler arkitekter med varme om de kampe, de har udkæmpet med gode bygherrer. Det er bygherrer, som enten har overbevist arkitekten eller ladet sig overbevise. Det er ofte gennem en sådan dialog, det ekstra, det udefinerbare opstår, det der senere aflæses som god formgivning og god arkitektur.

Desværre er den gode bygherre blevet stadigt sjældnere. Ved mange byggerier fortaber bygherren sig i anonymitetens tåger. Bygherren er blevet forvandlet til en bestyrelse, en direktion eller et udvalg, og bygherreansvaret betragtes primært som et økonomisk ansvar. Der er synd, for det kommer der ikke god arkitektur ud af. Det er synd for dem, der senere skal leve i og bruge bygningerne. Det er synd for dem, der skal investere i noget, der er kvalitetsløst. Og ikke mindst er det synd for vore efterkommere, der må trækkes med kedsommelige omgivelser uden kunstnerisk nerve og arkitektonisk kvalitet.

Der findes heldigvis stadig engagerede bygherrer også de steder, hvor vi ikke normalt kalder dem bygherrer, i virksomheder hvor man administrerer bygherrolleren, i virksomheder hvor man skaber mulighederne for at der kan bygges.

DAL/AA har i år valgt tre højt kvalificerede prismodtagere, som på hver sin måde gennem en årrække på forbilledligvis har kæmpet for at sætte arkitekturen i højsædet, når de skulle bygge, eller når de har rådgivet bygherren, og endelig når de selv direkte har været bygherrer.

Formanden sluttede med at sige:

– Alle tre har de på fremragende måde vist at støtte og værne om dansk arkitektur, og DAL/AAS æreskalejdoskop er således vores påskønnelse for og symbolske opfordring til at fortsætte denne linie i fremtiden.

BYGGEDIREKTORATET

Det er de offentlige bygninger: skolerne, bibliotekerne og administrationsbygninger, der giver vore byer identitet, og som afspejler tidsånden. Det er gennem dem, vi har muligheden for at vise eftertiden det ypperste af vor tids bygningskunst. Ved at insistere på at administrere sin opgave som Statens bygherterådsgiver på en sådan måde, at arkitekturen bestandig har fået den nødvendige respekt, og gennem forståelse for, at det på langt sigt betaler sig at bygge kvalitet, har Byggedirektoratet spillet en meget væsentlig rolle i regeringens ønske om at højne kvaliteten af dansk byggeri.

For disse bestræbelser på at højne kvaliteten i dansk bygningskultur og arkitektur tildeles Byggedirektoratet DAL/AAS Æreskalejdoskop.

REALKREDIT DANMARK

Realkredit Danmarks hovedsæde i København udtrykker med sin bygning, at arkitektur er en selvfølge for et realkreditinstitut, og at man er klar over, at god arkitektur betaler sig. Ved at fortsætte denne linie og efter en konkurrence at have givet sine unge arkitekter meget rige rammer og mulighed er for at om-danne pladsen foran bygningen, har man vist, at der fortsat er alvor bag denne holdning. Ved siden af den direkte bygherrollerolle har Realkredit Danmark taget initiativ til og finansieret en række udviklingsprojekter, som har bidraget til at øge respekten for arkitektur hos de kunder og bygherrer, man har kontakt til.

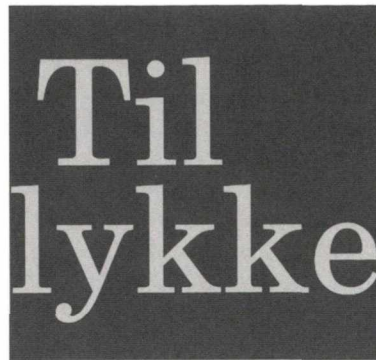
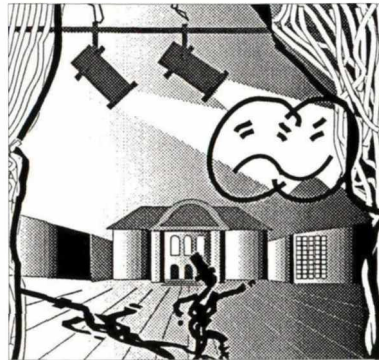
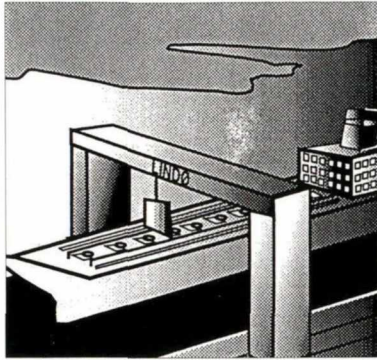
For disse bestræbelser på at højne den almene respekt for arkitekturen og for at være en forbilledlig bygherre tildeles Realkredit Danmark DAL/AAS Æreskalejdoskop.

NYKREDIT

Nykredit har igennem mange år uddelt en af de mest prestigefyldte arkitekturpriser i Danmark og har derigennem bidraget væsentligt til at sætte fokus på betydningen af god arkitektur. Gennem sine opmuntringspriser har man derudover skabt muligheder for en række helt unge arkitekter til at komme i gang med en professionel karriere.

Endelig har Nykredit ved at udskrive en arkitektkonkurrence om sit nye domicil og ved indretningen af Otto Mønstedts Plads vist, at man også som bygherre tager kvaliteten af bygningskunst og arkitekturen alvorligt.

For dette engagement i at udbrede kendskabet til og respekten for arkitekturen og for at have optrådt som en forbilledlig bygherre tildeles Nykredit A/S DAL/AAS Æreskalejdoskop.

ODENSE STÅLSKIBSVÆRFT LINDØVÆRFTET

Odense Stålskibsværft (Lindøværftet) er en enestående virksomhed i Danmark.

Her kan man konkurrere med verdens største skibsværfter både om kvalitet og størrelse på de skibe.

Leo Jensen fra værftets PR-afdeling vil fortælle os om virksomheden, hvorledes værftets historiske udvikling har været og om hvorledes, det har været i stand til at tilpasse sig den løbende udvikling inden for skibsproduktion i verdensklasse.

Også den teknologiske udvikling af skibsbygning vil vi få noget at høre om.

Og selvfølgelig vil der blive en rundvisning, hvor vi kommer til at se hele produktionsgangen på værftet.

Vi mødes på Odense Stålskibsværft A/S (Lindøværftet) onsdag den 28. oktober kl. 17.00. Rundvisningen varer ca. 3 timer.

Tilmelding til Grete Wang Poulsen tlf. 66 13 13 72, lokal 2514 eller 2501 senest den 21. oktober.

Afd. for Østifterne

ODENSE TEATER FORAN SCENEN, BAG KULISSERNE OG NØDEBO PRÆSTEGÅRD

Odense Teater blev i 1997 ombygget og moderniseret. De færreste har set teatret bag kulisserne og hørt om det omfattende tilrettelæggelsesarbejde, som ligger til grund for enhver forestilling.

På jubilæumsårets sidste arrangement vil teaterchef Poul Holm Joensen vise os huset og fortælle om den planlægning og virkelighed, som foregår før, under og efter hver forestilling. Vi vil se scenemodeller, skitser, arbejdstegninger, kostumer og høre om tilrettelæggelsen til en teaterforestilling og planlægningen af rollebesætningen. Endelig vil vi også besøge teatrets værksteder. Efter denne sikkert spændende rundvisning skal vi overvære forestillingen Nødebo Præstegård.

Vi mødes torsdag den 26. november kl. 18.00 ved Odense Teater. Forestillingen begynder kl. 19.30.

Tilmelding og betaling af kr. 110 pr. person til Grete Wang Poulsen tlf. 66 13 13 72, lokal 2514 eller 2501 senest mandag den 26. oktober.

Der gøres opmærksom på, at der er begrænsede pladser til rådighed.

Afd. for Østifterne

DEN NY DS 700

DAL/AAS medlemmer er blevet inviteret til at deltage i en række halvdages seminarer, der afholdes i otte forskellige byer og arrangeret af Lysteknisk Selskab.

Emnet er 5. udgaven af DS 700 *Kunstig belysning i arbejdslokaler*, der trådte i kraft den 1. januar.

På hvert seminar gives en oversigt over myndighedskrav, herunder krav til vedligeholdelse, kontrol og lyskvalitet.

Seminarerne afholdes den 27. ok-

tober i Aalborg, den 28. oktober i Århus, den 2. november i København, den 5. november i Odense, den 9. november i Kolding, den 11. november i København, den 12. november i Ringsted, og den 19. november i Holstebro.

Yderligere oplysninger og tilmelding (pris kr. 1.300 ekskl. moms og spisning).

Med spisning er prisen kr. 1.450 ekskl. moms) på tlf. 47 17 18 00 eller fax 47 17 08 32.

– MED DAGEN I NOVEMBER

90 år

Jacob Skrydstrup, 19.

80 år

Lasse von Freiesleben, 4.

75 år

Ole Brincker, 26.

70 år

Thorkil Ebert, 12.; Peter Jürgensen, 15.; Laurits Gjedde, 30.

60 år

Reni Willert, 9.; Gregers Algreen-Ussing, 30.

50 år

Peter Brockhattingen, 3.; Jørgen Jensen, 3.; Bent E. Knudsen, 5.; Henning Ballegaard, 6.; Ann Vibeke Knudsen, 6.; Jens Lind, 11.; Ole Jenkel, 13.; Ingegerd Bejbro, 18.; Niels Oscar Blick Bennetzen, 20.; Morten Johannes Madsen, 23.; San Nielsen, 23.; Henrik Lyng Geertsen, 24.; Niels Risak, 24.; Mikael Gosham, 26.; Klaus Lange, 26.; Jan Koed, 30.; Anette Holch Venndt, 30.;

UDSTILLING OG FOREDRAG I ATHEN

I Det danske Institut i Athen vises fra den 12. oktober udstillingen *Niels Skovgaard og Grækenland*, som museumsinspektør Thomas Bullinger vil forelæse om den 14. oktober.

Den 14. december vises en udstilling om *Haller von Hallerstein i Grækenland*, som direktør, ph.d. Tønnes Bekker Nielsen forelæser om den 16. december.

DAL/AAS medlemmer er velkomne. Nærmere oplysninger på Institutet, tlf. 32 44 644.

Kalenderen angiver tid og sted for afholdelse af DAL/AA-arrangementer samt i parentes det nummer af DAL/AA INFORMATION, hvor arrangementet nærmere er beskrevet.

Oplysninger om kurserne fås i Kursssekretariatet.

- 7. okt. kl. 17.00 Rundvisning på Frederiksberg Seminarium, Nylandsvej 27, med arkitekt MAA Ib Valdemar Nielsen, CUBO arkitekter.
- 20. okt. hele dagen Besøg på LEGO i Billund. Yderligere information og tilmelding hos Designudvalgets sekretær, Mai Fuhrmann. (22)
- 21. okt. kl. 19.30 Debat om parcelhuset på grundlag af den nyligt afholdte konkurrence. Gammel Dok.
- 28. okt. kl. 17.00 Odense Stålskibsværft på Lindø. Rundvisning på værftet. (23)
- 28. okt. kl. 15.00 Professionalisering af arkitekter, modul III, byggeri. Kursus i Århus.
- 29. okt. kl. 15.00 Professionalisering af unge arkitekter, modul I, overblik. Kursus i Århus.

SEKRETARIAT

Åbningstid: mandag til torsdag
10-12 og 13-16,
fredag 10-12 og 13-15
Skr.leder Ulrik Linvald

Sekretariatet i København

Strandgade 27A, postbox 1949,
1023 København K
Tlf. 32 83 69 00
Fax 32 96 81 12
E-mail: aar@arch.dk
Hjemmeside: www.arch.dk

Sekretariatet i Århus

Møjlgade 38, 8000 Århus C
Tlf. 87 31 09 10
Fax 87 31 09 19

AARs LEDELSE

Fmd. Axel Bendtsen
Tlf. 32 53 04 69
Næstfmd. Lene Bertelsen
Tlf. 56 63 44 70
Robert Mogensen
Tlf. 97 91 14 24
Henny Green Tlf. 49 71 97 03
Mette Carstad Tlf. 39 63 82 56

AARs AFDELINGER

AAR København
Fmd. Lisbeth Dam Larsen
Tlf. 32 53 03 54
Lokalafdeling Annexet
Arkitekterne i Strandgade 34
Tlf. 32 54 80 54

AAR Roskilde
Fmd. Bent Oslev
Tlf. 42 36 06 12

AAR Storstrøm
Fmd. Per Dyring Christiansen
Tlf. 54 17 12 20

AAR Fyn
Fmd. Hans Torpet
Tlf. 65 90 44 55

AAR Midtjylland
Fmd. Lars Højensgård
Tlf. 86 29 79 12

AAR Nordjylland
Fmd. John Simonsen
Tlf. 98 17 34 34

AAR Vestjylland
Fmd. Niels Henrik Ross-
Petersen
Tlf. 97 71 14 28

AAR Syddjylland
Fmd. Erik Abitz
Tlf. 75 81 41 38

@arch.dk

'Dit navn@arch.dk' er den internet e-mail adresse, som AAR blandt andet tilbyder, hvis du kobles til det elektroniske medlemssystem – AAR-FC. Oprettelsen er gratis for medlemmer af AAR. Systemet bruges til kommunikation mellem medlemmer, sekretariatet og afdelinger. Og det er gennem AAR-FC, at du kan sende og modtage elektronisk post (e-mail) til/fra internettet.

Gennem hele 1997 er der opbygget og afprøvet et elektronisk post- og informationsystem i sekretariatet. Det er et lukket system alene for medlemmer af AAR og bygger på programmet 'FirstClass Client'. Systemet kaldes AAR-FC.

Medlemssystemet AAR-FC

AAR-FC er et elektronisk post- og konferencesystem, hvor brugeren arbejder med programmet 'FirstClass Client', der installeres på brugerens PC eller MAC, og som gennem et modem tilsluttes telefonforbindelsen.

Brugeren kan fra sin computer kalde op til en server (computer), der er placeret i AARs sekretariat i København, hvorefter der kan udveksles elektronisk post, konferenceindlæg og filer.

Via AAR-FCs elektroniske opslagstavle er der gode muligheder for at styrke medlemsdebatten og informationsniveauet i AAR. Almindelige medlemmer vil blandt andet få mulighed for at se relevant information fra sekretariatet og AARs afdelinger.

AAR tilbyder også alle medlemmer, der tilsluttes AAR-FC, en internet e-mail adresse, 'dit navn@arch.dk', så der

også kan kommunikeres med andre brugere, der har en internet e-mail adresse.

Hvis du vil kobles til AAR-FC?

Hvis du er interesseret i at blive koblet til AAR-FC, skal du henvende dig til AAR's sekretariat i København, telefon 32 83 69 00 eller e-mail: aar@arch.dk.

Husk venligst at oplyse, hvilket styresystem der er installeret i din computer – for eksempel Windows eller MAC.

Du vil herefter blive oprettet som bruger, og du vil få sendt disketter med programmet

'FirstClass Client', en installationsvejledning og en brugervejledning til systemet.

Denne service er gratis for alle AAR-medlemmer, men du må selv købe et modem, hvis du ikke har et i forvejen. Modemet bruges til at overføre data fra din computer til First Class-serveren i AARs sekretariat og omvendt og tilsluttes din telefonforbindelse hjemme eller på arbejdet.

Der er nu ca. 100 brugere tilsluttet AAR-FC.

Klare forbedringer i lovforslag om konkurrenceklausuler

– Det er meget positivt, at arbejdsminister Ove Hygum vil være med til at regulere omfanget af konkurrenceklausuler, siger ACs formand Svend M. Christensen, i forbindelse med et høringssvar, som AC sammen med andre centralorganisationer har sendt til Arbejdsministeriet.

– AC er godt tilfreds med, at det ikke længere skal være gratis for arbejdsgiveren at pålægge en medarbejder en konkurrenceklausul, og at de nye regler også skal gælde for konkurrenceklausuler, der allerede er indgået. Det bliver sværere at bruge konkurrenceklausuler, da de ikke kan pålægges for korte ansættelsesforhold og for tidsbegrænsede ansættelsesaftaler, udtaler Svend M. Christensen.

AC har netop sammen med LO, FTF, Ledernes Hovedorganisation samt Danske Sælgere sendt et fælles høringssvar til Arbejdsministeriet om udkastet til ændring af funktionærloven. Hvis Folketinget vedtager lovforslaget, vil ændringen kunne træde i kraft til januar.

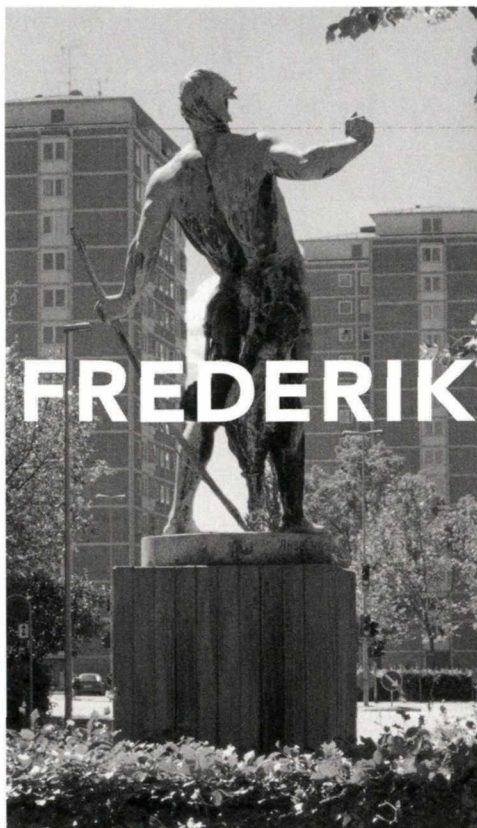
– Lovudkastet vil løse en række af de problemer, som ansatte, der er blevet pålagt en konkurrenceklausul eller andre erhvervsbegrænsende klausuler i de senere år er røget ind i, men for at sikre at disse 'aftaler' kun anvendes

i nødstilfælde, bør alle former for erhvervsbegrænsende klausuler være omfattet af den foreslåede regulering. Ellers vil arbejdsgiverne fortsat kunne pålægge en medarbejder f.eks. kundeklausuler – uden tidsbegrænsning og uden krav om vederlag – og det uanset om den ansatte har en særlig værdifuld stilling eller ej, siger Svend M. Christensen.

– Det problem kan løses ved at udvide funktionærlovens klausulbegreb til at omfatte kundeklausuler og andre erhvervsbegrænsende klausuler, da denne type klausuler også indskrænker funktionærens mulighed for frit at søge andet arbejde. Klausulerne er med til at hindre mobiliteten på arbejdsmarkedet, og det er i sidste ende til skade for virksomhederne selv, siger Svend M. Christensen.

For at fastholde ideen med lovforslaget, bør en klausul efter ACs opfattelse højst kunne gælde i 6-12 måneder, ligesom en medarbejder skal kunne få erstatning i klausulperioden svarende til hel løn.

– Det vil tilskynde arbejdsgiverne til at udforme klausulen præcist og smalt for at mindske erstatningsforpligtelsen mest muligt. Hvis der undtagelsesvis er behov for at pålægge en klausul i et bestående ansættelsesforhold, bør dette alene ske i forbindelse med en væsentlig stillingsændring, slutter Svend M. Christensen.

FREDERIKSBERG

fra gaden

Hvad giver byen liv og

Hvad skaber

Har billedkunsten en rolle i

Hvad er

Er Frederiksberg overhovedet

karakter?

skønhed?

bybilledet?

byforskønnelse?

skøn?

Med Frederiksberg som eksempel lægger bogen op til en fornyet diskussion om, hvad byforskønnelse kan være.

Forfattere:

Sven-Ingvar Andersson, Helle Bay,
Niels Guttormsen, Christina Hesselholdt,
Troels Degn Johansson, Anders Michelsen,
Bjørn Nørgaard, Peter Olesen, Ib Asger
Olsen, Claus M. Smidt og Martin Zerlang.

120 sider, stort format.

Rigt illustreret med
farvefotos af
Keld Helmer-Petersen
og tegninger af
Sven Okkels.
Pris 178 kr.

ARKITEKTENS FORLAG
Strandgade 27A
DK 1401 København K
Telefon 32 83 69 00
Telefax 32 83 69 41

Aalborg Kommune søger

ARKITEKT

By og Miljø søger en arkitekt snarest muligt.

Stillingen er placeret i By- og Boligafdelingen, hvor der søges en projektvikar i 2 år.

Stillingen

By- og Boligafdelingen forestår helhedsforvaltning inden for de centrale bydele i Aalborg, Nørresundby og Vejgård, herunder byfornyelse og det støttede boligbyggeri samt udviklingsopgaver hertil.

Der søges en arkitekt med lyst og sans for at arbejde helhedsorienteret fra udarbejdelse af overordnede retningslinier til den konkrete udformning af detaljen i de offentlige byrum.

Arbejdsopgaverne omfatter bl.a.:

- Projektledelse af udviklingsprojektet for fjordområderne i Aalborg og Nørresundby, varetagelse af den netop igangsatte debat omkring Byen og Fjorden og det videre arbejde med udarbejdelse af et Fjordkatalog
- Kommuneplanlægning i de tætte byområder, det videre arbejde med Bykataloget, trafik- og miljøplanlægning m.v.
- Små og store byrumsprojekter.

Opgaverne løses i tæt samspil med borgerne, politikerne og konsulenter.

Vi lægger vægt på, at du:

- Har en faglig/teoretisk relevant uddannelse som arkitekt eller anden relevant faglig baggrund
- Evner at skitsere konkrete løsningsforslag
- Kan strukturere opgaverne i samarbejde med interne og eksterne samarbejdspartnere
- Har kendskab til kommunal planlægning
- Har erfaring og kendskab til lovgivning, der knytter sig til byggeri og planlægning
- Har EDB-brugererfaring
- Har lyst og evner til et åbent samarbejde med byens borgere
- Er indstillet på at forestå projektledelse af små og store opgaver.

Vi kan tilbyde dig

- en selvstændig stilling med ansvar og kompetence
- en arbejdsplads med et godt arbejdsklima og medarbejdere med godt humør
- gode muligheder for faglig og personlig udvikling.

Løn- og ansættelsesvilkår

- Ansættelse sker efter gældende overenskomst mellem Kommunernes Landsforening og den pågældende faglige organisation.

Ansøgning og yderligere information

- Spørgsmål kan rettes til kst. afdelingsleder Eva Møller Sørensen på tlf. nr. 9931 2400.
- Ansøgning med oplysning om tidligere beskæftigelse og uddannelse skal sendes senest **den 15. oktober 1998** til:

**Teknisk Forvaltning
Løn- og Personalsektionen
Vesterbro 14, 4. sal
9000 Aalborg**

Teknisk Forvaltning, er opdelt i 3 forvaltninger, hvor By og Miljø forestår planlægning og myndighedsbehandling i hele kommunen. By- og Boligafdelingen, som er en del af By og Miljø, beskæftiger 30 medarbejdere.

**ARKITEKTEN
Mediet i centrum**

I LYST OG

Selv den dygtigste arkitekt tegner ikke selv sin egen fremtid!

Med andre ord - de gode og lyse tider som aktiv arkitekt med et indholdsrigt job kan hurtigt afløses af en kortere eller længere ledighedsperiode. Det kan også ske for dig!

APA siger ja til en obligatorisk, supplerende arbejdsløshedskasse

Det er APA's erfaring, at den ufrivillige ledighed rammer hårdt - og stort set altid fordunkler de lyse tider. Godt nok kan man eksistere for den højeste dagpengesats - men kun knap og nap - og langt fra godt. Særbidraget fra alle DAL medlemmer har gennem årene forbedret APA's udbetalingsportioner - til stor glæde for mange arkitekter.

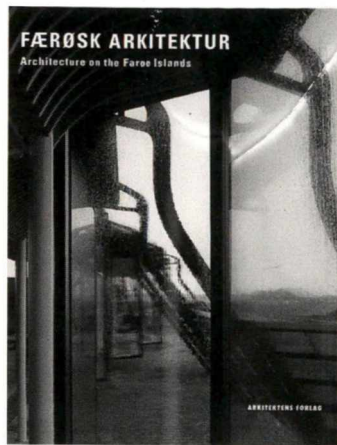
En obligatorisk, supplerende arbejdsløshedskasse vil betyde en væsentlig styrkelse af vores faglige fællesskab og dermed en styrkelse af forbundet.

Vi håber på og ser frem til en konstruktiv debat i den kommende tid og erindrer om, at de enkelte medlemmers mening er vigtig for forslaget videre skæbne.

Med ønsket om en god debat forud for beslutningerne ønsker APA alle en lys fremtid

Den 30. oktober fejrer APA sit 25 års jubilæum i Arkitekternes Hus i Strandgade. Du er naturligvis meget velkommen. Nærmere oplysninger følger i næste udgave af Arkitekten...

FÆRØSK ARKITEKTUR

Færøsk Arkitektur er en bog, der giver et signalement af vilkårene for og udviklingen af færøsk byggeskik fra mid-delalderens sten- og træhuse til nutidens byggeri.

136 sider, hæftet
Farveillustrationer
Pris 278 kr.

Illustrationer Skitser Perspektiver
Udføres atten, weekend Fast pris, time
Claus Tversted
4583 5338

CX 25 Prestige '86
Den sidste rigtige Citroën, i den sjældne forlængede version. Sort lak og læder, automatgear, air-condition og ABS. Flot og velholdt. 175.000 km. Nysynet 68.000 kr. Henvendelse: 74 53 14 13 (arb.) eller 74 53 15 63.

TYVERI-SIKRING
Godkendt af SKAFOR

JSA sikrer værdier

SIKRINGSGITRE - JALOUSIER - PLADESKABE

JSA Tlf.: 86 22 56 44
Fax: 86 22 83 03

Landsdækkende konsulent- og servicetjeneste!

PERSPEKTIVTEGNING
Exterior / interior, illustrationer m.v.
ca. 1.300 - 1.600 + moms pr. stk. Fugleperspektiv / axometri (1-75 boliger)
ca. 2.000 - 5.000 kr. + moms pr. stk.
Farvebylant ca. 100 - 300 + moms pr. stk.
TEGNSTUEN, Flensborggade 19,3,
1669 Kbh. V. Fax 31 23 65 77, 12 - 22.
Telefon 38 79 99 07, 16 - 20.

(Visualiser dine tanker...)

IT Forum A/S • Norddigsvej 2 • 8240 Risskov
Tel. 70 100 150 • Fax. 87 42 63 40 • itf@itf.dk

CAD PARTNER?

**KONSTRUKTION
VISUALISERING
ANIMATION
ARKITEKTUR**

Algade 57 - 9000 Aalborg - Tlf. 98 11 52 44
datainst@data-i.dk

TRYK & KOPI CENTER

**CENTRUM
DATA-MEDIE**

OFFSET - PRINT - FOTOKOPIER
Plot Service · Licitationer · Kviktryk
Fotokopier s/h + 4-farver · Lystryk
Gigantkopiering · Digitalkopiering
Laminering · Dtp opgaver
Fakturasæt · Brochurer · Klubblade
Konvolutter · Brevpapir
Visitkort m.v.

Åbningstider:
Mandag-fredag: 8.00-17.30
lørdag: 10.00-14.00

Stor rabat til studerende

Århusgade 85 · 2100 København Ø
Tlf: 3543 7900 · Fax : 3538 7963
Isdn: 3525 1927 · e-mail:cdm@post7.teledk.

Autodesk Authorized Systems Center **POINT 5**

IT Forum er Danmarks førende leverandør af komplette AutoCAD og POINT systemer. Ring til Arkitekt Lars Østberg på Tel. 70 100 150

IT FORUM

3D
CAD
ANIMATION
VISUALISERING
INTERNET VIDEO UNDERVISNING

CADesign
Rosengade 26, 8100 Århus C. tel. 87 30 00 00 www.cadesign.dk

ANNONCER
32 83 69 58
32 83 69 59
32 83 69 60

BLUCHER & BRAAMUNCH
VÆRKSTED FOR
SANDBLÆST DESIGN
TELEFON 86 14 77 77
TELEFAX 86 14 63 77

JURAMØRTEL

Betegnelserne K_h og KK_h Jura-mørtel og dette bomærke skal være trykt på poserne. Dette garanterer at det er den ægte vare.

Skandinavisk Jura-Kalk A/S
Telefon 5650 3000

Cadpeople
3D Works

Arkitektur
Lysforhold
Overflader
Rum
Visualisering

Klosterport 4 • 8000 Århus C • Tel. 86 18 55 44
www.cadpeople.dk

WILLADSEN MODELLER
arkitekturmodeller
Hans Willadsen, Frydendalsvej 12
1809 Frederiksberg C
Tlf. 31 22 17 48 Fax 31 31 64 75
Bl.a. udfærsning af CAD modeller

FÆSTER

Teknisk konsulentbistand på timebasis.
Bygningskonstruktører, arkitekter, ingeniører.

Udlejning af komplette CAD-anlæg på timebasis.
AutoCAD, POINT, 2D, 3D.
Pentium II, 21" skærm.

44 99 56 07

ARKITEKTURMODELLER
Lars Rothenborg, modelbygger
St. Kongensgade 108
1264 København K.
Tlf. 33 13 29 08, fax 33 13 29 88.

STOLEN
Butikken for brugte møbelklassikere
HADERSLEV
Telf. 74 53 33 87

Solafskærmning = Viking markiser

Viking Markiser as
Telefon 4710 7700

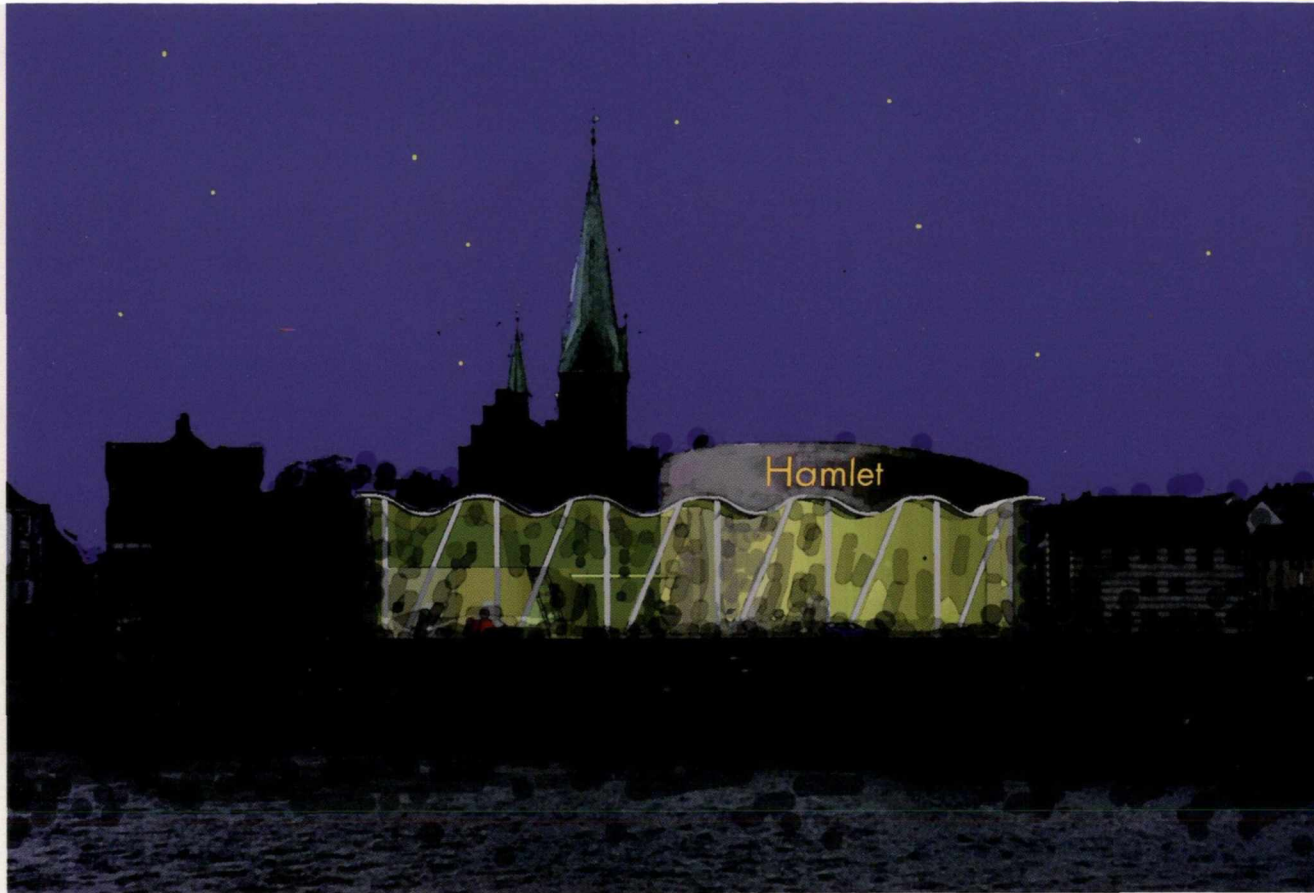
ARKITEKTURMODELLER
Peter Lindegaard aps, modelbygger
Milnersvej 6, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 76 23, fax 48 24 34 82

JOHAN BIRK OG SØN

MALERFIRMA

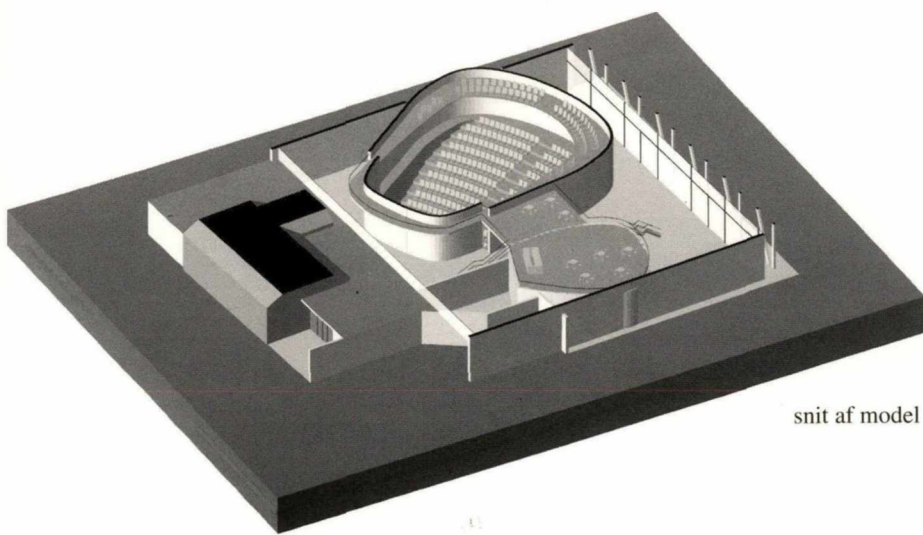
SANKT KNUDS VEJ 50
1903 Frederiksberg C
Tlf.: 3324 4872
Fax.: 3324 4892

ArchiCAD®

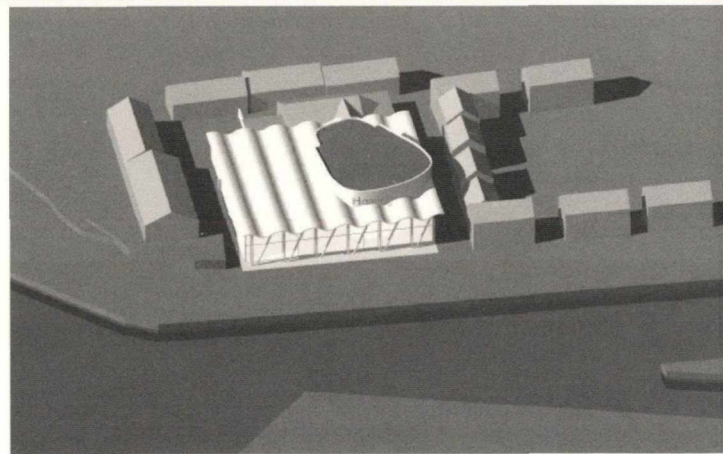

Hvorfor bruge et ingeniør CAD system ?

- når der findes et værktøj, der er specielt udviklet til det DU lever af !

snit af model

Et teater på Kulpladsen ved Helsingørs havnefront med udsigt mod Kronborg. Arkitekt: jyllnorarkitektur, ved Per Jyllnor arkitekt maa, Helsingør. Skitseprojekt præsenteret med brug af ArchiCAD.

Per siger dette om sit projektværktøj :

" Jeg har gennem årene arbejdet med forskellige cad-programmer - ArchiCAD er stadig det eneste cadprogram hvor jeg kan færdiggøre hele projekteringen fra skitse til detailtegninger. ArchiCAD-programmet er enkelt at anvende; at skitsere i 3D går lige så hurtigt som med pen på papir i 2D - og sideløbende med det du tegner i 3D tegner du 2D tegninger, aksonometrier, perspektiver og detaljer. "

Lidt om ArchiCAD 5.0 :

- Tegn først planen - og du får 3D med et klik !
- Redigér i facade/snit og se samtidig planer og målsætning blive ajourført
- ArchiCAD indeholder gode værktøjer for bl.a. gulve, væge, trapper, inventar og tagkonstruktioner osv.
- ArchiCAD læser og kan selv lave originale AutoCAD-filer (.DWG r12/13)
- Enhver kan arbejde effektivt i 3D fra forprojekt til arbejdstegninger
- Du er igang efter kun 3 dages kursus og får derefter gratis support

- Send information om ArchiCAD
 Send information om gratis seminar

Navn.....

Firma.....

Gade.....By/postnr.....

Tel.....Fax.....

ARKTIS